

L'EMIGRANT 2.0

Emigració juvenil, nous moviments socials i xarxes digitals

Carles Feixa Pàmpols
Clara Rubio Ros
Joan Ganau Casas
Francesc Solsona Tehàs
(Eds.)

Generalitat de Catalunya
**Departament de Treball,
Afers Socials i Famílies**

recerCaixa
ACÚP Obrer Social "la Caixa"

Universitat de Lleida
Grup de Recerca
Centre d'Estudis sobre
Joventut i Societat (JOVIS)

J O V E

L'EMIGRANT 2.0

**Emigració juvenil, nous moviments socials
i xarxes digitals**

Col·lecció Estudis, núm. 35

L'EMIGRANT 2.0

Emigració juvenil, nous moviments socials i xarxes digitals

Carles Feixa Pàmols, Clara Rubio Ros, Joan Ganau Casas, Francesc Solsona Tehàs (editors)

Neus Alberich González, Rafael Allepuz Capdevila, Rui Alves, Eduard Ballesté Isern,
Carme Bellet Sanfeliu, David Block Allen, M. Àngels Cabasés Piqué, Montserrat Clua i Fainé,
Joan Pere Enciso i Rodríguez, Carles Feixa Pàmols, Joan Ganau Casas,
M. Jesús Gómez Adillón, Enric Llurda, Núria Matencio Boixeda, Vasi Mocanu,
Almudena Moreno Mínguez, Agnès Pardell Veà, Daniel Paül Agustí, Corinna Porche,
Josep Rius Torrentó, Clara Rubio Ros, Jose Sánchez García,
Pau Serracant Melendres, Francesc Solsona Tehàs, Joana Soto Merola, Tanja Strecker,
Iban Tarrés Céspedes, Ivan Teixidó Torrelles, Jordi Vilaplana Mayoral, Mariona Visa Barbosa

Generalitat de Catalunya
**Departament de Treball, Afers Socials
i Famílies**

Barcelona, març de 2017

L'Emigrant 2.0 : emigració juvenil, nous moviments socials i xarxes digitals. – 1a edició. – (Col·lecció Estudis ; 35)
Bibliografia. Índexs. – Conté: L'emigració dels joves espanyols en el context de la crisi econòmica / Almudena Moreno Mínguez. Joventut i treball / Joan Pere Enciso Rodríguez i Rafael Allepuz Capdevila. El discurs polític davant el fenomen de l'emigració laboral no desitjada de les persones joves de Catalunya / M. Àngels Cabasés Piqué, Agnès Pardell Veà i M. Jesús Gómez Adillón. Representar la migració juvenil / Joana Soto Merola i Mariona Visa Barbosa. Mobilitat laboral o migració econòmica? / Joan Ganau Casas i Corinna Porsche. La població espanyola resident a l'estranger / Daniel Paül i Agustí, Joan Ganau Casas i Iban Tarrés Céspedes. La vida quotidiana de les persones joves catalanes a Londres / Clara Rubio Ros i Carme Bellet Sanfeliu. Aquí i allà / Clara Rubio Ros i Tanja Strecker. Les perspectives de migració futura dels i de les estudiants que participen en programes de mobilitat universitària internacional / Vasi Mocanu i Enric Llorca Giménez. La identitat migrant dels joves catalans a Londres / Clara Rubio Ros, Montserrat Clua i Fainé i José Sánchez García. Marxar per tornar / Neus Alberich González, Clara Rubio Ros i Pau Serracant Melendres. Migració i digitalització / Francesc Solsona Tehàs, Jordi Vilaplana Mayoral, Ivan Teixidó Torrelles, Josep Rius Torrentó, Rui Alves, Clara Rubio Ros i Carles Feixa Pàmpols. Mobilització migrada / Eduard Ballesté Isern i Clara Rubio Ros. Deixar-ho tot i arribar-hi sense res / Núria Matencio Boixeda. Règim de benestar familiarista i emigració juvenil / Pau Serracant Melendres. London stories revisited / David Block Allen
ISBN 9788439395348
I. Feixa, Carles, 1962- editor literari II. Rubio i Ros, Clara, editor literari III. Ganau Casas, Joan, editor literari IV. Solsona Tehàs, Francesc, editor literari V. Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies VI. Col·lecció: Estudis (Catalunya. Direcció General de Joventut) ; 35
1. Joves immigrants – Espanya 2. Joves immigrants – Catalunya 3. Joves immigrants – Anglaterra – Londres 4. Espanya – Emigració i immigració 5. Catalunya – Emigració i immigració 6. Londres (Anglaterra) – Emigració i immigració
314.745.3-054.72--053.81(460:410.111)

Aquesta publicació es pot consultar a www.gencat.cat/joventut/observatori.
També es pot sol·licitar i/o consultar al Centre de Documentació Juvenil de la Direcció General de Joventut.

© Generalitat de Catalunya
Departament de Treball, Afers Socials i Famílies
Direcció General de Joventut

Avís legal:

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-No Comercial-Sense Obres Derivades 3.0 de Creative Commons.

Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi l'autor o autors i l'editor, i no es faci un ús comercial de l'obra original ni se'n creïn obres derivades.

La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

1a edició: març de 2017
Disseny: Unitat d'autoedició i disseny. Direcció General de Joventut
Maquetació: Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions (EADOP)
DL B 6210-2017
ISBN: 978-84-393-9534-8

ÍNDEX

PRESENTACIÓ	11
PRÒLEG	15
INTRODUCCIÓ	19
PART I. CONTEXTOS	39
PRESENTACIÓ	41
1. L'EMIGRACIÓ DELS JOVES ESPANYOLS EN EL CONTEXT DE LA CRISI ECONÒMICA	45
1.1. Introducció	45
1.2. Escenari demogràfic: el progressiu declivi de la població jove	46
1.3. La precarietat i l'atur juvenil com a avantsala de l'emigració juvenil	48
1.4. L'emigració juvenil com a resposta a la crisi	50
1.5. Conclusions	54
1.6. Bibliografia	55
2. JOVENTUT I TREBALL: EL ROSTRE JOVE DE LA CRISI	59
2.1. Impacte de la crisi econòmica sobre l'ocupació: els efectes de la crisi tenen rostre jove	59
2.2. Situació laboral de la població jove: activitat, ocupació, atur, formació i salaris	61
2.3. Conclusions	68
2.4. Bibliografia i webgrafia	69
3. EL DISCURS POLÍTIC DAVANT EL FENOMEN DE L'EMIGRACIÓ LABORAL NO DESITJADA DE LES PERSONES JOVES DE CATALUNYA	71
3.1. Discurs dels partits polítics davant el fenomen de l'emigració juvenil	72
3.2. Eleccions al Parlament Europeu	73

3.3. Eleccions al Congrés dels Diputats	76
3.4. Eleccions al Parlament de Catalunya	78
3.5. Una resposta política enfront de l'atur juvenil: l'aplicació de la Garantia Juvenil a Catalunya	81
3.6. Discurs de diferents organitzacions	82
3.7. Conclusions	84
3.8. Bibliografia	85

4. REPRESENTAR LA MIGRACIÓ JUVENIL. ELS IMAGINARIS SIMBÒLICS DEL FENOMEN A TRAVÉS DE L'ANÀLISI DELS INFORMATIUS TELEVISIUS I DE L'AUTOIMATGE DEL JOVENT

4.1. Marc teòric i objectius de l'article	87
4.2. Resultats	92
4.3. Conclusions	95
4.4. Bibliografia	96

PART II. ESPAIS

PRESENTACIÓ

5. MOBILITAT LABORAL O MIGRACIÓ ECONÒMICA? ELS REPTES DE LA UNIÓ EUROPEA DAVANT EL CANVI DELS FLUXOS LABORALS DELS JOVES

5.1. L'atur juvenil a Europa	104
5.2. Les polítiques de la UE contra l'atur juvenil i en favor de la mobilitat laboral	106
5.3. Mobilitat laboral i migracions a la EU	109
5.4. Els reptes de la mobilitat laboral: repensant les polítiques de cohesió europea	113
5.5. Bibliografia	116

6. LA POBLACIÓ ESPANYOLA RESIDENT A L'ESTRANGER: PRINCIPALS ÀREES DE LOCALITZACIÓ A EUROPA

6.1. Introducció	119
6.2. Marc teòric	120
6.3. Metodologia	121
6.4. Anàlisi estadística. Una forta concentració d'espanyols en un nombre reduït de regions	122
6.5. Anàlisi cartogràfica. La imprecisió de parlar de migracions a determinats països	124
6.6. Conclusions	129
6.7. Bibliografia	131

7. LA VIDA QUOTIDIANA DE LES PERSONES JOVES CATALANES A LONDRES

7.1. Introducció	133
7.2. Crisi, joventut i emigració: el Regne Unit i Londres com a principals destinacions	134

7.3. La vida quotidiana de les persones joves a Londres	136
7.4. Conclusions	145
7.5. Bibliografia	147

PART III. EXPERIÈNCIES **149**

PRESENTACIÓ **151**

8. AQUÍ I ALLÀ: ELS PLANS D'EMIGRACIÓ DE LES PERSONES JOVES UNIVERSITÀRIES I LES REALITATS QUE TROBEN A LONDRES **153**

8.1. Introducció	153
8.2. Joventut catalana, universitat i migració	154
8.3. Emigració i persones joves catalanes universitàries	155
8.4. Joventut catalana a Londres	161
8.5. Conclusions	167
8.6. Bibliografia	168

9. LES PERSPECTIVES DE MIGRACIÓ FUTURA DELS I DE LES ESTUDIANTS QUE PARTICIPEN EN PROGRAMES DE MOBILITAT UNIVERSITÀRIA INTERNACIONAL **171**

9.1. Introducció	171
9.2. Marc teòric	171
9.3. Metodologia	172
9.4. Resultats	173
9.5. Discussió	178
9.6. Conclusions	180
9.7. Bibliografia	181

10. LA IDENTITAT MIGRANT DELS JOVES CATALANS A LONDRES **183**

10.1. Introducció	183
10.2. Entorn de la categoria d'“immigrant”	184
10.3. La immigració a Catalunya i Espanya: breu repàs històric	185
10.4. Immigrants, emigrants, estudiants, turistes... Com s'identifiquen els joves catalans a Londres?	187
10.5. Els canvis en l'imaginari entorn de l'immigrant	189
10.6. Emigrants catalans o espanyols?	190
10.7. Conclusions	192
10.8. Bibliografia	193

11. MARXAR PER TORNAR. L'ADQUISICIÓ DE COMPETÈNCIES PROFESSIONALS EN L'EMIGRACIÓ INTERNACIONAL DE LES PERSONES JOVES **195**

11.1. Introducció	195
11.2. El concepte de competència professional i la seva aplicació als graduats universitaris	196

11.3. Col·lectiu estudiat i metodologia	197
11.4. L'experiència professional i l'adquisició de competències professionals a l'estranger segons les persones joves emigrades	198
11.5. La valoració de l'experiència professional internacional per part de les empreses catalanes	205
11.6. Conclusions	207
11.7. Bibliografia	210

PART IV. XARXES **211**

PRESENTACIÓ **213**

12. MIGRACIÓ I DIGITALITZACIÓ: VIATGES D'ANADA I TORNADA DELS JOVES CATALANS A LONDRES A TRAVÉS DE LES *BIG DATA* **215**

12.1. Introducció	215
12.2. "Tens la sensació d'estar molt a prop"	217
12.3. Migracions, xarxes socials i dades massives (<i>big data</i>): el cas de Twitter	220
12.4. Anàlisi de sentiments de la xarxa social Twitter	228
12.5. Conclusions	230
12.6. Bibliografia	231

13. MOBILITZACIÓ MIGRADA: ELS JOVES EMIGRANTS I LA MAREA GRANATE A LONDRES **233**

13.1. Mobilització migrada	233
13.2. Internacionalització dels moviments	234
13.3. Dinàmiques, rèpliques i efectes	236
13.4. Respostes institucionals a la mobilització	236
13.5. La Marea Granate Londres: orígens i funcionament	237
13.6. Del 15M a la MG: apunts finals	242
13.7. Bibliografia	243

PART V. PERSPECTIVES **245**

PRESENTACIÓ **247**

14. DEIXAR-HO TOT I ARRIBAR-HI SENSE RES. EL CAS DE MOLTS **249**

15. RÈGIM DE BENESTAR FAMILISTA I EMIGRACIÓ JUVENIL **255**

15.1. Introducció	255
15.2. El model de benestar català i l'emancipació juvenil	255
15.3. Bibliografia	259

16. LONDON STORIES REVISITED: ALGUNES REFLEXIONS SOBRE LES CONTRIBUCIONS A AQUEST VOLUM	261
16.1. Introducció	261
16.2. La mobilitat, la migració i el transnacionalisme	261
16.3. La identitat i les experiències crítiques	263
16.4. La mobilitat i l'economia política	265
16.5. Conclusions	266
16.6. Bibliografia	266
CONCLUSIONS I RECOMANACIONS	269
ÍNDIX	277
ÍNDIX DE TAULES	279
ÍNDIX DE GRÀFICS	281
ÍNDIX DE FIGURES	283
NOTA SOBRE ELS AUTORS I LES AUTORES	285

PRESENTACIÓ

Les dificultats que la joventut catalana ha tingut els darrers anys per desenvolupar el seu propi projecte laboral i vital han empès una part significativa d'aquest col·lectiu a emigrar. Aquest flux de persones joves cap a Europa i altres destinacions més favorables no és un fenomen nou, però té característiques pròpies del moment actual. Ens trobem en una situació socioeconòmica concreta que afecta les característiques del nostre mercat de treball, amb una generació jove molt més preparada i formada que les anteriors i en una època digital on les tecnologies de la informació i la comunicació tenen un paper destacat en la vida de les persones joves i en les noves formes de participació juvenil. Per això la rellevància d'analitzar aquesta nova emigració juvenil i fer-ho des de diferents mirades.

El volum que teniu a les mans és el resultat del projecte d'estudi “#eMOVIX. Emigració juvenil, nous moviments socials i xarxes digitals”, impulsat i coordinat per la Universitat de Lleida, amb el suport RecerCaixa, un programa impulsat per l'Obra Social “la Caixa” amb la col·laboració de l'ACUP. En la recerca hi han participat diferents equips d'aquesta Universitat, als quals s'han sumat l'Observatori Català de la Joventut de l'Agència Catalana de la Joventut (ACJ) i personal de l'ACJ especialitzat en la temàtica. Aquesta participació de l'ACJ respon a l'interès de la Direcció General de Joventut (DGJ) per aprofundir el seu coneixement d'aquesta temàtica, que ha tingut un fort impacte en la vida de molts joves que vivien a Catalunya i han optat per marxar-ne. Des de la DGJ treballem per millorar-ne les oportunitats a Catalunya i volem generar coneixement i instruments per tal de facilitar el retorn de les persones joves que han marxat i desitgen tornar.

Em complau presentar-vos els resultats d'aquesta recerca, que tracta aquest fenomen complex des d'una perspectiva multidisciplinària, emprant diferents fonts, metodologies i enfocaments. Cal destacar que aquesta pluralitat enriqueix el treball i facilita la creació de sinergies entre el món de la recerca i el de les administracions públiques.

DOLORS BASSA I COLL

Consellera de Treball, Afers Socials i Famílies

L'emigrant

Dolça Catalunya,
pàtria del meu cor,
quan de tu s'allunya
d'enyorança es mor.

Hermosa vall, bressol de ma infantesa,
blanc Pirineu
marges i rius, ermita al cels suspesa,
per sempre adéu!

Arpes del bosc, pinsans i caderneres,
cantau, cantau,
Jo dic plorant a boscos i riberes:
adéu-siau!

¿On trobaré tos sanitosos climes,
ton cel daurat?,
mes ai, mes ai! ¿on trobaré tes cimes,
bell Montserrat?

Enlloc veuré, ciutat de Barcelona,
ta hermosa Seu,
ni eixos turons, joiells de la corona
que et posà Déu.

Adéu, germans; adéu-siau, mon pare,
no us veuré més!
Oh! si al fossar on jau ma dolça mare,
jo el llit tingués!

Oh mariners, el vent que me'n desterra
que en fa sofrir!
Estic malalt, mes ai! tornau-me a terra
que hi vull morir!

(Jacint Verdaguer, 1892)

Adiós España

Adiós España, no llores por mí
Sé que aquí ya no puedo vivir, me echasteis por fin.
Adiós España, me largo de aquí,
Te has convertido en un desierto es imposible vivir así.

(Tron Dosh)
Adiós España, me despido de ti
Ya solo quedan medio muertos, es incierto mi futuro aquí.
Adiós España, el fracaso del sistema te condena, ya no vale la pena seguir.

(Nach)
Qué más quieres que te diga que no sepas.
Que en esta estepa de trampas y trepas tu vida está seca,
Que te matas por tus metas pero siguen incompletas,
Que tu barrio es un acuario en el que quizá ya no quepas.
Solo haz las maletas, vete, que aquí huele a retrete,
A desamparo, a paro veinticuatro siete.

Fuimos juguetes del desfalco, nos dejaron mancos,
Probando nuestros billetes salvando a los bancos.
Y ahora quién pinta de blanco el futuro, quién lo intenta,
Si con seiscientos euros no salen las cuentas.
Hay dos opciones, o largarse a tientas o mientras,
Ver si papá te alimenta hasta los cincuenta.

Te enfrentas a una muerte lenta si no te valoran,
Devoras a solas las horas, en colas imploras mejoras
Y lloras diciendo adiós abrazando a tus compis
Te vas pensando que has dejado atrás a zombis.

Muertos en vida en la UVI por el I+D+I y el IVA,
Sin trabajo sin vivienda sin expectativas.
Vivas como vivas es normal que desesperes
Si el deporte nacional ya no es la envidia sino hacer un ERE.
Solo interesa el fútbol, leer el Marca
Mientras cerdos cobran sobresueldos y llenan sus arcas
Por eso haz caso a tu instinto levanta y anda,
Da igual Chile, Holanda o Nueva Zelanda.

Adiós España, no llores por mí
Sé que aquí ya no puedo vivir, me echasteis por fin.
Adiós España, me largo de aquí,
Te has convertido en un desierto, es imposible vivir así.

(Nach)

Adiós España, me despido de ti
Ya solo quedan medio muertos es incierto mi futuro aquí.
Adiós España, el fracaso del sistema te condena, ya no vale la pena seguir.

(Tron Dosh)

Oye, te tienes que ir porque te toca emigrar
De este país donde el objetivo es pasta, no hay más.
Yo clavo versos a pesar del temporal, ya los sabes,
Recortes sociales, atentados hacia la dignidad.
Adiós España, ahí te quedas con tu fachada, chao,
Por las familias que dejaste de la'o' te digo bye, bye
Con todo mi dolor,
Con lo puesto y la esperanza de un futuro mejor.

Me voy alzando la voz y a mi familia no la toca ni Dios
(y a tu familia no la toque ni Dios)
Porque no existe nación, porque la acción es deserción, vamos
Y pecamos de demasiados brazos cruzados, ¿no?

Oh, todo sumergido de éste popa proa,
Por un gobierno constrictor como una boa.
No va, pro-procuro golpear como Rocky Balboa.

Mira pero con lo que recojo no da ni para un mínimo líquido,
Elimino a este aire insípido buscándome la fórmula como si fuera un Químico.
Viven en un círculo, la desesperanza cae del cielo y trae vínculos,
Trae depresiones, cansado de poner granos de arena
Para una montaña que se mira pero no se come.
Corrupción a saco y los impuestos suben.
Game over.
Y yo con los piés en el suelo pero como un roble.

Adiós España, no llores por mí,
Sé que aquí ya no puedo vivir, me echasteis por fin.
Adiós España, me largo de aquí,
Te has convertido en un desierto es imposible vivir así.

Adiós España, me despido de ti,
Ya solo quedan medio muertos, es incierto mi futuro aquí.
Adiós España, el fracaso del sistema te condena, ya no vale la pena seguir.

(Nach Scratch, 2015)

PRÒLEG

El 1894 l'Orfeó Català va estrenar la cançó *L'emigrant*, amb lletra de Jacint Verdaguer i música d'Amadeu Vives, que aviat esdevindria himne de tots aquells que es veien forçats a deixar Catalunya, especialment dels exiliats (que agafaven el camí ral, la tartana o el tren cap a Europa, o el vaixell cap Amèrica). La majoria dels emigrants eren joves en edat, malgrat que aquell procés migratori no va ser percebut com a juvenil (entre altres coses, perquè la categoria de joventut no tenia el mateix significat que té avui en dia). Particularment dolorosa va ser l'emigració del 1939, quan tota una generació de catalans, incloent-hi el millor de la joventut i de la intel·lectualitat, va haver de creuar la frontera amb França per marxar cap a l'exili.

Als anys seixanta del segle XX es va produir l'onada migratòria més important del segle, en una triple direcció: del camp a la ciutat, del sud d'Espanya cap al nord (sobretot cap a Catalunya) i d'Espanya cap a Europa (especialment de l'Espanya rural no industrialitzada cap a l'Europa urbana i industrial). Aquesta tercera direcció va tenir un rostre clarament juvenil, però a diferència de l'emigració actual, va ser protagonitzada per una joventut rural i obrera amb un capital cultural baix, i va afectar poc Catalunya, perquè els emigrants procedien sobretot del sud, oest i centre d'Espanya (pel·lícules com *El tren de la memoria* recullen aquesta experiència). Les remeses que van enviar aquests emigrants, juntament amb el turisme, expliquen en part el "miracle econòmic" viscut pel país després del pla d'estabilització econòmica del 1959.

El 2015 el cantant i poeta Nach Scratch va compondre *Adiós España*, una cançó a ritme de rap, en què denunciava el nou "exili" al qual es veien forçades a recórrer les noves generacions de joves espanyols (inclosos els catalans). El raper –un dels més coneguts en llengua castellana– posa el dit a les nafres obertes d'una joventut hiperpreparada i, tanmateix, forçada a emigrar, i concep la seva marxa no com una emigració voluntària, sinó com un exili forçat, originat pel sistema econòmic, social i polític imperant a Espanya, que cal capgirar bo i fent *game over*.

En el segle llarg que separa ambdues cançons, l'emigració ha canviat en fons i forma, però l'enyorança del que se'n va, els desitjos de tornar, i els reajustos que implica aquest

procés per a la societat d'origen i també per a la societat de destí s'han mantingut amb pocs canvis. Hem titulat aquest llibre *L'emigrant 2.0* per dos motius: primer, perquè analitza la segona gran onada migratòria contemporània cap a Europa (després de l'esmentada de fa mig segle); segon, perquè parteix d'un estudi que aborda la realitat i els imaginaris d'una nova generació –els emigrants de l'era digital–, i perquè utilitza el web social –Internet 2.0– com a font d'informació i com a tècnica de recerca.

L'emigrant de l'època de Verdaguer endegava un viatge llarg i costós que era tota una aventura, es comunicava per cartes que trigaven mesos a arribar a destí, podia ser que no tornés mai més al seu país d'origen, sobre l'evolució del qual només podia informar-se als casals i xarxes socials dels emigrants i exiliats, i s'arriscava a no veure mai més els familiars i amics que s'hi havien quedat. L'emigrant 2.0 viatja amb avions *low cost*, pot parlar diàriament amb els seus parents i amics del lloc d'origen per telèfon mòbil, missatgeria instantània, Skype, xat o correu electrònic, i torna sovint al seu país d'origen, sobre l'evolució del qual es manté informat constantment a través de les xarxes socials i de Twitter.

Aquest llibre és resultat del projecte “#eMOVIX. Emigració juvenil, nous moviments socials i xarxes digitals”.¹ Es tracta d'un projecte coordinat per la Universitat de Lleida i amb el suport RecerCaixa, un programa impulsat per l'Obra Social “la Caixa” amb la col·laboració de l'ACUP. L'estudi es plantejava un triple objectiu. En primer lloc, presentar un panorama de l'emigració juvenil cap a Europa i cap a altres llocs del món en els darrers vuit anys, des del principi de la crisi financera (el 2008), a partir de dades estadístiques disponibles, i mostrar-ne la diversitat geogràfica. En segon lloc, analitzar un cas concret (l'emigració dels joves catalans a Londres) a partir dels relats autobiogràfics dels seus protagonistes. En tercer lloc, estudiar un moviment social –Marea Granate– com a exemple d'interconnexió entre xarxes digitals i presencials. Es tracta d'un estudi interdisciplinari que pretén integrar tres metodologies: l'etnografia de base antropològica, la cartografia de base geogràfica i l'anàlisi de xarxes digitals de base informàtica. A partir d'una metodologia mixta que combina l'anàlisi de dades quantitatives i qualitatives, pretenem elaborar un model innovador per analitzar aquestes formes de mobilització col·lectiva, tractant en un mateix marc interpretatiu dades de caràcter narratiu (relats de vida), cartogràfic (dades sociodemogràfiques) i informàtic (dades sobre comunicacions mòbils i digitals).

La publicació ha estat possible gràcies a la col·laboració amb l'Observatori Català de la Joventut (OCJ) de la Direcció General de Joventut (Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya), que simultàniament al nostre projecte havia engegat una recerca sobre les competències adquirides pels joves que retornen, en consonància amb la prioritat atorgada per les polítiques públiques a aquest fenomen. Des del principi del projecte, alguns investigadors de l'OCJ s'han integrat a l'equip i han participat en els seminaris i reunions. Així mateix, es van presentar els resultats de l'estudi i les publicacions que se'n deriven en el marc del XIX Fòrum d'Estudis sobre la Joventut, dedicat al tema “Joves emigrants: costos i oportunitats socials”, que es va celebrar a

¹ “Emigració juvenil, nous moviments socials i xarxes digitals (#eMOVIX)”. Amb el suport RecerCaixa, un programa impulsat per l'Obra Social “la Caixa” amb la col·laboració de l'ACUP. IP: Carles Feixa. Inici: 28/02/2015. Final: 28/02/2017.

la Universitat de Lleida i CaixaForum Lleida el novembre del 2016, coorganitzat per la Direcció General de Joventut i la Universitat de Lleida, amb la participació del Màster Interuniversitari sobre Joventut i Societat, la Diputació de Lleida i amb el suport RecerCaixa, un programa impulsat per l'Obra Social "la Caixa" amb la col·laboració de l'ACUP.

Volem mostrar el nostre agraïment a totes les persones que han fet possible aquest estudi: a banda de l'equip investigador, que inclou persones procedents de disciplines molt diverses, volem esmentar el personal tècnic de RecerCaixa (que ha fet tot el possible per alleugerir la burocràcia que tota recerca comporta), els alumnes de l'Escola Pia de Tàrraga (que van col·laborar amb nosaltres en el programa Investiga amb RecerCaixa) i, especialment, les persones joves emigrades de Catalunya a Londres que han volgut compartir amb nosaltres la seva experiència. A tots els emigrants 2.0, moltes gràcies!

(Postdata: acabem aquest llibre el 24 de juny de 2016, festa del solstici, després de saber que els britànics han optat pel Brexit. Caldrà investigar en el futur com afecta això l'emigració juvenil, els moviments socials i les xarxes digitals. De manera que potser d'aquí a uns anys endegarem el projecte L'emigrant 3.0.)

CARLES FEIXA PÀMPOLS

Catedràtic d'antropologia social a la Universitat de Lleida.

Coordinador del Centre d'Estudis sobre Joventut i Societat - JOVIS

CLARA RUBIO ROS

Pedagoga i antropòloga experta en mobilitat internacional juvenil

INTRODUCCIÓ

Catalunya des de Londres

Carles Feixa Pàmpols, Joan Ganau Casas, Francesc Solsona Tehàs i Clara Rubio Ros

Aquest capítol introductorí presenta el marc teòric i metodològic de la recerca, a partir del projecte presentat a la convocatòria RecerCaixa 2014, endegat el març del 2015 i que finalitzarà el març del 2017. Després de posar en relleu la dimensió de “fet social total” –en termes de Marcel Mauss– que juga l’emigració juvenil en la societat catalana actual, dibuixem l’estat de la qüestió a partir de tres grans eixos teòrics i conceptuals: l’emigració juvenil (posant èmfasi en l’emigració dels titulats superiors), els nous moviments socials (posant èmfasi en aquells que tenen repercussions polítiques) i les xarxes digitals (posant èmfasi en el protagonisme de les noves generacions). A continuació, justifiquem i descrivim la triangulació metodològica que constitueix l’especificitat de l’estudi: la combinació de mètodes i tècniques de naturalesa etnogràfica (observació participant i entrevistes en profunditat), geogràfica (sistemes d’informació geogràfica i cartografia) i informàtica (anàlisi de Twitter com a finestra per comprendre els canvis en els estils de vida i els processos migratoris). El capítol conclou amb una presentació de les diferents parts que estructuraven el llibre.

El projecte #eMOVIX

L’emigració juvenil pot considerar-se un exemple de “fet social total”, en els termes formulats per Marcel Mauss en el seu estudi clàssic sobre el do i l’intercanvi ritual en societats primitives. És a dir, es tracta d’un fenomen que “posa en moviment totes les institucions” (econòmiques, socials, polítiques i culturals) que organitzen una societat determinada (en aquest cas Catalunya) en un moment concret (el període comprès entre l’inici de la crisi el 2008 i el present), bo i funcionant com un “sistema social total” (Mauss, 1973). L’emigració juvenil, en efecte, posa en qüestió i alhora mobilitza les institucions centrals de la nostra societat: el sistema escolar, el mercat de treball, l’estructura familiar, les relacions intergeneracionals, els moviments socials, la política, les noves tecnologies i el sistema de representacions mediàtiques i culturals.

Aquest projecte s’inscriu en l’àrea 5 de RecerCaixa 2014 (Participació política i nous moviments socials). Segons l’annex de la convocatòria, aquesta àrea prioritza “investigacions que explorin les noves formes de participació política i els nous moviments socials, des

del punt de vista de la inclusió social i l'aprofundiment de la democràcia". L'objecte inicial de la investigació s'adiu perfectament amb aquesta prioritat. Se centra en l'estudi d'un nou moviment social: l'anomenada Marea Granate, sorgida arran del moviment 15M, que agrupa joves catalans i espanyols emigrats cap a diferents ciutats europees i d'arreu del món. S'hi aproxima des del punt de vista d'una experiència d'exclusió social –l'anomenat “exili juvenil”, en particular el dels titulats superiors que han hagut de marxar a l'estranger– que, a través de la participació en aquest moviment, es vol revertir i transformar en una forma d'inclusió social (la participació democràtica activa en els destins de la seva generació i del seu país). Sembla clar que l'emigració dels joves pot ser un problema, però pot ser també una part de la solució: el nostre futur com a societat depèn, en part, que siguem capaços de donar cabuda a les inquietuds i demandes d'aquest col·lectiu.

L'acrònim del projecte –#eMOVIX– integra els tres eixos de la recerca: Emigració, MOViments socials i Xarxes. El projecte és resultat de la col·laboració de quatre grups de recerca de la UdL: el Centre d'Estudis sobre Joventut i Societat - JOVIS; el Grup de Recerca de Computació Distribuïda - GRCD; el Departament de Geografia i Sociologia; i el Grup X sobre Moviments Socials. El projecte parteix d'una tesi doctoral en curs sobre els joves catalans emigrats a Londres, però va molt més enllà, ja que amplia l'objecte d'estudi en el pla geogràfic (altres experiències migratòries juvenils recents de joves catalans cap a Europa) i el delimita en el temàtic (els moviments socials en xarxa generats per aquest col·lectiu). El projecte s'inscriu en un macroprojecte, del qual formen part quatre projectes més de recerca en curs: dos nacionals (GENIND: “La Generación Indignada. Espacio, poder y cultura en los movimientos juveniles de 2011: una perspectiva transnacional”; GARJUVE: “La implantación de la Garantía Juvenil en España: Jóvenes, trabajo y futuro”) i dos europeus (SAHWA: “Researching Arab Mediterranean Youth” i CRIC: “Cultural Narratives of Crisis and Renewal”).²

Així doncs, es tracta d'un projecte profundament interdisciplinari, en el qual participen una trentena d'investigadors i investigadores provinents de deu disciplines diferents: tres disciplines centrals (antropologia social, geografia humana, informàtica) i set disciplines complementàries (sociologia, sociolingüística, economia, comunicació, demografia, dret, educació), de sis departaments i sis facultats de la Universitat de Lleida, encara que també hi ha membres associats de la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universidad de Valladolid, l'Observatori Català de la Joventut i ICREA. Finalment, en l'equip hi ha una combinació entre investigadors sèniors, júnior i predoctorals (incloent-hi joves que han viscut o viuen a Anglaterra), la qual cosa sens dubte l'ha enriquit molt.

2 GENIND [CSO2012-34415]; GARJUVE [CSO2015-66901-R]; SAHWA [FP7-SSH.2013.4.1-2-613174]; CRIC [H2020-MSCA-RISE-2014-645666]. Els resultats del projecte #eMOVIX es poden seguir al web www.emovix.udl.cat. La informació sobre els altres projectes es pot trobar al web de JOVIS: www.joventut.udl.cat.

Estat de la qüestió

Emigració juvenil...

Durant els darrers anys els estudis sobre emigració juvenil de caràcter transnacional a Catalunya, Espanya i Europa han augmentat de manera exponencial, sobretot a partir del 2011, quan l'impacte de la crisi financera del 2008 va començar a fer-se evident i van sorgir els moviments de joves emigrants vinculats al 15M (com la Marea Granate, fundada el 2013 a partir del moviment 15M London, creat el 2011).³

- El marc general d'aquests estudis és un renovat interès per la “mobilitat juvenil intraeuropea”, tant laboral com acadèmica. Pel que fa a l'emigració laboral, es dona sobretot en dues grans direccions: oest-est i sud-nord. Mentre que la primera va començar després de la caiguda del mur de Berlín i sobretot arran de l'entrada dels països de l'Est a la Unió Europea, la segona s'inicia amb la crisi, tot i tenir precedents en els anys cinquanta i seixanta del segle XX. Es tracta de fluxos migratoris procedents sobretot dels països del sud d'Europa anomenats PIGS (Portugal, Itàlia, Grècia, Espanya), amb un pes específic dels titulats superiors. Pel que fa a l'emigració acadèmica, aquesta s'havia encetat arran de l'èxit dels programes de mobilitat per a estudiants (Erasmus, Socrates, etc.). Amb la crisi i la restricció del mercat de treball per als titulats superiors, la migració temporal per estudis es converteix en una migració (semi)permanent de caire laboral. A banda d'una aproximació global als efectes de la mobilitats juvenil de l'estudi *Youth moves: identities and education in global perspective*, editat per Nadine Dolby i Fazal Rizvi (2008), destaca l'estudi coordinat pel sociòleg irlandès afincat a Portugal David Cairns (2010) titulat *Youth on the move: european youth and geographical mobility*, que ofereix un marc general d'anàlisi de la mobilitat juvenil. Es poden esmentar també articles sobre les polítiques migratòries intraeuropees, amb estudis de cas sobre Espanya (Bruquetas *et al.*, 2011) i sobre la transformació de les transicions a la vida adulta que aquesta mobilitat comporta (Flipo, 2013).
- En el cas de “l'emigració juvenil des d'Espanya”, els primers estudis posen l'èmfasi en l'anomenada fugida de cervells. A banda d'un informe marc promogut per l'Injuve (Institut de la Joventut d'Espanya), *La emigración de los jóvenes españoles en el contexto de la crisis* (Navarrete, 2014), destaquen els informes de l'Institut Elcano sobre si l'emigració espanyola és una emigració de retorn (González Enríquez, 2012 i 2013); una tesi pionera d'una investigadora nord-americana que parla d'“èxode juvenil” i el connecta amb la generació ni-ni (Lester, 2012); els estudis sobre l'emigració de professionals qualificats (Díaz Gil, 2012; Herrera Caballos, 2014); anàlisis sobre el context històric de l'emigració exterior (Serafí Bernat, 2013); els estudis sobre la nova emigració exterior laboral promoguts per sindicats (Alba Monteserin i Fernández Asperilla, 2015); articles periodístics que plantegen críticament com respondre a aquest fenomen (González-Ferrer, 2013; Garrido, 2013); la visió sociològica centrada en les trajectòries laborals (Cachón, 2014); un innovador estudi comparatiu sobre la mobilitat transnacional de joves espanyols

³ Per a aquest estat de la qüestió ens basem en la recopilació elaborada per l'Observatori Català de la Joventut i en la bibliografia aportada pels diferents autors del llibre.

i latinoamericans en context de crisi (Almudena Cortés, Moncó i Betrisey, 2015); un altre estudi comparatiu sobre els discursos entorn de l'emigració al començament dels segles XIX i XX (Gil Lázaro i Fernández Vicente, 2015); un article sobre l'impacte social d'aquests processos migratoris (López-Sala i Oso, 2015); reflexions metodològiques (Díaz-Hernández, Domínguez-Mújica i Parreño-Castellano, 2015); un altre sobre l'exili econòmic a Mèxic (Rodríguez Fariñas, Romero-Valiente i Hidalgo-Capitán, 2016); un estudi de cas sobre l'emigració juvenil espanyola a Alemanya (Moldes i Gómez, 2015); i un llibre d'un jove valencià hiperformat que va marxar a Londres i explica les feines no qualificades en les quals va treballar, i que va sorgir a partir d'un tuit que es va fer viral que deia “*Hola. Me llamo Benjamín Serra. Tengo dos carreras y un máster y limpio WCs*” (Serra, 2014).

- En el cas de “l'emigració juvenil des de Catalunya”, es constata un fort pes dels estudis demogràfics, impulsats principalment pel CED (Domingo i Sabater, 2013; Domingo, Sabater i Ortega-Rivera, 2014; Domingo i Ortega-Rivera, 2015; Cabré i Domingo, 2014; Alarcón i Fernández, 2015). Cal destacar, en aquest sentit, les jornades organitzades pel CIDOB el 2013, amb ponències dels principals especialistes catalans i espanyols, posteriorment publicades amb el títol *L'emigració a Catalunya, Espanya i la Unió Europea* (Sánchez-Montijano i Alonso Calderón, 2014). Cal esmentar també els informes pioners d'Avalot (branca juvenil de la UGT de Catalunya), que després d'impulsar la crítica de la generació ni-ni amb els seus estudis sobre els “altres joves” i la denúncia de la precarització de l'ocupació juvenil (Avalot, 2005), va popularitzar el terme “generació JESP” en l'informe *Joves emigrants sobradament preparats: 2010-2015* (Avalot, 2015), que denunciava la pèrdua de capital humà que això suposava per al país. Cal esmentar també textos periodístics sobre l'exili laboral (Moreno, 2013) i articles entorn dels efectes sobre la mà d'obra interna (Oliver Alonso, 2014). Paradoxalment, hi ha pocs estudis que tinguin en compte la visió dels joves que marxen, amb l'excepció d'alguns estudis de cas sobre Alemanya (Márquez, 2013) i Londres (Rubio, 2013; Ros, 2014). Curiosament, no hem localitzat cap estudi sobre l'impacte de l'emigració en les TIC, a excepció d'un seminari organitzat per la Universitat Oberta de Catalunya anomenat “Mobile assistance for social inclusion and empowerment of immigrants with persuasive learning technology and social network service” (IN3, 2013) i del projecte “Understanding contemporary mobilities: migrants' experiences of arrival in digital societies” (IN3).

Així doncs, els estudis de què disposem corroboren el que la societat espanyola ja sap: els joves estan marxant a l'estranger a la recerca de les ofertes de treball que no troben al seu país i, a més, ho fan sense renunciar a les seves arrels i a les seves responsabilitats sobre la societat i la política del seu país. No obstant això, continua havent-hi pocs estudis acadèmics que demostrin en profunditat què és el que està passant, i el coneixement sobre el fenomen continua sent insuficient. La crisi econòmica d'Espanya dels darrers anys ha donat lloc a altes taxes d'atur, i el col·lectiu juvenil ha estat el més afectat. La generació juvenil actual, que es caracteritza per tenir el nivell d'estudis més alt de la història, es veu incapacitada per donar sortida a la seva carrera universitària al seu propi país i es planteja d'anar-se'n per fer-ho fora del país. Segons el Baròmetre del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) del febrer del 2012, el 48% del total de la població espanyola estava disposada a marxar a l'estranger. Segons l'*Eurobaròmetre* 319B, de principi del 2011, els

joves espanyols d'entre 20 i 30 anys, davant la pregunta si els agradaria anar a un altre país europeu a treballar, van dir, majoritàriament, que sí. Si comparem la resposta per nivell d'estudis, veiem que, en general, el nombre de joves que no els agradaria marxar és més alt entre joves amb estudis bàsics que entre joves amb estudis superiors. En el cas dels joves d'entre 25 i 30 anys, els quals per edat ja tenen acabats els estudis universitaris, la voluntat de marxar a l'estranger és significativament més gran que no pas entre els joves que no tenen estudis.

Però, quants hi marxen? I cap a on? Segons el Cens electoral d'espanyols residents a l'estranger (CERA) de l'Institut Nacional d'Estadística (INE), el nombre de joves espanyols que han emigrat a l'estranger ha augmentat d'un 41% entre el 2008 i el 2012. Des del 2008, la taxa d'emigració juvenil ha estat semblant per a les dues franges d'edat en termes relatius; per als joves de 20 a 29 anys ha augmentat d'un 40,9% i entre els joves de 30 a 34, d'un 41,4%. No obstant això, aquestes dades no són del tot fiables per saber del cert quants joves espanyols hi ha fora de l'Estat. Els estudis estadístics de migració a Espanya es basen en les altes i baixes de les dades del padró, de manera que la fiabilitat d'aquestes dades està condicionada al fet que els joves es desempadronin dels seus municipis espanyols i s'empadronin al nou país. Tenint en compte que en la major part dels països de la Unió Europea (que és on més joves espanyols han emigrat durant aquests anys) no és necessari donar-se d'alta al padró per poder treballar-hi o assolir el dret a la sanitat, les dades de l'INE poden estar esbiaixades. Per això és necessari contrastar-les amb les dades dels països receptors per tal de trobar el nombre que s'aproximi tant com sigui possible al real. Seguint l'estudi fet per González-Ferrer (2013), que es basa en una comparació entre el nombre de joves emigrats segons el Govern espanyol i altres fonts de dades dels països receptors, els nombres són molt diferents. El Govern espanyol calcula que el total d'espanyols a l'estranger és de 225.000 persones, mentre que, si fem bases de dades dels altres països receptors, la xifra pot arribar a sumar 700.000 persones a l'estranger.

Aquest ha estat un fenomen social recurrent als mitjans de comunicació des dels inicis de la crisi econòmica, com també ha estat una temàtica molt present en els discursos polítics. No obstant això, les perspectives no han estat les mateixes. Els discursos polítics tendeixen a al·legar que aquesta emigració és positiva i necessària per al país, mentre que els mitjans de comunicació tendeixen a reflectir la preocupació social que genera aquest fenomen. Aquesta visió positiva dels polítics contrasta amb la vivència dels joves emigrats. N'hi ha molts que consideren que la seva emigració ha estat causada per les polítiques econòmiques i socials del Govern espanyol en l'etapa de crisi, polítiques que els ha retallat qualsevol possibilitat de tenir una carrera professional al país on han nascut. Aquests joves continuen lluitant a l'estranger a través de diferents moviments socials. Un d'ells, Marea Granate, és un moviment social transnacional que neix arran del moviment del 15M i que agrupa emigrants de nacionalitat espanyola a les diferents capitals del món que volen lluitar des de l'exterior en contra de les causes que els han portat a l'emigració, o el que ells anomenen exili. Lluiten en contra de les polítiques econòmiques que afavoreixen el capitalisme i en contra de l'augment de la injustícia social a Espanya d'una manera conjunta amb els diferents nodes que hi ha al món, i que cada cop van augmentant més.

... nous moviments socials...

La participació política dels joves va ser un tema central en el sorgiment dels estudis sobre la joventut en la primera meitat del segle XX, que es van centrar en el procés de socialització política dels joves, tant en règims autoritaris (les causes de l'èxit del feixisme i del comunisme en el període d'entreguerres) com en règims democràtics (les causes de l'apatia dels joves després de la II Guerra Mundial). Els textos clàssics sobre les generacions d'Ortega y Gasset (1923) i Mannheim (1928) en els anys vint del segle XX, així com els estudis de Germani sobre Itàlia i de Schelsky sobre Alemanya (*Die Skeptische Generationen*, 1957), immediatament després de la guerra, responen a aquests postulats: els joves no són vistos com a subjectes polítics, sinó com a objectes de socialització política organitzada des de l'Estat. En els anys seixanta i setanta, el camp de la política es va traslladar als moviments socials, especialment els estudiantils i contraculturals. En els anys vuitanta i noranta van tornar a realitzar-se estudis empírics de participació política centrats en l'àmbit electoral, i simultàniament la participació informal en subcultures i tribus urbanes va emergir com a objecte dels estudis culturals. En l'última dècada ha ressorgit l'interès per la participació política, en part pel protagonisme dels joves en moviments alternatius (com l'altermundialista) i per l'emergència de noves formes de participació a Internet, en què els joves són pioners.

Actualment, podem diferenciar cinc grans tendències en els estudis sobre la relació entre joves, moviments socials i participació política, cadascuna de les quals es pot associar a un concepte, escola teòrica i metodologia d'investigació. Al seu torn, cadascun d'aquests conceptes posa de manifest una determinada forma de "dislocació" política (és a dir, de ruptura amb vells codis i emergència de nous espais de participació).

- En primer lloc, el concepte de *ciutadania activa* posa de manifest una dislocació de la socialització política, que ja no va de dalt a baix (de l'estat cap als joves), sinó de baix a dalt (dels joves cap a l'Estat). A escala internacional, podem citar el treball de Harris, Wynn i Younes (2010); Mannheim (1993) [1928]; i Schelsky (1957). A Espanya, destaca el treball de Mari Luz Moran i Jorge Benedicto (2003).
- En segon lloc, el concepte de *ciutadania global* posa de manifest una dislocació de l'espai polític, que deixa de ser local o vinculat a l'estat nació i passa a ser transnacional o global. A escala internacional, podem citar els treballs referits a Feixa, Pereira i Juris, (2009) i sobretot la tesi de Laine (2012) sobre les àgores transnacionals. A Espanya, podem citar tot un seguit d'assaigs sobre el moviment antiglobalització (Feixa, Costa i Pallarés, 2002; Pastor, 2002; Echart *et al.*, 2005), un monogràfic de la *Revista de Estudios de Juventud* (2007) i l'apartat sobre ciutadania global de l'últim IJE (Moreno, 2013).
- En tercer lloc, el concepte de *política en xarxa* posa de manifest una dislocació de les formes de comunicació política. L'estudi de les xarxes digitals, del paper dels SMS després de l'11M, de les xarxes socials després del 15M, etc., van en aquesta direcció. A escala internacional, podem citar els treballs de Juris (2008) i Pleyers (2010) sobre el moviment antiglobalització. A Espanya, els treballs sobre la cèlebre revolta dels mòbils l'11M-13M (Ugarte, 2004; Sampedro, 2005), un monogràfic de la *Revista de Estudios de Juventud* (2011), i infinitat d'estudis sobre les xarxes socials i el 15M.

- En quart lloc, el concepte de *biopolítica* posa de manifest una dislocació de les formes d'incorporació política, que van d'allò social a allò corporal, d'allò massiu a allò personal, de les estructures als afectes. A escala internacional, podem citar el treball de Reguillo (2000). A Espanya no s'ha aplicat explícitament l'estudi de la participació política, llevat de les pràctiques micropolítiques de les cultures juvenils.
- En cinquè lloc, el concepte de *tecnopolítica* posa de manifest una dislocació de les formes de mobilització política, que van de l'especialització en alguns espais (parlaments, govern, poders fàctics) o moments (eleccions, vagues, celebracions) a una dispersió per tot el cos social, tant fora de línia (*off-line*) com sobretot en línia (*on-line*), utilitzant el poder multiplicador (viral) de les tecnologies digitals. L'estudi de les mobilitzacions espontànies (*flash mobs*), de les acampades i marees ciutadanes, de les revoltes mundials, del paper de Facebook i Twitter en aquests processos van en aquesta direcció. A escala internacional, podem citar els treballs de Tsekeris (2007) i García Canclini, Cruces i Urteaga (2012). A Espanya, podem citar els treballs d'Alcazan *et al.* (2012) i Toret *et al.* (2013).

... i xarxes digitals

Les dades massives o *Big Data* es defineixen actualment amb tres característiques de les dades: el volum, la varietat i la velocitat (Konstantinou, 2010; Zikopoulos, 2012). És conegut per tots l'ús cada cop més generalitzat de les xarxes socials digitals des que el 1997 aparegué la primera a Internet: SixDegrees.com. Boyd i Ellison (2007), en una definició de *xarxa social digital* que ja ha esdevingut un "clàssic":

"[...] els serveis basats en el web que permeten als individus (1) construir un perfil públic o semipúblic dins d'un sistema delimitat, (2) articular una llista d'altres usuaris amb els quals comparteixen una connexió, i (3) veure i recórrer la seva llista de connexions i aquelles fetes per altres dins del sistema".

I són aquestes xarxes socials digitals (també anomenades serveis de xarxes socials o, simplement xarxes socials) les que focalitzen l'atenció del vessant tecnològic del projecte. Ens centrarem en l'anàlisi dels missatges generats en la xarxa social d'interès general Twitter i en analitzar temàtiques que tenen a veure amb els joves, els missatges no han de cenyir-se a una temàtica concreta, ja que això suposaria una restricció molt gran al tipus d'anàlisi que se'n pogués fer. L'anàlisi dels missatges de Twitter necessita una gran capacitat computacional. És a dir, són necessaris grans equipaments informàtics per tal de poder processar el gran volum d'informació que circula per la xarxa Twitter. Aquest mateix fet ens limita també l'anàlisi d'altres xarxes socials, perquè encareix les necessitats d'equipament informàtic. Utilitzarem les etiquetes o *hashtags* (cadena de caràcters formada per una o diverses paraules concatenades i precedides per un #) per identificar un tema sobre el qual gira una conversa. És una etiqueta de metadades precedida per un # que facilita la seva identificació de forma ràpida per part dels programadors, sistema i usuaris del Twitter. Un tema o tendència del moment (en anglès, *trending topic*) és una de les paraules o frases (i. e., *hashtag*) més repetides en un moment concret a Twitter a escala mundial o a escala local. Per tant, els *hashtags*, i en particular, els *trending topics* de Twitter poden ser de gran utilitat per analitzar el conjunt de temes presentats en els objectius.

També es farà anar la xarxa social Facebook. Hi ha xarxes socials que no poden ser tractades informàticament sense ser-ne membre dels grups socials, d'amistats, etc., per tal de poder analitzar-ne els missatges o la informació en general. Aquest és el cas de Facebook. No obstant això, hi ha grups associats a moviments socials o polítics, per exemple, que també són font molt important d'informació i que estem interessats a analitzar com un estudi de cas. Per a l'estudi concret de la Marea Granate, a part de Twitter, ens basarem en l'anàlisi dels missatges d'un grup de Facebook. Aquest fet en facilitarà bastant l'anàlisi.

Hipòtesis i objectius

Els objectius inicials de la recerca es van resumir en deu grans hipòtesis, formulades com a preguntes d'investigació:

Pregunta general:

1. Quines relacions es poden establir, durant els darrers cinc anys, entre l'emigració dels joves catalans, l'emergència de nous moviments socials i la utilització de xarxes digitals?

Preguntes sobre emigració juvenil:

2. Què influeix en un jove català perquè es plantegi emigrar?
 - 2.1. Explicar com es construeix la idea d'emigrar en els joves i adolescents catalans.
 - 2.2. Enumerar quins són els factors que acaben impulsant el jove a emigrar.
3. Com és la vida d'un jove emigrant?
 - 3.1. Mostrar els recursos que els joves emigrants articulen per aconseguir els objectius de la seva emigració.
 - 3.2. Explicar les característiques del procés d'adaptació i integració a la ciutat d'acollida.
4. Descripció del flux d'emigració dels joves catalans cap al món: es pretén descriure quin és el perfil dels joves d'entre 16 i 29 anys que han emigrat arreu del món. Per això es plantegen els subobjectius següents:
 - 4.1. Conèixer els fluxos migratoris de la població juvenil a Espanya cap a l'estranger.
 - 4.2. Conèixer els perfils dels joves espanyols que emigren.
5. Analitzar els processos d'adquisició i pèrdua de competències entre la població jove catalana emigrada. Concretament, es pretén conèixer:
 - 5.1. L'adquisició de competències professionals i socials segons la seva pròpia percepció.
 - 5.2. L'experiència del reingrés a la societat catalana per identificar les dificultats i facilitats que han trobat.
 - 5.3. El valor que les empreses catalanes atorguen a aquestes experiències de mobilitat internacional.
 - 5.4. Proposar orientacions per a les intervencions adreçades a facilitar l'experiència internacional i el retorn de les persones joves catalanes.

Preguntes sobre moviments socials:

6. De quina manera es mobilitzen els joves emigrants?
 - 6.1. Identificar formes d'organització associativa dels joves emigrants.
 - 6.2. Identificar formes de mobilització col·lectiva dels joves emigrants.

Preguntes sobre xarxes digitals:

7. Com es pot mesurar l'impacte de l'emigració juvenil a través de les xarxes socials?
8. Com es pot analitzar la influència dels moviments socials sorgits arran del 15M entre els joves catalans emigrants a Europa?
9. Com es pot analitzar l'impacte de la Marea Granate entre els joves catalans a Londres a través de les xarxes socials?

Metodologia

Amb l'objectiu d'acostar-nos a aquest col·lectiu, ens proposem un estudi interdisciplinari que pretén donar una visió holística del fenomen de l'emigració dels joves espanyols arreu del món i que permetrà una triangulació que combinarà dades qualitatives i quantitatives. A través de les dades qualitatives es volen conèixer tant les motivacions dels joves abans d'emigrar com les trajectòries de vida dels que ja han emigrat. Conscients que no és possible estudiar els emigrants a tots els països del món, s'ha escollit com a mostra els joves catalans a la ciutat de Londres, perquè el Regne Unit és el país on hi ha més emigració espanyola durant els darrers anys. Pel que fa a les dades quantitatives, han de servir per mesurar els fluxos migratoris dels joves a través de dades sociodemogràfiques i virtuals dins les xarxes socials. Amb aquest objectiu, l'estudi combinarà tres tipus de mètodes: etnogràfics, geogràfics i informàtics.

Mètodes etnogràfics

D'acord amb el nostre enfocament d'estudi de cas, ens adherim a la crítica del "nacionalisme metodològic" i la proposta d'un "cosmopolitisme metodològic" de Beck i Beck-Gersheim (2010). Anem a posar en pràctica la idea que la globalització "requereix la comprensió de formes localment, socialment i culturalment específiques en què la gent entén el lloc de la seva localitat en l'esquema global de les coses i les accions que s'adoptin per donar forma a aquest lloc [...] La globalització implica la impugnació dels límits dels llocs, i la negociació de què es tracti amb l'escala geogràfica és el més adequat per a l'acció" (Gille i Ó Riain, 2002). Per això, proposem un estudi transnacional de diferents tipus d'actors, moviments socials i actuacions que transcendeixen les fronteres geogràfiques i polítiques (Schiller, 1997).

L'orientació epistemològica es guiarà pel mètode dels *extended case studies* proposat per M. Burawoy (1998). Aquest mètode es basa en una visió interpretativa de les ciències socials, la generalització de les connexions estructurals i simbòliques entre actors i processos socials, segons el que revela la investigació mateixa. El mètode del cas ampliat emula una reflexió del model de ciència que es basa en la intersubjectivitat entre el científic i el seu objectiu d'estudiar i desenvolupar la dimensió comparativa a través dels casos. S'aplica l'etnografia reflexiva per extreure evidència a través de mètodes inductius per passar d'allò micro a allò macro, per connectar el present amb el passat en previsió del futur i per construir la teoria del que existeix. Empíricament, això es tradueix en cinc trets: a) el caràcter dialògic de la investigació social no es tracta com una limitació sinó com una potencialitat; b) el context s'integra amb l'objecte d'estudi; c) es combina l'observació participant amb entrevistes reflexives per capturar les veus dels actors principals; d) es transita des d'un model segregacionista (els casos estan connectats de manera acumulativa) a un model integrador (els casos estan relacionats causalment); i e) es transita des d'un model de ciència social industrial a un altre de més artesanal i reflexiu, però no per això menys estricte o eficient (Burawoy, 1998).

L'univers al qual ens volem acostar és el dels joves que han estudiat a Catalunya (tant estudis bàsics com de formació professional com universitaris), que tinguin entre 18 i 30 anys i que estiguin vivint a Londres per motius personals, laborals o d'estudis. Per tal de ser tan representativa com sigui possible, la mostra ha de respondre a diferents requeriments. Pel que fa al nivell d'estudis i la branca de coneixement, s'ha de poder recollir l'opinió de joves que tinguin diferents nivells d'estudis (batxillerat, formació professional i estudis universitaris) i que vinguin de diferents branques de coneixement. Quant al gènere, volem tenir en compte les trajectòries tant de noies com de nois. Igualment, interessa que hi hagi testimonis de diferents edats. Finalment, també volem considerar les diferents durades de l'estada a Londres: tant joves acabats d'arribar com joves que porten anys vivint a la capital anglesa. Per tal d'obtenir informació de qualitat hem combinat diferents mètodes de recerca, els quals han estat aplicats per Clara Rubio durant el treball de camp antropològic.

- *Entrevistes en profunditat* a 42 persones joves catalanes a Londres que responen als paràmetres de la mostra per conèixer la seva trajectòria vital abans del moment de la migració així com la seva experiència a Londres i les seves expectatives de futur. També s'han dut a terme tres entrevistes en profunditat a joves mobilitzats en moviments socials de Londres (Marea Granate); i 11 entrevistes en profunditat a joves catalans que han fet una estada a Londres i que han retornat durant el 2015-2016 a Catalunya, per tal de saber quines han estat les competències que han après a Londres i com les valora el mercat laboral català un cop han retornat.
- *Grups focals*: tres trobades amb joves de diferents perfils (gènere, edat, motius de l'emigració a Londres i expectatives) per tal de contraposar diferents opinions i arribar a conèixer més profundament el fenomen de l'emigració catalana a Londres sobre els temes següents: integració al món laboral britànic, motivacions de l'emigració i identitat com a immigrants.
- *Netnografia*: seguiment dels grups de Facebook: Catalans a Londres; Catalans a UK; Marea Granate; Marea Granate Londres; i Juventud sin Futuro, per veure quins són els temes d'interès, i també per rebre informació sobre diferents actes que aquests grups puguin convocar i poder-hi assistir per fer-ne observació participant.
- *Observació participant*: participació i recollida d'informació de diferents actes, reunions o trobades del col·lectiu de joves catalans a Londres (tant formals com informals), com també de les diferents assemblees de Marea Granate a Londres i de les trobades virtuals que Marea Granate fa en coordinació amb els altres nodes d'arreu del món.
- *Diaris quotidians*: registre d'activitats, transports i relació amb amics que quinze persones joves duen a terme durant un dia laboral i un dia festiu a la ciutat de Londres.
- *Enquestes*: s'han dut a terme dues enquestes: una a estudiants universitaris de les universitats públiques catalanes,⁴ per conèixer quins són els seus plans entorn de

4 Accés a les preguntes de l'enquesta: https://docs.google.com/forms/d/1-VEdAPR0_RfKwft4SL1Ygvx58MuLIZSZ6KCvt4IH0aI/viewform?usp=send_form.

l'emigració un cop acabats els seus estudis; i l'altra a la comunitat juvenil catalana a Londres,⁵ amb la intenció de conèixer els motius de la seva emigració, la realitat que troben un cop són a Londres i els seus plans de futur.

- *Entrevistes a experts*: s'ha dut a terme una entrevista a un expert del servei d'Assessorament en Mobilitat Internacional de l'Ajuntament de Barcelona per tal de conèixer quines peticions fan els joves barcelonins que estan interessats a tenir una experiència internacional.
- *Dades estadístiques* dels punts d'informació juvenil de Catalunya per tal de saber quin ha estat el nombre de peticions en temàtiques de mobilitat internacional des del 2011 al 2015.

Mètodes geogràfics

La presència de catalans a l'estranger no és un fenomen nou. Tradicionalment hi ha hagut una colònia catalana relativament important a diversos països, tant europeus com de l'Amèrica Llatina. Ara bé, la localització d'aquesta població catalana a l'estranger ha variat enormement en els darrers anys. La situació econòmica general ha impulsat un flux important de població cap a l'estranger. En aquest sentit, les dades del Padró d'espanyols residents a l'estranger, de l'Institut Nacional d'Estadística, apunten que l'any 2009 hi havia 144.000 catalans a l'estranger, mentre que el 2013 aquesta xifra havia augmentat a 221.400 persones. Aquest canvi en el volum de població ha anat acompanyat d'un canvi en el seu perfil. La població catalana a l'estranger ha tendit a rejevenir-se i a tenir un nivell de qualificació alt. Una població que utilitzarà majoritàriament les xarxes socials per comunicar-se i que, per tant, es podrà seguir a través d'aquesta eina. En aquest sentit, un dels elements que permeten identificar les xarxes socials és la localització de la persona. Aquest element permet establir una anàlisi geogràfica de les activitats de la població estrangera més enllà de les dades de les estadístiques oficials. Tradicionalment, les estadístiques oficials han recollit el lloc d'empadronament d'aquesta població; en altres paraules, el lloc de residència. Aquesta informació permet fer anàlisis com el del mapa 1, de localització dels estrangers per països. Ara bé, aquesta informació no deixa de ser de caràcter estàtic, no sempre actualitzada i de difícil individualització.

Hi ha altres fonts que permeten incorporar informació sobre algunes pràctiques de la població estrangera. Un exemple d'aquesta informació són els mapes que identifiquen els espanyols presents a Londres a partir del número de la Seguretat Social. Aquests tipus d'informació són molt més dinàmics i actualitzats que els anteriors. Ara bé, tendeixen a presentar problemes d'accés i estan subjectes al secret estadístic, elements que dificulten la individualització de les pràctiques. L'anàlisi geogràfica de la informació generada pels usuaris mateixos presenta uns avantatges clars respecte a aquestes fonts tradicionals. En aquest sentit, l'actualització contínua de la informació i la seva fàcil individualització faciliten

5 Accés a les preguntes de l'enquesta: https://docs.google.com/forms/d/1YoULHX3kkkkep6vfzS_0MYrEifAfI0j5lhJtcHul_w0/viewform?usp=send_form.

una localització contínua de la població sobre el terreny. Això permet un encreuament de dades que possibilita una lectura molt més rica. A manera d'exemple, no només s'obté el lloc de residència de la població estrangera, també es pot obtenir el lloc de treball, els llocs on es desplaça habitualment (tant dins de la ciutat com als voltants), els llocs d'oci, les interrelacions amb altres persones de la mateixa nacionalitat, entre altres coses. Aquesta informació suplementària obtinguda de l'encreuament de dades permet fixar algunes característiques que l'estadística oficial difícilment recull, però que resulten fonamentals per a una bona caracterització de la població resident a l'estranger. Entre les més destacades trobem: lloc de treball de la població estrangera; estada mitjana de la població estrangera fora de Catalunya; grau d'interrelació amb altres estrangers/locals.

Mètodes informàtics

L'estudi de les xarxes socials requereix diferents etapes. La primera, preparar tot el material necessari i la infraestructura que cal utilitzar, a més a més de l'adquisició del programari que es necessita per implementar els dos dispositius. Posteriorment s'ha d'instal·lar i configurar el programari en el maquinari informàtic, incloent-hi la base de dades del tipus NoSQL (MongoDB) necessària per emmagatzemar les diferents anàlisis que se n'extreguin. Després, cal fer el disseny i la implementació del programa informàtic per recollir els tuits; aquesta recollida s'ha fet durant el 2015 i els tuits s'han emmagatzemat en la base de dades dissenyada a aquest efecte. A continuació es detalla la metodologia utilitzada.

Twitter és un servei de *microblogging* que té més de 500 milions d'usuaris, amb un tràfic diari generat de més de 65 milions de tuits i unes 800.000 cerques. Això el converteix en la principal eina de missatgeria web, coneguda com l'SMS d'Internet. Twitter permet enviar missatges o tuits amb una llargada màxima de 140 caràcters, en què també es poden incloure referències a pàgines, vídeos o fotos. El sistema permet que els usuaris s'hi puguin subscriure i seguir altres usuaris i els seus tuits (*followers*). D'aquesta manera s'aconsegueix una relació entre usuaris, en què els que tinguin més seguidors poden arribar a tenir una força i un abast socials bastant considerables. El fet de poder disposar d'aquest servei en diferents plataformes el converteix en una gran eina per comunicar notícies o esdeveniments d'actualitat. Twitter està molt estès (com totes les xarxes socials) entre els joves (de 16 a 30 anys). És una plataforma oberta on tothom pot expressar la seva opinió sobre qualsevol tema a tothom, i on les idees flueixen entre usuaris de forma casi instantània. Per tant, és un servei que permet a la gent expressar-se lliurement sobre temes d'interès o d'actualitat, emmascarats per l'anonimat d'Internet. Tot això ha provocat que fins i tot en alguns països hagi estat censurat o clausurat, perquè les autoritats governamentals no el poden controlar. Cal destacar la gran quantitat de manifestacions o esdeveniments originats i convocats a través de Twitter que han arribat a crear nous moviments socials que abans de l'era digital haguessin resultat impossibles. S'hi han creat manifestacions, actes de reivindicació, protestes generalitzades i fins i tot revoltes socials.

En les normes i termes d'ús deixa ben clar que es reserva l'ús exclusiu i el dret intel·lectual de tot el que es penja a la xarxa. Això pot generar una vulnerabilitat total de l'usuari, i la pèrdua de l'autoritat sobre l'ús i propietat de les dades publicades de la gent.

Es va recollir un conjunt de tuits mitjançant l'API de reproducció en temps real (*streaming*) de Twitter, que permet capturar fins a un 1% de tots els tuits que s'estan generant en temps real. Van ser detectats 47 usuaris i usuàries (a partir d'ara Loncats) que havien tuitejat en català des del Regne Unit entre el 25 de setembre de 2015 i el 23 de febrer de 2016. Es va obtenir la llista de tots els comptes de Twitter que seguien als Loncats i dels que ells seguien (*followings* i *followers*). Es va obtenir un total de 42.696 comptes de Twitter. De tots aquests, ens interessava obtenir els comptes més populars entre les 47 persones que vam detectar. Per detectar-les s'han utilitzat diferents mètodes d'anàlisi. El primer ha estat trobar els comptes de Twitter més seguits per part d'aquests Loncats. D'aquesta forma, es podien trobar per ordre d'importància els comptes de Twitter més influents en els Loncats. Després s'ha trobat el graf que relaciona els Loncats amb els comptes seguits més populars. Solament s'han analitzat els comptes populars amb 11 seguidors o més. D'aquí, s'han pogut extreure totes les interrelacions entre comptes populars i la influència que tenen sobre els Loncats. A continuació s'han representat els tuits dels Loncats en un mapa del Regne Unit, i després en un mapa augmentat en què s'han dibuixat els tuits generats a la ciutat de Londres. En aquest sentit es volia determinar si els tuits estaven localitzats en zones concretes, tant del Regne Unit com de Londres. L'estudi dels tuits pot ajudar a determinar si els Loncats viuen o treballen en una regió concreta del Regne Unit o més concretament, en un barri de Londres. Es poden desenvolupar programes informàtics per tal de capturar tuits de forma automatitzada i fer-ne l'anàlisi de sentiments. Hi ha un gran nombre d'eines que ajuden en l'anàlisi de sentiments, com ara Sentiment Analysis Test Site i Mr Tuit, que cataloguen sentiments de textos entre positius i negatius.

El llibre

Aquest llibre s'estructura en cinc parts, que corresponen a diferents moments del procés migratori i/o a diferents metodologies de recerca. La primera part, titulada "Contextos", explora el marc social, econòmic, polític i mediàtic de l'emigració dels joves, que ajuda a explicar sobretot l'abans i en part també el després) de l'emigració (és a dir, l'aquí). La segona part, titulada "Espais", se centra en els aspectes geogràfics i demogràfics del fenomen migratori, i descriu els fluxos d'anada i tornada a/de Londres, Gran Bretanya, Europa i el món (és a dir, entre aquí i allà), en el període posterior a l'any 2008. La tercera part, titulada "Experiències", aborda com es veuen afectades les identitats personals i col·lectives dels joves que viuen aquest procés (és a dir, l'allà). La quarta part, titulada "Xarxes", analitza l'emigració dels joves des del punt de vista de les comunicacions en línia, és a dir, del procés de digitalització de les seves vides, característic de l'anomenada *generació hashtag*, però viscut amb particular intensitat pel fet de viure lluny de casa (és a dir, l'aquí des d'allà). La cinquena i darrera part, titulada "Perspectives", esbossa unes conclusions aplicades de la recerca, d'on extreure recomanacions i propostes per a les polítiques públiques i per a les iniciatives socials i privades (és a dir, l'allà des d'aquí).

Bibliografia

General

ALCAZAN, A. et al. (2012). *Tecnopolítica, internet y e-revoluciones. Sobre la centralidad de las redes digitales en el #15M*. Barcelona: Icaria.

BOYD, D. M. i ELLISON, N. B. (2007). "Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship". A: *Journal of Computer-Mediated Communication*, vol. 13, núm. 1, p. 210-230.

CASTELLS, M. (2012). *Redes de indignación y esperanza*. Madrid: Alianza Editorial.

DE UGARTE, D. (Ed.) (2004). *11M: Redes para ganar una guerra*. Barcelona: Icaria.

ECHART, E.; LÓPEZ, S., i OROZCO, K. (2005). *Origen, protestas y propuestas del movimiento antiglobalización*. Madrid: Catarata.

FEIXA, C.; COSTA, C. i PALLARÉS, J. (Ed.) (2002). *Movimientos juveniles: de la globalización a la antiglobalización*. Barcelona: Ariel. FEIXA, C. i NOFRE, J. (Ed.) (2012). *#GeneraciónIndignada. Topías y utopías del 15M*. Lleida: Milenio.

FEIXA, C.; PEREIRA, I. i JURIS, J. J. (2009). "Global Citizenship and the 'New New' Social Movements: Iberian connections". A: *Young*, núm. 17 (4), p. 421-442.

FERNÁNDEZ-PLANELLAS, A.; FIGUERAS, M. i FEIXA, C. (2014). "Communication among young people in the #spanishrevolution. Uses of the online-offline tools to obtain information in the #acampadabcn". A: *New Media & Society*, núm. 16 (3), p. 1-22.

GARCÍA-CANCLINI, N.; CRUCES, N. i URTEAGA, M. (2012). *Jóvenes, culturas urbanas y redes digitales*. Barcelona: Ariel.

GARCÍA-CANCLINI, N.; CRUCES, F., i URTEAGA, M. (Coords.) (2012). *Jóvenes, culturas urbanas y redes digitales*. Barcelona: Ariel-Fundación Telefónica.

HARRIS, A.; WYN, J., i YOUNES, S. (2010). "Beyond apathetic or activist youth. 'Ordinary' young people and contemporary forms of participation". A: *Young*, núm. 18, p. 9-32.

JURIS, J. S. i PLEYERS, G. H. (2009). "Alter-Activism: Emerging Cultures of Participation among Young Global Justice Activists". A: *Journal of Youth Studies*, núm. 12 (1), p. 57-75.

KONSTANTINOOU, I. et al. (2010). "Distributed indexing of web scale datasets for the cloud". A: *Proceedings of the 2010 Workshop on Massive Data Analytics on the Cloud (MDAC '10)*.

LAINE, S. (2012). *Young Actors in Transnational Agoras. Mutisited Ethnography of Cosmopolitan Micropolitical Orientations*. Tesis doctoral. Helsinki: The Finnish Youth Research Network.

MANNHEIM, K. (1993) [1928]. "El problema de las generaciones". A: *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, núm. 62, p. 145-168.

MAUSS, M. (1973). *Sociologie et anthropologie*. París: Puf.

MORÁN, M. L. i BENEDICTO, J. (2003). *Aprendiendo a ser ciudadanos. Experiencias sociales y construcción de la ciudadanía entre los jóvenes*. Madrid: Injuve.

MORENO, A. (2013). *Informe Juventud en España 2012*. Madrid: Injuve.

ORTEGA Y GASSET, J. (1966) [1923]. "La idea de las generaciones". A: *El tema de nuestro tiempo. Obras completas*. Madrid: Revista de Occidente, vol. III, p. 145-156.

PASTOR, J. (2002). *Los movimientos antiglobalización*. Barcelona: RBA.

REGUILLO, R. (2000). *Emergencia de culturas juveniles*. Buenos Aires: Norma.

REVISTA DE ESTUDIOS DE JUVENTUD (2007). "Jóvenes, globalización y movimientos altermundialistas". A: *Revista de Estudios de Juventud*, núm. 39.

REVISTA DE ESTUDIOS DE JUVENTUD (2011). "Jóvenes en(red)ados". A: *Revista de Estudios de Juventud*, núm. 93.

SAMPEDRO, V. F. (Ed.) (2005). *11-M: Multitudes on line*. Madrid: Catarata.

SCHELISKY, H. (1957). *Die Skeptische Generation*. Düsseldorf: Eugen Diederich Verlag.

TORET, J. et al. (2013). "Tecnopolítica: la potencia de las multitudes conectadas. El sistema red 15M, un nuevo paradigma de la política distribuida". A: *IN3 Working Papers*. Barcelona: UOC.

TSEKERIS, K. (2007). "Tecnopolitics". A: RITZER, G. (ed). *Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Londres: Blackwell.

ZIKOPOULOS P. C. et al. (2012). *Understanding big data? Analytics for enterprise class Hadoop and streaming data*. McGraw-Hill.

Metodologia

BECK, U. i BECK-GERSHEIM, E. (2010) [2003]. "Global Generations Methodological Nationalism. For a Cosmopolitan Turn in Generations". A: *European Sociological Review*, núm. 25 (8), p. 25-36.

BURAWOY, M. (1998). "The Extended Case Method". A: *Review of Sociology*, núm. 24, p. 201-245.

GILLE, S. i O'RIAN, S. (2002). "Global Ethnography". A: *Annual Review of Sociology*, núm. 28, p. 271-295.

SCHILLER, N. C. (1997). "The situation of Transnational Studies". A: *Identities*, núm. 4 (2), 155-166.

Emigració juvenil

ALARCÓN, E. i FERNÁNDEZ, J. A. (2015). *Informe sobre emigració i població barcelonina resident a l'estranger* [en línia]. Barcelona: Consell Econòmic i Social de Barcelona. Disponible en línia a: <<http://www.bcn.cat/cesb/pdf/informes/i2015/emigracio-cat.pdf>> [Consulta: 7 de març de 2016].

ALBA, S. i FERNÁNDEZ, A. (2015). *Nueva emigración exterior y emigración laboral*. Madrid: Fundación 1º de Mayo, Centro de Documentación de las Migraciones.

ALMUDENA CORTÉS, A.; MONCÓ, B. i BETRISEY, D. (2015). *Movilidad transnacional de jóvenes españoles y latinoamericanos: una comparación en contexto de crisis*. Madrid: Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud.

AVALOT (2015). *Generació JESP: joves emigrants sobradament preparats: 2010-2015*. Barcelona: Avalot Joves de la UGT de Catalunya. Disponible en línia a: <http://www.ugt.cat/download/joves_i_dualitat_del_mercat_laboral/GENERACI%C3%93%20JESP_%202015%20DEFINITIU2.pdf> [Consulta: 24 de febrer de 2016].

BRUQUETAS, M. *et al.* (2011). "The case of Spain". A: ZINCONE, G.; BORKERT, M. i PENNINX, R. (ed.). *Migration Policymaking in Europe; The dynamics of Actors and Contexts in Past and Present*. Amsterdam: Amsterdam University Press, p. 291-326.

CABRÉ, A. i DOMINGO, A. (2014). "L'emigració des de Catalunya: aspectes demogràfics i prospectius". A: SÁNCHEZ-MONTIJANO, E. i ALONSO, X. (Ed.). *L'emigració a Catalunya, Espanya i la Unió Europea*. Barcelona: CIDOB, Generalitat de Catalunya i Diputació de Barcelona, col·lecció Monografies, núm. 6/2014, p. 21-38.

CACHÓN, L. (2014). "La Nova emigració des d'Espanya i Catalunya en la Gran Recessió (2007-2016?): unes reflexions provisionals". A: SÁNCHEZ-MONTIJANO, E. i ALONSO, X. (Ed.). *L'emigració a Catalunya, Espanya i la Unió Europea*. Barcelona: CIDOB, Generalitat de Catalunya i Diputació de Barcelona, col·lecció Monografies, núm. 6/2014, p. 39-56.

CAIRNS, D. (Ed.) (2010). *Youth on the move: european youth and geographical mobility*. Wiesbaden: VS, Verlag für Sozialwissenschaften.

DÍAZ, A. (2012). *La Emigración de profesionales cualificados: una reflexión sobre las oportunidades para el desarrollo*. Madrid: Organización Internacional para las Migraciones.

DÍAZ-HERNÁNDEZ, R.; DOMÍNGUEZ-MÚJICA, J. i PARREÑO-CASTELLANO, J. (2015). "Una aproximación a la emigración española durante la crisis económica: herramientas de estudio". A: *Aracne*, núm. 198, p. 1-26.

DOLBY, N. i RIZVI, F. (Ed.) (2010). *Youth moves: identities and education in global perspective*. Londres - Nova York: Routledge.

DOMINGO, A. i ORTEGA-RIVERA, E. (2015). "La emigración española. Esa vieja desconocida". A: TORRES, C. (Ed.). *España 2015. Situación Social (207-215)*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.

DOMINGO, A. i SABATER, A. (2013). "Crisis económica y emigración: la perspectiva demográfica". A: *Anuario de la inmigración en España*. Barcelona: CIDOB, p. 60-67. Disponible en línea: <http://www.cidob.org/es/articulos/anuario_de_la_inmigracion_en_espana/2012/crisis_economica_y_emigracion_la_perspectiva_demografica> [Consulta: 7 de març de 2016].

DOMINGO, A.; SABATER, A. i ORTEGA-RIVERA, E. (2014). "¿Migración neohispánica? El impacto de la crisis económica en la emigración española". A: *Empiria*, núm. 29, p. 39-66.

FLIPO, A. (2013). "Mobilité et passage à l'âge adulte: itinéraires de migrants intra-européens". A: *Agora: débats/jeunesses*, núm. 65, p. 23-35.

GARRIDO, L. (2013). "Quiénes se van de España y qué hacemos para que vuelvan". A: *El País*, 2 d'abril ("Tribuna"). Disponible en línea: <http://elpais.com/elpais/2013/03/27/opinion/1364396658_219336.html> [Consulta: 7 de març de 2016].

GIL, A. i FERNÁNDEZ, M. J. (2015). "Los discursos sobre la emigración española en perspectiva comparada. Principios del siglo XX - principios del siglo XXI". A: *Documentos de trabajo del Instituto de Estudios Latinoamericanos*, núm. 73.

GONZÁLEZ, C. (2012). *La emigración desde España, una migración de retorno*. Madrid: Real Instituto Elcano. Disponible en línea a: <http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/ari4-2012> [Consulta: 3 de febrer de 2016].

GONZÁLEZ, C. (2013). *¿Emigran los españoles?* Madrid: Real Instituto Elcano. Disponible en línea a: <http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/ari39-2013-gonzalez-enriquez-emigran-los-espanoles> [Consulta: 3 de febrer de 2016].

GONZÁLEZ-FERRER, A. (2013). "La nueva emigración española. Lo que sabemos y lo que no". A: *Zoom Político*, núm. 18.

HERRERA, M. J. (2014). "Migración cualificada de trabajadores de España al extranjero". A: *Anuario de la inmigración en España 2013*. Barcelona: CIDOB, p. 90-107. Disponible en línea a: <<http://www.raco.cat/index.php/AnuarioCIDOBInmigracion/article/view/287323/375567>> [Consulta: 3 de febrer de 2016].

IN3 (2013). "Migrating in times of mobility: flexible and rigid structures in digital Europe: November 7th and 8th, 2013". A: *Mobile assistance for social inclusion and empowerment of immigrants with persuasive learning technology and social network service*. Barcelona: UOC. Disponible en línea a: <http://www.redetis.iipe.unesco.org/tendencias_type/tendencias-en-foco-no27-yo-pensaba-que-era-como-en-las-peliculas-reflexiones-en-torno-a-los-jovenes-latinoamericanos-y-las-migraciones-internacionales> [Consulta: 7 de març de 2016].

LESTER, S. (2012). "'La Generación Ni Ni' and the Exodus of Spanish Youth,". A: *Claremont-UC Undergraduate Research Conference on the European Union*, vol. 2012, article 12. Disponible en línea a: <<http://scholarship.claremont.edu/urceu/vol2012/iss1/12>>.

LÓPEZ, A. i OSO, L. (2015). "Inmigración en tiempos de crisis: dinámicas de movilidad emergentes y nuevos impactos sociales". A: *Migraciones*, núm. 37.

MÁRQUEZ, T. (2013). "Sprechen Sie Deutsch (Veniu a Alemanya, joves!)". A: *Presència*, any XLVIII, núm. 2151, 19 de maig, p. 1, 4-7.

MOLDES, R. I GÓMEZ, F. (Ed.) (2015). *¿Por qué te vas? Jóvenes españoles en Alemania*. Madrid: Catarata.

MORENO, S. (2013). "Exili laboral, emigració juvenil". A: *Ara*, 30 d'abril, p. 26 ("Debat"). Disponible en línea a: <http://www.ara.cat/opinio/Exili-laboral-emigracio-juvenil_0_910708926.html> [Consulta: 7 de març de 2016].

NAVARRETE, L. (Coord.) (2014). *La emigración de los jóvenes españoles en el contexto de la crisis. Análisis y datos de un fenómeno difícil de cuantificar*. Madrid: Observatorio de la Juventud en España. Servicio de Documentación y Estudios.

OLIVER, J. (2014). "El futur de Catalunya i Espanya davant l'emigració: efectes sobre l'oferta de mà d'obra a mitjà termini". A: SÁNCHEZ-MONTIJANO, E. i ALONSO, X. (Ed.). *L'emigració a Catalunya, Espanya i la Unió Europea*. Barcelona: CIDOB - Generalitat de Catalunya - Diputació de Barcelona, col·lecció Monografies, núm. 6/2014, p. 57-79.

RODRÍGUEZ, M. J.; ROMERO-VALIENTE, J. M. i HIDALGO-CAPITÁN, A. L. (2016). "Los exiliados económicos. La nueva emigración española a México (2008-2014)". A: *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, vol. XX, núm. 531. Disponible en línea a: <<http://www.ub.es/geocrit/sn/sn-531.pdf>>.

ROS HÍJAR, A. (2014). "Els qui marxen: qüestions al voltant d'una realitat incòmoda". A: SÁNCHEZ-MONTIJANO, E. i ALONSO, X. (Ed.). *L'emigració a Catalunya, Espanya i la Unió Europea*. Barcelona: CIDOB - Generalitat de Catalunya - Diputació de Barcelona, col·lecció Monografies, núm. 6/2014, p. 81-93.

RUBIO, C. (2013). "Londres, tierra prometida. La emigración de jóvenes catalanes titulados a Londres". A: *Perifèria*, núm 18, vol. 2, p. 158-174.

SÁNCHEZ-MONTIJANO, E. i ALONSO, X. (Ed.) (2014). *L'emigració a Catalunya, Espanya i la Unió Europea*. Barcelona: CIDOB, Generalitat de Catalunya i Diputació de Barcelona.

SERAFÍ, J. (2013). "La emigración exterior española: contexto histórico y situación actual". A: PAUNER, C. (Coord.). *La ciudadanía autonómica en el exterior*. València: Tirant lo Blanch, p. 28-46.

SERRA, B. (2014). *Sobradamente preparados para limpiar váteres en Londres. La voz esperanzada de una juventud dispuesta a ganar la batalla del futuro*. Barcelona: Atalaya.

L'emigrant 2.0

Emigració juvenil, nous moviments socials i xarxes digitals

PART I. CONTEXTOS

Presentació

L'emigració dels joves espanyols en el context de la crisi econòmica

Joventut i treball: el rostre jove de la crisi

El discurs polític davant el fenomen de l'emigració laboral no desitjada de les persones joves de Catalunya

Representar la migració juvenil. Els imaginaris simbòlics del fenomen a través de l'anàlisi dels informatius televisius i de l'autoimatge del jovent

PRESENTACIÓ

Carles Feixa Pàmols

Aquesta primera part fa la dissecció dels contextos socials, econòmics, polítics i mediàtics que originen el fenomen de l'emigració juvenil vers l'estranger i alhora s'hi veuen afectats. El marc general és el de la crisi econòmica, que permea i alhora serveix per explicar aquest procés migratori. Les narratives sobre la crisi tenen un fort contingut valoratiu, en el qual les dades estadístiques de tipus sociodemogràfic i laboral s'entrelliguen amb les representacions de tipus polític i mediàtic. Pel que fa a les dades estadístiques, entre els càlculs restrictius basats en les dades oficials, segons els quals només haurien emigrat uns 40.000 joves espanyols entre el 2009 i el 2013 (el 0,1% de la població) i els càlculs maximalistes presentats per alguns grups polítics i mitjans de comunicació (que han arribat a parlar de gairebé un milió de joves, incloent-hi els ciutadans espanyols d'origen estranger que han tornat als seus països d'origen), els autors dels capítols validen com a xifra més fiable els 218.000 joves calculats per un informe de l'Institut de la Joventut d'Espanya (Injuve) (això representaria, aproximadament, el 0,5% de la població total, el 5% de la població juvenil, i entre el 40% i el 50% de la població emigrant). Pel que fa als discursos polítics i mediàtics, l'emigració juvenil pot ser vista com una oportunitat o com un obstacle. Per una banda, el discurs optimista emfasitza les oportunitats, tot parlant de "mobilitat exterior", "oportunitats de formació", "intercanvi acadèmic", "aventura vital", etc. Per altra banda, el discurs pessimista emfasitza les barreres, tot referint-se al mateix fenomen amb termes com "exili laboral", "emigració no voluntària", "joves emigrants sobradament preparats", "desaprofitament de talent i capital humà", "migració qualificada", "fuga de cervells", etc.

El primer capítol, d'Almudena Moreno, presenta el context sociodemogràfic de la relació entre crisi i emigració juvenil a Espanya. Malgrat que les dades estadístiques disponibles no sempre són fiables ni coincidents, sembla clar que un dels principals efectes de la crisi ha estat la tendència cap a la mobilitat internacional dels joves, una opció que abans del 2008 gairebé no es considerava. Es tracta d'una tendència internacional que respon al procés de globalització econòmica i a l'extensió del període juvenil (*emerging adulthood*), que anima a cercar les possibilitats d'emancipació lluny de casa, però que a Espanya té algunes particularitats: es tracta d'una resposta individual a un context social de crisi en què els joves veuen minvades les seves possibilitats d'inserir-se en el mercat de treball i de transitar cap a una independència residencial: la nova generació comença a racionalitzar

la mobilitat com un requisit imprescindible per adaptar-se a un món globalitzat. L'autora acaba posant de manifest que aquest procés pot tenir greus efectes en la sostenibilitat de l'estat de benestar a Espanya.

El segon capítol, de Pere Enciso i Rafael Allepuz, se centra en el context econòmic, i posa èmfasi en el mercat laboral juvenil i la seva evolució durant els darrers anys. Parteix de la constatació que la crisi té un rostre jove, cosa que la reforma laboral del 2012 no ha fet més que afermar, amb modalitats de contractació en pràctiques o a temps parcial pensades per aquest grup d'edat. Totes les variables que mesuren la quantitat i la qualitat del treball juvenil experimenten un retrocés notable entre el 2008 i el 2015. En aquest període, la taxa d'ocupació dels joves d'entre 18 i 25 anys es va reduir d'un 21%, i els contractes a temps complet ho van fer d'un 50%; els assalariats menors de 35 anys s'han reduït en 557.000 persones, mentre que l'atur juvenil ha augmentat en 80.000 persones (el 23% del total), amb un creixement d'un 34% de l'atur de llarga durada. La tendència és encara més greu si ens fixem en els salaris: els ingressos de la població assalariada general es van reduir d'un 10%, mentre que entre els joves de 18 a 25 anys es van reduir d'un 37%; la diferència salarial entre homes i dones es va reduir d'un 5%, mentre que entre adults i joves va augmentar d'un 14%; en definitiva: el sou d'una dona representa el 75% del d'un home, mentre que el sou d'un jove representa només el 33% del sou d'un adult. En conclusió, la crisi econòmica ha fet que la població jove vegi reduïdes les seves possibilitats d'ocupació, ha augmentat l'atur i la seva inactivitat laboral, la qual cosa explica que un sector de joves, generalment més formats acadèmicament, hagi optat per plantejar-se la possibilitat de cercar les oportunitats a l'estranger.

El tercer capítol, de M. Àngels Cabasés, Agnès Pardell i M. Jesús Gómez, analitza els discursos polítics sobre l'emigració juvenil, i inclou les propostes, programes i resolucions parlamentàries. Les autores parteixen d'una contradicció flagrant entre el discurs constitucional, que promou la integració social dels joves i prioritza la política de repatriar i reintegrar els emigrants, i els discurs mediàtic dels polítics, que legitima el contrari amb eufemismes com "mobilitat exterior", "persona jove mòbil sol·licitant d'ocupació", etc. Tanmateix, entre el cicle electoral de 2010-11 i 2014-15 es veu una evolució cap a una major sensibilització envers les cares negatives del fenomen, malgrat que les bones intencions no sempre es corresponen amb mesures efectives. Si bé la mobilitat exterior es veia, a l'inici de la crisi, com una millora de l'ocupabilitat i com una qüestió que calia fomentar, darrerament ha esdevingut una preocupació perquè el que era mobilitat exterior s'ha convertit en un "exili" juvenil que cal aturar i amb relació al qual cal adoptar mesures de retorn d'aquestes persones joves, per recuperar talent i donar-los una oportunitat en el propi país.

El quart capítol, de Joana Soto i Mariona Visa, aborda el paper dels mitjans de comunicació en la presentació i representació d'imaginari sobre el fenomen, i posa èmfasi en la televisió. Per a les autores, la simplicitat amb què els mitjans descriuen els processos migratoris contemporanis contrasta amb la complexitat amb què el jovent descriu el seu exili. En el cas dels reportatges informatius analitzats, els atributs atorgats a l'emigració són positius en set dels 12 casos analitzats, amb descripcions com "*es una oportunitat*", "*a los británicos les encantamos*", "*si eres bueno en unos meses empiezas a subir como la espuma*". En canvi, en els vídeos produïts pels mateixos joves i penjats a Internet,

l'emigració és vista com un exili forçós, conseqüència directa de la crisi econòmica i de les accions dels representants polítics. L'elevat nombre de seguidors d'aquests productes permet deduir que la ciutadania busca informar-se sobre l'experiència migratòria a través dels discursos alternatius als grans mitjans. Així doncs, la interpretació mediàtica divergeix de l'autorepresentació dels joves: les notícies dels mitjans de comunicació emfasitzen una visió optimista del fenomen, mentre que el jovent hi introdueix la frustració, la crisi i la dificultat de la vida de l'emigrant.

1. L'EMIGRACIÓ DELS JOVES ESPANYOLS EN EL CONTEXT DE LA CRISI ECONÒMICA

Almudena Moreno Mínguez

Aquest capítol tracta sobre els efectes de la crisi econòmica en la mobilitat internacional dels joves espanyols des d'una perspectiva crítica. L'enfocament utilitzat es basa en les teories sociodemogràfiques sobre la nova condició juvenil. S'ha realitzat una anàlisi descriptivoexploràtoria a partir de les dades procedents de les fonts disponibles a l'Institut Nacional d'Estadística (INE) sobre la població i la seva situació laboral. Els investigadors coincideixen que la crisi econòmica ha aguditzat algunes deficiències estructurals del mercat espanyol, cosa que ha contribuït a augmentar la desocupació juvenil i, com a conseqüència, la mobilitat internacional dels joves espanyols. El context de declivi demogràfic natural de la població jove com a conseqüència de la reducció de la fecunditat i les dificultats per trobar feina han propiciat un canvi de tendència en la mobilitat internacional dels joves espanyols. Aquest canvi de tendència ha propiciat una distorsió mediàtica que no sempre es correspon amb les dades aportades per les diferents fonts estadístiques. Els resultats que recull aquest capítol apunten un declivi de la població jove a causa de la reducció de la fecunditat i de la creixent mobilitat dels joves, fet que pot tenir conseqüències futures per a la sostenibilitat de l'estat del benestar a Espanya.

1.1. Introducció

La condició juvenil ha experimentat canvis rellevants en les últimes dècades a Espanya. Aquests canvis s'evidencien en la prolongació de les transicions escola-treball, residencials i familiars, així com en els estils de vida; en definitiva, en les decisions que regeixen tant el present com el futur. Aquestes decisions responen, en part, a factors estructurals, com ara els demogràfics, els econòmics i els polítics, però també a factors generacionals del curs de la vida. Són nombroses les investigacions que s'han produït en els últims anys per analitzar la transformació de la condició juvenil des de diferents disciplines com la psicologia, la demografia, la sociologia, l'antropologia o l'economia. Aquests estudis s'han desenvolupat des de diferents models teòrics i analítics per tal d'identificar els factors explicatius dels canvis experimentats en el comportament juvenil en els diferents contextos nacionals, caracteritzats en general per una prolongació de l'etapa juvenil. Des de la teoria de l'*emerging adulthood* es destaquen factors com ara els estils de vida globalitzats i convergents per explicar aquestes

pautes emancipadores convergents (Arnett, 2004). Les teories sociològiques i demogràfiques recorren als processos de la individualització i desestandardització, característics de la segona transició demogràfica (Lesthaeghe, 2010; Brückner i Mayer, 2005; Furlong *et al.*, 2009; Leccardi i Ruspini, 2006), i als factors estructurals per explicar aquestes tendències, com ara la precarització laboral i econòmica dels joves, el context institucional de les polítiques de joventut, o la dificultat per accedir a un habitatge i formar una família (Aassve *et al.*, 2002; Chiuri i Del Boca, 2010; Ayllon, 2015; Jurado, 2012; Moreno Mínguez, 2016).

Potser un dels temes més tractats en la literatura i en els mitjans de comunicació ha estat l'efecte de la crisi econòmica en la mobilitat creixent dels joves espanyols (López Sala i Oso, 2015). En aquest sentit, s'ha destacat la desocupació i l'emigració dels joves com dos elements interdependents resultants de la crisi econòmica. No obstant això, aquestes versions mediàtiques no sempre reflecteixen el significat real del que descriuen les dades sobre l'atur i l'emigració (González-Enríquez, 2013).

Són múltiples els motius que empenyen els joves a emigrar de la seva regió o país d'origen. Entre aquests motius hi ha els econòmics per millorar la formació i trobar una feina, i d'altres que tenen a veure amb qüestions culturals i personals pròpies del cicle vital en què viuen (Massey *et al.*, 1993; Punch, 2007). En el cas espanyol, l'emigració juvenil de les últimes dècades prèvies a la crisi econòmica va ser relativament reduïda a causa de l'escassa mobilitat que caracteritzava la societat espanyola des de la transició democràtica. No obstant això, arran de la crisi ha augmentat el nombre de joves que decideixen marxar a l'estranger, fet que ha despertat un interès mediàtic inusitat. Els motius són bàsicament els que assenyalava la literatura internacional (McKenzie, 2008; Yaqub, 2009) i es resumeixen essencialment en econòmics (trobar una oportunitat laboral) i en poder fer la transició a la vida adulta per adquirir certa independència residencial i econòmica (Injuve, 2014).

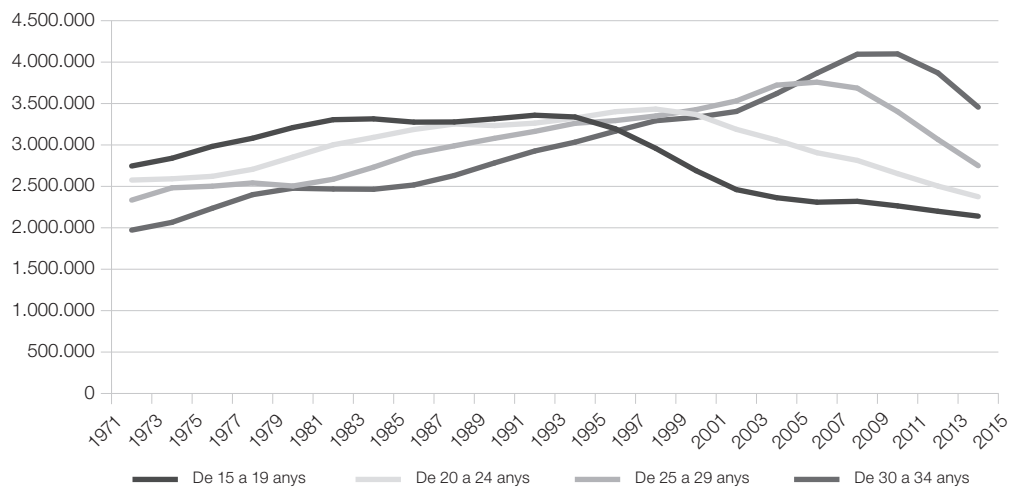
L'objectiu que ens proposem en aquest capítol és, per tant, reflexionar sobre el significat de les dues grans crisis juvenils d'aquesta última dècada (demogràfica i econòmica) a Espanya des d'una perspectiva crítica, i rellegirem entre línies les dades aportades pels diferents organismes estadístics per tal de poder entendre adequadament i des d'una perspectiva holística les conseqüències de la crisi econòmica en la mobilitat juvenil.

1.2. Escenari demogràfic: el progressiu declivi de la població jove

La figura 1.1 mostra l'evolució de la població jove per grups d'edat i en el seu conjunt des del 1971 fins al 2015. L'únic rang d'edat que suma actius en tota la seqüència és el d'entre 30 i 34 anys, tot i que l'any 2009 comença a decreixer la població d'aquesta cohort. La cohort de 25 a 29 anys va créixer en els primers anys de la seqüència i va començar a caure continuadament des de l'any 2005. Els intervals d'edat de 16-19 i 20-24 anys perden població d'una manera moderada i continuada a partir del 1992 i es mantenen des d'aquest moment en tota la sèrie temporal. Tenint en compte tots els intervals, la pèrdua de població se situa prop d'un milió de joves entre l'any 2002 i l'any 2012; la disminució del pes específic d'aquesta població té una rellevància especial en els indicadors laborals sobre el total d'actius i aturats.

En primer lloc, cal preguntar-se quines han estat les conseqüències poblacionals i socioeconòmiques de la segona transició demogràfica en el col·lectiu dels joves a Espanya (Lesthaeghe i Van de Kaa, 1986). Són ben coneguts pels demògrafs els efectes de l'envelliment de la població en les transicions juvenils i en les economies nacionals com a conseqüència del declivi de la fecunditat (Billari i Kohler, 2004; Aassve *et al.*, 2002). A Espanya el declivi poblacional s'inicia a partir del 1975, moment en què es comença a enregistrar un descens continuat en el nombre de naixements (Livi Bacci, 1986; Muñoz-Pérez, 1995). La conseqüència immediata d'aquesta dinàmica és la reducció de les cohorts de població, fet que es reflecteix en les piràmides de població i, més concretament, en la reducció de la població infantil i juvenil. Això suposa un nou escenari poblacional en el qual els joves són cada vegada menys nombrosos, mentre que les cohorts de població més envellides incrementen el seu pes poblacional. Aquesta dinàmica no només té efectes demogràfics sinó també econòmics, socials, polítics i culturals.

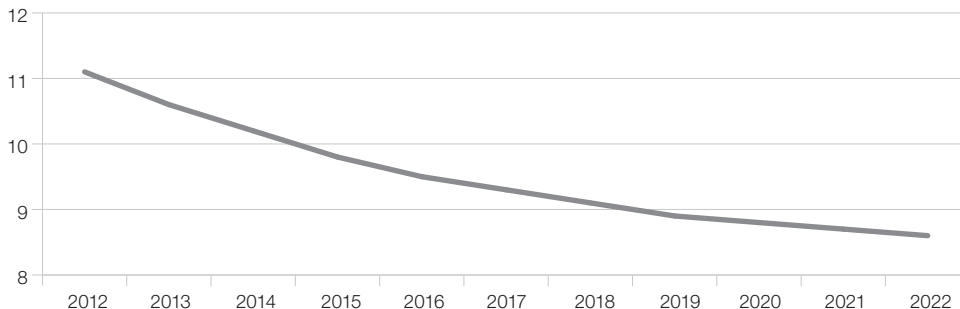
GRÀFIC 1.1. Evolució de la població jove per grups d'edat. Espanya, 1971-2015

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Institut Nacional d'Estadística

L'Institut Nacional d'Estadística ofereix dades sobre la projecció de la població a mitjà i llarg termini. Els gràfics que es presenten a continuació reflecteixen l'evolució futura de la població d'entre 16 i 34 anys des de l'any 2012 a l'any 2022. El més rellevant és la previsible disminució poblacional d'aquest col·lectiu en el seu conjunt de forma molt significativa; de fet, la pèrdua de població en aquest interval d'edat estaria prop dels 2,5 milions de persones, com reflecteix el gràfic 1.2. En definitiva, la progressiva reducció de les cohorts poblacionals dels joves és el resultat de la reducció de la fecunditat i de la creixent mobilitat geogràfica a altres països, sobretot en els últims vuit anys.

GRÀFIC 1.2. Projectió de la població espanyola d'entre 16 i 34 anys d'edat. Espanya, 2012-2022 (en milions de persones)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Institut Nacional d'Estadística

Els resultats que recullen aquests gràfics posen de manifest la pèrdua sistemàtica de població jove resultant de l'efecte demogràfic de la reducció de la fecunditat. Això significa menys població activa i menys població en els censos electorals, fet que té conseqüències econòmiques en la sostenibilitat del mercat laboral i de l'estat del benestar, així com en les polítiques dissenyades per les elits polítiques cap a una població que cada vegada té menys representació en el cens poblacional i electoral.

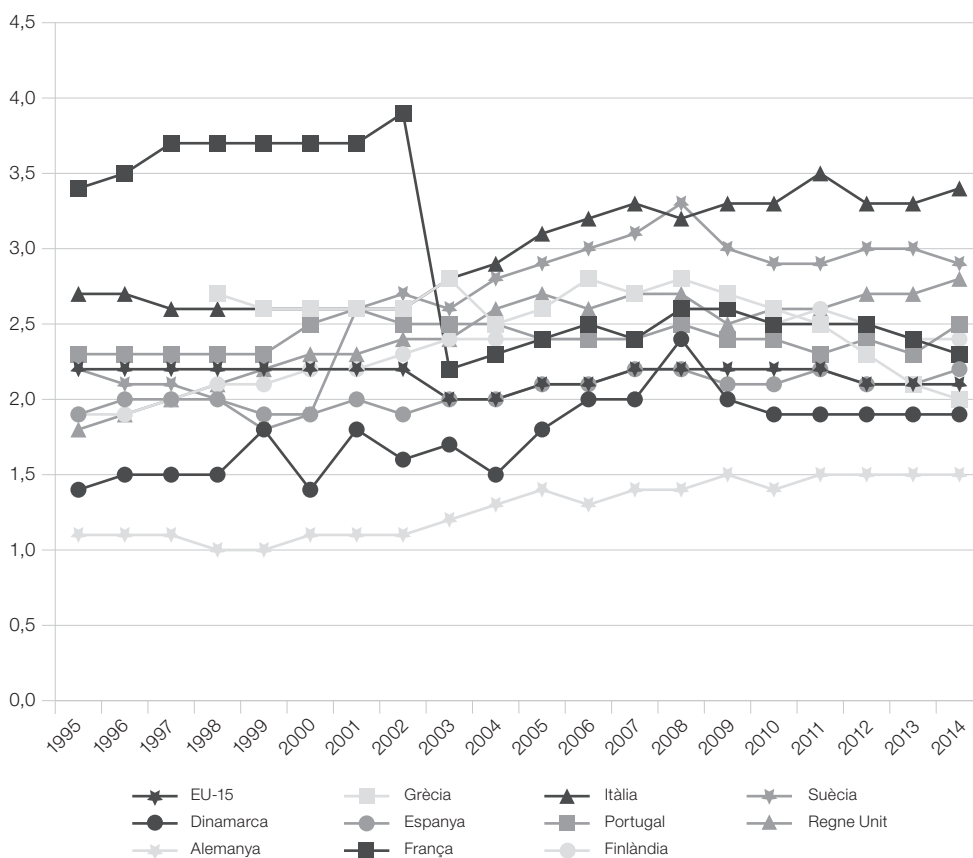
1.3. La precarietat i l'atur juvenil com a avantsala de l'emigració juvenil

A aquesta crisi demogràfica se li uneix la crisi econòmica i laboral, l'expressió màxima de les quals és la desocupació juvenil i la precarietat econòmica en què viuen les persones joves. L'increment de la desocupació juvenil com a conseqüència de la crisi econòmica, la qual és especialment intensa a Espanya, ha propiciat un intens debat acadèmic i institucional sobre les conseqüències de la desocupació en la població juvenil (Banc d'Espanya, 2013; Blázquez, 2005; Dolado *et al.*, 2013). No obstant això, la interpretació sobre les dades de la desocupació juvenil pot ser matisada de manera molt diferent en funció de l'edat i l'evolució històrica de la desocupació juvenil respecte de la desocupació general.

El gràfic 1.3 recull l'evolució de la ràtio entre la desocupació general i la desocupació juvenil a Espanya des de l'any 1983 en comparació d'altres països europeus del nostre entorn. Sorprenentment, en el cas espanyol s'observa una certa estabilitat en aquesta ràtio, la qual cosa sembla estar indicant que els efectes de la crisi han afectat per igual a l'atur juvenil i a l'atur total, o bé que la desocupació juvenil ha estat un fenomen estructural en el mercat laboral espanyol accentuat ara pels efectes de la destrucció d'ocupació produïda per la crisi econòmica. En els països nòrdics, Alemanya o el Regne Unit, la crisi sí que sembla haver tingut un efecte clar en l'increment de la desocupació juvenil comparat amb la ràtio de desocupació total. Les dades constaten que, en termes comparats, la ràtio es manté estable i se situa prop de dos en tot el període considerat

a Espanya, malgrat la volatilitat de la desocupació i els efectes de la crisi. L'interrogant que susciten aquestes dades és si el nostre país té un problema de desocupació elevada estrictament juvenil, o bé si es tracta més aviat d'un problema de desocupació elevada general. Aquests resultats poden ser un indicatiu que el problema de la desocupació a Espanya és un fenomen estructural mantingut en el temps que afecta totes les edats, la qual cosa estaria indicant que el mercat laboral espanyol es caracteritza per tenir deficiències estructurals associades a l'estructura productiva i als cicles econòmics que tenen una incidència evident en l'ocupació juvenil.

GRÀFIC 1.3. Evolució de la ràtio d'ocupació total / ocupació juvenil. Espanya i altres països europeus, 1995-2014

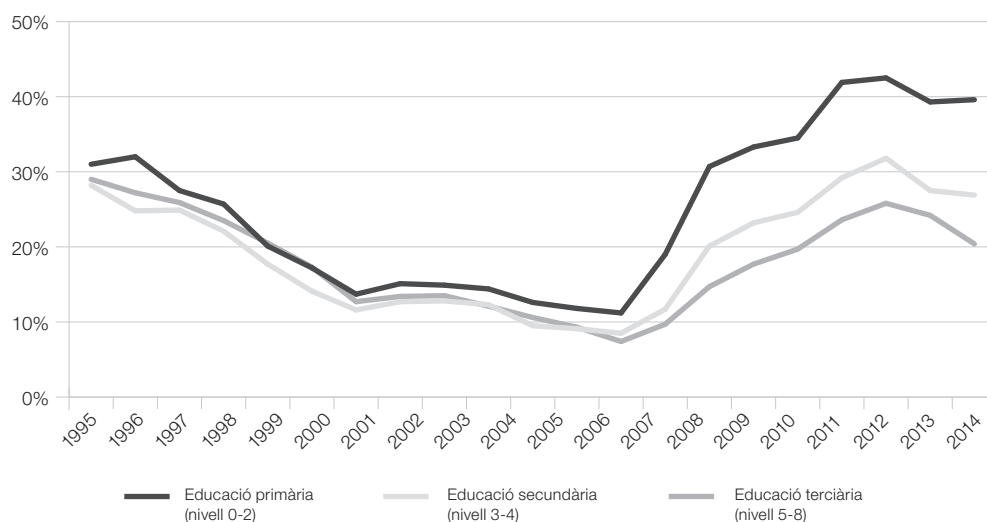

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de població activa

Un problema associat a l'atur estructural que pateix Espanya és el desaprofitement del talent i de la inversió en capital humà. L'elevat atur dels joves amb formació secundària i universitària n'és una bona prova. Tal com es pot observar en el gràfic 1.4, la crisi ha accentuat

les diferències segons el nivell educatiu, i els joves sense formació secundària són els més castigats per la desocupació. És evident que com més formació, menys desocupació en tots els grups d'edat, però especialment entre els joves de 25 a 29 anys. No obstant això, i malgrat aquest efecte protector de la formació, s'observa que a partir del 2007 s'incrementa considerablement la desocupació entre els joves amb formació secundària i universitària, i això indica un desaprofitament relatiu de la inversió realitzada en formació. Aquestes dades apunten que el sistema productiu espanyol té problemes seriosos per absorbir treballadors joves formats i qualificats, la qual cosa es podria interpretar com una causa laboral i econòmica del creixement del flux migratori dels joves espanyols a partir de l'any 2008.

GRÀFIC 1.4. Desocupació per nivell educatiu en joves de 25 a 29 anys. Espanya, 1995-2014. Percentatge

Font: Elaboració pròpia a partir d'Eurostat

1.4. L'emigració juvenil com a resposta a la crisi

El que és rellevant per a la reflexió d'aquest capítol és posar de manifest que l'emigració juvenil a Espanya és una resposta individual als efectes de la crisi econòmica en un context institucional i econòmic en què els joves han vist minvades les seves oportunitats per integrar-se en el mercat laboral i per transitar cap a la independència residencial i la formació de la família. No obstant això, es tracta d'un fenomen en molts casos sobredimensionat pels mitjans de comunicació i que s'explica com a conseqüència de l'escassa mobilitat que ha caracteritzat la població espanyola en les últimes dècades. Els estudis realitzats han subratllat que la decisió d'emigrar a la recerca de millors oportunitats formatives, però especialment a la recerca d'ocupació, representa, sens dubte, una estratègia per fer front als nivells d'atur tan elevats que hi ha a Espanya entre la població jove. D'altra banda, també

és una resposta a les dificultats d'ocupabilitat derivades del desajustament entre la formació rebuda i l'oferta laboral (Injuve, 2014; Cortés, Moncó i Betrisey, 2015; González-Enríquez, 2013; González-Ferrer, 2013).

Les dades generals sobre l'emigració a Espanya destaquen que el nombre total d'espanyols que viuen a l'estranger no ha deixat d'augmentar des que va començar la crisi econòmica. Segons les últimes dades ofertes per l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE, 2015), el percentatge de creixement anual de la població emigrant va pujar d'un 7% l'any 2013, i, al gener del 2014 el còmput general d'espanyols que residien a l'estranger superava els dos milions. Els principals països de residència són l'Argentina (400.000), França (215.000), Veneçuela (190.000), Alemanya i el Brasil (120.000 espanyols cada un). Referent a això, cal assenyalar que dos terços dels espanyols que resideixen a l'estranger són descendents d'emigrants espanyols.

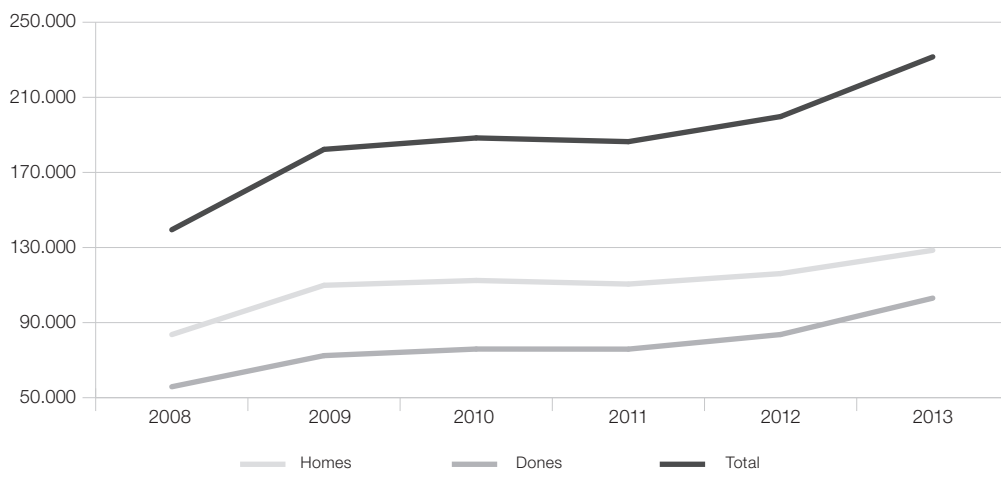
L'emigració juvenil és un fenomen difícil de mesurar a causa de les limitacions de les fonts d'informació disponibles i de la complexitat de les dimensions que implica (mobilitat nacional, europea i transeuropea). A Espanya, les tres fonts estadístiques disponibles per a l'estudi de les migracions són el Cens electoral d'espanyols residents a l'estranger (CERA), que s'utilitza com a cens electoral; l'estadística de variacions residencials (EVR) que elabora l'INE, que es basa en les altes i baixes produïdes en el padró, i que presenta una limitació important atès que les baixes produïdes a l'estranger no es registren amb la mateixa eficàcia que les altes; i, finalment, disposem del Padró d'espanyols residents a l'estranger (PERE). El problema estadístic d'aquestes fonts és que la inscripció és voluntària, de manera que no recullen el flux real de persones ja que n'hi ha que es mouen sense inscriure's en aquests registres.

Amb aquestes limitacions estadístiques és difícil conèixer quants joves espanyols han emigrat durant la crisi. En termes generals, i segons les dades aportades per González-Enríquez (2013), els espanyols que han abandonat el país a partir de la crisi econòmica i a causa de les dificultats per trobar feina són un grup relativament reduït en comparació del conjunt d'espanyols que resideixen a l'estranger. De fet, d'acord amb el PERE, el percentatge d'espanyols nascuts a Espanya que resideixen fora només va augmentar d'un 6% (unes 40.000 persones) entre el gener del 2009 i el gener del 2013, cosa que representava tan sols el 0,1% de la població espanyola, segons els càlculs de González-Enríquez (2013). No obstant això, aquestes dades poden estar ocultant la xifra real d'emigrants espanyols, ja que n'hi ha molts que no fan el tràmit de donar-se d'alta en els consolsats i, per tant, resulten invisibles per a les estadístiques d'emigrants. Les comparacions fetes entre les fonts estadístiques espanyoles i les oficines estadístiques d'algunes de les principals destinacions dels emigrants (Alemanya, Regne Unit, França i Suïssa) posen de manifest que les fonts estadístiques espanyoles sembla que no infravaloren substantivament el nombre d'espanyols que resideixen a l'estranger, encara que bé podria ser que aquestes fonts tampoc no estiguessin recollint el flux real de nous residents espanyols, perquè podria haver-n'hi molts en estades temporals i que no s'hi hagessin assentat permanentment. En definitiva, amb les dades disponibles és difícil fer una estimació real del nombre d'espanyols joves que han emigrat a l'estranger durant la crisi, encara que aquestes fonts sí que ens permeten almenys tenir una aproximació al fenomen. Segons un estudi de l'Institut de la Joventut d'Espanya (Injuve, 2014) la xifra estimada d'espanyols emigrants entre 2007 i 2013 seria de

341.000 persones, nombre menor que el que apunten alguns estudis, però més gran que la xifra que aporta el PERE, un cop compensat l'efecte de la Llei de la memòria històrica. El nombre de joves espanyols s'estima en 218.000, tot i que el cas americà podria estar generant cert biaix en el mesurament.

Advertint les limitacions estadístiques assenyalades amb anterioritat, el gràfic 1.5 recull l'evolució del flux migratori corresponent als joves de 15 a 34 anys per al període 2008-2013, amb independència del seu lloc de naixement. El gràfic mostra clarament un increment progressiu del flux de sortides a l'estranger, i a data de 2013 el nombre de joves que han abandonat el país puja a 231.562. Destaca també el fet que són més els homes que decideixen emigrar (56% l'any 2013) que les dones (44%). Si bé aquestes dades no responen a la visió alarmista que transmeten molts mitjans de comunicació, sí que reflecteixen un canvi de tendència, ja que la societat espanyola ha estat relativament immòbil (en termes de desplaçaments geogràfics) des de mitjan dècada del 1970, quan la resistència dels espanyols a desplaçar-se a altres països era una de les principals traves per a la internacionalització del nostre mercat productiu. No obstant això, arran de la crisi econòmica alguna cosa canvia i la població espanyola, i concretament els joves, comença a assumir la mobilitat com un requisit imprescindible per adaptar-se a un món global i aconseguir noves oportunitats d'ocupació que no ofereix el seu entorn local. D'acord amb els càlculs realitzats per González-Ferrer (2013), la majoria dels emigrants espanyols segueixen pertanyent al grup d'edat de 25 a 34 anys (prop del 50% del total segons les xifres britàniques, o del 40% en les estadístiques espanyoles), si bé el seu pes relatiu, com el dels joves d'entre 18 i 24, s'ha reduït lleugerament des del 2008 fins al 2012 segons les xifres ofertes per l'EVR (INE) i els registres alemanys i britànics.

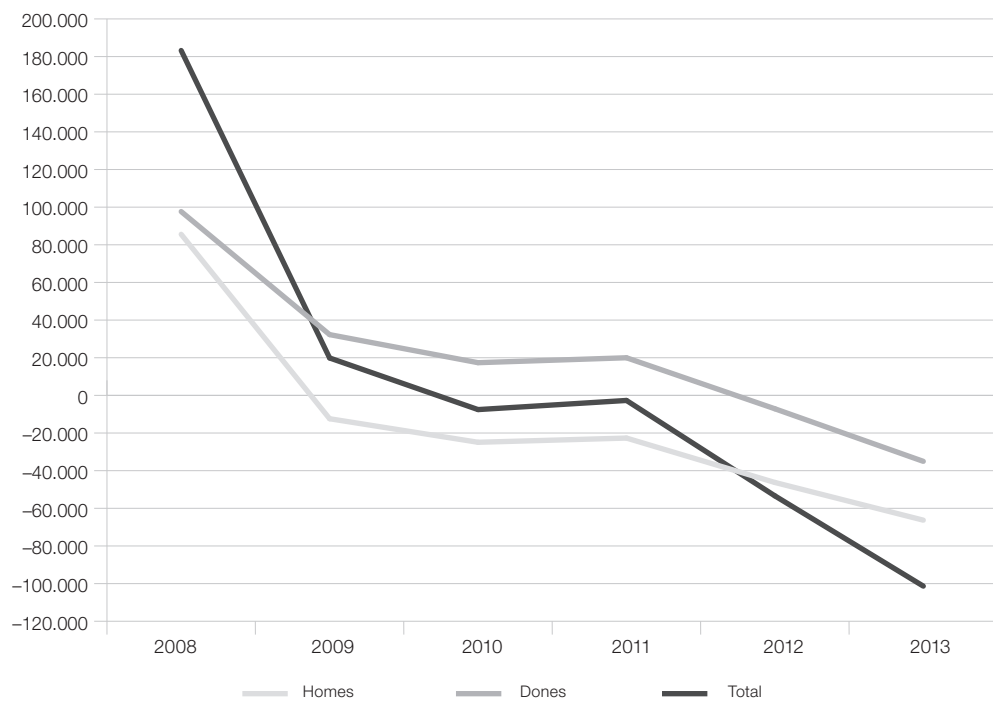
GRÀFIC 1.5. Flux d'emigracions amb destí a l'estranger de persones joves de 15 a 34 anys, per sexe. Espanya, 2008-2013

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Institut Nacional d'Estadística

Un altre indicador d'interès per valorar el significat de l'emigració juvenil és el saldo migratori. El gràfic 1.6 mostra una evolució similar a la que presenta el gràfic 1.5. Destaca el fet que tot i l'increment de les sortides a l'exterior de joves, en els dos primers anys el saldo es manté positiu, si bé entre el 2008 i 2010 es produeix una caiguda de més de 180.000 joves. L'any 2010, el saldo ja és negatiu, i entre el 2011 i el 2013 el saldo continua en negatiu, amb més de 100.000 joves menys. Aquestes dades són reveladores del canvi de tendència en la mobilitat dels joves que suposa la irrupció de la crisi.

GRÀFIC 1.6. Saldo migratori a l'estranger de persones joves de 15 a 34 anys, per sexe. Espanya, 2008-2013

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Institut Nacional d'Estadística

Pel que fa al perfil dels joves que emigren, les dades disponibles en origen i destí no inclouen informació desagregada sobre el nivell de qualificació dels joves emigrats, de manera que el debat mediàtic sobre la "fuga de cervells" és ambigu i en certa manera no està fonamentat empíricament. González-Ferrer (2013) es refereix al terme de *migració qualificada*, que sol utilitzar-se per designar la migració de persones amb educació superior completada i que resulta, per tant, més adequat per referir-se a aquest fenomen. Si bé està provat que la tendència a emigrar dels joves augmenta amb el nivell d'instrucció, és d'esperar que l'emigració juvenil espanyola dels últims anys sigui una emigració qualificada. En són una mostra els resultats recollits per l'Eurobaròmetre del 2011 sobre

les expectatives de mobilitat dels joves. Segons aquest Eurobaròmetre, el percentatge de joves que estarien disposats a anar-se'n a treballar a un altre país és molt més alt entre els que tenen estudis superiors que entre els que tenen estudis mitjans o bàsics. Encara més: entre els que ja han acabat els estudis superiors (25-35 anys d'edat), la intenció/desig de marxar per un període llarg de temps és més gran que entre els joves de la mateixa edat amb menys estudis.

D'acord amb la lectura i interpretació d'aquestes dades, la pregunta que es planteja és si l'emigració juvenil continuarà i si els joves que van emigrar durant la crisi retornaran. Segons els càlculs de Gaule (2011), tan sols retorna el 10% dels científics i acadèmics emigrats. En canvi, el retorn dels emigrants joves qualificats, en general, tendeix a ser més elevat ja que no depèn només de les oportunitats laborals en origen sinó també del moment del cicle vital en què es troben (són joves i els queda una llarga trajectòria vital) i de les preferències respecte a l'estil de vida (Gibso i McKenzie 2011). D'acord amb Corts *et al.* (2015), els joves d'entre 18 i 34 anys, tot i ser majoria, han perdut una mica de pes relatiu en les sortides a favor dels més grans de 35 anys. Igualment, entre el 2008 i el 2012, els fluxos de sortida s'han masculinitzat. Tot això fa pensar en la disminució del nombre de joves que emigraven per estudiar a l'estranger, mentre que s'accentua la laboraltzació dels fluxos, cosa que ha de tendir a retardar el moment del retorn. De fet, des que va començar la crisi, la incidència de la tornada des de països com Alemanya no ha fet més que reduir-se. D'altra banda, la mitjana d'edat dels que retornen des països europeus és substancialment superior a la dels que hi emigren; de manera que, tot i recuperar una part de la població perduda, és molt probable que les seves perspectives laborals en un mercat de treball saturat i que premia poc la qualificació en termes salarials siguin limitades i/o poc atractives (Cortés, Moncó i Betrisey, 2015). Caldrà estar atents en els pròxims anys a les tendències de mobilitat juvenil, ja que, en part, el futur del país està supeditat a les pèrdues i guanys de capital humà, i, per tant, dels joves, que tinguem en la nostra piràmide de població.

1.5. Conclusions

La condició juvenil ha experimentat canvis importants en les últimes dècades a causa del procés globalitzador, la individualització i desestandardització que caracteritza les trajectòries vitals dels joves. Potser un dels fenòmens més citats en els mitjans de comunicació a Espanya ha estat els efectes que la crisi econòmica ha tingut en la desocupació i l'emigració juvenil. Tots dos fenòmens són interdependents i es remeten a condicions estructurals del mercat laboral espanyol que s'han vist accentuades pels efectes de la crisi econòmica. Les dades recollides en aquest capítol apunten un declivi de les cohorts de població més joves, i això unit a un atur juvenil molt elevat com a fet estructural del nostre mercat laboral, però agreujat per la crisi, ha suposat un canvi de tendència en la mobilitat geogràfica internacional dels joves, que fins a l'inici de la crisi era relativament reduïda. Si bé es tracta d'un fenomen complex difícil de mesurar, les dades disponibles sobre la mobilitat internacional dels joves apunten un increment relatiu del nombre de joves que han sortit del país durant la crisi, cosa que no es correspon amb l'alarma social generada pels mitjans de comunicació. Si interpretem en conjunt el declivi poblacional del col·lectiu de joves com a conseqüència del declivi de la fecunditat amb el canvi de tendència experimentat en la mobilitat dels

joves espanyols, ens trobem davant un nou escenari en el qual cada vegada hi ha menys joves en la piràmide de població, en la població activa i en els censos electorals; i això pot tenir conseqüències en el disseny de les polítiques socials i en la sostenibilitat de l'estat de benestar espanyol. En definitiva, estem davant d'un fenomen social complex i divers, i les conseqüències immediates i a mitjà termini requereixen disposar d'una informació molt més actualitzada i de qualitat per tal que pugui ser avaluada correctament i de poder dissenyar polítiques públiques d'acord amb aquest nou escenari social.

1.6. Bibliografia

AASSVE, A.; *et al.* (2002). "Leaving home: a comparative analysis of ECHP data". A: *Journal of European Social Policy*, núm. 12, p. 259-275.

ARNETT, J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Nova York: Oxford University Press.

AYLLÓN, S. (2015). "Youth poverty, employment and leaving the parental home in Europe". A: *Review of Income and Wealth*, núm. 4, p. 651- 676.

BILLARI, F. C. i KOHLER, H.-P. (2004). "Patterns of low and lowest-low fertility in Europe". A: *Population Studies*, vol. 58, núm. 2, p. 161-176.

BRÜKNER, H. i MAYER, U. (2005). "De-standardization of the life course: What it might mean? And if it means anything, whether it actually took place?". A: MACMILLAN, R. (ed.), *The structure of the life course: Standardized? Individualized? Differentiated?* Amsterdam: Elsevier, p. 27-53.

CHIURI, M. i DEL BOCA, D. (2010). "Home-leaving decisions of daughters and sons". A: *Review of Economics of the Household*, núm. 8, p. 393-408.

CORTÉS, A.; MONCÓ, B. i BETRISEY, D. (2015). *Movilidad transnacional de jóvenes españoles y latinoamericanos: una comparación en contexto de crisis*. Madrid: Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud.

EUROBARÒMETRE 319B (2011). *Youth on the Move—Mobility in Education and Work*. Brussel·les: European Commission.

FURLONG, A. (2009). *Handbook of youth and young adulthood. New perspectives and agendas*. Abingdon: Routledge.

GAULE, P. (2011). *Return migration: evidence from academic scientists*. Mimeo. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology.

GIBSON, J. i MCKENZIE, D. (2011). The microeconomic determinants of emigration and return migration of the best and brightest: evidence from the Pacific". A: *Journal of Development Economics*, vol. 95, núm. 1, p. 18-29.

GONZÁLEZ-ENRIQUEZ, C. (2012). *La emigración desde España, una migración de retorno*. Madrid: Real Instituto Elcano. Disponible en línea a: <http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/ari4-2012>.

GONZÁLEZ-ENRIQUEZ, C. (2013). *¿Emigran los españoles?* Madrid: Real Instituto Elcano. Disponible en línea a: <http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/ari39-2013-gonzalez-enriquez-emigran-los-espanoles>.

GONZÁLEZ-FERRER, A. (2013). "La nueva emigración española. Lo que sabemos y lo que no". A: *Zoom Político*, núm. 18.

INJUVE (2014). *La emigración de los jóvenes españoles en el contexto de la crisis. Análisis y datos de un fenómeno difícil de cuantificar*. Madrid: Instituto de la Juventud.

JURADO, T. (2012). *Independencia residencial, vivienda y política de alquiler en España 1996-2012*. Ponencia presentada al Congreso FAD, Familias y Emancipación Juvenil.

LA CAIXA (2013). *Informe Mensual. Radiografía del descenso de la población activa*. Barcelona: La Caixa.

LECCARDI, C. i RUSPINI, E. (2006). *A New Youth? New people, generations and family life*. Aldershot: Ashgate.

LESTHAEGHE, R. (2010). "The unfolding story of the second demographic transition". A: *Population and Development Review*, vol. 36, núm. 2, p. 211-251.

LESTHAEGHE, R. i VAN DE KAA, D. J. (1986). "Two Demographic transitions?". A: VAN DE KAA, D. J. i LESTHAEGHE, R. (ed.). *Population: Growth and Decline*. Deventer: Van Nostrand Reinhold, p. 9-24.

LIVI, M. (1986). "Social-Group Forerunners of Fertility Control in Europe". A: COALE, A. J. i WATKINS, S. C. (ed.), *The Decline of Fertility in Europe*. Princeton: Princeton University Press.

LÓPEZ, A. i OSO, L. (2015). "Inmigración en tiempos de crisis: dinámicas de movilidad emergentes y nuevos impactos sociales". A: *Migraciones*, núm. 37.

MASSEY, D. S. *et al.* (1993). "Theories of international migration: A review and appraisal". A: *Population and Development Review*, vol. 19, núm. 3, p. 431-466.

MCKENZIE, D. J. (2007). "A Profile of the World's Young Developing Country Migrants". A: *IZA Discussion Paper*, núm. 2948 (Bonn: Institute for the Study of Labour - IZA).

MORENO-MÍNGUEZ, A. (2016). "Economic crisis and the new housing transitions of young people in Spain". A: *International Journal of Housing Policy*, núm. 16, p. 165-183.

MUÑOZ-PÉREZ, F. (1995). "Procreación y matrimonio en España (1970-1990)". A: *Revista Internacional de Sociología*, núm 11, p. 197-238.

OCDE (2015). *International Migration Outlook*. París: OCDE.

OCDE (2008). *International Migration Outlook. Return Migration. A New Perspective*. París: OCDE.

PUNCH, S. (2007). *Migration projects: children on the move for work and education. Paper presented at Independent Child Migrants: Policy Debates and Dilemmas organized by the Development Research Centre on Migration, Globalisation and Poverty*. Londres: University of Sussex - UNICEF Innocenti Research Centre,

SMITH, D. P. i KING, R. (2012). "Re-making migration theory". A: *Population, Space and Place*, vol. 18, núm. 2, p. 127-133.

YAQUB, S. (2009). "Independent child migrants in developing countries: Unexplored links in migration and development". A: *Discussion Paper, IWP*, núm. 1 (Florència: UNICEF Innocenti Research Centre).

2. JOVENTUT I TREBALL: EL ROSTRE JOVE DE LA CRISI

Joan Pere Enciso Rodríguez i Rafael Allepuz Capdevila

En aquest article es vol fer una valoració sobre la situació actual de la població jove resident a Catalunya en el món laboral, i fer una incidència especial en la seva evolució en els darrers anys de crisi econòmica. La metodologia utilitzada ha estat la recollida d'informació per a la seva elaboració i posterior anàlisi per fer una radiografia de la situació a Catalunya. La informació estadística utilitzada prové de diferents fonts com és ara l'Institut Nacional d'Estadística (INE), l'Observatori Català de la Joventut i l'Agència Tributària espanyola. Les dues primeres s'utilitzen per comentar les dades relatives a ocupació, atur i nivell de formació de la població jove. Cal destacar que la classificació de la població jove per intervals d'edat no coincideix en els dos casos, però es considera que no afecta l'objectiu que es persegueix. La tercera font s'utilitza per analitzar els nivells d'ingressos. Aquest treball es divideix en tres parts. El primer apartat, fa una valoració breu de la incidència de la crisi en la situació laboral de la població jove i de les principals aportacions de la darrera reforma laboral del 2012. Després, l'apartat segon presenta l'evolució dels indicadors laborals i d'ingressos en relació amb la població jove. Per acabar, el tercer apartat en fa una valoració.

2.1. Impacte de la crisi econòmica sobre l'ocupació: els efectes de la crisi tenen rostre jove

En el marc de l'estratègia d'austeritat i retrocés en els dret socials impulsada per la Unió Europea, les polítiques anticrisi adoptades a l'Estat espanyol han tingut uns efectes negatius sobre la qualitat en l'ocupació i han promogut, mitjançant reformes laborals, una major flexibilitat laboral que s'ha traduït en canvis significatius en la contractació, els acomiadaments, les condicions de treball, la negociació col·lectiva, els drets laborals, etc. Les reformes implantades en les darreres dècades no han tingut una incidència significativa en la creació neta d'ocupació, però sí que han contribuït a augmentar-ne la precarietat. En el context de crisi econòmica, la combinació de creixement de l'atur i de més precarietat en l'ocupació ha portat a un augment important en les desigualtats laborals i socials, que ha empitjorat el benestar de les persones i de les famílies, ha deteriorat el grau d'equitat en la distribució de la renda i ha augmentat el risc de pobresa. Aquesta greu situació, un cop

consolidada, contribueix a intensificar els nivells de segmentació del mercat de treball i, per extensió, de la societat en general. Un procés que afecta de manera especial determinats col·lectius de població, entre els quals es troben les persones joves.

2.1.1. Reforma laboral 2012

La darrera reforma laboral del 2012 (Llei 3/2012) incideix en les modalitats contractuals que afecten de manera més directa la població jove, de les quals comentarem els aspectes més significatius. La primera modalitat per destacar és la del contracte per a la formació i l'aprenentatge. L'objecte d'aquest contracte és millorar la qualificació professional dels treballadors i treballadores promovent l'alternança entre l'activitat laboral retribuïda en una empresa i la formació dins del sistema educatiu o de formació professional.⁶ Està adreçat als joves d'entre 16 i 25 anys sense qualificació professional reconeguda, però mentre la taxa d'atur estigui per sobre del 15% també es pot oferir als joves fins als 30 anys que compleixin el requisit de la no qualificació professional. Aquest contracte substitueix el de pràctiques en aquells casos en els quals els joves no compleixin el requisit formatiu, i pot ser utilitzat fins que el treballador o treballadora compleixi els 30 anys. El contracte per a la formació i l'aprenentatge es pot considerar com a precari per la temporalitat i la limitació salarial. Hi ha analistes que valoren que aquest tipus de contracte difícilment servirà per a la creació d'ocupació i que, en canvi, servirà perquè les empreses puguin disposar de treballadors a temps parcial amb salaris baixos, és a dir, un procés d'empobriment social.

La modalitat següent la formen els contractes a temps parcial; aquests contractes s'han reforçat amb la possibilitat que qui els ocupa pugui fer hores extraordinàries, tot i que amb limitacions. La idiosincràsia d'aquesta situació és que pot afavorir la disponibilitat de treballadors i treballadores a temps parcial amb alguna jornada que s'aproxima a la jornada completa, sempre que les hores extres computin a efectes de cotització i de prestacions. Són molts els informes que demostren que la població jove està molt present en els contractes a temps parcial, tot i que en la major part dels casos d'una manera involuntària, perquè els joves no troben una altra possibilitat d'ocupació. El fet que, a més, es puguin fer hores extraordinàries pot ser un factor que potenciï encara més aquesta situació, molt favorable per a les empreses i assumible per les persones joves que poden veure incrementar els seus ingressos, encara que de forma inestable i puntual.

La llei crea una nova modalitat de contracte de treball per temps indefinit de suport als emprenedors, de la qual només poden fer ús les empreses que tinguin menys de 50 treballadors. Aquesta modalitat contractual té com a finalitat facilitar l'ocupació estable amb un període de prova llarg, com és un any. Es tracta doncs, d'un contracte indefinit d'un any de durada amb acomiadament lliure i gratuït, tot i que de fet té totes les connotacions d'un contracte temporal.

⁶ El temps de treball efectiu no pot ser superior al 75% durant el primer any ni al 85% en el segon i tercer anys, segons la jornada laboral que prevegi el conveni col·lectiu o, si no n'hi ha, la jornada màxima legal. La retribució s'ha de fixar en proporció al temps de treball efectiu, segons el que estableixi el conveni col·lectiu, i no pot ser inferior al salari mínim interprofessional en proporció al temps treballat.

Amb referència a la població jove, a més d'aquestes estratègies, al febrer del 2013 es va aprovar l'Estratègia d'emprenedoria i ocupació jove 2013-2016, impulsada pel Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social per donar resposta a la situació laboral en què es troba molta població jove. Més enllà del contingut concret d'aquestes mesures, és important destacar el sentit últim al qual les estan orientant, que no és altre que traslladar la responsabilitat de crear ocupació a la joventut mateixa. Això suposa plantejar a les persones desocupades, i en especial a les més joves, la responsabilitat personal i individual que la recerca d'ocupació depèn d'un mateix, en el sentit que la possibilitat de trobar un treball no depèn de la creació de llocs de treball per part de les empreses sinó també de la capacitat de cadascun de crear el seu propi lloc de treball. D'aquesta manera es dilueix la responsabilitat de les autoritats públiques i de les empreses, en general, d'adoptar les polítiques públiques i les estratègies privades més eficaces per a la creació de llocs de treball.

Aquestes mesures, entre d'altres, suposen un salt qualitatiu en la lògica de la precarització laboral per a la població jove que es manifesta en diferents dimensions, com ara (Rocha *et al.*, 2013):

- Les pitjors condicions de treball, en relació amb aspectes com els salaris baixos, el desajust entre la formació adquirida i el lloc de treball desenvolupat, l'allargament de la jornada laboral, la flexibilitat horària i l'elevada incidència de la sinistralitat laboral.
- La importància de les modalitats de treball sense relació laboral, com és el cas de les beques.
- L'extensió creixent de la figura dels falsos autònoms.
- La presència d'un volum significatiu de joves en l'economia submergida.
- La reducció de l'accés a la protecció social.
- Menys tutela col·lectiva dels drets protegits per les normes internacionals del treball.

Aquestes situacions tenen uns efectes de caire estructural que han de posar-se de manifest a mitjà i llarg termini i que contribuiran a afavorir l'aprofundiment dels nivells de desigualtat i de segmentació dels treballadors i que donaran suport a les estratègies empresarials orientades a competir més en la reducció de costos i preus que en la innovació i qualitat en l'ocupació.

2.2. Situació laboral de la població jove: activitat, ocupació, atur, formació i salaris

En aquest apartat es vol mostrar de manera succinta que amb la crisi econòmica les persones joves han vist que els diferents indicadors relacionats amb la seva situació en el món laboral s'han modificat, de manera que reflecteixen un increment de la precarització en les condicions de treball, i que les situacions de risc de pobresa econòmica han augmentat.

2.2.1. Ocupació

Entre els anys 2008 i 2015, en el mercat de treball català hi ha 557.700 persones joves menys ocupades. Entre els més joves, de 16 a 19 anys, la crisi ha suposat una disminució d'un -70,4% de l'ocupació, que ha passat de 40.100 persones l'any 2008 a 16.800 persones el 2015, i aquesta disminució ha estat més accentuada entre les dones (-73,7%) que entre els homes (-67,9%). Entre les persones joves de 20 a 24 anys, la disminució en l'ocupació ha estat menor malgrat que ha representat un -45,9%, unes 119.200 persones menys, i ha repercutit més en els homes (-50,3%) que en les dones (-41,2%). Finalment, entre les persones joves de 25 a 34 anys, la disminució en l'ocupació ha estat encara menor, d'un -37,6%, cosa que representa unes 398.400 persones menys, i de nou entre els homes disminueix més (-41,8%) que entre les dones (-32,6%). En aquest cas, crida molt més l'atenció el nombre de persones joves que han deixat d'estar ocupades que els percentatges de variació.

La taxa d'ocupació⁷ reflecteix valors molt baixos si els comparem amb la de la Unió Europea, que es troba al 64,9%. En el cas de Catalunya, ha experimentat un important retrocés generalitzat, ja que l'any 2015 es trobava en el 50,7% uns 7,6 punts percentuals (pp) menys que el 2008. La taxa de les persones més joves és la més baixa, l'any 2015 era del 6,2%, uns 14,6 pp menys que el 2008 (6,4% entre els homes i 5% entre les dones). La de les persones joves d'entre 20 i 24 anys era del 40%, uns 21,4 pp menys que el 2008 (38% entre els homes i 42,1% entre les dones), i la de les d'entre 25 i 34 anys era del 73,6%, uns 8,3 pp menys que el 2008 (76,2% entre els homes i 71,2% entre les dones). Aquests nivells d'ocupació dibuixen un panorama molt negatiu quant a les possibilitats d'ocupació de la població jove, en especial entre la més jove.

El tipus de jornada és una de les variables que millor pot ajudar a valorar el procés de precarització del mercat laboral català, i en concret en les persones joves. L'any 2008, en el total dels contractes a temps parcial, les persones joves ocupades representaven el 33,4%, i van passar a representar el 24,6% el 2015. En volum de persones, la reducció ha estat d'un 24,1%, percentatge molt més baix que la reducció percentual dels contractes a temps complet (-49,2%). En les persones joves de 16 a 29 anys, la jornada a temps parcial ha passat de representar el 17,7% l'any 2008 a representar el 24,4% el 2015, percentatge superior al registrat en les persones de 30 anys o més (12,2%). Entre el total de contractes a temps complet les persones joves ocupades representaven el 20,3% l'any 2008 mentre que el 2015 representaven el 12,3%, amb una reducció de 8 pp. Les dades anteriors ens indiquen que entre la població jove han augmentat les possibilitats de treballar a temps parcial (de forma involuntària en la major part dels casos) en detriment de la jornada a temps complet.

7 Taxa d'ocupació = (població ocupada / població de 16 anys o més) × 100.

2.2.2. Ocupació assalariada

A Catalunya, entre els anys 2008 i 2015 hi ha 441.100 persones assalariades menys, disminució que s'ha concentrat entre la població jove, ja que fins als 34 anys ha disminuït en 557.700 persones, i això vol dir que entre els que tenen més de 34 anys el nombre de persones assalariades ha augmentat en 116.600 persones. Entre les persones menors de 35 anys, el nombre d'homes assalariats ha disminuït en uns 290.800, cosa que representa el 92,46% del total de reducció dels homes assalariats. El nombre de dones assalariades menors de 35 anys ha disminuït en unes 221.300, mentre que el de més de 34 anys ha augmentat en 94.000. Entre les persones joves de 16 a 19 anys la reducció de les persones assalariades, entre el 2008 i el 2015, ha estat d'un 39.000, i això representa una reducció percentual molt significativa, d'un -70,9%. El nombre de dones assalariades s'ha reduït d'un -74,4%, que és el percentatge més alt dels intervals de població jove. Els homes han vist reduïda la seva població assalariada d'un -68,1%. Entre els joves de 20 a 24 anys, la reducció de les persones assalariades ha estat de 112.900, la qual cosa representa una reducció percentual d'un -46,1%. Entre les dones la disminució ha estat d'un -41,5%, un percentatge de reducció superior a la mitjana catalana. Els homes han vist reduïda la seva població d'un -50,5%.

La població assalariada entre els 25 i els 34 anys ha tingut una reducció de 360.100 persones, cosa que percentualment representa el -37,9%. En les dones s'ha reduït d'un -34,1%, un percentatge que també supera la mitjana catalana. Els homes han vist reduïda la seva població assalariada d'un -41,5%. L'any 2015 la taxa de salarització⁸ entre els homes estava en el 78,5%; en l'interval de 16 a 19 anys estava en el 93,7%, en l'interval de 20 a 24 anys en el 92,4% i en l'interval de 25 a 34 anys en el 86,8%. Entre les dones la taxa de salarització estava en el 87,6%; en l'interval de 16 a 19 anys estava en el 96,9%, en l'interval de 20 a 24 anys en el 95,5% i en l'interval de 25 a 34 anys en el 91,5%. En aquests intervals d'edat, les dones mantenen unes taxes de salarització per sobre de les dels homes. Aquestes dades reflecteixen que el nivell de salarització de la població jove és molt superior al de la mitjana.

Segons dades de l'Observatori Català de la Joventut, entre els anys 2008 i 2015 l'ocupació assalariada amb contracte temporal entre les persones joves menors de 30 anys ha baixat d'un -39,9%, fet que representa el 35,1% de la reducció total en el nombre de joves contractats. Els contractes indefinits han tingut una reducció d'un -49,5%, reducció que supera la dels contractes temporals en uns 10 pp. La reducció en els contractes indefinits ha representat el 64,9% de la reducció total. El fet que la disminució més gran es produeixi entre els contractes indefinits posa de manifest que la precarització laboral ha augmentat de forma significativa. Malgrat que el nombre de contractes temporals ha baixat, aquests han passat de representar el 40,1% l'any 2008 a representar el 44,4% el 2015, un augment de 4,3 pp. Entre la població de 30 anys o més, el percentatge de reducció de la contractació total és significativament inferior al dels més joves, i, a més, el pes percentual de la contractació temporal és molt més baix, se situa en el 15%.

8 Taxa de salarització = (persones assalariades / persones ocupades) × 100.

2.2.3. Atur

Entre els anys 2008 i 2015, l'atur juvenil ha augmentat en 80.000 persones, cosa que representa el 23% del total. L'augment ha estat més alt entre les dones que entre els homes, tant quantitativament com qualitativament. Les dones menors de 35 anys aporten el 24% del total d'augment de l'atur femení, i els homes del mateix segment d'edat, el 21,1% de l'augment de l'atur masculí. Cal remarcar que les dones aporten el 58,8% de l'augment de l'atur juvenil, mentre que els homes n'aporten el 41,2%. Malgrat que durant el període de crisi les diferències entre la taxa d'atur masculí i la d'atur femení s'han reduït, en l'actualitat les diferències tornen a incrementar-se a favor dels homes. Segons dades de l'Observatori Català de la Joventut, la taxa d'atur de les dones menors de 30 anys va passar del 13% l'any 2008 al 34,8% el 2013, i va baixar al 28,5% el 2015. En el cas dels homes, la dinàmica ha estat similar, però amb percentatges més alts, 17,3%, 39,7% i 32,4%, respectivament.

La taxa d'atur dels menors de 30 anys que tenen un nivell de formació més alt és inferior a la que tenen els d'un nivell de formació més baix. L'any 2015, la taxa d'atur dels que tenen educació obligatòria era del 42,1%, uns 2,2 pp superior a la de cinc anys abans, i després de tres anys de disminució (51,3% el 2012). La de les persones joves que tenen educació postobligatòria ha estat significativament inferior a l'anterior, 20,9% el 2015, uns 0,8 pp inferior a la del 2010, també després de tres anys de disminució (29,6% el 2012). Entre els anys 2008 i 2015, l'atur de llarga durada⁹ dels menors de 30 anys ha passat del 10,6% dels aturats al 47,1%, un augment de 36,4 pp. La incidència de l'atur de llarga durada ha estat desigual segons el gènere, ja que entre els homes ha passat del 9,4% al 51,5% i entre les dones, de l'11,9% al 41,9%. A més, l'augment d'aquest atur ha estat més elevat entre les persones joves que entre les persones més grans en el cas dels homes i menor en el cas de les dones, però en ambdós casos ha estat més elevat l'atur de llarga durada dels de més edat (l'atur de llarga durada dels menors de 30 anys se situa en el 47,1%, i el dels de més anys en el 65,9%).

La taxa de cobertura¹⁰ dels aturats és significativament més baixa entre les persones joves que en la resta de població, ja que moltes de les persones joves aturades s'acaben d'incorporar al mercat laboral i, per tant, no han cotitzat mai, i els que ho han fet, o bé no tenen dret a la prestació perquè el temps de cotització ha estat baix, o bé el gaudi d'aquest dret és de curta durada, pel poc temps cotitzat. Entre els anys 2008 i 2015, el nombre de població jove menor de 30 anys que rebia la prestació o el subsidi d'atur s'ha reduït en 12.700 persones, i ha passat de representar el 19,5% del total al 7,9%, després d'un augment significatiu que va fer que l'any 2013 arribessin a ser 36.800 persones (tot i que la taxa de cobertura era menor). Per tant, la disminució dels dos darrers anys ha estat de 21.900 persones. Les dades mostren que la taxa de cobertura del subsidi d'atur entre la població jove és molt baixa, és a dir, les persones joves aturades que s'han quedat sense ocupació estan molt poc emparades pel sistema de protecció social. Cal assenyalar que l'any 2015 la taxa de cobertura per a les persones de 30 anys o més va ser del 41,8%, molt superior a la registrada entre la població jove.

9 Atur de llarga durada: persones que porten més d'un any en situació d'atur.

10 Taxa de cobertura: la relació de persones aturades que cobren prestacions respecte al total de persones aturades, es multiplica per cent per obtenir-ne el percentatge.

2.2.4. Nivell formatiu

La reducció de la demanda de treballadors com a conseqüència de la crisi econòmica ha comportat que les persones joves anessin retardant la seva incorporació al mercat laboral, més per obligació que per desig. Mentre no s'hi incorporen, han optat per continuar la formació. La mitjana de persones d'entre 16 i 29 anys que estan estudiant ha augmentat d'uns 9 pp, ja que l'any 2010 eren el 40,5% mentre que el 2015 eren el 49,4%. En aquest interval d'edat, les dones tenen un nivell formatiu més alt que els homes. Entre els dos nivells més alts de formació (segona etapa d'educació secundària i educació superior) les dones tenen el 63% de la seva població, i els homes, el 55%. L'any 2015 els homes tenien el percentatge més alt de població en el nivell formatiu de primera etapa d'educació secundària (39,1%); i les dones, en el nivell formatiu de segona etapa d'educació secundària (33%). Aquest mateix any, en l'educació superior les dones tenien el 30% de la població jove, i els homes, el 22,4%.

Les persones ocupades d'entre 25 i 34 anys amb un nivell formatiu alt i que estan ocupades en feines que requereixen una baixa qualificació són unes 128.100. Per gènere, s'ha produït un fet interessant, durant els últims cinc anys el nombre d'homes ocupats en aquesta situació s'ha reduït d'un -11,1%, mentre que el de dones ha augmentat d'un 0,8%. Les dones han passat a representar el 59,6%, de les persones ocupades sobrequalificades. Quant a l'anomenat col·lectiu dels ni-ni, que ni estudien ni treballen (NEET),¹¹ entre les persones joves han passat de representar l'1,9% de la població l'any 2008 al 2,1% el 2015. Al mateix temps, han passat de representar el 17% de tots els NEET al 18,9%, durant el mateix període.

2.2.5. Ingressos¹²

Una característica que destaca del període de crisi econòmica és la forta reducció salarial, o, com es diu ara, devaluació salarial. L'any 2014, la mitjana salarial a Catalunya va ser de 20.711 euros anuals, amb una reducció d'un -11,6% respecte al 2008. La mitjana salarial dels homes va ser de 23.271 euros, amb una reducció d'un -13,5%. Aquesta reducció ha estat superior a la de les dones que va ser d'un -7,1%, amb una mitjana salarial de 17.839 euros el 2014. Als homes els ha significat perdre 3.616 euros l'any, i a les dones, 1.365 euros.

Els homes assalariats menors de 18 anys s'han mogut entre els 4.441 euros anuals l'any 2008 i els 3.200 euros el 2014, de manera que la seva mitjana salarial s'ha reduït d'un -27,9% (-1.241 euros). L'any 2008 la mitjana salarial d'aquest grup respecte a la mitjana salarial total dels homes representava el 16,5%, si bé el 2012 va arribar al 17,3% i el 2014 va baixar al 13,8%.

11 L'Observatori Català de la Joventut ha construït l'indicador NEET –restringit per a Catalunya– i ha publicat dades que van del 2013 al 2015, agrupades sense diferenciar entre homes i dones. Aquest indicador, batejat com a NEET-restringit, acota un segment de població en risc d'exclusió social, aquella gent que ni estudia, ni es forma, ni treballa, els que popularment són coneguts com a *ni-ni*.

12 La informació relativa als salaris és l'obtinguda de l'Agència Tributària. L'última dada disponible ha estat la del 2014.

Les dones assalariades menors de 18 anys han vist fluctuar el seu salari entre els 3.278 euros anuals l'any 2008 i els 2.665 euros el 2014, amb una reducció salarial d'un -18,7% (-613 euros). L'any 2008 la mitjana salarial d'aquest grup respecte a la mitjana salarial total de les dones representava el 17,1%, si bé el 2012 va arribar el 20,1% i el 2014 va ser del 14,9%.

Els homes assalariats entre els 18 i els 25 anys s'han mogut entre els 11.513 euros anuals l'any 2008 i els 7.018 euros el 2014, de manera que la seva mitjana salarial s'ha reduït d'un -39,1% (-4.495 euros). L'any 2008 la mitjana salarial d'aquest grup respecte a la mitjana salarial total dels homes representava el 42,8%, mentre que el 2014 representava el 30,2% .

Les dones assalariades d'aquest interval d'edat han vist fluctuar el seu salari entre els 9.687 euros anuals l'any 2008 i els 6.132 euros el 2014, amb una reducció salarial d'un -36,7% (-3.555 euros). L'any 2008 la mitjana salarial d'aquest grup respecte a la mitjana salarial total de les dones representava el 50,4% i va baixar al 34,4% l'any 2014.

Els homes assalariats entre els 26 i els 35 anys partien dels 22.523 euros anuals l'any 2008 i van baixar als 17.388 euros el 2014, amb una reducció d'un -22,8% (-5.135 euros). L'any 2008 la mitjana salarial d'aquest grup respecte a la mitjana salarial total dels homes representava el 83,8% i va baixar al 74,7% l'any 2014.

Les dones assalariades d'aquest grup han vist fluctuar el seu salari entre els 19.033 euros anuals l'any 2008 i els 15.530 euros el 2014, amb una reducció d'un -18,4% (-3.503 euros). L'any 2008 la mitjana salarial d'aquest grup respecte a la mitjana salarial total de les dones representava el 99,1% i va passar al 87,1% l'any 2014, amb un fort retrocés de 12 pp. Al llarg de la crisi econòmica el nombre de dones assalariades respecte al dels homes assalariats ha augmentat i, a més, la mitjana salarial de les dones ha millorat la seva situació respecte a la mitjana salarial dels homes. Malgrat això, l'any 2014 les dones encara es trobaven més de 23 pp per sota del nivell dels homes.

La dinàmica de reducció salarial seguida amb la crisi econòmica ha portat una reducció en les diferències salarials entre homes i dones. Encara que l'any 2014 les dones menors de 35 anys tenien un nivell salarial que representava entre el 83% i el 89% del dels homes, s'ha d'indicar que aquests percentatges estaven per sobre de la mitjana total catalana, que era del 77%. En els diferents intervals d'edat, la relació de proporcionalitat de la mitjana salarial de les dones respecte a la dels homes ha augmentat, és a dir, s'ha reduït la distància entre la mitjana salarial dels salaris de les dones i la dels homes.

Així doncs, per a les persones assalariades menors de 18 anys, l'any 2014 la mitjana salarial de les dones era inferior a la dels homes. De mitjana, per cada 100 euros que cobrava un home, una dona cobrava 83,3 euros, encara que s'ha d'indicar que el seu posicionament ha millorat respecte al 2008, en què les dones cobraven 73,8 euros per cada 100 dels homes. Per a aquell mateix any, en l'interval entre els 18 i els 25 anys, el nivell salarial de les dones també va ser inferior al dels homes, encara que una mica millor que en l'interval d'edat anterior. Per cada 100 euros que cobrava un home, una dona cobrava 87,4 euros, poc més de tres punts percentuals respecte al 2008. En l'interval entre els 26 i els 35 anys, i per al mateix any, el nivell salarial de les dones continuava estant per sota del dels

homes. Per cada 100 euros que ingressava un home, una dona ingressava 89,3 euros, de manera que la relació de proporcionalitat era una mica millor que en l'interval d'edat anterior i suposava una millora en la proporció salarial respecte al 2008, que era de 84,5 euros per a les dones i 100 euros per als homes.

Abans de l'esclat de la crisi econòmica, l'any 2007, el 21% dels homes joves estaven en situació de risc de pobresa¹³ abans de les transferències que fa l'Administració pública. Després de les transferències públiques, la taxa de risc de pobresa havia baixat a l'11,2%, amb la qual cosa les transferències van permetre reduir la població en risc de pobresa de 9,8 pp. La situació de crisi econòmica va provocar que el percentatge d'homes joves en situació de risc de pobresa, abans de les transferències, pugés significativament, ja que l'any 2012 (última dada disponible) aquest percentatge se situava en el 38,6% i en el 23,2% després de les transferències.

L'any 2007, el 26,8% de les dones joves (5,8 pp més que els homes) estaven en situació de risc de pobresa abans de les transferències. Després de les transferències el percentatge havien baixat al 18,9% (7,7 pp més que els homes), amb la qual cosa les transferències van permetre reduir la població en risc de pobresa de 7,9 pp. La crisi econòmica va provocar que el percentatge de dones joves en situació de risc de pobresa, abans de les transferències, pugés fins al 43,1% (4,5 pp més que els homes) l'any 2012. Després de les transferències va baixar al 30,4% (7,2 pp més que els homes), una important reducció de 12,7 pp. En aquest últim any, queda palès que les dones joves tenen un risc de pobresa superior al dels homes.

Si abans de la crisi econòmica les transferències de l'Administració pública no ajudaven a reduir de forma rellevant les diferències entre gènere, amb la crisi aquestes diferències van augmentar. Si l'any 2007 les diferències abans i després de les transferències gairebé es mantien (7,9 pp i 7,7 pp, respectivament), el 2012, en plena crisi econòmica, les diferències augmentaven (4,5 pp i 7,2 pp, respectivament), encara que amb nivells inferiors als del 2007.

El nivell d'ingressos de la població jove està relacionat amb les seves possibilitats d'emancipació. En els anys d'expansió econòmica, 2000-2007, la població jove emancipada¹⁴ va anar augmentant perquè hi havia més ocupació i els salaris eren més dignes, de manera que hi havia persones joves que podien marxar de casa. L'any 2000, el 20,2% de les persones joves estaven emancipades. Aquest percentatge va augmentar fins al 32,6% el 2007, un augment de 12,4 pp en set anys. La crisi econòmica va provocar una elevada reducció en els nivells d'ocupació i també que els salaris dels que estaven ocupats es devaluessin, la qual cosa va provocar que la taxa d'emancipació s'anés reduint, fins a arribar al 24,2% l'any 2015, una reducció de 8,4 pp en vuit anys.

13 Risc de pobresa: "Seguint les opcions metodològiques fixades per la Unió Europea, l'enfocament per a l'elaboració d'aquest indicador és el de la pobresa relativa, de manera que es considera pobre aquell jove que visqui en una llar amb uns ingressos equivalents inferiors al 60% de la renda mitjana equivalent".

14 Població jove emancipada: població que viu fora de la llar familiar.

2.3. Conclusions

En el context de crisi econòmica, la combinació de creixement de l'atur i de més precarietat en l'ocupació ha comportat un augment important del risc de desigualtats laborals i socials, ha empitjorat el benestar de les persones i de les famílies, ha deteriorat el grau d'equitat en la distribució de la renda i ha augmentat el risc de pobresa. A més, les noves modalitats contractuals han ajudat a augmentar la precarietat laboral i la limitació salarial, a la vegada que han facilitat la consolidació dels desajustos entre la formació adquirida i el lloc de treball ocupat. Modalitats que ajuden a augmentar la segmentació dels treballadors.

La disminució de l'ocupació de les persones joves ha estat molt més gran entre els homes que entre les dones, amb una clara tendència de reducció de la taxa d'ocupació i una dinàmica creixent en la taxa d'atur. L'atur juvenil en les dones ha augmentat molt més que en els homes, encara que la taxa d'atur dels homes es manté per sobre de la taxa d'atur de les dones. L'atur de llarga durada ha tingut un fort creixement, tant en les dones com en els homes.

El procés de precarització laboral es detecta sobretot en el tipus de jornada, amb un augment del pes de les persones joves que treballen a temps parcial. A més, el pes de la contractació temporal també ha augmentat amb la crisi. A la vegada que es va produint un creixement de l'atur de llarga durada i, en conseqüència, una reducció de la taxa de cobertura.

La devaluació salarial ha estat una altra conseqüència de la crisi econòmica, de manera que els joves tenen un nivell salarial que està molt per sota de la mitjana. Aquest fet ha permès que el diferencial entre dones i homes es redueixi, encara que continua sent excessiu. Aquesta reducció tan dràstica del nivell salarial aboca les persones joves a no poder emancipar-se i, en cas de fer-ho, a situar-se a les portes de situacions de risc d'exclusió social. Les dones són les que presenten una taxa de risc de pobresa més alta. Les polítiques de transferències de l'Administració pública han estat insuficients per compensar el deteriorament dels ingressos.

La crisi econòmica ha portat que la població jove vegi reduïdes les seves possibilitats d'ocupació l'atur ha augmentat i també ha augmentat significativament la seva inactivitat laboral, bé perquè opta per allargar la seva formació amb l'objectiu de millorar l'ocupabilitat, o bé perquè creix el desànim i opta per deixar de formar part de la població aturada i abandonar el mercat laboral, que són els menys. Hi ha hagut un sector de joves, generalment més formats acadèmicament, que han optat per plantejar-se la possibilitat de cercar les oportunitats en altres territoris, ja que el seu entorn no té prou capacitat per generar l'ocupació qualificada que demanen.

2.4. Bibliografia

CARRERASA, L. (2016). “La posición de los jóvenes en el mercado de trabajo en un contexto de crisis y postcrisis económica” A: MORENO, J., i ROMERO, A. (Ed.). *Empleo juvenil. Entre el desempleo y la precariedad*. València: Tirant lo Blanch, p. 27-56

GENTILE, A. i VALLS, F. (2015). La intensificación de la inestabilidad laboral entre los jóvenes en España”. A: *Panorama Social*, núm. 22, p. 111-125

OBSERVATORI CATALÀ DE LA JOVENTUT (2016). *Situació laboral de les persones joves a Catalunya*. Barcelona: Direcció General de Joventut. Generalitat de Catalunya.

ROCHA, F. *et al.* (2013). *Crisis, políticas de austeridad y trabajo decente*. Madrid. Servicios de Estudios de la Fundación 1º de Mayo, colección Estudios, núm. 25.

Webgrafia

<www.ine.es>.

<www.gencat.cat/juventut/observatori>.

<www.agenciatributaria.es>.

3. EL DISCURS POLÍTIC DAVANT EL FENOMEN DE L'EMIGRACIÓ LABORAL NO DESITJADA DE LES PERSONES JOVES DE CATALUNYA

M. Àngels Cabasés Piqué, Agnès Pardell Veà i M. Jesús Gómez Adillón

L'impacte de la crisi econòmica i financera actual sobre les persones joves ha estat en el centre de les preocupacions dels organismes internacionals i comunitaris, com ho demostren les resolucions i conclusions de l'Organització Internacional del Treball (OIT) de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) i la Recomanació europea relativa a l'establiment de la Garantia Juvenil. El Govern espanyol, després d'haver fet l'any 2012 una reforma laboral que va afectar, entre d'altres, l'accés a l'ocupació i la contractació laboral (Cabasés i Pardell, 2012: 16), va presentar, al mes de març del 2013, l'Estratègia d'emprenedoria i ocupació jove 2013-2016 (EEEJ 2013-2016), que conté 100 mesures per afavorir la inserció laboral de les persones joves, ja sigui per compte d'altri o per mitjà de l'emprenedoria, de les quals 15 són mesures de xoc i van ser desenvolupades en la Llei 11/2013, de 26 de juliol. Fou una estratègia que s'elaborà en el marc de les recomanacions i iniciatives de la Unió Europea (UE) i que concreta, en part, els objectius i els plantejaments de la Garantia Juvenil proposada per la UE.

A Espanya, la taxa d'atur juvenil (nois i noies de més de 16 i menys de 25 anys) era, l'any 2013, del 55,5%,¹⁵ xifra que duplicava la de la UE, i a Catalunya, tot i ser lleugerament inferior, també duplicava la taxa d'atur general catalana, amb un 50,2%. Davant d'aquesta situació moltes persones joves han optat per emigrar a altres països a la recerca d'una feina i d'un futur professional. Estimacions realitzades per l'Injuve (Institut de la Joventut d'Espanya) xifren en 218.000 les persones joves espanyoles, menors de 35 anys, que van emigrar entre el 2009 i el 2013, de les quals prop de 105.000 al Regne Unit i 25.000 a Alemanya, és a dir, aquests dos països van ser receptors del 60% de l'emigració juvenil espanyola (Navarrete, 2014).

L'emigració per raons laborals, suposadament no desitjada sinó motivada pel context econòmic i laboral, afecta especialment les persones joves, com posen de manifest els experts. Davant d'aquest fenomen, la pregunta que es formula és: quin és el posicionament de les forces polítiques i organitzacions juvenils i sindicals per posar fre a aquesta emigració i

15 Dades facilitades per Eurostat el desembre del 2014.

aconseguir el retorn d'aquelles persones joves que van emigrar, com a única solució, per cercar noves oportunitats laborals?

En aquest estudi són objecte d'anàlisi els continguts relatius a l'emigració juvenil dels programes electorals de les diverses forces polítiques que han obtingut representació parlamentària a Catalunya. S'han tingut en compte les eleccions europees, les eleccions al Congrés dels Diputats i les del Parlament de Catalunya, durant els anys 2009 a 2015, període que aplega dues conteses electorals que permetran fer una comparativa entre les propostes formulades abans i després del 2013, any en què s'inicia una estratègia per fer front a l'atur juvenil com a conseqüència de la crida d'acció dels organismes internacionals –OCDE i OIT– i de les propostes de la UE sobre ocupació juvenil. També s'han tingut en compte les propostes sobre l'emigració juvenil que plantegen les organitzacions sindicals i juvenils catalanes més representatives.

3.1. Discurs dels partits polítics davant el fenomen de l'emigració juvenil

Del llatí *discursus*, un discurs és un missatge que es pronuncia de manera pública. En l'àmbit polític aquests missatges són una part essencial de l'activitat política, ja que mitjançant el discurs es produeix una comunicació amb la ciutadania. No hem d'oblidar que els partits polítics expressen el pluralisme polític, concorren a la formació i a la manifestació de la voluntat popular i són instrument fonamental per a la participació política (article 6.1 de la Constitució espanyola –CE–).

Els programes polítics –és a dir, el discurs escrit– dels partits en les conteses electorals des del 2009 fins al 2015 s'han de situar en un període marcat per una greu crisi econòmica i laboral. També es consideren els missatges de diferents organitzacions sindicals i juvenils. La matèria objecte d'estudi en els diferents discursos se centra en l'ocupació juvenil i, en concret, les propostes referides a l'emigració juvenil per motius laborals. La persona jove que ha cercat o trobat feina fora d'Espanya, vista la tendència creixent que es constata, ja és considerada per part de la UE com a “persona jove mòbil sol·licitant d'ocupació” o “treballador/a mòbil jove”, i és sobre el discurs polític adreçat a aquests col·lectius que se centra l'anàlisi dels diferents epígrafs.

Aquest discurs cal situar-lo en el context de l'article 42 de la CE, el qual estableix que l'Estat ha de vetllar especialment per la salvaguarda dels drets econòmics i socials dels treballadors espanyols a l'estranger i ha d'orientar la seva política a repatriar-los i reintegrar-los a la societat. Un article que s'incompleix en la mesura que, en temps de crisi, s'actua en la direcció contrària, ja que des del mateix Govern de l'Estat espanyol (del PP) es potencia l'emigració juvenil. La mobilitat exterior, a la recerca d'oportunitats laborals i formatives, ha format part de les polítiques públiques adreçades a les persones joves, per a les quals s'ha utilitzat l'eufemisme de la mobilitat exterior, quan en realitat ens trobem davant d'un “exili” juvenil obligat per les polítiques de retallades, que s'han practicat en àmbits com el de l'educació, la salut, les beques, entre d'altres, i també per les reformes laborals que han fomentat la precarietat en termes de temporalitat dels contractes i salaris baixos.

3.2. Eleccions al Parlament Europeu

Els compromisos de la UE en la lluita contra l'atur, i, especialment, contra l'atur juvenil, han de situar-se en el marc de les competències de la Unió que estableix el Tractat de funcionament de la UE (TFUE). El títol IX sobre l'ocupació (articles 145-150) sintetitza l'actuació de la Unió a partir de les seves competències, consistents, fonamentalment, en una estratègia coordinada entre els estats i la Unió en matèria d'ocupació. El paper institucional de la Unió Europea se centra en el foment de la cooperació interestatal, donant suport i complementant les actuacions dels estats, els quals són els competents per desenvolupar les polítiques d'ocupació, i es reserva, la UE, un paper complementari, en el sentit que la seva actuació s'adreça a fomentar la cooperació i a donar suport a les seves actuacions en l'àmbit de l'ocupació, a través dels fons europeus.

Altrament, cal tenir en compte que les persones joves que es desplacen en el marc de la UE tenen garantida la lliure circulació, tal com estableix l'article 45 del Tractat de funcionament de la UE, que suposa l'eliminació de tota discriminació per raó de nacionalitat entre els treballadors dels estats membres respecte a l'ocupació, la retribució i altres condicions de treball. Així mateix, la lliure circulació dels treballadores implica el dret a respondre ofertes de treball, a desplaçar-se lliurement amb aquesta finalitat dins dels estats membres, a residir-hi per exercir una ocupació i a romandre en el territori després d'haver exercit una ocupació.¹⁶

Dels programes de la UE adreçats a la joventut cal destacar: la Xarxa EURES, TPTE EURES ("El teu primer treball EURES"), els programes d'intercanvi Erasmus+, Leonardo da Vinci i Grundtvig, les accions Marie Skłodowska-Curie, Erasmus per a joves emprenedors i Microfinançament i emprenedoria social. Aquest conjunt de programes europeus només estan citats i no desenvolupats en el discurs dels diferents partits polítics que es presenten al Parlament Europeu, com es podrà advertir en l'anàlisi següent referida a les conteses dels anys 2009 i 2014.

Els partits que en la contesa electoral de l'any 2009 van assolir representació al Parlament Europeu van ser: PP, PSC-PSOE, CiU, ICV-EUA, ERC i UPyD. La taula 3.1 en recull un resum de les propostes.

16 Vegeu la Directiva 2004/38 CE i la Directiva 2003/109 CE.

TAULA 3.1. Programes electorals dels partits que van obtenir representació a Catalunya. Eleccions al Parlament Europeu 2009. Resum de propostes

Partit/coalició	Propostes
PP	Ampliar amb fons els programes Erasmus
PSC-PSOE	Consolidar un Erasmus laboral i un programa europeu de FP
CIU	Programa "Treballa al món"
ICV-EUA	Polítiques específiques per fer front al fenomen de l'emigració interna de la UE
ERC	Crear un òrgan supranacional que gestioni les possibilitats del voluntariat
UPyD	Millorar condicions laborals del personal investigador jove

Font: Programes electorals i elaboració pròpia

L'Europa social, com a referent de model d'estat del benestar, obliga a esmentar en alguns dels programes que presenten els partits polítics a les eleccions europeus la necessitat de fer front a l'atur amb la millora de l'ocupabilitat de les persones joves mitjançant experiència laboral i formació. Expressions com "ampliació dels programes Erasmus", "treball al món", "consolidació d'un Erasmus laboral", entre d'altres, posen de manifest que els partits visualitzen la UE com un mercat de treball únic i la formació com una oportunitat en un moment en què la crisi econòmica i financera s'iniciava. La mobilitat en el mercat de treball europeu és el centre d'atenció dels partits i de les seves propostes, que consideren com una oportunitat de millora de les competències i les habilitats, i també d'aconseguir un lloc de treball per a les persones joves.

Les eleccions següents al Parlament Europeu van tenir lloc l'any 2014 i cal tenir present que entre el 2009 i el 2014 la crisi econòmica es va agreujar i va afectar especialment les persones joves, de manera que l'ocupació juvenil va constituir un dels reptes més importants que havia d'afrontar la UE. Com s'ha posat de manifest anteriorment, la UE va plantejar un conjunt d'iniciatives de contingut divers amb l'objectiu de combatre l'atur juvenil, entre les quals destaca la Recomanació relativa a l'establiment d'una Garantia Juvenil (UE, abril del 2013).

En les eleccions de l'any 2014 van assolir representació parlamentària: PP, PSC-PSOE, La Izquierda Plural: IU, Podemos, UPyD, CEU, EPDD i C's, les propostes dels quals se sintetitzen en la taula 3.2.

TAULA 3.2. Programes electorals dels partits que van obtenir representació a Catalunya. Eleccions al Parlament Europeu 2014. Resum de propostes

Partit/coalició	Propostes
PP	Iniciativa d'ocupació juvenil
	Beques Erasmus
	Garantia Juvenil
PSC-PSOE	Garantia Juvenil
	Programa Erasmus+
La Izquierda Plural: IU	Augmentar la inversió en coneixement
	Crear ocupació digna i modificar l'estructura productiva
Podemos	Establir mecanismes per contrarestar l'exili juvenil
	Establir una renda bàsica
UPyD	Mesures europees per promoure l'ocupació juvenil i la formació i integració al mercat laboral
	Incentivar la mobilitat per als desocupats a través de la xarxa EURES
	Millorar les condicions del personal investigador
CEU	Crear polítiques per als joves
	Beques Erasmus ampliades per a formació professional
	Fomentar les pràctiques en empresa a països de la UE
EPDD	Garantia Juvenil
C's	Garantia Juvenil
	Ocupació juvenil (2014-2020)

Font: Programes electorals i elaboració pròpia

De l'anàlisi d'aquestes propostes es constata que l'ocupació juvenil forma part de les propostes dels partits i adquireix entitat pròpia en els programes electorals. La Garantia Juvenil està present en gairebé tots els programes, però sense especificar actuacions i sense qüestionar els principals elements que la configuren (col·lectiu objectiu, edat, termini de quatre mesos, finançament, avaluació, entre d'altres).

Comparant els dos períodes es fa evident que la lluita contra l'atur juvenil forma part de les preocupacions dels diferents partits en la contesa del 2014. Les propostes canvien de sentit: el foment de la mobilitat passa a segon terme i l'ocupació de les persones joves en situació NOEF (no ocupat, no estudia, no es forma) té la prioritat expressada a través de la propostes d'implementar la Garantia Juvenil, sense cap tipus de concreció.

3.3. Eleccions al Congrés dels Diputats

L'article 48 de la CE estableix "que els poders públics promouran les condicions per a la participació lliure i eficaç de la joventut en el desenvolupament polític, social, econòmic i cultural". Les polítiques de joventut en l'àmbit estatal s'han centralitzat en un únic organisme que és l'Institut de la Joventut d'Espanya (Injuve), organisme autònom adscrit al Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social, amb personalitat jurídica pública. Entre les seves finalitats destaca el foment de l'associacionisme juvenil, el foment de la formació en els valors de solidaritat i d'igualtat i el desenvolupament de les condicions socials i polítiques necessàries per a l'emancipació dels joves.

Actualment, les propostes de polítiques de joventut han de situar-se en el marc de l'estratègia Europa 2020 aprovada l'any 2010 per la UE (COM, 2010), una estratègia de creixement intel·ligent, sostenible i integrador. I cal assenyalar també que, al desembre del 2015, la Comissió Europea va aprovar el Programa operatiu d'ocupació, formació i educació per a Espanya, i els programes operatius d'algunes de les comunitats autònomes, entre les quals es troba Catalunya. A continuació, en aquest marc, s'analitza el contingut dels programes electorals dels partits que es van presentar a Catalunya en les conteses dels anys 2011 i 2015.

Els partits que en la contesa electoral de l'any 2011 van assolir a Catalunya representació al Congrés de Diputats van ser: CIU, PSC-PSOE, PP, ICV-EUiA i ERC-RCAT. Les seves propostes es presenten en la taula 3.3.

TAULA 3.3. Programes electorals dels partits que van obtenir representació a Catalunya. Eleccions al Congrés dels Diputats 2011. Resum de propostes

Partit/coalició	Propostes
CIU	Promocionar la <i>smart diplomacy</i>
	Impulsar un pla de xoc per a l'ocupació amb nous incentius
PSC-PSOE	Apostar per un nou pacte intergeneracional
	Millorar l'ocupabilitat dels titulats
PP	Millorar encara més els programes de mobilitats europea i internacional
	Fiscalitat de l'habitatge per a incentivar la mobilitat laboral
ICV-EUiA	Garantir que cap jove passarà més de sis mesos a l'atur
	Garantir uns ingressos mínims
ERC-RECAT	Incrementar l'accés a la mobilitat europea dels estudiants joves de formació professional
	Reformular la contractació de joves creant el contracte de transició per a joves
	Renda bàsica

Font: Programes electorals i elaboració pròpia

Els programes reflecteixen la situació econòmica del moment, quan ja es palesava que l'atur era un dels principals problemes. En el discurs dels programes electorals pren força

la millora de l'ocupació juvenil i apareix la necessitat d'una renda bàsica per a l'emancipació de les persones joves que formula ERC i ICV-EUA. I també, es fomenta la mobilitat europea per a formació i ocupació (PSC i ICV-EUA). En la contesa electoral de l'any 2015, els partits que es van presentar a Catalunya i van assolir representació van ser: En Comú Podem, ERC-CATSi, PSC, DL, PP, PSC-PSOE i C's, com s'observa en la taula 3.4.

TAULA 3.4. Programes electorals dels partits que van obtenir representació a Catalunya. Eleccions al Congrés dels Diputats 2015. Resum de propostes

Partit/coalició	Propostes
En Comú Podem	Mantenir un cens de persones emigrades
	Oferir acompanyament i assessorament jurídic als països d'acollida
	Elaborar un nou pla per a l'aplicació de la Garantia Juvenil
ERC-CATSi	Potenciar la Garantia Juvenil
PSC-PSOE	Pla de xoc contra l'atur dels joves
	Desenvolupar el Pla de Garantia Juvenil
	Establir un pla estratègic de retorn
	Impulsar una assegurança europea d'atur
DL	Aconseguir un marc de pràctiques laborals regulades
	Agilitar i flexibilitzar la implementació de la Garantia Juvenil
	Vetllar perquè els joves que han emigrat no perdin el seu vincle amb Catalunya i que aquells que vulguin retornar tinguin una oferta de llocs de treball dignes
C's	Engagar un pla de xoc amb mesures per facilitar primeres experiències laborals als joves
	Una política universitària per afavorir el retorn dels espanyols innovadors i expatriats per la manca d'oportunitats a Espanya
PP	Adaptar els nivells del sistema nacional de qualificacions al marc europeu de qualificacions
	Donar suport a la mobilitat d'estudiants, professors i formadors

Font: Programes electorals i elaboració pròpia

Des de l'any 2011 al 2015 es van aprovar en l'àmbit estatal dues actuacions adreçades a combatre l'atur juvenil:

1. L'Estratègia d'emprenedoria i ocupació jove 2013-2016 (EEEJ 2013-2016), que conté 100 mesures adreçades a les persones joves menors de 30 anys.
2. El Pla nacional d'implantació de la Garantia Juvenil (PNIGJ), aprovat en el Consell de Ministres de 20 de desembre de 2013, que defineix la Garantia Juvenil i la implantació a Espanya de la Recomanació de la UE.

En aquest marc, les propostes dels diferents partits polítics fan referència directament o indirectament al desenvolupament d'aquestes mesures. La Garantia Juvenil està present en tots els programes, exceptuant-ne el del PP, partit que ha estat en el Govern i ha proposat les actuacions esmentades, i C's. D'altra banda, s'observa que l'emigració juvenil ja és objecte d'atenció per part de PSC, DL i Podemos, els quals estableixen clarament la necessitat d'un pla de retorn per a les persones joves que han emigrat per motius laborals.

3.4. Eleccions al Parlament de Catalunya

Atès que aquest estudi se centra a Catalunya, cal tenir en compte les competències que té la Generalitat de Catalunya en polítiques de joventut i treball. L'Estatut d'autonomia de Catalunya (EAC) de 2006 estableix la competència exclusiva de la Generalitat en matèria de joventut, que inclou el disseny, l'aplicació i l'avaluació de les polítiques, plans i programes destinats a la joventut (article 142.1.1 de l'EAC). A més cal tenir present que l'EAC assumeix la competència executiva en matèria de treball i relacions laborals (article 170 de l'EAC), i fa referència expressa a la competència de la Generalitat, que inclou, entre d'altres: les polítiques actives d'ocupació, la intermediació laboral, els procediments de regulació d'ocupació i el registre de convenis col·lectius. Aquest marc estatutari es completa amb l'article 149.1.7 de la CE, que atribueix a l'Estat la competència exclusiva sobre legislació laboral, entesa, segons el Tribunal Constitucional, en sentit material sigui quin sigui el rang formal de les normes.¹⁷

La Llei 33/2010, de polítiques de joventut, dóna un conjunt de definicions (article 2) que han de ser objecte de consideració en l'anàlisi que es farà sobre el discurs polític dels diferents grups parlamentaris. A l'efecte d'aquesta Llei, s'entén per polítiques de joventut les intervencions dels agents que atenen les necessitats en els diferents àmbits de la vida de les persones joves, especialment les que es troben en una situació de més vulnerabilitat social. Així mateix, assenyala que les persones joves són aquelles que tenen més de 16 i menys de 29 anys, amb residència a Catalunya, tot i que, aquests límits d'edat cal adaptar-los a la realitat social. Altrament, l'emancipació és definida per la Llei com la capacitat de les persones joves de construir un projecte de vida propi sobre la base de l'autonomia personal i de l'exercici de la plena ciutadania.

Les propostes que reflecteixen els programes de les conteses electorals de 2012 i 2015 seran objecte d'anàlisi a continuació, especialment, aquelles propostes adreçades a evitar l'èxode juvenil i a afavorir que les persones joves emigrades que ho desitgin puguin retornar a Catalunya. Igualment, també s'anitzaran les propostes relatives a l'aplicació de la Garantia Juvenil a Catalunya i les propostes que tinguin com a objectiu afavorir l'emancipació juvenil. Així doncs, els tres aspectes en els quals es focalitzarà l'anàlisi són: èxode i retorn juvenil, Garantia Juvenil i emancipació juvenil.

Els partits que en la contesa electoral de l'any 2012 van assolir representació al Parlament de Catalunya van ser: CIU, ERC, PSC, PPC, ICV-EUA, C's i CUP. La taula 3.5 en recull les propostes.

17 Vegeu les sentències del Tribunal Constitucional (STC) 35/1982, de 14 de juny, i 51/2006, de 16 de febrer.

TAULA 3.5. Programes electorals dels partits que van obtenir representació en les eleccions al Parlament de Catalunya 2012. X Legislatura. Resum de propostes

Partit/coalició	Propostes
CiU	Programes de mobilitat internacional
	Mobilitat internacional de joves amb la millora de la formació
ERC	Renda bàsica pel treball formatiu i/o l'estudi
	Dotar les comunitats catalanes de l'exterior dels recursos i instruments necessaris per atendre la nova onada migratòria de joves
PSC	Pla de Xoc contra l'atur juvenil
	Contracte pel futur
	Garantia Juvenil
	Oficina de treball internacional
PPC	Fomentar l'ocupació parcial
ICV-EUA	Pla integral pel retorn dels joves
	Renda bàsica d'emancipació
C's	Programes de mobilitat internacional
	Renda mínima d'inserció
	Programes d'emancipació
CUP	Repartiment dels treballs i de la riquesa

Font: Programes electorals i elaboració pròpia

Els programes dels partits expressen una voluntat política de “fer”, en molts casos mancada de concreció. L'atur juvenil és objecte de preocupació en els programes que difereixen les propostes que es fan en aquest sentit. Mentre CiU promou la mobilitat internacional laboral dels joves, i, en conseqüència, fomenta l'èxode juvenil, el PSC proposa una oficina de treball internacional per afavorir l'experiència professional internacional i ICV proposa un pla integral per al retorn de les persones joves que han decidit marxar a treballar a l'estranger per cercar-hi oportunitats laborals. ERC també posa de manifest l'existència d'una onada migratòria de joves i ofereix dotar de recursos i instruments les comunitats catalanes a l'exterior per assessorar i ajudar els joves emigrants. Per la seva banda, C's proposa programes de mobilitat internacional, sense especificar-ne el contingut, i les CUP presenten un programa basat en eixos programàtics en què no es fa referència expressa a les persones joves i sí que es fa una proposta de repartiment del treball i la riquesa. El PPC, coherent amb la seva ideologia, fomenta l'ocupació parcial i la compatibilitat d'estudi i treball mitjançant una beca universitària, i només fa esment d'una part del col·lectiu, els joves universitaris. El PSC és l'únic partit que en el seu programa fa referència a una Garantia Juvenil, que la inclou en un segon pacte per l'ocupació juvenil. I l'emancipació es concreta en la formulació d'una proposta de renda bàsica (ERC i ICV) i una proposta d'una renda mínima d'inserció i programes d'emancipació (C's).

Les eleccions al Parlament de Catalunya del 2015 se celebren en un context en el qual, en el fons, es debat el model d'organització territorial de l'Estat, que estableix el títol VIII de la CE, i en què alguns partits plantegen la independència de Catalunya. Aquest fet condiciona les propostes electorals i els programes dels partits que concorren a les eleccions. El panorama dels partits s'ha modificat, apareixen noves coalicions com Junts pel Sí (JxSí) i Catalunya Sí que es Pot (CSQP), i Unió Democràtica de Catalunya (UD) es presenta en solitari. Els partits que en la contesa electoral de l'any 2015 han assolir representació al Parlament de Catalunya han estat: JxSí, C's, PSC, CSQP, PPC i CUP. La taula 3.6 en mostra les propostes.

TAULA 3.6. Programes electorals dels partits que van obtenir representació en les eleccions al Parlament de Catalunya 2015. XI Legislatura. Resum de propostes

Partit/coalició	Propostes
JxSí	Garantia Juvenil
	Pla de mobilitat internacional
C's	Garantia Juvenil
	Pla de xoc contra l'atur per als joves
PSC	Oficina de treball internacional
	Oficina de mobilitat laboral
CSQP	Garantia Juvenil
	Programa de retorn per als joves que han hagut de marxar a l'estranger
PPC	Pla de xoc per l'ocupació juvenil
	Programa de formació a l'estranger per a joves amb talent
CUP	Renda bàsica universal i renda social universal

Font: Programes electorals i elaboració pròpia

En aquestes eleccions, UD continua plantejant la mobilitat internacional voluntària, proposta irrellevant atès que no va obtenir representació parlamentària. Junts pel Sí proposa un pla de mobilitat internacional obert a qualsevol col·lectiu amb l'objectiu de consolidar un sistema d'informació i assessorament i, per als joves emigrants, un pla de retorn que ofereixi noves oportunitats en el mercat laboral a Catalunya. CSQP formula un programa específic de retorn per a les persones joves i el PSC proposa una oficina de treball internacional per protegir els drets de les persones joves que emigren i alhora propiciar el retorn dels que ho desitgin. El PPC, per la seva banda, continua adreçant-se a una part de les persones joves, en concret als joves amb talent, i els proposa un programa de formació a l'estranger.

Quant a la Garantia Juvenil, UD, CSQP, C's i JxS, tots hi fan referència però sense aportar propostes que modifiquin l'aplicació del programa de Garantia Juvenil a Catalunya. El PSC continua proposant un pla de xoc contra l'atur juvenil, a l'igual de CSQP i UD. En relació amb l'emancipació juvenil, l'únic partit que parla de renda bàsica universal és la CUP.

Comparativament els programes del 2012 i del 2015 presenten les similituds i les diferències següents:

- En ambdós períodes les propostes s'enuncien però no es desenvolupen.
- L'atur juvenil és una preocupació present en tots dos períodes.
- L'any 2015 es continua apostant per la mobilitat internacional de les persones joves.
- El 2015 es reconeix que l'èxode juvenil s'ha d'aturar i es proposen programes de retorn.
- La Garantia Juvenil es present en els programes però sense concretar-ne un model propi per a Catalunya.
- Cap programa no concreta els recursos per aplicar a polítiques d'ocupació juvenil i de joventut.
- Cap programa no posa de manifest la insuficiència de les fonts estadístiques per tal de fer un seguiment en l'aplicació de les polítiques públiques adreçades a les persones joves.
- L'emancipació es vincula únicament a la percepció d'una renda bàsica i no es fa referència a altres mesures que permetin als joves construir un projecte de vida propi sobre la base de l'autonomia personal i de l'exercici de la plena ciutadania.

3.5. Una resposta política enfront de l'atur juvenil: l'aplicació de la Garantia Juvenil a Catalunya

La política d'austeritat practicada pel Govern de CIU ha afectat directament els recursos públics destinats a les polítiques de joventut, com posen de manifest en els pressupostos del Departament de Benestar Social i Família executats durant els anys 2009-2014, segons els quals s'ha produït al llarg d'aquest període una reducció de 7,22 milions d'euros en polítiques de joventut.

Al seu torn, en el pressupost del Departament d'Empresa i Ocupació destina uns recursos per aplicar a Catalunya el programa de Garantia Juvenil, iniciativa comunitària que tracta de garantir que totes les persones joves de més de 16 anys i menys de 30 que ni treballen, ni estudien, ni segueixen una formació (persones joves en situació NOEF) rebin una oferta d'ocupació de qualitat, educació contínua, formació d'aprenent o facin un període de pràctiques en un termini de quatre mesos després d'acabar l'educació formal o de quedar aturades. El 10 de setembre de 2014, el consell de direcció del Servei d'Ocupació de Catalunya (SOC) va aprovar les Bases per a l'estratègia juvenil a Catalunya (d'ara en endavant, Garantia Juvenil 2014-2020), una estratègia que cal situar en el marc de les actuacions realitzades per l'Estat espanyol seguint la Recomanació sobre Garantia Juvenil i continuant les iniciatives que Catalunya havia iniciat des del setembre del 2013 amb el pla Inserjoves 2013.

El pla Inserjoves 2013, que es concretava a través de diversos programes, entre els quals "Joves per l'ocupació" i "Fem ocupació per a joves" tenien com a objectiu fomentar l'accés a un contracte de treball. A més, incloïa altres programes únicament formatius, com és

ara el programa de suport als joves universitaris, el programa de qualificació professional i els programes d'intercanvis internacionals Leonardo i Eurodissea. Segons el Departament d'Empresa i Ocupació, l'objectiu del pla Inserjoves 2013 era arribar a 33.109 beneficiaris potencials directes, dels quals un mínim de 3.607 haurien de poder accedir a un contracte de treball. Posteriorment, el Govern, en referir-se al pla Inserjoves 2013, ho fa en aquests termes: “un entrenament del sistema d'ocupació de Catalunya per a la tasca de bastir la garantia juvenil a Catalunya”.

La Garantia Juvenil 2014-2020 es nodreix de fons comunitaris procedents de la distribució territorial que es va acordar en la Conferència Sectorial d'Ocupació i Afers Laborals, sobre la base del nombre de persones joves de més de 16 anys i menys de 25 destinàries de les mesures derivades de la Recomanació sobre Garantia Juvenil. La Garantia Juvenil 2014-2020 conté un catàleg de mesures que s'agrupen al voltant de quatre eixos que es volen aplicar i que incorporen “elements d'innovació en el tipus de serveis i programes, en la manera d'atendre els i les joves NOEF i en les noves formes de treball i coordinació entre els diversos agents implicats en la Garantia Juvenil.

En conclusió, es constata que la major part del conjunt de les mesures que incorpora el catàleg de la Garantia Juvenil 2014-2020 ja les anuncia l'EEEJ 2013-2016 i que es produeix una optimització de les xarxes existents, com la Xarxa Nacional d'Emancipació i la Xarxa Ocupacional del SOC. L'estratègia catalana presenta com a iniciativa pròpia en l'eix 1 el conveni de col·laboració signat entre el SOC i la Secretaria d'Universitats i Recerca, el programa MónCat i la xarxa de 76 impulsors de la Garantia Juvenil (aquests tenen la missió d'explicar als joves potencialment beneficiaris totes les mesures de la Garantia Juvenil, totalment insuficient si es té en compte que el nombre de municipis de més de 10.000 habitants és de 120). En l'eix 2 s'observa una adaptació de l'oferta formativa que figura en l'EEEJ 2013-2016 a Catalunya, que no és pròpiament Garantia Juvenil si es té en compte l'edat dels destinataris dels programes formatius, molts dels quals ja es desenvolupaven a través del SOC i/o del Departament d'Ensenyament. En relació amb l'eix 3, actualment la mesura específica d'estímul a la contractació mitjançant bonificacions de caràcter salarial encara no s'ha posat en funcionament. I, finalment, en l'eix 4 es constata que es promouen mesures adreçades a fomentar l'emprenedoria en general i no únicament la de les persones jove.

3.6. Discurs de diferents organitzacions

La referència als sindicats de treballadors és obligada atès el paper quasi institucional que els atorga l'article 7 de la CE, en considerar que contribueixen a la defensa i a la promoció dels interessos econòmics i socials que els són propis, i tenen una rellevància constitucional (STC 18/1984) i estan dotats d'una àmplia capacitat representativa, tant dels treballadors ocupats com de les persones desocupades.

La participació dels sindicats està prevista tant en l'organització com en l'estructura dels serveis públics d'ocupació (articles 8 i 12 de la Llei 56/2003) i pel que fa a al Pla nacional d'implantació de la Garantia Juvenil, les organitzacions sindicals UGT i CCOO figuren entre

els actors que intervenen en el procés de consulta respecte al disseny, implementació i avaluació del Pla.¹⁸ En aquest treball s'analitzen únicament les propostes d'aquestes dues organitzacions sindicals perquè són les més representatives a escala estatal.

Per a CCOO, la mobilitat laboral internacional és una realitat complexa i com a tal és tractada en les activitats que duu a terme el Centre d'Informació per a Treballadors Estrangers (CITE), entitat impulsada pel sindicat, com és ara les tasques d'informació i assessorament, necessàries perquè la persona que ha pres la decisió de traslladar-se a un altre país a treballar la pugui dur a terme amb coneixement dels seus drets i de l'entorn social i laboral del país de destinació. Aquesta informació aplega des de la situació del mercat de treball a la UE fins a la fiscalitat o la cobertura sanitària. En el marc de la UE, la Confederació Europea de Sindicats (CES) pot dur a terme un paper important de coordinació de les seves organitzacions sindicals afiliades per tal de prestar també aquests serveis a tots els estats.

Avalot - Joves de la UGT, associació sindical juvenil, ha manifestat en els darrers anys la preocupació per l'emigració juvenil, i ha denunciat les polítiques d'austeritat que s'han practicat des dels governs estatal i autonòmic, que han causat la destrucció de llocs de treball i han comportat l'increment de les taxes d'atur juvenil. En els seus informes periòdics *Generació JESP, Joves Emigrants Sobradament Preparats*, denuncien el drama que pateixen milers de persones joves catalanes en endinsar-se en una mobilitat territorial forçada per tal de poder desenvolupar el seu projecte de vida. En el quart informe de 20 de maig de 2015, el total de joves catalans que marxen a l'estranger s'ha incrementat d'un 9% respecte a l'any 2014, fins a arribar a un total de 5.529 persones joves, i des de l'any 2009 fins al 2015 s'ha incrementat d'un 71,17% el nombre de persones joves emigrants catalanes. Afirmar que en sis anys hi ha 25.301 persones joves catalanes més que resideixen a l'estranger.

Altrament, les organitzacions juvenils tenen un paper fonamental en el disseny de les polítiques públiques, segons l'article 48 de la CE, el qual indica que els poders públics han de promoure les condicions per a la participació lliure i eficaç de la joventut en el desenvolupament polític, social, econòmic i cultural. Històricament és difícil determinar el grau de participació que han tingut aquestes organitzacions en el disseny i la presa de decisió de les polítiques d'ocupació. En l'actualitat, per exemple, el Pla nacional d'implantació de la Garantia Juvenil, preveu que les organitzacions juvenils mateixes siguin agents i intervinguin en el procés de consulta pel disseny d'implantació del Sistema de Garantia Juvenil, en la línia de la Recomanació de la UE que ho contempla en els següents termes:

“Velen porque los representantes de los jóvenes o de las organizaciones juveniles participen en el diseño y la aplicación del sistema de Garantía Juvenil a fin de adaptar los servicios a las necesidades de los beneficiarios, y para que actúen como multiplicadores en las actividades de concienciación.”

La Generalitat de Catalunya té la competència exclusiva en matèria de joventut i segons l'article 142 de l'EAC, aquesta inclou “La promoció de l'associacionisme juvenil, de les

18 Vegeu pàgina 12 del Pla.

iniciatives de participació de la gent jove, de la mobilitat internacional i del turisme juvenil". A més, aprofitant una de les eines que preveu el Pla nacional de joventut a Catalunya (PNJCat),¹⁹ es va posar en marxa una comissió de treball específica sobre Garantia Juvenil que incorpora els representants juvenils.

El Consell Nacional de la Joventut de Catalunya (CNJC),²⁰ signatari de l'Acord de mesures per l'ocupació juvenil 2009-2012 (AMOJ), va situar la mobilitat, tant acadèmica com laboral, al si de les mesures per l'ocupació juvenil a Catalunya i va proposar estades de pràctiques en empreses a l'estranger per a persones joves d'entre 18 i 30 anys, residents a Catalunya, per adquirir experiència professional fora del seu entorn habitual i conèixer i perfeccionar una altra llengua.

3.7. Conclusions

El fenomen de l'emigració juvenil cal situar-lo en un context de crisi econòmica que s'ha afrontat amb mesures d'estabilitat pressupostària i de reformes laborals que han donat com a resultat un augment de l'atur juvenil i a una precarització tant en l'accés a una ocupació com en les condicions de treball. Davant d'aquesta realitat, la resposta de les administracions competents ha estat el foment de la mobilitat exterior, de manera que han enviat a l'"exili" milers de persones joves a la recerca d'oportunitats laborals i formatives. En seria un exemple a Catalunya la iniciativa MónCat, mesura incorporada com a novetat en el Sistema de Garantia Juvenil. El nombre creixent de persones joves que han fet aquesta opció és més fruit de la necessitat que de la voluntat, com posen de manifest les associacions juvenils que denuncien el drama que pateixen aquestes persones joves en endinsar-se en una mobilitat territorial forçada per tal de poder desenvolupar el seu projecte de vida. Molts testimonis d'aquest col·lectiu posen de manifest els obstacles que suposa l'adaptació a una nova cultura, l'aprenentatge de l'idioma i, en definitiva, la condició de persona estrangera.

El discurs polític s'ha modificat al llarg del període analitzat (2009-2015) i es constata que, si bé la mobilitat exterior es veia, a l'inici de la crisi, com una millora de l'ocupabilitat i, per tant, que calia fomentar, darrerament ha esdevingut una preocupació, atès que el que era mobilitat exterior s'ha convertit en un "exili" juvenil que cal aturar i en relació amb el qual cal adoptar mesures per al retorn d'aquestes persones joves, per recuperar talent i donar una oportunitat en el propi país. Aquesta preocupació és més pròpia dels partits d'"esquerres", en tant, que en el discurs dels partits de "dretes" no és objecte d'atenció. Els partits que han governat els darrers anys a Espanya i a Catalunya, PP i CIU, no han mostrat sensibilitat davant l'"exili" juvenil com es desprèn de les seves polítiques envers la joventut.

El Sistema de Garantia Juvenil és la resposta d'aquests governs a l'atur juvenil, una iniciativa que s'ha posat en marxa amb retard i l'avaluació de la qual pel que fa a la implantació 2014-

19 Pla de caràcter sectorial de coordinació en matèria de joventut que el Govern de la Generalitat va aprovar al gener de l'any 2013.

20 Plataforma que aplega 91 entitats juvenils d'àmbit nacional i consells locals de joventut.

2015 caldrà fer-la a partir dels paràmetres d'increment de l'ocupabilitat juvenil, la qualitat de les ofertes d'ocupació, el temps de contractació i el nivell salarial. En qualsevol cas, la Garantia Juvenil no ha estat un factor de retenció de les persones joves que n'hagi evitat l'emigració, ja que des de l'any 2014 s'ha incrementat d'un 22% el nombre de persones joves menors de 30 anys que han emigrat.

3.8. Bibliografia

AVALOT (2015). *Generació JESP. Joves emigrants sobradament preparats*. Barcelona: UGT.

CABASÉS, M. A. i PARDELL, A. (2014). *Una visión crítica del Plan de Implantación de la Garantía Juvenil en España. ¡Otro futuro es posible para las personas jóvenes!* Albacete: Bomarzo.

CABASÉS, M. A.; PARDELL, A. i STRECKER, T. (2015). "The EU youth guarantee – critical analysis of its implementation in Spain". A: *Journal of Youth Studies*, vol. 19, núm. 5, p. 684-707.

COM (2010). *Europa 2020. Una Estrategia para un crecimiento inteligente, sostenible e integrador*. Brussel·les: Unió Europea.

MORALES, J. M. (2014). "Las políticas de empleo en la Unión Europea y la Garantía Juvenil: antecedentes, contexto y contenido". A: *Jóvenes y políticas de empleo. Entre la Estrategia de Emprendimiento y Empleo Joven y la Garantía Juvenil*. Albacete: Bomarzo.

NAVARRETE, L. (Coord.) (2014). *La emigración de los jóvenes españoles en el contexto de la crisis. Análisis y datos de un fenómeno difícil de cuantificar*. Madrid: Observatorio de la Juventud en España. Servicio de Documentación y Estudios.

4. REPRESENTAR LA MIGRACIÓ JUVENIL. ELS IMAGINARIS SIMBÒLICS DEL FENOMEN A TRAVÉS DE L'ANÀLISI DELS INFORMATIUS TELEVISIUS I DE L'AUTOIMATGE DEL JOVENT

Joana Soto Merola i Mariona Visa Barbosa

Aquest article descriu les dinàmiques de creació d'identitats que es fusionen entre les persones joves que en els darrers anys han emigrat a Londres a la recerca de feina. Per fer-ho, hem analitzat els discursos i els imaginaris que es desprenen dels mitjans de comunicació generalistes i de les autorepresentacions que el jovent fa del seu propi èxode. La simplicitat amb què els mitjans de comunicació descriuen els processos migratoris contemporanis contrasta amb la complexitat amb què el jovent descriu el seu exili. Del que es tracta és d'entendre com es negocia la identitat en un context mundial interconnectat, arbitrat per les representacions mediàtiques i en el qual l'estat nació ha deixat de tenir el monopoli de la construcció de les imatges identitàries.

4.1. Marc teòric i objectius de l'article

La crisi econòmica que colpeja la zona euro ha tingut conseqüències importants en la dimensió demogràfica de la població. Segons Sánchez-Montijano i Alonso (2014), el 2014 residien a l'estranger 2.058.048 persones de nacionalitat espanyola, la qual cosa suposa un 6,6% més que l'any anterior. Considerem que els mitjans de comunicació són objectes de representació i de creació d'identitats i, en conseqüència, tenen un paper rellevant en la caracterització de les migracions. Per això, aquest article es proposa analitzar la representació de l'emigració juvenil a Londres a través dels programes informatius que ofereixen les televisions generalistes i dels vídeos que les persones migrades difonen a través de la xarxa.

4.1.1. La identitat

Aquesta recerca pren una actitud constructivista, a favor de les explicacions de tipus socials, i descarta que la identitat sigui un producte natural, fruit de la introspecció individual o de l'essència d'una determinada comunitat. I és que la identitat, per a l'individu que la viu, és una font de sentit i d'experiència. Es tracta d'un concepte que, segons Castells, segueix un procés de construcció de la significació individual i col·lectiva a través de l'ús d'atributs culturals, als quals donem prioritat per sobre d'altres fonts de sentit. De la definició

de Castells, ens interessa destacar particularment l'accent que l'autor posa en el concepte de *construcció* i que, per tant, allunya les identitats col·lectives de l'essencialització: lluny de ser enteses com a pràctiques congènites a una comunitat determinada, la identitat respon a un procés de *construcció* constant. "L'essencial és el com, des de qui, per a qui i per a què" (Castells, 2001: 29).

4.1.2. La identitat en els temps que corren

Diversos autors (Appadurai, 2001; Castells, 2001; Bauman, 2005; Gupta i Ferguson, 1997, entre d'altres) creuen que la globalització ha modificat les dinàmiques que s'utilitzen a l'hora de definir la identitat. El subjecte, quan es construeix, ja no ho fa com ho ha fet sempre: deixa d'emmirallar-se en els elements que li ofereixen els seus contextos immediats i recorre a altres dinàmiques de tipus global. Martínez defineix la modernitat en dues etapes, que es caracteritzen per la forma com afecten la identitat. En la primera, per a la construcció de la seva identitat, la gent recorria a uns pilars sòlids (treball, família, nació i religió), els quals tendeixen a debilitar-se en la segona modernitat, caracteritzada per un creixement de la globalització i una pèrdua de la pertinença territorial. Aquesta situació, assegura l'autor, torna la identitat més "fràgil i inestable" (Martínez, 2006: 721).

En conseqüència, davant d'una cada cop més accelerada mundialització, en la qual les fronteres de la lliure circulació de capital es dilueixen i el desplaçament de persones augmenta, els termes *globalització* i *territorialització* necessiten ser repensats. En primer lloc, si ens referim al concepte *globalització*, lluny de situar-lo al costat d'aquells discursos que la descriuen com la història de l'homogeneïtzació cultural, cal veure quins són els processos a través dels quals la localitat adapta i redefineix els fluxos globals i els converteix en qüestions vernacles i circumscrites al context local. D'altra banda, en un món global, en el qual les persones estan en constant moviment i els discursos econòmics semblen avantposar-se als discursos nacionals, la figura de l'estat nació va perdent les capacitats de construir i circumscriure identitats. Aquesta situació ens obliga a repensar els conceptes de *cultura* i *diferència cultural*. Avui dia, en la construcció de les identitats, els factors locals conviuen amb els elements de caràcter global i generen interessants processos sinèrgics.

El que resulta necessari és veure quins són els elements que s'usen a l'hora de construir aquesta identitat, la qual ha deixat de ser local, per convertir-se en una identitat múltiple i col·legiada. Segons Appadurai (1996), els dos pilars que permeten convertir aquest canvi en un problema són els mitjans de comunicació i els moviments migratoris. Els primers ofereixen nous i diversos recursos i permeten obrir finestres a altres elements de construcció identitària. L'aparició de noves formes de comunicació i de noves imatges del món permet transformar o, si més no, qüestionar les formes expressives dominants en cada context particular:

"Els mitjans electrònics passen a ser recursos, disponibles per a tot tipus de societats i accessibles a tot tipus de persones, per experimentar amb la construcció de la identitat i de la imatge personal [...] i proveeixen de recursos i matèries primes per fer de la construcció de la imatge del jo, un projecte social quotidià" (Appadurai, 1996: 19).

A aquesta pluralitat en la construcció de les identitats socials s'hi ha de sumar el moviment de persones que emigren dels seus països d'origen i s'instal·len en noves orografies. Aquesta hibridació –la suma entre la lliure circulació d'imatges i narratives i el tràfic de persones en moviment– dona com a resultat representacions mòbils que es troben amb espectadors desterritorialitzats. El resultat és el que Appadurai anomena “esferes públiques en diàspora” (Appadurai, 1996: 20), un fenomen que s'allunya de la força de l'estat nació com a àrbitre fonamental en la construcció de les identitats dins de les seves fronteres i estableix una relació directa entre la circulació dels missatges dels mitjans de comunicació, per una banda, i les audiències migratòries, per l'altra.

Els mitjans de comunicació globals i la mobilització transnacional trenquen el monopoli que tenien els estats nació respecte del projecte de construcció d'identitats (Appadurai, 1996: 26). Tant els uns (els mitjans de comunicació) com els altres (les migracions massives) activen la imaginació dels individus, que poden començar a sentir-se i imaginar-se com a col·lectiu, a través d'informacions que ja no estan lligades al context espacial i concret en el qual viuen. Es creen així les “comunitats imaginades” de les quals parla Anderson (1991).

La tradicional vinculació entre identitat i frontera lligada a un únic territori perd la seva força i s'emmira en tot un seguit d'imatges i narratives que circulen de forma diaspòrica i transfronterera, i demostren que la globalització també internacionalitza pràctiques culturals que són, al mateix temps, ressignificades i adaptades en la localitat. I és per això que, en contrast amb la fase anterior, la identitat ha deixat de ser adscrita, tancada i territorialitzada, per tornar-se progressivament més oberta, de caràcter adquirit i cada cop més individualitzada, reflexiva i diferenciada (Martínez, 2006: 816).

4.1.3. La joventut als mitjans de comunicació

La joventut és sovint un col·lectiu atractiu per als mitjans de comunicació. Segons diversos estudis, el tractament mediàtic provoca sovint una forta estigmatització i, en conseqüència, contribueix a configurar una imatge social del jove força estigmatitzada. Els diaris i les televisions han contribuït a la difusió d'imatges desqualificadores i d'arquetips estigmatitzants entorn d'aquest fenomen.

Segons un estudi de Figueras i Mauri (2010), les informacions que apareixen als mitjans representen el 7% del total de les notícies publicades i, si s'exclou la secció d'esports, les peces informatives que recullen notícies sobre joves es redueixen al 3%. Pel que fa a la representació d'aquest col·lectiu, l'estudi demostra que és força homogènia. La secció de societat és la que més notícies sobre joves recull (a banda de la secció d'esports). La segueixen els successos i l'opinió. La violència i l'educació són els temes més tractats, i en el 26% dels casos en què les persones joves apareixen com a col·lectiu, són representades de forma negativa, però quan la representació és individual, la connotació pejorativa es redueix fins al 13%. Pel que fa al gènere, cal tenir en compte que l'aparició d'homes joves als mitjans és àmpliament superior a la de les dones, en un percentatge del 41% enfront del 16%. Un altre element que cal tenir en compte és que en el 78% dels casos, les notícies

sobre joves no tenen en compte les fonts juvenils. L'eclosió de les noves tecnologies de la comunicació pot contribuir a compensar aquesta tendència negativitzadora (Figuerras i Mauri, 2010).

4.1.4. Les teories de la comunicació

Un dels eixos vertebradors d'aquesta recerca és la teoria de l'establiment de l'agenda (McCombs i Shaw, 1972), la qual considera que la percepció dels assumptes socials està condicionada per la representació que se'n fa als mitjans de comunicació. Les temàtiques més tractades per les grans cadenes acaben convertint-se en els assumptes més importants per a la ciutadania. De la mateixa manera, la teoria del *framing* considera que els mitjans no es limiten a visibilitzar o invisibilitzar certes temàtiques, sinó que també els donen un marc conceptual des del qual interpretar-les (Igartua i Humanes, 2004). L'enquadrament d'un fet noticable implica l'enfocament d'un tema des d'una certa perspectiva, la fixació d'una agenda d'atributs, l'elecció de certes paraules, la manipulació de la preeminència de certs elements i l'elaboració d'una "idea organitzadora central" (Igartua, Otero i Muñoz, 2006: 3) que permet la construcció de la història informativa.

La revolució de les tecnologies de la informació i de la comunicació iniciada a la fi del segle XX ha configurat un món hiperconnectat, en el qual l'accés a la informació i el contacte amb la resta de membres de la societat està a l'abast de tothom, de manera fàcil i ràpida, gràcies a la digitalització i a les plataformes de socialització en línia. Segons Castells (2006), l'informacionalisme és el paradigma tecnològic que constitueix la base material de les societats a l'inici del segle XXI, ja que afavoreix l'augment de la capacitat de processament de la informació i de la comunicació humanes. Castells defineix l'actual situació com una "autocomunicació de masses", a través de la qual Internet ja s'ha convertit en el màxim competidor dels mitjans tradicionals. Aquesta societat en xarxa és també col·laborativa, ja que la ciutadania està començant a prendre el poder en àmbits que fins aleshores eren objecte quasi exclusiu de les institucions (Reig, 2012).

4.1.5. L'anàlisi de contingut com a tècnica d'investigació

Stuart Hall (2009) detalla els tres posicionaments teòrics que, fins al moment, han liderat els estudis sobre les realitats socials. En primer lloc, parla de la *perspectiva reflexiva*, aquella que considera que els significats socials existeixen per si mateixos en el món dels objectes, de la gent i de les seves representacions: des d'aquest punt de vista, el significat pertany a l'objecte, a la persona, a la idea o a l'esdeveniment mateix. En segon lloc, l'autor introdueix la *teoria intencional*; un posicionament que advocaria per entendre que la realitat és una expressió directa d'aquell qui la produeix. És qui parla qui realment imposa el significat de les coses. Finalment, Hall introdueix els *posicionaments constructivistes*, en els quals s'inscriu aquesta recerca. Aquesta perspectiva reconeix el caràcter públic i social dels esdeveniments: les coses no signifiquen per si mateixes, sinó tot el contrari: són construïdes, a través dels diversos sistemes de representació.

Aquesta recerca opta per utilitzar l'anàlisi de contingut com a tècnica d'investigació principal, ja que ofereix, des del nostre punt de vista, una metodologia útil per descriure els sistemes de valors i de representacions socials que s'oculten rere els missatges i que sovint són emesos de forma inconscient. L'anàlisi de contingut posa de manifest els valors, les ideologies i les visions del món dels subjectes d'estudi. Aquesta eina estudia el discurs escrit i parlat com un fet comunicatiu i d'interacció social i ha estat sovint utilitzada en la investigació científica dels mitjans perquè, segons Figueras i Mauri (2010), "és molt útil per descriure de forma objectiva, sistemàtica i quantitativa el contingut manifest de les comunicacions" (a Berelson, 1952: 18).

4.1.6. La imatge com a eina d'accés al coneixement

Utilitzem la imatge com una font d'informació rica i rellevant. Entesa com un recurs imprescindible per a les ciències socials, la fotografia ofereix en el marc d'aquesta recerca una doble oportunitat. Per una banda, permet l'obtenció d'informacions precises d'allò que Burke anomena "la petita història dels detalls" i, per l'altra, facilita l'accés a un tipus de coneixement privilegiat sobre els punts de vista generals, els contextos, les ideologies i els marcs de significació que s'oculten rere les manifestacions públiques i col·lectives.

Per tant, la fotografia no queda mai subjecta a l'atzar de la fantasia individual, sinó que se subordina a les pràctiques col·lectives. Considerem, doncs, la imatge com un document útil d'accés al coneixement. La imatge queda definida en aquesta recerca com una construcció cultural, en la composició de la qual s'hi inscriuen els valors socioculturals, a través de la mirada subjectiva de l'autor i del receptor.

Aquesta investigació utilitza la imatge de la manera següent:

- a) Imatge com a mètode: la possibilitat d'accedir al coneixement utilitzant el medi audiovisual com l'eina a través de la qual s'articula el treball de camp.
- b) Imatge com a dada: l'estudi de les imatges produïdes pels subjectes de la investigació. Es tracta d'estudiar la imatge com a producte cultural creat per l'ésser humà.

La selecció de les peces informatives s'ha fet a partir de la introducció de paraules clau, com "emigració" i "Londres" en els cercadors dels portals informatius d'aquells canals que disposaven d'arxiu digital i que eren pertinents per a la nostra investigació: TVE, TV3 i T5. El resultat de la recerca ens ha proporcionat set peces informatives i cinc reportatges informatius.²¹ Han quedat fora altres reportatges, com *Callejeros viajeros: Londres* (Cuatro,

21 *Comando actualidad: La vida por delante: Limpiando cocinas en Londres, Dentistas en Lincoln* (TVE, 03/11/2010), *Los jóvenes españoles vuelven a emigrar para encontrar empleo* (TVE, 03/02/2012), *Comando actualidad: Emigrando por trabajo* (TVE, 03/09/2012), *Londres ayuda a joves espanyols a buscar feina* (TV3, 04/02/2013), *Las oportunidades llueven en Londres* (T5, 02/06/2013), *Artistas españoles buscan cumplir su sueño en Londres* (T5, 01/08/2013), *Els matins de TV3. Marxar fora per trobar un futur millor?* (TV3, 17/11/2014), *Un albañil extranjero en Londres puede ganar hasta 1.200 euros a la semana* (TVE, 10/12/2014), *Más de 40.000 españoles emigran a Londres cada año en busca de empleo* (T5, 13/12/2014), *Valor afegit: Joves que no marxen* (TV3, 04/02/2015), *No será fácil: Marxar de casa* (TV3, 03/03/2015) i *Las españolas que triunfan en Londres enseñando* (T5, 20/06/2015).

2010) o *Espanoles en el mundo: Londres* (TVE, 2010) per la seva escassa referència al tema de l'emigració juvenil.

Quant als vídeos que ha gravat i distribuït el jovent, la selecció s'ha fet a partir dels documentals o websèries més vistes, com *One way ticket to London*, *Spaniards in London* i *La sorpresa*.

L'anàlisi de contingut és de naturalesa quantitativa i qualitativa, de manera que permet l'exploració dels relats i l'extracció del contingut latent i manifest. S'ha utilitzat un full de càlcul, en el qual s'han anotat totes les dades referides a:

- Elements tècnics: durada, modalitat, any, canal, dia d'emissió, presència de rètols i música.
- Elements narratius: modalitat textual, presència d'analistes experts, entrevistes, temàtica principal, estratègia narrativa.
- Dades referides a l'emigració i als imaginaris simbòlics: definicions d'emigració, casos analitzats, motius de la partida, moment de l'emigració, al·lusions a la crisi, edat, professió, situació laboral, intenció de tornar, etc.

4.2. Resultats

4.2.1. Els mitjans de comunicació

De les 12 peces informatives analitzades, destaca la seva brevetat. Les més curtes duren un minut i la més llarga no arriba als quatre. Aquesta especificitat permet concloure que els telenotícies no són l'espai més propici per aprofundir en una temàtica tan complexa com aquesta.

Quant als codis visuals, gràfics i sonors, s'observa una diferència significativa en el tractament de les notícies entre els canals privats i els canals públics. En el cas de T5, dues de les quatre notícies tenen un acompanyament visual que permet un ritme més dinàmic, mentre que a la resta de notícies, el so es limita a l'ambient. Els rètols són informatius i aporten informació sobre la persona que parla o una breu explicació de la notícia i són presents en vuit de les 12 peces. Destaca el cas de TV3, on la informació que s'aporta sobre la formació i procedència de les persones és més àmplia, com el cas d'*Els matins de TV3* (2014), que inclou una entrevista a Benjamín Sierra, autor del llibre *Sobradamente preparado para limpiar váteres en Londres*, en la qual se sobreimpressiona el rètol: "marxen a Londres sobradament preparats però acaben fent feines poc qualificades". Així doncs, els canals públics destaquen per la utilització dels rètols (a excepció d'un cas de TVE) i la no-utilització de la música amb finalitat expressiva.

Pel que fa als elements narratius, les notícies es construeixen sobre l'experiència personal de l'emigració (en 11 dels 12 casos analitzats). La modalitat textual de la narració és descriptiva en la meitat de la mostra i exposa les experiències personals, mentre que la resta

completa i contextualitza la informació amb la incorporació de veus expertes. En aquest cas, també són les televisions públiques les que ofereixen més pluralitat en les veus narratives, tot i que només en tres notícies s'ha entrevistat anglesos.

En total, les notícies parlen de 43 històries personals, en 33 de les quals s'especifica la formació acadèmica; els protagonistes de les quals, al seu torn, tan sols en 14 casos treballen en feines qualificades i afins al seu sector. T5 és qui té la taxa d'èxit més alta, ja que, dels 11 exemples que mostra, més de la meitat treballa en allò que vol, majoritàriament feines artístiques o del sector serveis.

D'altra banda, els motius de l'emigració s'obvien en les peces de T5, i en la resta l'atur apareix sempre com la causa principal. Només en dues ocasions, dos dels entrevistats reconeixen haver marxat seguint el seu esperit aventurer: "*vinimos para el verano en plan aventura*" (*Comando actualidad*, TVE, 2010) i "sóc una mica rodamóns" (*Els matins de TV3*, 2014).

La majoria del jovent viu a Londres en el moment de l'entrevista, a excepció d'un jove que ja ha tornat i d'un altre que està a punt de marxar. Els atributs atorgats a l'emigració són positius en set dels 12 casos analitzats, amb descripcions com: "*es una oportunidad*", "*a los británicos les encantamos*", "*si eres bueno en unos meses empiezas a subir como la espuma*" (T5, 2/06/2013), "*si no hagués vingut m'hagués perdut tot això*" (TV3, 6/09/2014) o "*el auge de la construcción en la capital inglesa donde todo son obras, augura un crecimiento del empleo en el sector durante el 2015*" (TVE, 10/12/2014). La resta mostra declaracions tant positives com negatives respecte a l'emigració i ofereix un ampli ventall d'experiències: "*allí eres el nuevo y se ven en el derecho de chillarte*", "*no es una situación nada cómoda*" (TVE, 17/07/2012) o "*aquí la vida no es fácil, no es como se pinta*" (T5, 12/12/2014).

Comando Actualidad, de TVE, va dedicar dos programes a l'emigració a Londres: *La vida por delante: Limpiando cocinas en Londres*, *Dentistas en Lincoln* i *Tengo futuro: Emigrando por trabajo*. En el primer cas, cap dels entrevistats treballa d'allò que ha estudiat. "*Vivo al día aquí*", diu un pilot que porta 20 dies a Londres. "*Tengo el peor trabajo que he tenido en mi vida*", comenta un arquitecte tècnic que treballa en un restaurant. Per contra, el segon reportatge sí que mostra persones que han aconseguit feines qualificades per les quals han estudiat i guanyen 6.000 euros al mes: "*Aquí estoy fenomenal*", comenta una de les dentistes que recentment ha emigrat a Londres. Del reportatge se'n desprèn que l'idioma i una oferta prèvia de feina són les claus de l'èxit. Aquest discurs es repeteix també a l'altre programa, on apareix una noia que està a punt de marxar amb un contracte indefinit en el sector sanitari.

El programa *No será fácil* de TV3, centrat en l'emigració a Escòcia i Alemanya; *Salvados* de La Sexta, amb un programa dedicat a l'emigració a Alemanya; i *Comando Actualidad* de TVE, el 2010 i el 2012, són els únics que han dedicat un programa especial al tema. La resta de canals han emès programes seriatos sobre com els espanyols viuen a altres ciutats, però la voluntat d'informar sobre la situació laboral del jovent no és una prioritat. Entre aquests exemples, destaquen *Españoles en el mundo: Londres* i *Callejeros viajeros: Londres*, en els quals no trobem cap referència explícita a la crisi ni a l'atur de l'Estat espanyol. Els tes-

timonis són descrits majoritàriament com a triomfadors que han aconseguit el seu somni. En conseqüència, podem assegurar que els programes que parlen sobre l'exili del jovent a les principals cadenes televisives no mostren la cara més dura de l'emigració. Tan sols hem trobat un testimoni que comenta: “*con lo que ganamos, no nos llega el presupuesto*”.

4.2.2. Vídeos del jovent emigrat

La simplicitat amb què els mitjans de comunicació descriuen els processos migratoris contemporanis contrasta amb la complexitat amb què el jovent descriu el seu exili. La recerca demostra que els joves no assumeixen de forma passiva la representació externa i proposen una mirada pròpia a la seva situació. Aquesta afirmació es desprèn de l'anàlisi de tres produccions realitzades per persones joves que van decidir emigrar a Londres, majoritàriament a la recerca de feina: *One way ticket to London* (2014), *Spaniards in London* (2014) i *La sorpresa* (2013).

La primera conclusió és la variabilitat de formes, mides i narratives que usen els joves en la seva representació. *One way ticket to London* és un documental de gairebé mitja hora de durada que explica l'experiència d'una desena de joves, la majoria llicenciats, que ha decidit viatjar fins a la capital britànica per trobar la feina que, segons ells, ha deixat d'existir a l'Estat espanyol. *Spaniards in London* és una divertida minisèrie a través de la qual els joves exposen, de forma enginyosa, les principals problemàtiques de la migració. Finalment, *La sorpresa* és un documental –a cavall entre el videoclip i el relat més intimista– que denuncia l'exili forçós de les persones que viuen en la diàspora.

Malgrat la seva variabilitat formal, les tres produccions comparteixen un mateix relat: la migració del jovent és vista com un exili forçós, conseqüència directa de la crisi econòmica espanyola i de les accions dels representants polítics. La seva interpretació dels fets, doncs, queda lluny de la narració dels mitjans de comunicació analitzats. En aquest sentit, el documental *La sorpresa* denuncia explícitament les explicacions oficials:

“Políticos, banqueros y empresarios especuladores han hecho que nuestro país no pueda darnos una oportunidad. Tenemos que volver a salir. Así que, a vosotros que nos negáis el futuro, os dedicamos estas lágrimas tan amargas.”

El subtítol d'aquest documental és significatiu i està “*dedicado a todos los que están lejos*”. Aquesta expressió, a banda de voler ser un homenatge a totes aquelles persones expulsades de les seves cases, també identifica una comunitat imaginada (Anderson, 1991) que uneix sota un mateix paraigua identitari totes aquelles persones que han emigrat a la recerca de feina. En aquest sentit, la majoria de joves defineixen la seva estada a Londres com un exili temporal i confien de poder tornar a casa.

Una interpretació similar ofereix *One way ticket to London*, un documental realitzat per Borja Calvín i Clàudia Mateus, que recorre a les històries de vida per mostrar la realitat de la migració. Els primers minuts ja són tota una declaració d'intencions: “*En España, más de la mitad de los jóvenes no tienen empleo y la situación es tan mala que muchos de ellos están haciendo las maletas y viniendo a buscar empleo aquí, a Gran Bretaña*”.

Aquest documental s'esforça per mostrar la importància de l'experiència de la migració en primera persona. A diferència del que passa als mitjans de comunicació generalistes, els documentals realitzats pel jovent mateix s'interessen pels relats vivencials i detallen la complexitat de la situació.

A *One way ticket to London* hi apareixen una desena de casos, la majoria dels quals defineixen la migració com un exili forçós causat per la situació econòmica de l'Estat espanyol. La pràctica totalitat de les persones entrevistades comença a treballar a les poques setmanes d'arribar-hi, però ho fa en feines no qualificades, com hotels, restaurants i pubs. Els casos d'èxit també queden palesos al documental, malgrat ser una minoria. El vídeo mostra el cas de persones joves, formades en diverses disciplines, com la Pastora, "*que ha decidido venir a Londres porque las cosas en España están fatal*", o el Javi, qui després de cinc mesos de cerca activa de feina, va decidir traslladar-se a Londres a provar sort. També detalla l'experiència de dues persones adultes que van traslladar-se a Londres anys enrere i han arrelat a la ciutat, on tenen família, feina i una vida pròpia.

Finalment, *Spaniards in London* és una websèrie esbojarrada que detalla les primeres setmanes de la migració a través de l'experiència de quatre joves espanyols. Segons el seu director, Javier Moreno, aquesta ficció "*está basada en hechos reales vividos por mí mismo o por amigos emigrantes, pero desde un punto de vista divertido*". En els cinc primers capítols, els protagonistes mostren la realitat de l'emigrant, a través de la sàtira: la soledat dels primers dies, l'esforç, la recerca de feina, l'aprenentatge de l'idioma, l'oci i l'amor són, entre d'altres, els temes principals d'aquesta ficció.

Aquests tres productes coincideixen a mostrar certs imaginaris comuns. L'idioma, per exemple, és una de les claus que apareix sovint en els relats dels joves, els quals afirmen que el seu nivell d'anglès no és suficient i es tradueix en un obstacle per assolir l'èxit. Les xarxes socials també són una constant. La culminació de l'objectiu dependrà de la densitat del capital social de la persona migrada: els amics o els coneguts representen la possibilitat de trobar un lloc on dormir, un contacte al qual anar a preguntar o, simplement, una companyia a la qual recórrer. Finalment, sorprèn que, en aquests documentals, els relats positius de l'emigració són pocs: l'amor (el cas de la jove andalusa que s'enamora del seu company de pis) o l'aprenentatge "*te salga bien o te salga mal, sacas algo de positivo*", referint-se a l'aprenentatge d'una llengua estrangera, l'augment de l'autoestima, la feina i el trànsit cap a la vida adulta.

També resulta interessant tenir en compte els milers de seguidors que tenen aquests productes i que ens porta a pensar que, tal vegada, la ciutadania busca informar-se sobre l'experiència migratòria a través dels discursos alternatius als grans mitjans.

4.3. Conclusions

De la infinitud d'elements, moments i situacions objectivament fotografiables, els grups humans tan sols en fotografien un aspecte reduït: allò que, segons Bourdieu, està socialment predefinit (1979: 61). Cal tenir en compte que la fotografia no queda mai subjecta a

l'atzar de la fantasia individual, sinó que se subordina a la pràctica col·lectiva i expressa el sistema d'esquemes de percepció, pensament i apreciació del grup.

La simplicitat amb què els mitjans de comunicació descriuen els processos migratoris contemporanis contrasta amb la complexitat amb què el jovent descriu el seu exili. L'emigració no ha estat un dels temes principals en l'agenda informativa dels últims anys, malgrat l'augment de les taxes migratòries. El jovent, protagonista dels exilis, ofereix una visió dels fets més complexa i plural. La interpretació mediàtica divergeix de l'autorepresentació dels joves tant en la durada de les peces (més curta en el cas dels mitjans) com en el contingut (més complex, en el cas dels relats del jovent).

Les notícies dels mitjans de comunicació interpreten, en la meitat dels casos analitzats, una visió optimista del fenomen, mentre que el jovent introdueix el fenomen de la frustració, la crisi i la dificultat de la vida de l'emigrant. Les noves tecnologies faciliten que siguin els joves els que creen, difonen i consumeixen informacions sobre si mateixos. La complexitat del relat és la clau interpretativa d'aquestes peces. L'autorepresentació ofereix una gran diversitat tant en el contingut com en la forma i acostuma a visibilitzar la part més negativa de la migració. La major part de documents contenen la visió des de dintre i eviten la interpretació de l'expert.

4.4. Bibliografia

ANDERSON, B. (1993). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Mèxic DF: Fondo de Cultura Económica.

BERELSON, B. (1952). *Content analysis in communication research*. Glencoe, IL: The Free Press.

BOURDIEU, P. (1979). *La fotografía, un arte intermedio*. Mèxic DF: Editorial Nueva.

CASTELLS, M. (Ed.) (2006). *La sociedad red: una visión global*. Madrid: Alianza Editorial.

FIGUERAS, M. i MAURI, M. (2010). *Mitjans de comunicació i joves. Anàlisi de la situació, mecanismes d'intervenció i decàleg per a un tractament informatiu adequat per a les persones joves*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

FIGUERAS, M. i MAURI, M. (2012). "Juventud y discurso mediático. El tratamiento periódico de las personas jóvenes en los medios de comunicación". A: *Revista Mediterránea de Comunicación*, núm 3, p. 39-58.

HALL, S. (2009). *Representations*. Londres: Open University Press.

IGARTUA, J. J.; MUÑIZ, C. i CHENG, L. (2005). "La inmigración en la prensa española. Aportaciones empíricas y metodológicas desde la teoría del encuadre noticioso." A: *Migraciones*, núm. 17, p. 143-181.

IGARTUA, J. J.; OTERO, J. A. i MUÑIZ, C. (2006). "El tratamiento informativo de la inmigración en la prensa y la televisión española. Una aproximación empírica desde la Teoría del Framing." A: *Global Media Journal*, vol. 5, núm. 3.

REIG, D. (2012). *Socionomía. ¿Vas a perderte la revolución social?* Bilbao: Deusto Ediciones.

RODRÍGUEZ, E. (2007). *Jóvenes en los medios: la imagen mediática de la juventud desde su propia mirada Madrid*. Madrid: Caja Madrid. Obra Social - Fundación de Ayuda contra la Drogadicción - Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

SÁNCHEZ-MOTIJANO, E. i ALONSO, X. (2014). *L'emigració a Catalunya, Espanya i la Unió Europea*. Barcelona: CIDOB, Generalitat de Catalunya i Diputació de Barcelona, col·lecció Monografies, núm. 6/2014.

L'emigrant 2.0

Emigració juvenil, nous moviments socials i xarxes digitals

PART II. ESPAIS

Presentació

Mobilitat laboral o migració econòmica? Els reptes de la unió europea davant el canvi dels fluxos laborals dels joves

La població espanyola resident a l'estranger: principals àrees de localització a Europa

La vida quotidiana de les persones joves catalanes a Londres

PRESENTACIÓ

Joan Ganau Casas

Les qüestions espacials són fonamentals en qualsevol procés migratori. L'IEC, per exemple, defineix *migrar* com: "Anar d'un lloc a un altre, especialment d'una regió a una altra, per residir-hi". Per tant, és clau conèixer tant la intensitat com la direcció i el sentit dels fluxos migratoris. En aquest sentit, aquest apartat reuneix tres aportacions que, des d'aproximacions diferents, però tenint el context geogràfic com a element comú, reflexionen entorn dels espais de les migracions recents.

En primer lloc, el capítol de Joan Ganau i Corinna Porsche intenta oferir una visió àmplia, de conjunt, dels processos migratoris recents dins la Unió Europea. D'una banda, l'ampliació de la Unió Europea i, d'altra banda, la crisi econòmica han generat un gran trasbals en els moviments migratoris intraeuropeus durant la darrera dècada. En aquest context, l'article quantifica de manera aproximada aquests moviments migratoris i els relaciona amb els elevats índexs d'atur dels diferents països. El països mediterranis presenten una paradoxa interessant. Si bé fins al 2008 foren receptors nets d'immigració, a partir d'aquell any, el sentit dels fluxos es va capgirar i van començar a emetre emigrants cap als països del centre i el nord d'Europa.

L'altre tema cabdal és què ha fet i què pot fer la Unió Europea davant d'aquest increment migratori. De fet, totes les migracions afecten bàsicament la població jove. Des d'Europa s'han llançat diversos programes, amb el finançament corresponent, per atendre els problemes d'aquests joves. El problema real, però, no el constitueix la migració dels joves. De fet, la Unió Europea presenta unes xifres de mobilitat laboral interregional molt baixes en comparació d'altres països i regions del món. El problema es troba, d'una banda, en les causes d'aquesta mobilitat, molt més motivada per factors d'expulsió (*push*) dels mercats laboral dels països de procedència que per factors d'atracció (*pull*) dels països receptors. D'altra banda, hi ha un perill real que el procés de *brain drain* que afecta el territori europeu aprofundeixi les diferències entre les regions més riques del centre d'Europa i les més empobrides de l'est i el sud del continent.

El segon capítol, que signen Daniel Paül, Joan Ganau i Iban Tarrés, constitueix el resultat inicial de la recerca que estan duent a terme sobre l'emigració de joves catalans i espa-

nyols a Europa. Una primera constatació, compartida amb altres recerques sobre aquest tema, és l'escassa fiabilitat de les dades oficials sobre aquests moviments migratoris. Espanya, que ha estat un país de tradició emigratòria, va tenir dificultats, en la dècada del 1990, per comptabilitzar de forma acurada la població immigrant. Però quan tot l'aparell jurídic-administratiu havia aconseguit una precisió remarcable en el recompte dels immigrants, el nou canvi de sentit dels fluxos migratoris va tornar a agafar amb el peu canviat les estadístiques oficials.

El resultat és que, malgrat els esforços realitzats per l'Institut Nacional d'Estadística, encara hi ha un infraregistre de les persones que han marxat d'Espanya per treballar a l'estranger. Aquest problema de fiabilitat de les dades en origen ha obligat a fer una tasca de recerca important en els serveis d'estadística dels països de destí. En aquest cas s'analitzen els fluxos cap als quatre països que han estat els principals receptors d'immigrants espanyols en els darrers anys: Alemanya, el Regne Unit, França i Suïssa. L'anàlisi dels censos del 2001 i el 2011 permet, d'una banda, valorar l'evolució del espanyols residents en aquests països i, d'altra banda, concretar quines són les regions europees que més han concentrat l'atracció d'aquests fluxos.

El tercer capítol, de Clara Rubio i Carme Bellet, continua reflexionant sobre la relació entre migrants i territori, però a una escala ben diferent. L'estudi se centra a analitzar l'espai quotidià dels joves residents a Londres, la principal ciutat de destí de l'emigració catalana i espanyola en els darrers anys. En primer lloc, les autores, mitjançant les dades de la National Insurance britànica, localitzen les persones que s'han donat d'alta dins del sistema laboral d'aquest país des del 2008. A part de l'important creixement quantitatiu en el conjunt de la ciutat, s'observen canvis interessants en la localització d'aquesta nova població migrant dins dels barris londinencs.

En segon lloc, el capítol es fixa en un tema sovint poc estudiat: la mobilitat quotidiana dels joves immigrants dins la ciutat. A partir de la informació recollida mitjançant entrevistes, es realitza un seguiment dels recorreguts habituals dels joves per Londres. S'hi afegeix així la variable temporal i s'observa que els recorreguts varien segons l'hora del dia i també entre els dies laborables i festius. Però segurament la conclusió més remarcable és la "hipermobilitat" a què, a causa de les condicions laborals precàries, molts d'aquests joves es veuen abocats per subsistir en una ciutat tan poc assequible com és Londres. La percepció generalitzada que l'experiència londinenca és una situació transitòria en la vida d'aquests joves ajuda a entendre que la situació sigui sostenible. També el fet que hi hagi més possibilitat de connexions amb família i amics (tant per la facilitat dels viatges amb avió com per les comunicacions a través d'Internet) és un element clau per comprendre les motivacions de fons en la vida quotidiana d'aquests joves.

5. MOBILITAT LABORAL O MIGRACIÓ ECONÒMICA? ELS REPTES DE LA UNIÓ EUROPEA DAVANT EL CANVI DELS FLUXOS LABORALS DELS JOVES

Joan Ganau Casas i Corinna Porsche

Una de les conseqüències més evidents de la crisi econòmica als països de la Unió Europea ha estat l'augment de l'atur i, sobretot, de l'atur juvenil en els darrers anys. En conjunt, a la UE28 hi ha més de 22 milions de persones sense feina, de les quals uns 5 milions són joves de menys de 24 anys. Però aquestes xifres globals amaguen una realitat més complexa. De fet, les grans bosses de població en atur es concentren en uns països determinats. Mentrestant, en altres regions d'Europa calen més treballadors en alguns sectors d'activitat. En els últims anys, aquestes diferències en la disponibilitat d'ocupació han generat importants i creixents fluxos migratoris entre alguns estats de la Unió Europea (UE).

TAULA 5.1. Atur total i taxes d'atur per edats. UE28

Edat	Atur total (× 1.000)			Taxa d'atur (%)		
	2008 T1	2013 T1	2015 T4	2008 T1	2013 T1	2015 T4
De 15 a 24	3.972	5.710	4.453	15,0	24,3	19,6
De 25 a 49	9.802	16.317	12.890	6,4	10,9	8,7
De 50 a 74	3.037	5.238	4.767	5,2	7,8	6,6
De 15 a 74	16.812	27.409	22.111	8,9	14,9	9,1

2008 T1: trimestre amb la taxa més baixa d'atur juvenil;

2013 T1: trimestre amb la taxa més alta d'atur juvenil;

2015 T4: darrera dada disponible.

Font: Eurostat

La situació d'atur i els moviments migratoris no són nous en absolut. Sí que ho són, però, les altes xifres assolides i la intensitat dels fluxos. Ens trobem davant un nou context. Amb una UE ampliada a 28 països i amb grans desigualtats regionals i estatals, les polítiques de cohesió han de ser revisades per evitar que aquestes diferències augmentin. La mobilitat laboral pot tenir efectes molt positius en la integració de la UE, però també pot comportar

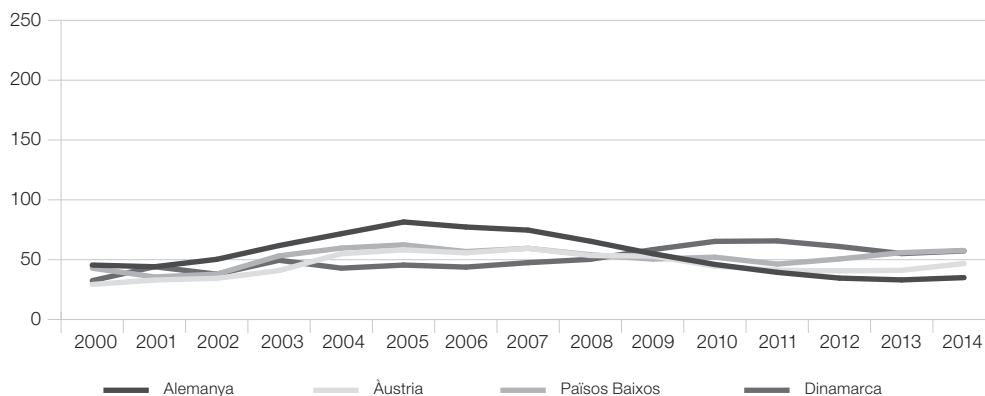
un aprofundiment de les desigualtats territorials. Els costos reals del futur dependran de les polítiques que s'apliquin en els propers anys.

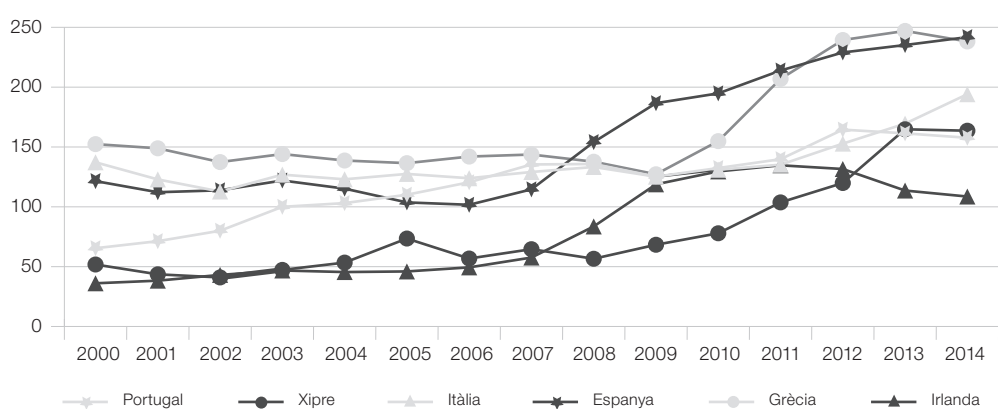
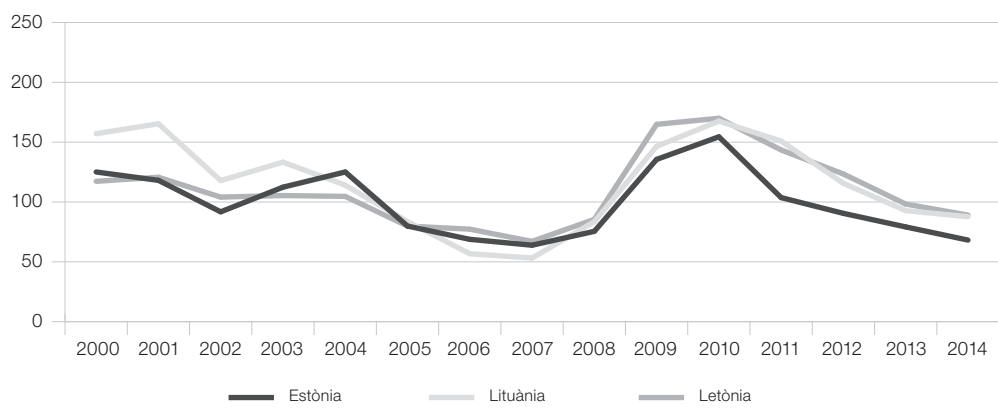
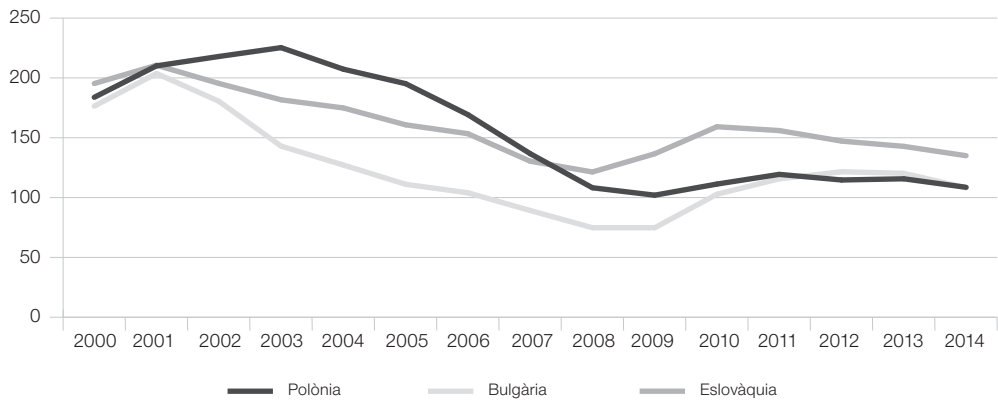
5.1. L'atur juvenil a Europa

Una anàlisi detallada de les xifres d'atur posa de manifest fins a quin punt la recessió econòmica del 2008 ha sacsejat el mercat laboral europeu i sembla haver allunyat el somni de la plena ocupació a Europa (Gill, Koetti i Packard, 2013). Al principi del 2008, les persones sense feina a la Unió Europea (UE28) eren 16.800.000. El 2013 la xifra es van elevar fins als 27.500.000 aturats. En els últims mesos, la situació ha millorat relativament, però amb unes xifres que es mantenen molt altes: per sobre del 9% de taxa d'atur total i prop del 20% d'atur juvenil.

Com és lògic, aquestes taxes d'atur mostren una gran varietat territorial, però en el cas de l'atur juvenil, les diferències entre països són enormes. D'una banda, alguns països com Alemanya, Àustria, Països Baixos o Dinamarca han superat la crisi amb unes taxes d'atur juvenil moderades, inferiors al 13%. A l'altre extrem se situen els països del sud d'Europa, on l'atur juvenil és estructural. Ja presentava taxes elevades abans del 2008, però en els últims anys s'han assolit xifres superiors, fins i tot, al 50%. En aquests estats, entre el 2008 i el 2014 les taxes d'atur juvenil van augmentar de més de 30 punts.

GRÀFIC 5.1. Evolució de la taxa d'atur juvenil (< 25 anys) en alguns països de la UE, 2000-2014. EU28 = 100

UE28 = 100. Els gràfics mostren, en cada moment, la desviació de cada país respecte a la taxa d'atur mitjana de la UE28 (que sempre és igual a 100).

Font: Elaboració pròpia a partir d'Eurostat (*Unemployment by sex and age - annual average* [une_rt_a])

Si prenem com a referència la taxa d'atur mitjana de la Unió Europea (UE28 = 100), podem distingir quatre grans grups de països segons l'evolució de l'atur juvenil entre el 2000 i el 2014:

1. Països on l'atur juvenil s'ha mogut sempre prop del 50% del conjunt de l'EU: Alemanya, Àustria, Països Baixos i Dinamarca.
2. Un grup important i variat de països que han mantingut sempre taxes bastant properes a la mitjana de la UE, però que en els anys de la crisi han mostrat unes oscil·lacions fortes: Finlàndia, Suècia, el Regne Unit, França, Bèlgica, Romania, Eslovènia i la República Txeca.
3. Països de l'est d'Europa, que van iniciar un descens abans de la seva entrada a la EU i que el van mantenir fins al 2007-2008. Després del 2008, l'atur juvenil va tornar a augmentar fins al 2010 i a continuació van tornar a baixar. Aquí es poden distingir dos subgrups: Estònia, Lituània i Letònia van experimentar un increment fort en la seva taxa d'atur (més d'un 20%) fins al 2010, i ara es troben per sota de la mitjana de la UE28. Per la seva banda, Polònia, Bulgària i Eslovàquia no s'han vist tan afectats per la crisi, tot i que les seves taxes d'atur representen entre el 115% i el 142% respecte a la mitjana EU28.
4. Països del sud d'Europa. En general, l'atur juvenil era superior a la mitjana de la UE28 abans del 2008, però l'increment posterior també ha estat més elevat. La desocupació juvenil no ha començat a remetre fins a l'any 2014. La taxa d'atur juvenil encara és superior al 35% a Portugal i Xipre, i al 45%, a Croàcia i Itàlia. A Grècia i Espanya, més de la meitat dels joves es troben sense feina actualment. Dins d'aquest grup es pot incloure també Irlanda, que, amb unes taxes d'atur juvenil inferiors, ha viscut una evolució similar en els últims anys.

Una primera conclusió d'aquesta classificació podria ser que les polítiques econòmiques i la regulació del mercat laboral són importants per a l'evolució de l'atur juvenil. En efecte, són fonamentals però, com veurem més endavant, en la major part dels països aquestes evolucions no es podrien entendre sense tenir en compte els moviments migratoris recents.

5.2. Les polítiques de la UE contra l'atur juvenil i en favor de la mobilitat laboral

Per fer front a l'enorme creixement de l'atur juvenil experimentat a Europa arran de la crisi econòmica, s'han posat en marxa polítiques diverses. Es tracta de nous enfocaments, més amplis, que busquen superar les aproximacions parcials que, en general, havien tingut les polítiques d'ocupació juvenil (Lahusen, Schulz i Graziano, 2013).

Així, per exemple, el 2010 es va llançar el programa "Youth on the Move", que és una part de l'estratègia Europa 2020, amb un objectiu molt ampli: millorar els sistemes d'educació i formació dels joves i simplificar la transició de l'educació al mercat laboral. Al desembre

del 2011 es va iniciar la Youth Opportunities Initiative per desenvolupar el programa “Youth on the Move”. Es tractava d'un conjunt de mesures finançades pel Fons Social Europeu (FSE) dirigides a millorar les perspectives d'ocupació juvenil als països més afectats per aquest problema.

Uns mesos més tard, a la fi del 2012, la Comissió Europea va implementar la Garantia Juvenil. Es tracta d'un ambiciós programa que, dins el marc de l'Estratègia europea per l'ocupació, s'adreça a les persones sense ocupació menors de 25 anys (o de 30, segons el país). El seu finançament prové bàsicament de l'FSE i dels Fons Estructurals i d'Inversió Europeus (FEIE). Una de les novetats que aporta és la incorporació com a objectiu prioritari de les seves polítiques d'aquells joves que a casa nostra anomenem *ni-nis*, i que en anglès es coneixen com a NEET (*not in employment, education or training*).

La base estadística que fonamenta la preocupació creixent per aquest col·lectiu de joves sorgeix d'un estudi de la Foundation for Living and Work Conditions (Eurofound, 2012). Aquesta organització calculava, per al 2011, una pèrdua 153 mil milions d'euros als països de l'Eurozona per causa dels joves NEET. Aquesta xifra, utilitzada amb freqüència en els darrers anys en les justificacions oficials de les polítiques de joventut de la Comissió Europea, és molt superior als 21 milions d'euros en què l'Organització Internacional del Treball (OIT) situava el cost anual de la implementació de la Garantia Juvenil als mateixos països.

El principal instrument utilitzat per desenvolupar aquest programa és la Iniciativa d'Ocupació Juvenil (IOJ). De moment, compta amb un pressupost de 6 mil milions d'euros procedents del Youth Employment Budget i de l'FSE. El focus d'aquesta iniciativa són les regions de la UE amb més atur juvenil. Els països que més fons han rebut són (en ordre decreixent): Espanya, Itàlia, Polònia, França, el Regne Unit, Grècia, Portugal i Romania.

Hi ha dues novetats que considerem necessari destacar de la Garantia Juvenil. La primera és que la implementació d'aquest programa es coordina des de la Comissió Europea. Cada estat ha de presentar un pla nacional d'implementació de la Garantia Juvenil. Posteriorment, el Comitè d'Ocupació (EMCO), format per representants de cada país, realitza una vigilància periòdica del procés de treball de cada país. Es tracta, doncs, d'un intent de comprometre cada país en el compliment dels compromisos que ha adquirit. Com que la Comissió Europea no pot modificar les legislacions i les polítiques laborals de cada estat, almenys sí que n'exerceix un cert control i trasllada recomanacions per a cada estat membre.

La segona novetat és el doble compromís que s'estableix amb els joves. D'una banda, oferint alguna resposta al jove en atur dins d'un termini curt (es recomana que sigui de quatre mesos) perquè pugui trobar alguna ocupació, o perquè tingui possibilitats de millorar la seva educació, formació o aprenentatge. D'altra banda, proposant un tipus de principi d'obligació mútua similar a allò que s'aplica als adults que participen activament en les polítiques de mercat laboral (Comissió Europea, 2012: 4).

Es tracta, sens dubte, d'avenços importants en el desplegament d'estratègies per disminuir la desocupació juvenil i per afavorir una transició ràpida del sistema educatiu al

mercat laboral. Al mateix temps, però, hem de ser molt conscients de la diversitat de situacions que conviuen a Europa. La Garantia Juvenil està inspirada en una experiència similar desenvolupada als països nòrdics, especialment a Finlàndia i a Suècia, durant els anys noranta dels segle XX. Les situacions de moltes regions i estats de la UE són, en l'actualitat, molt diferents. En regions on la taxa d'atur juvenil arriba al 50% i on més de la meitat dels adults sense feina són aturats de llarga durada, es fa molt difícil, tot i els bons propòsits, trobar solucions satisfactòries per a tots els joves en un termini de temps tan breu.

Conscient d'aquesta realitat, al costat de la vigilància de la implantació del programa, la Comissió Europea incideix també en la importància de la mobilitat laboral entre països com a via per reduir l'atur. En aquesta línia, hi ha dos programes que funcionen des de fa molts anys a la UE i que la Garantia Juvenil proposa potenciar: Erasmus i EURES.

El programa Erasmus es va iniciar el 1987. Sens dubte, és la iniciativa que més ha contribuït a la mobilitat dels joves a la UE i, potser sense buscar-ho directament, s'ha convertit en un dels pilars de la integració europea. Des del seu inici, més de 3 milions d'estudiants han viatjat a un altre país per estudiar. Actualment, sumant les diferents modalitats del programa, la xifra de joves participants supera els 250.000 cada curs. Diversos estudis han destacat la millora en l'ocupabilitat i la major predisposició d'aquests estudiants per treballar en un altre país (Brandenburg *et al.*, 2014; Parey i Waldinger, 2010, Deakin, 2013). Per als propers anys (2014-2020), està previst destinar un pressupost de 14,7 milions d'euros al programa Erasmus+.

L'altra iniciativa que s'ha reforçat és EURES (EUROpean Employment Services), creada el 1993, és una xarxa de cooperació formada pels serveis públics d'ocupació dels diversos estats membres de la UE. L'objectiu d'EURES és facilitar la lliure mobilitat de treballadors dins la UE (a més de Noruega, Liechtenstein, Islàndia i Suïssa). A l'abril del 2012, la Comissió Europea va proposar la reforma d'EURES per transformar-lo en un instrument que afavorís la mobilitat laboral dins de la UE.

Amb aquest motiu, EURES es va convertir en l'European Job Mobility Portal. D'una banda, la seva funció és servir de lloc de contacte entre les demandes d'ocupació i les ofertes de les empreses. D'altra banda, té com a objectiu informar, guiar i proporcionar assessorament als treballadors interessats en la mobilitat interestatal, i donar suport a les empreses interessades a atreure treballadors d'altres països. D'aquesta manera, aquest portal renova la seva capacitat per posar en contacte persones que cerquen treball i ocupadors de diferents països, però sense perdre el seu objectiu bàsic de servei públic.

Actualment (25 de juny de 2016), EURES disposa d'una base de dades que reuneix 260.000 currículums (CV) de persones que cerquen feina i més d'un milió d'ofertes de treball. La distribució dels països i nacionalitats amb una aportació de CV més elevada i la dels països on s'ofereixen més llocs de treball són un reflex bastant aproximat de la realitat de l'atur juvenil a Europa.

TAULA 5.2. EURES - Nombre de CV de persones que cerquen feina i d'ofertes de lloc de treball, per països

CV de cercadors de feina		Llocs de treball oferts	
Itàlia	51.213	Alemanya	544.571
Espanya	41.769	França	136.537
Romania	13.019	Bèlgica	123.472
França	12.469	Regne Unit	56.375
Croàcia	12.158	República Txeca	52.076
Portugal	11.145	Països Baixos	37.238
Polònia	11.127	Suècia	36.686
Alemanya	9.210	Àustria	34.427
Grècia	8.448	Polònia	30.038
Sèrbia	6.453	Romania	7.735

Font: EURES <https://ec.europa.eu/eures/> (25 de juny de 2016)

5.3. Mobilitat laboral i migracions a la UE

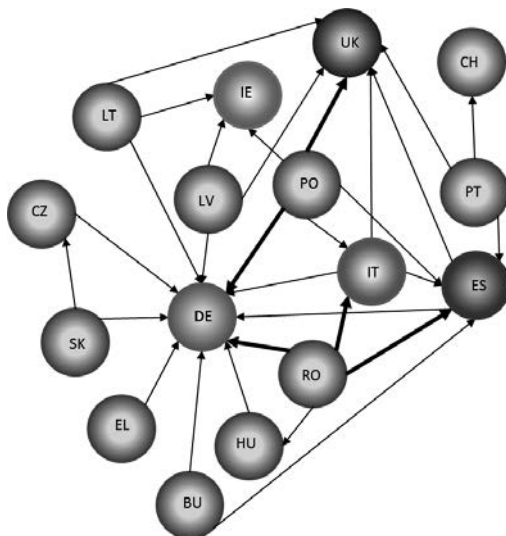
La mobilitat laboral a Europa continua sent baixa en comparació d'altres territoris equivalents de l'OCDE, com Austràlia, Canadà o els Estats Units d'Amèrica (Eurofound, 2014a). No obstant això, en els últims anys, s'ha produït un augment dels moviments migratoris intracomunitaris. Un dels motius ha estat l'ampliació de la UE, que des del 2004 i el 2007 ha comportat convertir en mobilitat laboral interna allò que abans es consideraven migracions internacionals. El segon motiu és l'elevada taxa d'atur dels països de l'est i del sud d'Europa.

Durant la primera dècada del segle XXI, a diversos països de la UE s'ha observat una substitució progressiva de la immigració procedent de països no europeus per una altra immigració intraeuropea. Fins al 2007, aquesta població europea provenia dels països de l'est d'Europa. A partir del 2008 s'hi han incorporat també altres països perifèrics, bàsicament mediterranis.

En l'actualitat no disposem de dades fiables que permetin mesurar amb exactitud els fluxos migratoris entre els països de la UE. Amb tot, a partir de la combinació de dades procedents dels instituts d'estadística nacionals i de l'Eurostat, podem fixar quines han estat les grans tendències migratòries a Europa des del 1998. Tot i la manca de dades per a alguns països, les tendències generals queden ben marcades.

En aquest període, les xifres més altes d'immigració de població europea s'han concentrat en dos països: el Regne Unit i Alemanya. Pel costat contrari, els principals emissors d'emigrants cap a la resta d'Europa han estat Polònia i Romania. Enmig queden tres països: Espanya, Itàlia i Irlanda. Aquests països, fins al 2007 van tenir un saldo migratori positiu, amb l'arribada d'importants contingents de població estrangera procedent de la UE o d'altres continents; en canvi, en els últims anys, han estat emissors de població cap a altres països de la UE (tant de ciutadans del propi país com de residents amb altres nacionalitats).

FIGURA 5.1. Principals fluxos migratoris entre els estats de la UE, 1998-2012*

* Es tracta d'una representació qualitativa dels principals fluxos migratoris. Les línies més gruixudes indiquen fluxos migratoris més intensos. D'altra banda, Eurostat no ofereix les dades d'alguns països per a tot el període. És especialment destacable el cas de França. Tampoc no es poden trobar en els servidors estadístics francesos (INSEE).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'Eurostat

La figura 5.1 mostra els principals fluxos migratoris entre els països de l'actual UE28 en el període 1998-2012. La magnitud total de cada flux s'ha relativitzat en funció de la població de cada país (emissors i receptors). Les principals migracions es van generar als països de l'est d'Europa. Segons l'OCDE, es calcula que 2.130.000 de ciutadans polonesos viuen fora del seu país. En el cas de Romaniaa, la xifra se situa entre 1,1 i tres milions (OCDE, 2014). L'emigració des Polònia s'ha dirigit especialment cap al Regne Unit (unes 630.000 persones hi resideixen) i Alemanya (500.000). Però la diàspora polonesa ha portat a nombroses persones cap a altres països com ara Itàlia, Irlanda, Països Baixos o Espanya. L'emigració romanesa, en canvi, s'ha concentrat especialment a Itàlia (prop d'un milió de persones) i Espanya (800.000 persones).

Són, sens dubte, xifres molt importants perquè es tracta d'alguns dels països més poblats de la UE. Però també a països amb menys població s'han produït fluxos molt intensos. És el cas, per exemple, de Letònia i Lituània. Tots dos països van perdre entre el 2000 i el 2014 el 16% de la població, bàsicament a causa de l'emigració cap al Regne Unit, Alemanya i Irlanda. En el cas de Bulgària, la població es va reduir d'un 11,5% en el mateix període. Diversos centenars de milers de ciutadans búlgars van emigrar en aquests anys cap a altres països europeus, especialment Espanya i Alemanya. En altres països també s'han produït intenses migracions cap a països més propers, com és el cas d'Eslovàquia, la República Txeca o Alemanya.

Però els casos més complexos els trobem als països mediterranis i Irlanda. A mitjan dècada passada, aquests països van rebre importants fluxos d'immigració. Els exemples més

evidents són Itàlia i Espanya. Durant anys, Espanya va ser un dels països que va rebre més immigració al món. Entre el 2000 i el 2012, el saldo migratori va ser de gairebé cinc milions d'habitants (5,7 milions el 2012). En el mateix període, el nombre de ciutadans de països de la UE27 residents a Espanya va créixer en dos milions (2000: 0,4 milions; 2012: 2,4 milions). Prop d'una quarta part d'aquesta població europea correspon a persones d'edat avançada (jubilades o pròximes al retir) procedents dels països del centre i del nord d'Europa. El milió i mig de població restant correspon, bàsicament, a treballadors de l'est d'Europa i les seves famílies.

En el cas d'Itàlia, la població estrangera va augmentar també en uns tres milions durant el mateix període, dels quals un milió corresponia a població de la UE27. A Irlanda, entre el 2000 i el 2012 van arribar uns 350.000 immigrants de la UE27 (uns 250.000 si exceptuem els procedents del Regne Unit).

Però aquests mateixos països, igual com Portugal, Grècia o Xipre, en els últims anys han canviat la tendència. Després del 2008, aquests estats han anat deixant de ser receptors nets de població. La variable migratòria ha anat íntimament lligada a l'evolució del PIB i a les taxes d'atur. L'economia d'aquests països, que havia aconseguit un màxim creixement a mitjan dècada passada, va ser durament colpejada per la crisi econòmica. L'atur va començar a augmentar de manera important. Molts immigrants van iniciar el camí de tornada o van anar a residir a altres països amb més oportunitats de treball. També molts ciutadans d'aquests països han anat emigrant, en els últims anys, cap a altres mercats laborals amb menys atur, com és ara Alemanya, el Regne Unit, Suïssa o Noruega.

Així doncs, en pocs anys, bàsicament a causa de la crisi econòmica, els fluxos migratoris a Europa han anat canviant de sentit o de direcció al mateix ritme que evolucionaven els mercats de treball de cada país. Sobretot, han canviat les preferències de la població jove. L'increment de l'atur juvenil ha obligat a replantejar el futur a molts joves d'aquests països, que fa pocs anys veien com anava arribant població d'altres llocs d'Europa o del món i que ara han de marxar a causa de la falta d'oportunitats amb què es troben.

Alemanya i el Regne Unit s'han convertit, en els últims anys, en els dos principals focus d'atracció dels joves europeus. En tots dos casos, els fluxos migratoris provinents dels països del sud han experimentat un creixement molt elevat. Entre el 2007 i el 2014, les arribades de treballadors d'Espanya, Itàlia, Grècia, Portugal i Xipre van créixer entre el 200% i el 400% en aquests dos països. La relació entre el creixement de l'atur juvenil en aquests països i l'emigració és evident (vegeu el gràfic 5.1).

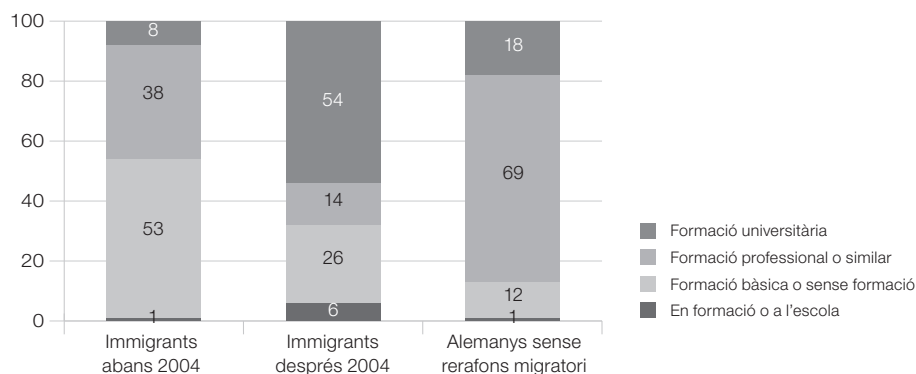
Alguns països encara mantenen fluxos importants cap al Regne Unit, però han disminuït en aquests anys. És el cas de Polònia, Romania i Eslovàquia. En canvi, Alemanya s'ha consolidat en aquests anys de crisi com el gran destí per a molts països de l'est d'Europa. Eslovènia, Romania, Bulgària i Hongria han experimentat creixements superiors al 250% en aquests anys. El cas de les repúbliques bàltiques (especialment Letònia i Lituània) és també interessant. Els fluxos de treballadors cap a Alemanya i el Regne Unit van augmentar de forma molt destacada entre el 2009 i el 2010, coincidint amb el gran augment de l'atur

juvenil que van patir aquests països (gràfic 5.1). A partir del 2012 s'ha produït una estabilització dels fluxos d'ambdós països.

En qualsevol cas, allò que sí que és evident és que la crisi i l'elevat atur juvenil han accelerat la necessitat de molts joves de la perifèria europea d'emigrar a altres països per trobar una feina. Però, a diferència d'altres processos migratoris anteriors, no sempre són els joves menys preparats els que han de desplaçar-se. En els últims anys, a molts països, l'atur dels joves amb estudis ha augmentat en una proporció més gran. Tot i que no hi ha dades fiables sobre el nivell d'estudis en la mobilitat laboral de la UE, és possible avançar la hipòtesi que estem assistint a l'inici d'una nova forma de mobilitat laboral juvenil.

Alguns estudis sobre la immigració recent a Alemanya posen de manifest aquesta tendència, especialment entre les persones nouvingudes dels països del sud d'Europa. En els últims anys s'ha produït un gran canvi en el nivell de formació d'aquests migrants (gràfic 5.2). Els arribats abans del 2004 tenien, en conjunt, una formació molt inferior a la de la població alemanya. Entre les últimes onades migratòries, en canvi, la proporció de persones amb títol universitari triplica la mitjana dels alemanys d'origen. Les causes del canvi les trobem en la nova composició de la població que migra: més joves i amb una formació acadèmica millor (Seibert i Wapler, 2012). Altres estudis confirmen aquesta tendència dels joves arribats dels països del sud d'Europa. El 23% dels treballadors que van arribar el 2011 tenen una alta qualificació, enfront de l'11% dels alemanys o al 17% dels països de l'oest i nord d'Europa (Brenke i Neubecker, 2013: 12).

GRÀFIC 5.2. Nivell de formació dels immigrants arribats d'Espanya, Grècia, Itàlia i Portugal a Alemanya, abans i després del 2004. Percentatge

Font: Seibert i Wapler (2012)

En la mateixa línia, un estudi sobre l'impacte fiscal de la immigració al Regne Unit entre el 1995 i el 2011 demostra que els resultats han estat clarament positius per a aquest país, en el cas de les persones procedents de la UE (Dustmann i Frattini, 2014). El benefici fiscal per al Regne Unit ha estat de 20.000 milions de lliures (dels quals uns 5.000 milions van procedir

de la immigració dels països de l'est d'Europa que es van integrar a la UE després del 2004). La formació d'aquests immigrants europeus des del 2000 és també, en conjunt, superior a la dels treballadors nadius. Segons els autors, el cost de formació d'aquests treballadors ha suposat un estalvi implícit d'uns 18.000 milions de lliures als contribuents britànics.

5.4. Els reptes de la mobilitat laboral: repensant les polítiques de cohesió europea

Com hem anat veient, els canvis que s'han produït en l'economia dels països europeus estan tenint importants conseqüències en el mercat laboral juvenil i, per tant, en les migracions intracomunitàries. En els últims anys, la Comissió Europea ha iniciat diversos programes per millorar la situació laboral dels joves. El canvi qualitatiu que s'ha produït en l'aproximació al problema d'atur juvenil respecte a programes anteriors és molt important. S'ha identificat bé el problema, s'ha diagnosticat i s'han proposat fórmules i pressupostos públics per intentar solucionar-lo. No obstant això, hi ha diversos aspectes que cal tenir en compte en la implementació d'aquests programes.

En primer lloc, cal implementar millores per a les condicions de la mobilitat laboral dels joves. Les polítiques no han d'ajudar únicament a trobar una feina, sinó també a reduir els problemes socials i personals associats a qualsevol migració. De fet, l'increment de les migracions laborals ha estat una solució efectiva per als primers moments de la crisi. Ha servit perquè molts joves trobessin una feina, però també perquè les taxes d'atur en els seus països d'origen disminuïssin i per cobrir els llocs de treballs vacants en empreses situades en les àrees urbanes o regions de destinació. Aquesta mobilitat creixent de joves treballadors fins i tot pot ajudar a construir, a llarg termini, un mercat laboral europeu comú, però les dificultats són importants.

Alguns països han iniciat, en els últims anys, polítiques encaminades a afavorir l'arribada de joves emigrants d'altres països. És el cas d'Alemanya, que ha establert un interessant programa per atraure treballadors estrangers per cobrir sectors d'ocupació que queden al descobert. Entre els molts programes que s'han desenvolupat en els darrers anys, cal destacar "The job of my life". Impulsat pel Bundesagentur für Arbeit (Agència Federal d'Ocupació). Lluny de la idea del *gastarbaiter* (treballador convidat) dels anys 1970 (Ruhs, 2007), aquest programa té per objectiu l'atracció, formació i estabilització de joves europeus per cobrir llocs de treball qualificats (Ganau i Porsche, 2014).

En segon lloc, les polítiques de cohesió han de contribuir a solucionar els complexos motius que provoquen que la mobilitat laboral a Europa encara se situï per sota de les d'altres regions del món. Algunes d'aquestes raons resulten força evidents, com ara el coneixement de llengües, les diferències culturals o la dificultat per reconèixer les titulacions acadèmiques entre països. Altres, però, no són tan òbvies. Per exemple, l'increment del règim de propietat dels habitatges (enfrent del lloguer), els problemes d'harmonització dels diversos sistemes de seguretat social dels estats o la diversitat entre les fiscalitats que afecten el treball fan més complexa la mobilitat intraeuropea (Zimmermann, 2009). Es tracta, en general, de factors que limiten la mobilitat laboral i, per tant, les possibilitats dels joves europeus per exercir el seu dret a la lliure circulació en els països de la UE. Els

reptes, en aquest sentit, són molt ambiciosos, però també són necessaris per superar les barreres existents.

En tercer lloc, és important que la motivació de les migracions laborals procedeixi més de l'atracció pels avantatges del lloc del destí que no pas de l'“expulsió” dels països d'origen. De fet, la mobilitat dels joves europeus en els darrers anys ha estat més incentivada pels factors d'expulsió (*push*) que pels factors d'atracció (*pull*). Les dades de l'Eurobaròmetre sobre la percepció dels joves europeus demostren perfectament que els factors que ha impulsat la mobilitat juvenil cap a altres països han estat la crisi econòmica i la manca de llocs de treball.

TAULA 5.3. Opinió dels joves sobre economia, crisi i mobilitat (març del 2014)

País	Pregunta 1 Sí (%)	Pregunta 2 Sí (%)	País	Pregunta 1 No (%)	Pregunta 2 No (%)
Polònia	55	57	Alemanya	97	34
Romania	54	67	Àustria	97	48
Croàcia	53	84	Dinamarca	96	31
Grècia	51	87	Països Baixos	96	45
Xipre	51	79	Suècia	95	50
Eslovàquia	51	49	Bèlgica	93	42
Bulgària	46	63	Finlàndia	93	49
Itàlia	45	72	Luxemburg	87	43
Hongria	44	60	República Txeca	83	41
Portugal	44	79	Regne Unit	83	62
Eslovènia	43	68	França	82	53
Espanya	38	84			
Irlanda	37	74			

Pregunta 1: Et sents empès a marxar per estudiar, formar-te o treballar a un altre país de la UE (diferent del teu país) com a resultat de la crisi econòmica?

Pregunta 2: Tens la sensació que a (*el nostre país*), els joves han estat marginats per la crisi econòmica, és a dir, exclosos de la vida econòmica i social?

Font: *Flash Eurobarometer of the European Parliament. European Youth 2014* (Parlament Europeu, 2014)

Més de la meitat dels joves europeus, creuen que en el seu país, la població jove ha estat “marginada i exclosa de la vida econòmica i social per causa de la crisi” (Parlament Europeu, 2014: 2). Els països on aquesta sensació està més estesa són, precisament, els que han tingut un increment recent de l'emigració i de l'atur juvenil: Grècia, Espanya, Portugal, Xipre, Irlanda i Itàlia. L'Eurobaròmetre també mostra que el 26% dels joves europeus afirmen que va ser la crisi econòmica allò que més els va influir per desplaçar-se a un altre país per estudiar, adquirir formació laboral o treballar. Tot i que les xifres presenten una certa variabilitat per a cada estat, en general són de

nou els joves dels països amb una taxa més alta d'atur juvenil els que es mostren més disposats a marxar a un altre país.

En quart lloc, les polítiques de cohesió haurien de tenir com a objectiu evitar la consolidació d'una estructura centre-perifèria en els fluxos de mobilitat laboral a la UE (Holland i Paluchowski, 2013). Aquesta situació podria generar, en el futur, greus conseqüències per a la cohesió regional europea. La situació ideal podria ser una UE amb fluxos de joves movent-se lliurement i buscant el treball desitjat. La realitat, però, és ben diferent. Com hem vist, els fluxos s'estableixen gairebé sempre seguint uns camins molt marcats, unidireccionals, des de la perifèria cap al centre.

És cert que això pot contribuir a harmonitzar la formació, l'aprenentatge i les competències laborals dels treballadors europeus i, per tant, a construir un mercat laboral europeu. Però els riscos són també molt evidents. Els fluxos haurien de seguir tenint sempre sentits dobles: bé sigui pel lliure intercanvi de la força de treball entre països, o bé pel retorn dels joves, amb el bagatge addicional de la seva formació laboral en un altre país, cap a les regions d'origen. D'una altra forma es poden generar desequilibris molt importants dins la UE. Els països i regions receptors –normalment amb una situació econòmica millor– obtenen importants beneficis perquè s'estalvien l'educació i formació laboral dels joves immigrants.

D'altra banda, hi ha un perill real de *brain drain*, de migració dels joves amb formació laboral i acadèmica des de les regions amb un nivell més alt d'atur juvenil cap a regions que estan demandant aquesta força laboral. En un context en què l'economia del coneixement, la creativitat i el talent són claus per al desenvolupament de les regions i els països, cal ser molt curosos per no potenciar aquesta fugida dels que tenen millor formació. Això pot suposar un impuls econòmic a curt termini per a algunes àrees metropolitanes i regions, però a la llarga pot generar problemes de desequilibris regionals més costosos, tant des del punt de vista econòmic com des del social.

En cinquè lloc, com hem anat dient, sembla que aquest increment de la mobilitat podria conduir a un únic mercat de treball (Krause, Rinne, Zimmermann, 2014), però queda encara molt camí per arribar a aquesta situació. Abans que res, aquest mercat hauria de contribuir a una cohesió social real de la UE. No pot ser únicament un instrument de competència laboral per proporcionar mà d'obra més barata a les empreses, gràcies a l'ampliació de l'àrea geogràfica del seu mercat laboral. En aquest sentit, el treball amb les pimes en relació amb l'ocupació juvenil es presenta com a fonamental en les polítiques de cohesió.

Per acabar, la lliure circulació de treballadors no condueix encara a una igualtat real dels treballadors estrangers. Segons les dades d'Eurostat, a la UE27 les taxes d'atur són més elevades entre els treballadors estrangers (també d'altres estats europeus) que entre la població nacional del país. Durant els últims anys de crisi i atur, aquestes diferències han tendit a augmentar. Per superar aquesta situació caldran força anys i molts esforços polítics i socials. Un primer pas molt important seria, però, anar més enllà de les polítiques generals i tendir a l'harmonització de les legislacions laborals dels països europeus. Sense una certa renúncia a la capacitat dels estats per establir la seva pròpia normativa difícilment es podrà construir un mercat laboral realment integrat.

5.5. Bibliografia

BONIN, H. *et al.* (2008). "Geographic Mobility in the European Union: Optimising its Economic and Social Benefits". A: *IZA Research Report*, núm. 19.

BRANDENBURG, U. *et al.* (2014). *The ERASMUS Impact Study. Effects of mobility on the skills and employability of students and the internationalisation of higher education institutions*. Luxemburg: European Union.

BRENKE, K. i NEUBECKER, N. (2014). "Struktur der Zuwanderungen verändert sich deutlich". A: *DIW Wochenbericht*, núm. 49, p. 3-21.

BRUNO, G. S. F.; MARELLI, E., i SIGNORELLI, M. (2013). *The rise of NEET and Youth Unemployment in EU regions after the crisis, 54th Riunione Scientifica annuale SIE (Società Italiana degli Economisti)*. University of Bologna.

CASTLES, S. (2006) "Guestworkers in Europe: A Resurrection?". A: *International Migration Review*, núm. 40 (4), 741-766.

COMISSIÓ EUROPEA (2012a). *Proposal for a Council Recommendation On Establishing a Youth Guarantee*. Brussels: COM(2012) 729 final, 2012/0351 (NLE).

COMISSIÓ EUROPEA (2012b). *Commission Staff Working document accompanying the document 'Proposal for a council recommendation on establishing a youth guarantee'*. Brussels: SWD(2012) 409 final.

COMISSIÓ EUROPEA (2012c). *Reforming EURES to meet the goals of Europe 2020. Accompanying the document 'Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Towards a job-rich recovery'*, Strasbourg, SWD (2012) 100 final.

COMISSIÓ EUROPEA (2013). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Working together for Europe's young people. A call action on youth unemployment*, Brussels, COM(2013) 447 final.

COMISSIÓ EUROPEA (2014). *Evaluation of the 'Your first EURES job' preparatory action*. Final report.

DANZER, A. M. i DIETZ, B. (2014). "Labour Migration from Eastern Europe and the EU's Quest for Talents". A: *Journal of Common Market Studies*, núm. 52 (2), p. 183-199.

DEAKIN, H. (2014). "The drivers to Erasmus work placement mobility for UK students". A: *Children's Geographies*, núm. 12 (1), 25-39.

DUSTMANN, C. i FRATTINI, T. (2014). "The Fiscal Effects of Immigration to the UK". A: *The Economic Journal*, núm. 124 (580), F569-F592.

EICHHORST, W.; HINTE, H. i RINNE, U. (2013). "Youth unemployment in Europe: What to do about it?". A: *IZA Policy Paper*, núm. 45.

EUKN (2013). *Internal mobility in the EU and its impact on urban regions in sending and receiving countries (Discussion paper for the Joint Meeting of the Directors General responsible for Territorial Cohesion and Urban Development, 21 November 2013, Vilnius, Lithuania)*. La Haia: European Urban Knowledge Network.

EUROFOUND (2012). *NEETs. Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Dublín: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

EUROFOUND (2014a). *Mapping youth transitions in Europe*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

EUROFOUND (2014b). *Labour mobility in the EU: Recent trends and policies*. Dublín: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

FEDERIGHI, P. i TORLONE, F. (Ed.) (2013). *A Guarantee System for Youth Policies 'One Step Ahead' towards employment and autonomy*. Florència: Firenze University Press.

GANAU, J. i PORSCHE, C. (2014). *De nuevo emigrantes. Las nuevas dinámicas de emigración de la población española y la formación de un mercado laboral europeo (2008-2014)*. XIV Congreso Nacional de la Población. Cambio demográfico y socio territorial en un contexto en crisis. Sevilla: Universidad Pablo de Olavide.

GIALIS, S. i LEONTIDOU, L. (2014). "Antinomies of flexibilization and atypical employment in Mediterranean Europe: Greek, Italian and Spanish regions during the crisis". A: *European Urban and Regional Studies*, 10 d'agost.

GILL, I.; KOETTI, J. i PACKARD, T. (2013). "Full employment: a distant dream for Europe". A: *IZA Journal of European Labor Studies*, núm. 2, p. 19.

HALVORSEN, R. i HVINDEN, B. (2014). "Nordic reforms to improve the labour market participation of vulnerable youth: An effective new approach?" A: *Norway International Social Security Review*, núm. 67 (2), p. 20-47.

HOLLAND, D. i PALUCHOWSKI, P. (2013). *Geographical labour mobility in the context of the crisis*. Birmingham: European Employment Observatory.

KOVACHEVA, S. (2014). "Overview of the Implementation of the EU Youth Strategy in the Field of Employment". A: *Slovak Journal of Political Sciences*, núm. 14 (1), p. 5-24.

KRAUSE, A.; RINNE, U. i ZIMMERMANN, K. (2014). "How Far Away is a Single European Labor Market?". A: *CEPR Discussion Paper*, núm. DP10107.

LAHUSEN, C.; SCHULZ, N. i GRAZIANO, P. R. (2013). "Promoting social Europe? The development of European youth unemployment policies". A: *International Journal of Social Welfare*, núm. 22 (3), p. 300-309.

MUSTERD, S. i GRITSAI, O. (2013) "The creative knowledge city in Europe: Structural conditions and urban policy strategies for competitive cities". A: *European Urban and Regional Studies*, 20, núm. 3, p. 343-359.

OCDE (2014). *International migration Outlook*. París: OECD Publishing.

OKÓLSKI, M. (Ed.) (2012). *European Immigrations. Trends, Structures and Policy Implications*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

PAREY, M. i WALDINGER, F. (2011). "Studying Abroad and the Effect on International Labour Market Mobility: Evidence from the Introduction of ERASMUS*". A: *The Economic Journal*, núm. 121 (551), p. 194-222.

PARLAMENT EUROPEU (2014). *Flash Eurobarometer 395 (European Youth 2014)*. Bruxelles: TNS Political & Social [producer]. GESIS Data Archive, Cologne.

RUHS, M. i MARTIN, P. (2008). "Numbers vs. Rights: Trade-Offs and Guest Worker Programs". A: *International Migration Review*, núm. 42 (1), p. 249-265.

SEIBERT, H. i WAPLER, R. (2012). "Aus dem Ausland kommen immer mehr Akademiker". A: *IAB-Kurzbericht*, núm. 21.

ZIMMERMANN, K. (2009). "Labor Mobility and the Integration of European Labor Markets". A: *IZA Discussion Papers*, núm. 3999.

6. LA POBLACIÓ ESPANYOLA RESIDENT A L'ESTRANGER: PRINCIPALS ÀREES DE LOCALITZACIÓ A EUROPA

Daniel Paül i Agustí, Joan Ganau Casas i Iban Tarrés Céspedes

En els darrers anys, hem assistit a un augment de la mobilitat de la població espanyola cap a l'estranger. Una mobilitat que ha estat objecte de diverses anàlisis, fins i tot més enllà del camp acadèmic. No obstant això, pocs estudis han entrat a cartografiar les pautes de localització d'aquests emigrats dins dels països de destí. Aquest capítol analitza la localització de la població espanyola en els principals països europeus receptors: França, Alemanya, Suïssa i el Regne Unit (Anglaterra i Gal·les). Per fer-ho s'empren estadístiques elaborades per aquests països de destí. Els resultats assenyalen un pes important de la població espanyola resident en les principals aglomeracions urbanes, mentre que es constata una escassa presència en les altres regions. En conseqüència, podem considerar que l'emigració espanyola dels darrers anys no s'ha dirigit cap a certs països, com s'ha tendit a difondre, sinó que ha estat bàsicament monopolitzada per una mobilitat cap a un nombre molt reduït d'àrees metropolitanes europees.

6.1. Introducció

A partir de l'any 2009, coincidint amb l'arribada de la crisi econòmica, els processos emigratoris protagonitzats per la població espanyola s'intensificaren. Després d'una dècada protagonitzada per l'arribada de fluxos immigratoris i per una emigració reduïda, les sortides d'espanyols tornaren a repuntar. Un fenomen relativament recent i poc estudiat més enllà del debat existent sobre la seva quantificació, les causes de les sortides fora de les fronteres espanyoles o els seus possibles beneficis i desavantatges (Gil Lázaro i Fernández Vicente, 2015; Rodríguez Fariñas, Romero-Valiente i Hidalgo-Capitán, 2016).

Alguns estudis recents xifren les dades oficials d'emigracions a Espanya entre el 2008 i l'1 de juliol de 2013 en 2.186.795 persones (Herrera Ceballos, 2014: 92). Segons la mateixa autora, l'emigració de la crisi seria principalment per sortides d'estrangers nacionalitzats que van arribar durant els anys de bonança econòmica i que tornarien als seus països d'origen o provarien fortuna a altres destinacions. Del total d'emigrants del període, el 88% serien estrangers i el 12% espanyols. Estem, per tant, davant d'un fenomen de magnituds importants, tant pel seu volum com per la intensitat amb què s'ha produït. En aquest con-

text, aquest treball se centra en les emigracions dels espanyols cap als diferents països europeus.

En l'anàlisi dels fluxos migratoris conviuen diversos processos i casuístiques que dificulten una lectura i una quantificació fàcils dels fluxos. Així, la major part de les dades disponibles de fonts espanyoles relatives a les emigracions d'espanyols únicament fan referència als països de destinació. Com a conseqüència d'aquest fet, l'estudi de les migracions tendeix a presentar limitacions territorials i l'anàlisi dels fluxos migratoris tendeix a realitzar-se a escala de països. Una anàlisi més detallada en un àmbit administratiu permet enriquir el discurs i aportar informació complementària, tot i que planteja un repte a l'hora d'obtenir i homogeneïtzar les dades. Aquest és l'àmbit en el qual s'engloba aquesta contribució. Així, a partir de l'explotació de les dades censals dels diferents països analitzats, l'article analitza els territoris en els quals s'implanta la població emigrada espanyola, i n'identifica pautes de localització i ofereix una lectura clarament més territorial dels fluxos migratoris.

6.2. Marc teòric

Els estudis que han analitzat la distribució de la població immigrada espanyola han tendit a focalitzar-se en àmbits nacionals (a manera d'exemple, Cabré i Domingo, 2014), o bé en la distribució en àrees concretes, generalment grans ciutats (Rubio Ros, 2013; McIlwaine, Cock i Linneker, 2011). Són pocs els estudis que entren a analitzar la distribució espacial dels emigrants espanyols dins el conjunt del país de recepció. Les limitacions estadístiques i de registre han afectat tradicionalment les possibilitats d'anàlisi d'aquests factors, fonamentals per establir els possibles efectes associats als espais d'implantació, tant per a les localitats que els acullen com per als mateixos immigrants.

L'interès per analitzar aquest aspecte no és nou. L'anàlisi de la distribució espacial de la població emigrada s'ha incorporat com a part central del debat sobre els efectes i les repercussions de les migracions (Silvestre i Reher, 2014: 51). En termes generals s'apunta que els immigrants es dispersen a partir d'un punt central d'acollida, on tendeixen a coincidir amb membres del mateix grup nacional o ètnic amb els quals acumulen capital social (informació, assistència, recursos compartits, costos de l'habitatge, xarxes, etc.). Quan hi ha un avanç socioeconòmic dels immigrants i s'estableixen vincles amb el país d'acollida, es produeix una segona mobilitat, que separa els immigrants del grup d'origen (Tamaru i Kontuly, 2010; Ellis, Wright i Parks, 2006). No obstant això, aquest procés presenta algunes excepcions. Per a alguns individus, fins i tot els que han experimentat un progrés socioeconòmic, l'enclavament ètnic pot oferir més avantatges que el desplaçament.

En conseqüència, no hi ha un consens en la caracterització dels punts d'arribada i de la difusió de la població immigrant en un país receptor, la qual cosa contribueix a enriquir l'estudi d'aquest fenomen (Silvestre i Reher, 2014: 51-52). A més, aquesta visió referent a la mobilitat de la immigració és un matis fonamental en qualsevol anàlisi. La localització dels immigrants en els països d'acollida és un procés dinàmic que es contraposa amb la visió estàtica que projecten algunes dades estadístiques nacionals i que suposen una oportunitat en l'anàlisi cartogràfica presentada.

6.3. Metodologia

Aquest estudi se centra a analitzar els països europeus que segons dades de l'Institut Nacional d'Estadística acollien en data 1 de gener de 2016 un volum de població espanyola resident superior als 100.000 habitants. Aquests països foren França (232.693 residents), Alemanya (139.555 residents), Suïssa (111.942 residents) i el Regne Unit (102.498 residents). Per cada un d'aquests països es van obtenir les dades recopilades en els censos sobre la presència de població espanyola. Aquestes dades foren, posteriorment, homogeneïtzades per tal de fer-les comparables.

Concretament, el cas del cens francès presentà la major complexitat. Les dades obtingudes es basen en una explotació del cens de població 2012, elaborat a partir de cinc enquestes anuals realitzades entre 2010 i 2014. Ara bé, aquestes dades estan subjectes a les limitacions legals existents respecte a l'obtenció d'"estadístiques ètniques", entre les quals hi ha les dades relatives als orígens racials o ètnics de les persones físiques, i això engloba les nacionalitats dels estrangers. Fruit d'aquesta normativa, les dades dels espanyols residents a França només es poden obtenir a escales generalistes, com ara els departaments, i sempre que no afectin el secret estadístic. Aquesta font condicionà la unitat d'anàlisi en el cas francès, que van haver de ser els departaments, com a unitat més detallada per a la qual es tenen dades.

Les dades suïsses procedeixen de la detallada base de l'Office Federal de la Statistique, amb data de referència 31 de desembre de 2011. En aquest cas, el nivell cartogràfic utilitzat com a base foren els cantons.

Les dades alemanys procedeixen del cens elaborat pel Statistisches Bundesamt (DESTATIS) i pren com a referència la situació en data 9 de maig de 2011. Les unitats cartografiades corresponen a regions d'ordenació del territori.

El cens del Regne Unit utilitzat com a base del treball es refereix a Anglaterra i Gal·les i va ser elaborat amb data de referència 27 de març de 2011. Davant les diverses divisions existents al Regne Unit, ens decantàrem per representar les mateixes unitats utilitzades per l'OCDE (Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic), basades en les autoritats locals. Aquesta divisió permetia una millor comparació amb els altres països, així com amb les dades estadístiques de l'OCDE mateixa.²²

La base de dades de l'OCDE també fou la utilitzada en l'elaboració de dades relatives a grans aglomeracions urbanes. Totes les àrees urbanes resultants tenien, segons les dades de l'OCDE, una població superior als 500.000 habitants l'any 2010. Concretament, en aquest estudi s'usaren les 12 principals àrees metropolitanes de França, Alemanya²³

22 Per consultar la base estadística de l'OCDE: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?Datasetcode=CITIES> (consultada l'abril del 2016).

23 Per facilitar la lectura de les ciutats del *land* de Rin del Nord-Westfàlia, les àrees metropolitanes d'aquestes regions s'han agrupat en tres àrees: Ruhr (Dortmund, Bochum, Essen i Duisburg), Düsseldorf i Colònia (que inclou Bonn). Aquesta solució és habitual en estudis com, per exemple, els del Bundesinstitut für Bau-, Stadt- und Raumforschung.

i el Regne Unit. En el cas de Suïssa les dades fan referència a les tres àrees urbanes de les quals consta el país.

Aquestes unitats urbanes foren transposades a les unitats cartografiades descrites anteriorment. La transposició facilitava la comparació dels resultats, tant entre els diversos països analitzats com amb altres dades estadístiques disponibles. La contrapartida són algunes divergències entre les unitats resultants i les definicions d'àrees urbanes de l'OCDE. Les unitats resultants incorporen alguns municipis que no formen part de l'espai pròpiament definit com a àrea urbana. Per tant, d'una manera estricta, les unitats cartografiades no poden considerar-se completament com a àrees urbanes. Ara bé, la impossibilitat de disposar de dades d'àmbit municipal per a la major part dels països no permetia una altra solució. Així mateix, les unitats resultants poden ser preses com a unitats amb una població majoritàriament urbana. El percentatge de coincidència de la població resident en les àrees cartografiades i la resident en les àrees urbanes descrites per l'OCDE és superior al 78,6%.²⁴

6.4. Anàlisi estadística. Una forta concentració d'espanyols en un nombre reduït de regions

Les diverses dades analitzades permeten constatar la clara preferència dels emigrants espanyols per instal·lar-se en aglomeracions urbanes. Una primera dada il·lustrativa d'aquesta situació és el nombre d'espanyols residents en les principals aglomeracions de cada país. Com es veu en la taula 6.1, els valors són elevats en els quatre països, i destaca especialment el cas d'Anglaterra i Gal·les, on més del 63% dels espanyols residents viuen a la capital, Londres.

TAULA 6.1. Principals àrees d'implantació dels emigrants espanyols. 2011

País	Regió amb més presència espanyola	Població espanyola censada	Percentatge de població espanyola sobre el total d'espanyols del país
França	París	34.132	25,7
Alemanya	Rin-Main	11.475	10,2
Suïssa	Ginebra-Lausana	26.103	36,7
Anglaterra i Gal·les	Londres	46.197	63,6

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos respectius

La regió de París, com a capital francesa, també assoleix uns valors elevats i concentra més del 25% dels espanyols residents a França. En canvi, en els casos de Suïssa i Alemanya,

²⁴ Les dades concretes de coincidència de la població de les unitats cartografiades i les àrees urbanes són les següents: França, 86%; Suïssa, 78,6%; Alemanya, 91,2%; Anglaterra i Gal·les, 87,2%.

les regions amb més espanyols no coincideixen amb les capitals respectives. En el primer cas, és l'aglomeració de Ginebra i Lausana on se censa més població, mentre que en el cas alemany és la zona de Frankfurt. En tot cas, les capitals d'aquests dos estats també assolixen valors elevats. Tant Berna com Berlín ocupen la tercera posició en els seus països, amb el 8,7% de la població espanyola en el cas suís i el 6% en el cas alemany.

Els valors més baixos dels indicadors referents al cas alemany poden donar una lectura esbiaixada de la situació dels espanyols en aquest país. L'estructura urbana alemanya és clarament més robusta que la dels altres països, ja que té més ciutats grans i mitjanes. En aquest sentit, si ampliem l'anàlisi anterior a les regions amb més presència d'espanyols, la visió resultant reforça la idea apuntada anteriorment de concentració de la població espanyola resident a l'estranger. En aquest sentit, la taula 6.2 mostra el total de població espanyola en el 25% de regions de cada país amb més presència d'espanyols.

TAULA 6.2. Espanyols en les regions amb més presència de població espanyola. 2011

País	Espanyols censats, 1r quartil	Percentatge d'espanyols censats, 1r quartil	Total de població censada, 1r quartil	Percentatge de població censada, 1r quartil	Diferencial entre població espanyola i total, 1r quartil (%)
França	97.061	73,0	29.396.702	46,6	+26,4
Alemanya	84.973	75,9	38.377.418	47,6	+27,7
Suïssa	47.454	72,2	4.320.284	63,7	+17,3
Anglaterra i Gal·les	60.202	82,9	26.664.089	47,7	+35,2

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos respectius

Com es pot veure, en tots els països el volum de població espanyola concentrada en aquestes regions és clarament superior al volum de població total d'aquestes mateixes zones. Concretament, la concentració d'espanyols en aquestes regions supera el 72% en tots els països. En el cas alemany, supera el 75% i, en l'anglès, frega el 83%. Les diferències entre la població espanyola resident en aquest 25% de regions amb més presència i la població total és evident i supera el pes de la població local amb valors situats entre el 17,3% a Suïssa i el 35,2% a Anglaterra i Gal·les.

Aquesta elevada concentració de la població en certes àrees té com a principal contrapartida una escassa presència d'espanyols en altres regions, generalment les menys poblades. En aquest sentit, resulta prou il·lustratiu el cas de Suïssa. Mentre que la regió de Ginebra concentra més de 26.000 espanyols, en un quart del país només hi resideixen 656 espanyols, o, el que seria el mateix, l'1% de la comunitat espanyola resident a Suïssa (taula 6.3).

TAULA 6.3. Espanyols en les regions amb menys presència de població espanyola. 2011

País	Espanyols censats, 4rt quartil	Percentatge d'espanyols censats, 4rt quartil	Total de població censada, 4rt quartil	Percentatge de població censada, 4rt quartil	Diferencial entre població espanyola i total, 4rt quartil (%)
França	4.156	3,1	7.761.768	12,3	-9,2
Alemanya	1.801	1,6	12.167.280	15,1	-13,5
Suïssa	656	1,0	219.344	2,8	-1,8
Anglaterra i Gal·les	1.524	2,1	6.263.114	11,2	-9,1

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos respectius

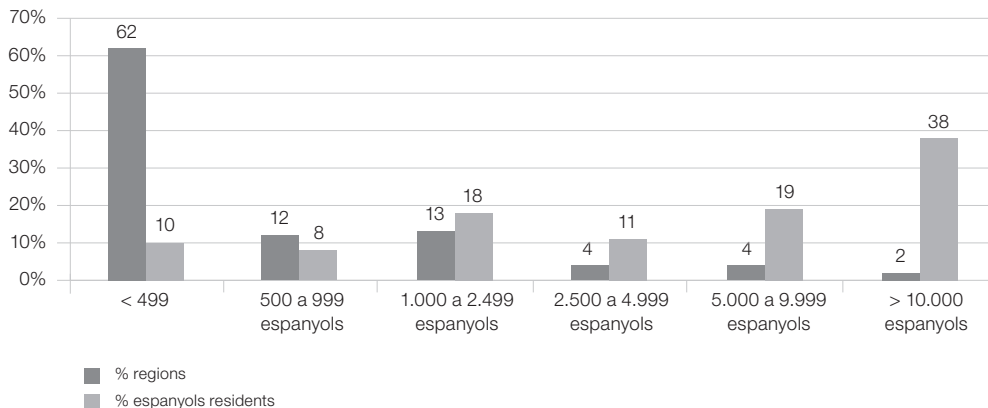
La situació descrita es repeteix en els altres països analitzats. A França, el país amb més presència i repartiment territorial, el nombre d'espanyols residents en el 25% del país amb menys presència d'espanyols únicament representa poc més del 3% de la comunitat espanyola a França. En aquest context, les diferències entre la distribució de la població espanyola i la població dels diferents països resulta evident i arriba a assolir diferències superiors al 9% tant a França com a Anglaterra i Gal·les. Ara bé, el cas més rellevant és el d'Alemanya, on l'escassa presència d'espanyols censats en tot l'est del país fa que la diferència entre la població total i els censats sigui del 13,5%.

Queda clar, doncs, que la població espanyola tendeix a una evident concentració territorial, clarament superior a la distribució de la població dels diversos països. Ara bé, quines són aquestes àrees de distribució preferent? En l'apartat següent analitzem aquestes àrees de distribució, a partir de cartografia.

6.5. Anàlisi cartogràfica. La imprecisió de parlar de migracions a determinats països

L'anàlisi de la distribució de la presència espanyola a França, Alemanya, Suïssa, i Anglaterra i Gal·les permet veure una forta concentració dels espanyols en unes poques regions. Concretament, en aquest treball hem analitzat la presència de 384.109 espanyols censats en 286 regions corresponents, com hem comentat anteriorment, a un nivell comparable al NUTS 3. En el gràfic 6.1 hem fet un sumatori dels resultats per volum de regions. Com es pot observar, un nombre extremadament reduït de regions concentren la majoria de la població espanyola. Concretament, 14 regions concentren més del 50% dels espanyols censats. En l'altre extrem, en el conjunt del 64% de les regions hi ha censats menys del 10% dels espanyols residents en aquestes àrees.

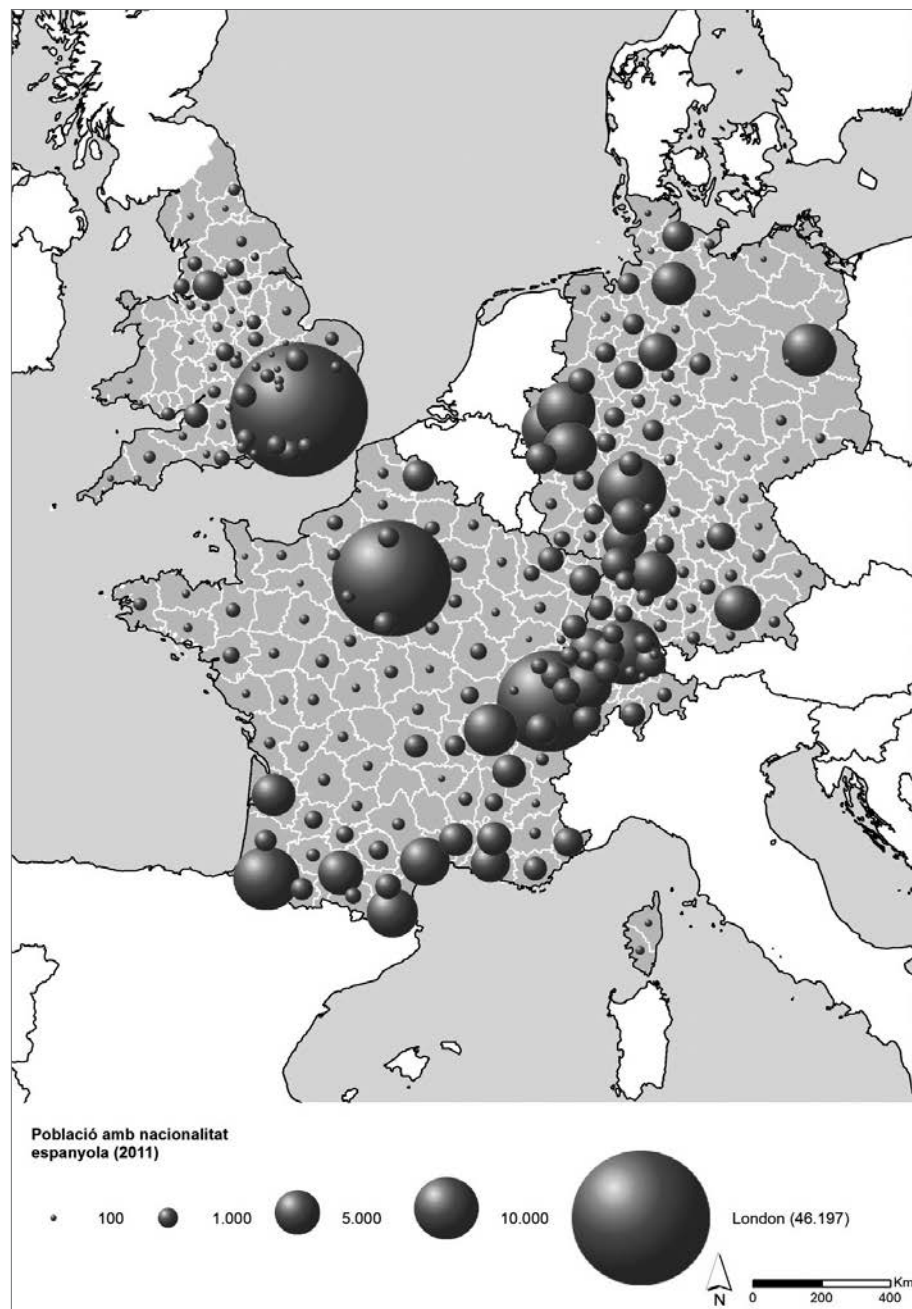
GRÀFIC 6.1. Comparació del nombre de regions i el volum d'espanyols censats. 2011.
Percentatge

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos respectius

Aquesta distribució territorial és la que reflecteix la figura 6.1. Com es pot observar la majoria dels emigrants espanyols censats s'han instal·lat en l'espai tradicionalment associat a l'àrea descrita pel geògraf francès Roger Brunet com a dorsal europea o, més col·loquialment, com a *blue banana*. Una àrea caracteritzada pel seu elevat grau d'urbanització, activitat econòmica i capital econòmic i social. En canvi, els espais més perifèrics, com, per exemple, els corresponents a l'antiga República Democràtica Alemanya, el vessant atlàntic i la zona central francesa o Gal·les, tenen una presència extremadament limitada d'espanyols.

FIGURA 6.1. Distribució dels espanyols censats en les diverses àrees urbanes. 2011

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos respectius²⁵

25 Només s'hi representen les àrees amb més de 100 espanyols censats.

Podem apuntar que l'emigració espanyola es dirigeix amb més intensitat cap a aquesta dorsal europea. Ara bé, la presència de ciutadans espanyols tampoc no es distribueix de manera homogènia per totes les regions d'aquesta àrea, sinó que es focalitza en una sèrie de regions. D'aquesta manera, podem observar una distribució policèntrica, en la qual sobresurten algunes àrees metropolitanes per la forta presència d'espanyols censats. És, molt especialment, el cas de les àrees de Londres, París, Ginebra, el Ruhr o Hamburg. Una concentració clarament superior a la que correspondria en cas d'una distribució que respectés estrictament les xarxes urbanes d'aquestes àrees.

Aquest fet reforça la idea general d'una emigració espanyola caracteritzada per motius bàsicament socioeconòmics. L'emigració es dirigeix cap a les ciutats que presenten més dinamisme urbà i econòmic i on, per tant, es tenen unes expectatives econòmiques, socials o d'enriquiment i formació personal millors. En aquest sentit, un dels màxims exemples de concentració d'espanyols en una ciutat és Londres.

L'àrea metropolitana londinenca tenia censats l'any 2011 un total de 46.197 espanyols. Deu anys abans, aquesta xifra era de 30.210 persones. És a dir, en una dècada el total d'espanyols censats ha augmentat en quasi 16.000 persones, cosa que representa més del 50% d'augment. Aquest fort augment de la població espanyola concentrada a la capital del Regne Unit no es repeteix en cap altra ciutat de l'àrea analitzada. Queda clar, doncs, que Londres exerceix per a l'emigració espanyola una important atracció. Una atracció excepcional que no podem vincular amb el pes que Londres té dins de la distribució de la població del Regne Unit, ni en la tradició d'implantació de població espanyola en l'àrea. En conseqüència seran desplaçaments que es justificaran per altres aspectes, més relacionats amb la imatge i l'atractiu que una ciutat pot tenir per atreure nous habitants (Paül i Agustí, 2013). Uns atractius relacionats amb el dinamisme de la ciutat, la imatge projectada i, en certa mesura, la possibilitat d'aprenentatge de la llengua anglesa. Tots aquests són uns aspectes que no entrarem a analitzar, ja que han estat objecte d'estudi en altres capítols d'aquest llibre.

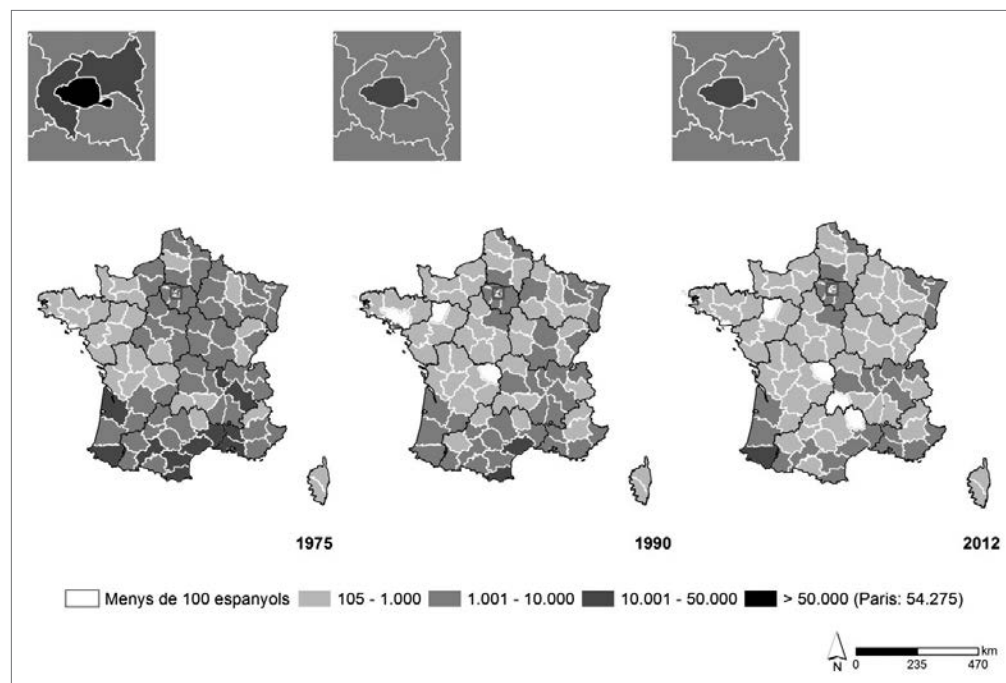
A Anglaterra i Gal·les, a part de Londres, trobem alguns casos específics de concentració de població espanyola com poden ser les regions de Cambridge (1.454 espanyols) i d'Oxford (1.357 espanyols), tercera i quarta àrees amb més censats a Anglaterra, per bé que a gran distància de la primera, Londres, i per darrere de Manchester (2.446 espanyols). Una xifra que podem relacionar amb la proximitat amb Londres, però també amb la presència de les dues reconegudes universitats capaces d'exercir una atracció que va més enllà de les seves fronteres i que ajudaria a incentivar alguns dels desplaçaments. No obstant això, amb les dades disponibles, no resulta possible entrar a valorar aquests factors, però sí apuntar la variabilitat de casuístiques que porten a migrar a un destí determinat.

En canvi, un aspecte que sí que sobresurt de les diverses dades disponibles és la presència d'espanyols censats en dues àrees allunyades d'aquesta dorsal europea: el sud de França i Berlín. La presència més visible és la que es dona al sud de França: cinc dels deu departaments francesos amb més població censada espanyola es troben en aquesta àrea. Si comptabilitzéssim els cinc departaments francesos fronterers amb Es-

panya²⁶ com una unitat trobaríem 23.766 espanyols censats. Una xifra que augmentaria a 37.758 espanyols si hi incloguéssim àrees com Bordeus o Montpeller²⁷ i que situaria aquesta zona com la segona àrea amb més presència d'espanyols, només per darrere de Londres.

No obstant això, la forta presència d'espanyols censats al sud de França obeeix a una presència de caràcter més històric. Com es pot observar en la figura 6.2, aquestes àrees han tingut al llarg de les darreres èpoques una presència molt destacada d'emigrants espanyols. La proximitat amb la frontera sembla trobar-se en la base d'aquesta situació. Ara bé, les dades indiquen que el volum dels espanyols censats en aquesta àrea està en un fort procés de disminució.

FIGURA 6.2. Evolució històrica de la presència d'espanyols a França. 1975-2012

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos respectius

Aquesta tradicional presència espanyola al sud de França també es podria explicar, almenys parcialment, per una qualitat millor dels registres censals. Com indiquen alguns autors, en el cas dels immigrants, com més temps portin instal·lats en un país, més precisió

26 Aquests departaments són els dels Pirineus Atlàntics, els Alts Pirineus, l'Alta Garona, Arieja i els Pirineus Orientals.

27 Als departaments anteriors hi hem afegit l'Aude, l'Erau, les Landes, la Gironda i Gers.

tindran els registres disponibles (Romero Valiente i Hidalgo-Capitán, 2014: 377). Aquesta situació es tradueix en un registre censal més ampli.

En el cas del sud de França estariem, per tant, davant d'una emigració amb un caràcter diferenciat, especialment per la seva antiguitat i tradició. Una emigració que s'allunyaria d'un caràcter únicament econòmic per entrar en altres casuístiques: població jubilada que ha treballat tota la vida a França, fills d'espanyols desplaçats a França i que hi han residit de manera ininterrompuda, persones que han obtingut la nacionalitat espanyola per efecte de la Llei de la memòria històrica, que atorga la nacionalitat a fills i néts d'exiliats, etc.

El cas de Berlín presenta, en canvi, una excepció rellevant al conjunt de dades cartografiades en la figura 6.1. És la regió analitzada amb una concentració més alta de població en comparació de les regions que l'envolten. Berlín és la vuitena àrea dels països analitzats amb més presència d'espanyols censats (7.113 espanyols), i això la transforma en la tercera àrea alemanya amb més presència espanyola (6,3% dels espanyols censats al país). Ara bé, es tracta d'una presència molt focalitzada en la capital.

Així, en les altres aglomeracions urbanes analitzades, les àrees més properes també acullen un nombre important d'espanyols. A manera d'exemple, en l'entorn més immediat de Londres o París resideixen uns 20.000 espanyols. Fins i tot trobem aquesta difusió de la població espanyola en el cas d'àrees metropolitanes transfrontereres; podem localitzar al costat francès de la frontera amb Ginebra 2.000 espanyols que hi resideixen. En canvi, en les cinc regions de l'entorn de Berlín únicament hi ha censats 359 espanyols (el 0,3% dels espanyols censats a Alemanya).

Així mateix, hem de destacar que en el cas de Berlín no hi ha hagut un increment destacable de població en els darrers anys. Mentre que el nombre d'espanyols censats a Alemanya entre 2006 i 2014, segons dades del registre central d'estrangers de DESTATIS, augmentava en 38.000 persones (un increment d'un 35%), a Berlín ho feia en poc més de 800 persones (13%). En conseqüència, podem considerar que la població actualment instal·lada a la capital alemanya és bastant estàtica i que la població resident en aquesta ciutat obeeix a unes lògiques diferents de les que es produeixen a la dorsal europea.

6.6. Conclusions

Com es pot observar a partir de les diverses dades cartografiades al llarg de l'article, la població espanyola censada a França, Suïssa, Alemanya, i Anglaterra i Gal·les tendeix a concentrar-se en uns pocs punts dels respectius països. Aquests punts coincideixen, majoritàriament, amb les àrees més dinàmiques dels quatre països analitzats. Ara bé, en aquestes àrees, la concentració de la població censada espanyola representa un percentatge clarament superior al dels habitants dels països mateixos.

És més, dins d'aquestes grans àrees, la població espanyola analitzada tendeix a focalitzar-se en els espais centrals. Uns espais centrals que coincideixen, majoritàriament, amb grans ciutats. El fet que en només 14 regions hi habiti més del 50% de la població espanyo-

la censada i que a les àrees metropolitanes de Londres, París i Ginebra es concentrin més del 27% dels espanyols censats en el conjunt dels quatre països analitzats resulta clarament il·lustratiu d'una emigració espanyola extremadament concentrada i bàsicament urbana.

Com a conseqüència d'aquesta distribució, una primera conclusió que podem extreure és que la idea àmpliament difosa aquests darrers temps, especialment en els mitjans de comunicació, que apunta una emigració "cap a Anglaterra" o "cap a Alemanya" no s'ajusta a les dades censals. De fet, hi ha un bon nombre de regions, especialment a Alemanya i Anglaterra, on hi ha menys de cent espanyols censats. En aquests casos es fa difícil parlar d'una emigració massiva d'espanyols cap a aquests destins.

D'acord amb les dades obtingudes, l'emigració espanyola té com a destí, majoritàriament, els principals espais urbans dels països analitzats. Per tant, resulta molt més ajustat a les dades disponibles parlar d'una emigració cap a Londres, cap a París o cap a Frankfurt que no pas cap als diversos països. La cartografia utilitzada tot al llarg d'aquest article així ho assenyala clarament. Queda clar, doncs, que l'anàlisi de la migració espanyola en una clau regional ofereix una lectura molt més matisada del fenomen que no pas la lectura tradicional associada a dades obtingudes a escala de país.

La preferència per grans àrees metropolitanes de l'emigració espanyola és, per tant, un fet. En aquest sentit les dades reforcen el paper de les ciutats i especialment de les grans aglomeracions com a espais d'oportunitat. La presència històrica d'espanyols en aquestes regions, que podria crear un cert efecte crida per facilitar la implantació de nous emigrants, no sembla excessivament rellevant. Els casos francès i berlinès, comentats en el text, apunten que no hi ha una relació directa entre la presència d'espanyols en el passat i la instal·lació recent de nous emigrants.

Per tant, tot sembla indicar que l'emigració espanyola es mouria cap a dos grans destins. D'una banda, les grans ciutats, especialment aquelles implantades en la dorsal europea que concentren un gruix important de l'activitat econòmica, cultural i social de l'àrea. I en segon lloc, tot reforçant la tendència anterior, trobaríem una tendència especialment rellevant vers certes regions amb un conjunt de factors que anirien més enllà de l'aspecte purament econòmic i en què entrarien en joc altres aspectes més lligats amb la imatge i el dinamisme de la ciutat mateixa (cas molt especialment de Londres) o relacionats amb la presència d'institucions rellevants. Fora d'aquestes àrees, els volums de població espanyola censada no permeten parlar d'una presència important de població emigrada, per la qual cosa cal pensar que els moviments de població en aquests espais obeeixen a casuístiques particulars, més difícils de detectar.

Les dades presentades en aquest article concorden amb les que apunten altres articles d'aquest volum, i mostren una emigració espanyola que s'allunya de la motivació purament econòmica i que presenta una ampla variabilitat en l'àmbit territorial. Una demostració de la importància d'un canvi d'escala en l'estudi i anàlisi de l'emigració espanyola.

6.7. Bibliografia

CABRÉ, A. i DOMINGO, A. (2014). *L'emigració des de Catalunya: aspectes demogràfics i prospectius*. Barcelona: CIDOB.

ELLIS, M.; WRIGHT, R. i PARKS, V. (2006). "The Immigrant Household and Spatial Assimilation: Partnership, Nativity, and Neighborhood Location". A: *Urban Geography*, vol. 27, núm. 1, p. 1-19.

GIL, A. i FERNÁNDEZ, M. J. (2015). "Los discursos sobre la emigración española en perspectiva comparada. Principios del siglo XX - principios del siglo XXI". A: *Documentos de trabajo del Instituto de Estudios Latinoamericanos*, núm. 73.

HERRERA, M. J. (2014). "Migración cualificada de trabajadores de España al extranjero" A: *Anuario de la inmigración en España*. Barcelona: CIDOB, p. 89-108.

MCILWAINE, C.; COCK J. C. i LINNEKER, B. (2011). *No longer invisible: the Latin American community in London*. Londres: Queen Mary, University of London - Latin American Women's Rights Service - Trust for London.

PAÛL, D. (2013). "Las políticas culturales y sus repercusiones en la imagen de la ciudad". A: *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, vol. XVII, núm. 432. Disponible en línea a: <<http://www.ub.es/geocrit/sn/sn-432.htm>>.

RODRÍGUEZ, M. J.; ROMERO-VALIENTE, J. M. i HIDALGO-CAPITÁN, A. L. (2016). "Los exiliados económicos. La nueva emigración española a México (2008-2014)". A: *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, vol. XX, núm. 531. Disponible en línea a: <<http://www.ub.es/geocrit/sn/sn-531.pdf>>.

ROMERO-VALIENTE, J. M. i HIDALGO-CAPITÁN, A. L. (2014). "El subregistro consular: magnitudes y efectos en las estadísticas de emigración española". A: *OBETS. Revista de Ciencias Sociales*, vol. 9, núm. 2, p. 377-407.

RUBIO, C. (2013). "Londres, tierra prometida. La emigración de jóvenes titulados universitarios catalanes a Londres". A: *Perifèria*, vol. 18, núm. 2, p. 158-174.

SILVESTRE, J. i REHER, D. S. (2014). "The Internal Migration of Immigrants: Differences between One-Time and Multiple Movers in Spain". A: *Population, Space and Place*, vol. 20, p. 50-65.

TAMMARU, T. i KONTULY, T. (2010). "Selectivity and destinations of ethnic minorities leaving the main gateway cities of Estonia". A: *Population, Space and Place*, vol. 17, núm. 5, p. 674-688.

7. LA VIDA QUOTIDIANA DE LES PERSONES JOVES CATALANES A LONDRES

Clara Rubio Ros i Carme Bellet Sanfeliu

7.1. Introducció

Els mitjans de comunicació han difós insistentment la dada que una de les conseqüències més impactants de la crisi econòmica des de l'any 2008 ha estat l'emigració de la població, especialment de la població jove (Álvarez, 2015). És bastant difícil conèixer el nombre exacte i les característiques concretes de la població emigrada i, en conseqüència, l'impacte real d'aquesta emigració en l'estructura sociodemogràfica i econòmica espanyola.

Davant una situació caracteritzada per un atur creixent (que en el cas de la població jove arribava al 39% el 2014), un mercat laboral que perpetua la precarietat i converteix bona part dels assalariats en "nous pobres", la desaparició/dissolució de les ja escasses polítiques dirigides a les persones joves, i un futur cada cop més incert, l'emigració s'ha presentat com l'única sortida per a moltes persones joves espanyoles i catalanes (Cortés, Moncó i Betrisey, 2015). A partir de l'any 2012, l'èxode juvenil espanyol es convertia en un fenomen mediàtic; és llavors quan s'inicien estudis per conèixer aquesta emigració: els seus projectes migratoris, les trajectòries laborals i formatives de les noves persones joves emigrants (Cortés, Moncó i Betrisey, 2015), les conseqüències socials i demogràfiques (Domingo i Blanes, 2015), econòmiques i polítiques, etc. En aquest capítol, abordem la qüestió de la vida quotidiana de les persones joves catalanes a Londres per contribuir a analitzar i entendre una realitat molt més complexa d'allò que s'ha anat presentant. Tractem d'il·lustrar, per una banda, com afecta la condició d'emigrant transnacional la vida i el projecte migratori de les persones joves catalanes a Londres, una metròpoli tan propera i alhora tan llunyana. La transnacionalitat genera una nova situació sociopolítica que atorga una gran llibertat de moviment als individus, atès que es creen espais socials transnacionals i es reterritorialitzen els tradicionals estats nació. La proximitat geogràfica entre Catalunya i Londres, la bona connectivitat entre els aeroports catalans i londinencs a través de vols continuats entre tots dos països, el manteniment de les xarxes a origen i a destí que poden fer els emigrats gràcies a Internet i a les xarxes socials, i la creació de moviments polítics transnacionals són els factors que ajuden a consolidar aquesta situació de transmigració de les persones joves catalanes. Finalment, també volem caracteritzar la vida quotidiana de les persones joves catalanes a Londres, una situació que tot i ser

narrada per ells mateixos com un fet positiu i en clau d'emancipació, experiència i aventura, en bona part dels casos es caracteritza per la precarietat i per l'adaptació constant a una situació d'inestabilitat continua.

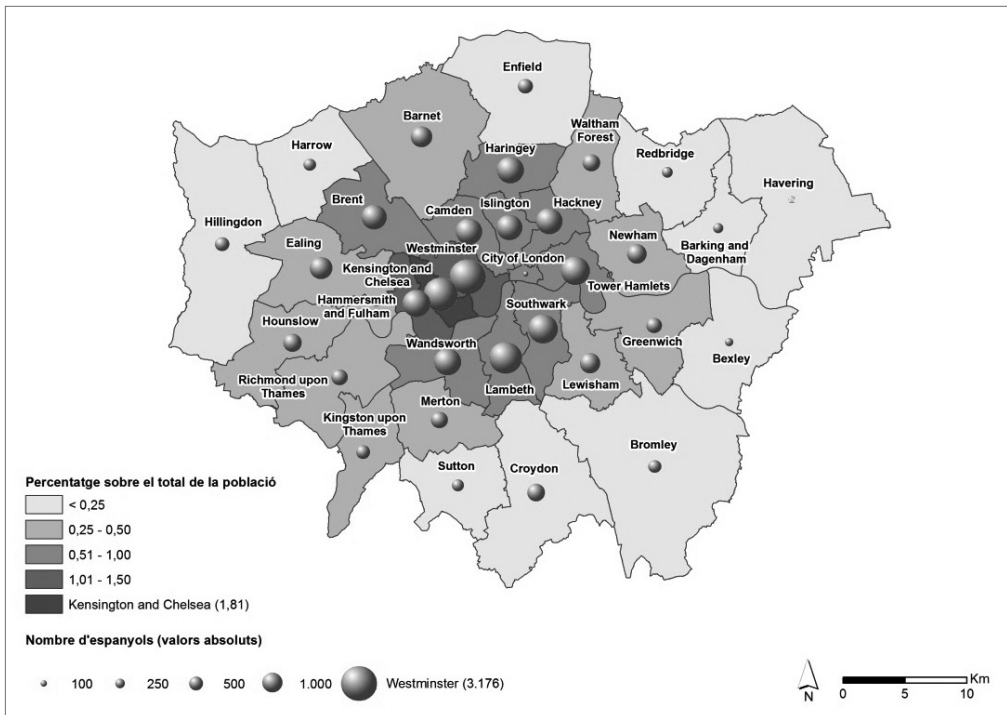
7.2. Crisi, joventut i emigració: el Regne Unit i Londres com a principals destinacions

Quantes persones joves han sortit d'Espanya en els darrers anys? Qui són?, per què marxen?, i on han anat? Com ja s'ha vist en capítols anteriors, són preguntes difícils de respondre amb exactitud. No obstant això, tal com Rubio i Strecker exposen en el capítol 8 sobre les expectatives d'emigració de les persones joves catalanes, el Regne Unit, i específicament Londres, són la seva destinació preferida a l'hora d'emigrar (element sustentant per dades del National Insurance Number –NIN– en què es veu clarament que l'any 2011 el 48% de les inscripcions dels espanyols al Regne Unit eren a Londres). Aquest fet pot explicar-se per la imatge cosmopolita de la ciutat de Londres, amb grans oportunitats laborals (moltes de les quals no qualificades i a les quals es pot accedir de manera fàcil i ràpida; i qualificades, a les quals es pot accedir després d'una estada més o menys llarga) (Rubio, 2013). Però Londres és una metròpolis global complexa, extensa i molt diversa que presenta grans diferències intrínseques i una gran tradició en la recepció d'immigració. Londres arribà l'any 2015 als 8,6 milions de persones amb una densitat de 5.197 persones per kilòmetre quadrat (BBC, 2/02/2015). L'extensió de la taca urbana i el complex mercat de l'habitatge obliguen, com en altres grans metròpolis, a costosos i llargs desplaçaments que marquen de forma notable la vida quotidiana de les persones i les seves vivències diàries. Londres concentra i mostra de forma particular totes les contradiccions que ha generat la recent globalització econòmica i financera del capitalisme tardà (Sassen, 1991). En les dues darreres dècades s'ha donat un fort increment en el nombre de persones, empreses i llocs que han estat expulsats dels ordres socials i econòmics centrals del nostre temps cap a la perifèria social i econòmica (Sassen, 2015). Una perifèria social i econòmica que físicament conviu amb les més altes quotes de riquesa i opulència. En el cas espanyol, aquesta expulsió estructural ha anat acompanyada d'una expulsió física, la qual ha afectat de forma especial a les persones joves que ja han acabat els seus estudis i que no troben feina al país, de manera que s'han vist obligats a buscar altres projectes arreu a través de l'emigració.

Una altra qüestió que ens ajuda a caracteritzar la vida dels espanyols residents a Londres és el districte on resideixen, basat en les dades del cens. La contrastació de les dades del cens del 2001 i el del 2011 permet veure, primer, que l'augment de la població espanyola va acompanyat també d'una notable dispersió entre diferents districtes del Gran Londres; segon, que la concentració de la població espanyola cada cop es dispersa més, i ha passat d'estar als districtes de l'oest de la City (Kensington and Chelsea, Hammersmith and Fulham, Westminster i Camden) a estar en districtes molt menys centrals, cap a l'oest i el sud de la City. El cens del 2011 registra prop de 38.000 espanyols residents a Londres, dels quals el 68% estaven censats en els districtes corresponents a l'anomenat Londres Central (Inner London). Els canvis en la localització dels espanyols reflecteixen també els mateixos canvis que està patint darrerament Londres, una de les ciutats més cares del món en termes d'allotjament. La pressió sobre els preus del sòl en zones centrals i en

zones en transformació més immediates expulsa les rendes mitjanes-baixes i baixes cap a una perifèria pitjor connectada. Les entrevistes del segon apartat ens permetran veure les diferents estratègies d'allotjament que les persones joves catalanes desenvolupen a Londres.

FIGURA 7.1. Distribució de persones espanyoles a la ciutat de Londres a partir del cens de 2011

Font: Registes del Número de la Seguretat Social del Regne Unit (National Insurance Number –NIN–)

Aquest desplaçament dels espanyols cap als districtes de l'est i del sud-est de la ciutat també es pot percebre en els domicilis que ells mateixos declaren en registrar-se al NIN (dades que mostra la taula 7.1). No obstant això, cal tenir molt en compte que és molt probable que durant els primers anys de residència les persones joves canviïn de pis, de manera que aquesta és una informació amb certes limitacions, ja que no permet conèixer del cert la distribució geogràfica de la joventut migrada.. Una altra vegada es pot veure que el 2008 els domicilis d'espanyols tenien una presència notable a districtes de l'oest i del centre de la ciutat, com ara Westminster, Kensington and Chelsea, Lambeth o Tower Hamlets. I també podem percebre el canvi que les dades mostren l'any 2015, quan la població comença a desplaçar-se cap al sud i est, a districtes com Southwark, Haringey, Newham, Waltham Forest.

TAULA 7.1. Distribució de la població espanyola resident a Londres inscrita al NIN. Londres, 2008 i 2015. Percentatge

	2008		2015
Tower Hamlets	10,4	Southwark	10,4
Westminster	8,3	Lambeth	8,1
Lambeth	7,7	Tower Hamlets	8,0
Haringey	7,0	Haringey	7,3
Kensington and Chelsea	6,0	Westminster	5,3
Southwark	6,0	Newham	5
Islington	5,7	Waltham Forest	4,6

Font: Cens britànic d'Anglaterra i Gal·les. Residents per identitat nacional

7.3. La vida quotidiana de les persones joves a Londres

7.3.1. Metodologies per a l'estudi de la vida quotidiana

El capítol combina la metodologia quantitativa i la qualitativa, que es complementen per elaborar una geografia de la vida quotidiana (GVQ) de les persones catalanes emigrants a Londres. La metodologia quantitativa està basada en una enquesta en línia dirigida a totes les persones joves catalanes que viuen a Londres. De les 35 preguntes de què consta l'enquesta, ens centrarem en aquelles que ens permeten il·lustrar la vida quotidiana d'aquestes persones joves: allotjament, treball/estudi, amistats i xarxes, i activitats que fan en temps de lleure.

La metodologia qualitativa s'ha aplicat mitjançant el registre de les pràctiques espaciotemporals de 15 persones joves catalanes a Londres (taula 7.2) amb l'objectiu de seguir les trajectòries diàries d'aquestes persones, i que es complementa amb entrevistes en profunditat. Els informants d'aquesta secció han omplert un registre diari que contempla les activitats realitzades durant un dia laborable i un dia festiu. Les fitxes inclouen informació sobre l'activitat: el temps de durada, una petita descripció, el lloc on es feia, els mitjans de transport utilitzats en els desplaçaments i les persones amb les quals s'ha realitzat. Les pràctiques espaciotemporals recollides en els diaris han estat contrastades amb les entrevistes en profunditat per tal d'obtenir una lectura tan completa com ha estat possible de la vida quotidiana de les persones joves catalanes a Londres, la seva experiència espacial i les subjectivitats sobre els espais viscuts: significats, emocions i sentits que hi estan relacionats (Lindón, 2006). La taula 7.2 detalla els perfils dels informants en aquest apartat.

TAULA 7.2. Perfils dels informants dels diaris espaciotemporals

Sexe	Home	7
	Dona	8
Edat	De 18 a 20	1
	De 21 a 24	
	De 25 a 27	8
	De 28 a 30	4
	De 31 a 35	2
Ocupació	Treballant	10
	Estudiant i treballant	5

Font: Diaris de joves catalans a Londres recollits durant el treball de camp

Les GVQ són una perspectiva emergent en les ciències socials en la qual s'estudia la vida quotidiana en clau espaciotemporal des d'una perspectiva subjectiva en què el focus de l'anàlisi és l'individu. L'objecte de les GVQ és l'anàlisi dels espais viscuts pel subjecte i els sentits que aquest els atorga (Lindón, 2006). Segons Lindón les pràctiques estudiades en les GVQ analitzen les activitats o accions quotidianes que un individu fa. L'autora distingeix entre desplaçaments, pràctiques ancorades a un lloc, escenaris, i patrons, i també la rutina de certes pràctiques.

El treball de camp i els diaris dels informants tenien per objecte, precisament, conèixer de quina manera els informants vivien els llocs i els omplien de significat. Amb referència a les pràctiques ancorades a un lloc, els informants detallaven en els diaris els llocs on havien desenvolupat cadascuna de les activitats realitzades, les quals podien estar relacionades amb l'ocupació (treball o estudis), amb el lloc de residència i amb el lleure. Pel que fa als desplaçaments es demanava als informants que facilitessin informació sobre el mitjà de transport utilitzat, els llocs d'origen i de destí del desplaçament, i el temps transcorregut. Gràcies a les entrevistes en profunditat realitzades de forma paral·lela, ha estat possible entreveure quines activitats acaben sent rutines, les relacions de les persones amb els espais que utilitzen, i el significat que tenen i les emocions que desperten alguns espais per als informants.

Així, a través dels mètodes qualitius i quantitius, complementaris, s'han estructurat els resultats en quatre àmbits: primer, l'allotjament i l'entorn residencial, en el qual ens interressem pel barri i el tipus d'allotjament dels informants; segon, les activitats quotidianes, així com els llocs on es desenvolupen, al llarg d'un dia laborable i un de festiu; tercer, els desplaçaments que fan en el desenvolupament de les activitats entre node i node; i finalment, el contacte que les persones joves mantenen amb les xarxes i persones dels seus llocs d'origen i els de destí.

7.3.2. L'allotjament i l'entorn residencial

Bona part de les persones joves que han participat en l'enquesta en línia viuen a la zona est i nord-oest de Londres (districtes, per ordre de representativitat: Redbridge, Islington, Tower Hamlets, Kensington i Chelsea), i això es correspon amb els resultats que ja hem comentat en la secció anterior.

L'enquesta també recull informació sobre el tipus d'allotjament de les persones joves catalanes (taula 7.3), en què es detecten situacions força diferenciades segons la renda disponible i la situació personal de les persones joves. En general, però, la fórmula més comuna és la d'una habitació individual en un pis compartit. La segona fórmula més estesa és la de l'estudi o pis petit d'una o dues habitacions. És notable el percentatge dels que comparteixen habitació, amb un grau més baix d'intimitat. Entre les opcions menys comunes trobem la de viure en un hostel o residència, aquesta és una opció temporal que trien un bon grapat de persones joves en arribar a la ciutat abans no troben un altre espai o allotjament propi, tasca molt difícil segons posen de manifest els informants en les entrevistes.

Finalment, hi ha l'opció de viure amb una família, que és molt comuna entre els que treballen d'*au-pair* o entre voluntaris que treballen a canvi de l'allotjament i manutenció i/o cobren un salari simbòlic. Aquesta darrera estratègia és concebuda com una manera fàcil i segura d'emigrar amb l'allotjament assegurat, com a punt de partida per aconseguir alguna altra opció millor en les entrevistes. Aquest és el cas de la Cristina, una jove que tot just havia arribat feia un mes a la ciutat en el moment de l'entrevista i que estava vivint en un hostel prop de Hyde Park. En el moment de l'entrevista, la Cristina estava buscant un altre allotjament, però fins al moment no n'havia aconseguit cap de central a un preu assequible. Ella exposa que hi ha una gran competitivitat entre els demandants per aconseguir un bon preu de lloguer i un lloc en condicions.

TAULA 7.3. Fórmules d'allotjament de les persones joves catalanes enquestades, organitzades per grau d'intimitat (de menys a més)

	Dona	%	Home	%	NS/NC	Total	%
Habitació compartida en pis/casa compartit/da	13	10	5	11	2	20	11
Habitació compartida amb parella en un pis/casa compartit/da	2	2				2	1
Habitació individual en un pis/casa compartit/da	61	48	28	61	1	90	51
Habitació individual en família	4	3				4	2
Habitació individual en residència/hostal	4	3				4	2
Lloc propi (estudi/apartament/casa)	43	33	13	28		56	32
No contesta	1	1			1	1	1
Total	128	100	46	100	3	177	100

Font: Enquesta en línia duta a terme durant el treball de camp amb joves catalans a Londres

En general, les entrevistes i l'enquesta mostren que les persones joves catalanes busquen opcions en àrees on l'allotjament pugui ser més econòmic i fórmules d'allotjament compartit que els permetin, sacrificant la intimitat, assumir el cost del lloguer. Els espais propis, amb un grau més alt d'intimitat, són minoritaris respecte de les altres fórmules compartides. Malgrat això, entre les dones entrevistades les fórmules d'allotjament impliquen una solució amb més intimitat (lloc propi o habitació pròpia en residència-hostal) que les dels homes. Poca intimitat, poca centralitat i certa precarietat seria la tònica comuna en les solucions d'allotjament de les persones joves catalanes a la ciutat.

7.3.3. Ocupacions i activitats quotidianes

Tal com s'apunta en el capítol 8 amb més profunditat, la gran majoria de les persones joves catalanes que van respondre l'enquesta estaven treballant (71%), i el segon grup majoritari va ser el de les persones joves que treballaven i estudiaven (14%), seguit pels que només estudiaven (7%). Però com són els treballs d'aquestes persones? Gairebé la meitat dels informants declaren tenir una feina d'acord amb els seus estudis, tot i que les dones tendeixen a tenir més treballs per sota del nivell dels seus estudis més que no pas els homes. La dada important és, però, que prop del 20% declara que no té feina o que desenvolupa feines poc qualificades.

Una altra de les preguntes de l'enquesta estava dirigida a analitzar la possibilitat que tenien les persones joves d'estalviar durant la seva estada a Londres. La taula 7.4 permet veure'n els resultats obtinguts, segons els quals només en el 37% dels casos podien estalviar, mentre que d'altres havien de demanar ajuda a la família o els amics, o bé simplement acabaven el mes a zero.

TAULA 7.4. Possibilitats d'estalviar de les persones joves durant la seva estada a Londres

	Dona	%	Home	%	NS/NC	Total	%
No sap o no contesta	9	8	4	9		13	7
No, i a més he de demanar ajuda a la família o amics	10	8				10	6
No, en absolut	13	10	3	7	1	17	10
Depèn del mes	15	12	5	11		20	11
Sí, però una quantitat mínima	41	32	9	20	2	52	29
Sí, suficient	40	31	25	54		65	37
Total respostes	128	100	46	100	3	177	100

Font: Enquesta en línia duta a terme durant el treball de camp amb joves catalans a Londres

Els prismes espaciotemporals dels entrevistats, encara que diversos segons les situacions, són en conjunt més homogenis en dies laborals que en festius. Treballar lliga les persones joves a una rutina diària, i això suposa tenir menys possibilitats de desenvolupar activitats i de visitar llocs. El nombre de nodes o llocs visitats on es desenvolupen les diferents activitats és molt inferior en el cas d'aquells que treballen o estudien a temps complet (jornades llargues) i viuen lluny dels seus llocs de feina o estudi. En aquests casos, els llargs desplaçaments suposen una gran inversió de temps i cost per a la persona. No obstant això, sí que s'observen diferències entre homes i dones en relació amb la seva quotidianitat en dies laborals, les dones tendeixen a fer més activitats en dies laborals que els homes. Els homes basen principalment el seu dia en dos nodes: feina i lloc de residència. Les dones, d'altra banda, tendeixen a aprofitar el camí a casa per fer altres activitats, ja siguin domèstiques, com la compra al supermercat, o d'oci, com ioga o altres activitats personals.

TAULA 7.5. Característiques de les persones joves catalanes a Londres per a la interpretació de les trajectòries quotidianes (perfil de l'emigrant, feina, allotjament, nodes, temps de desplaçament i xarxes socials)

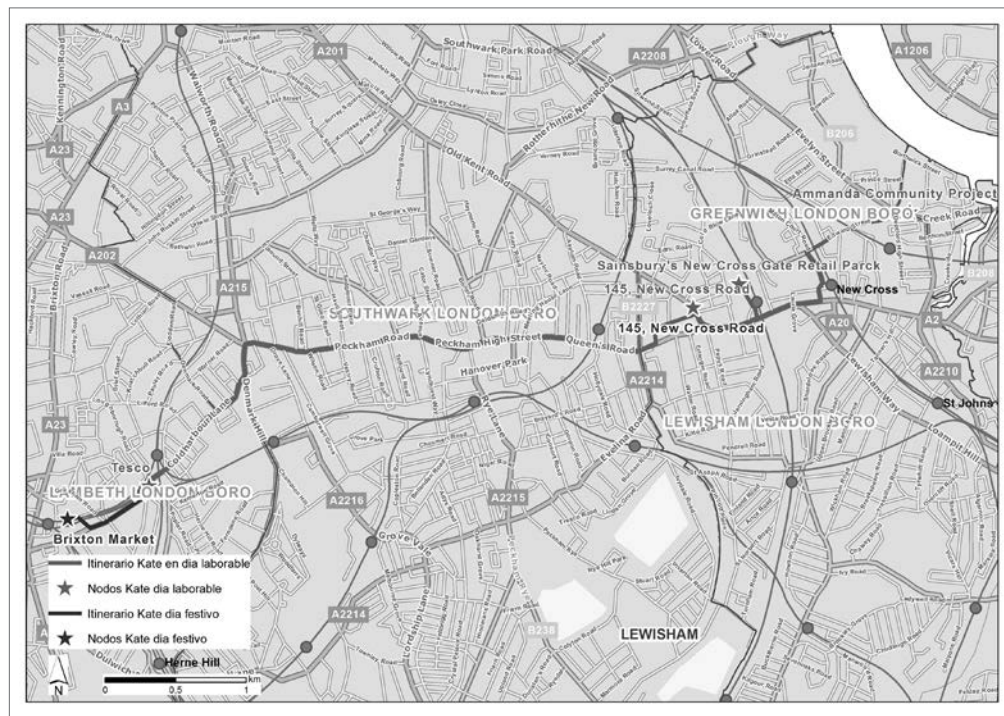
	Edat	Data d'arribada a Londres	Estat civil actual	Tipus de feina	Tipus d'allotjament	Nodes en dia laboral	Temps de desplaçament total al dia	Xarxa social
Clàudia	De 25 a 27	Gener 2012	En parella	Qualificada (canvi de carrera)	Habitació doble en pis compartit	3	130'	Catalans
Astrid	De 28 a 30	Setembre 2012	Soltera	Qualificada d'acord amb estudis	Habitació doble en pis compartit	4	100'	Catalans
Hòria	De 30 a 35	Març 2013	Casada	Qualificada d'acord amb estudis	Pis propi d'una habitació	5	100'	Indiferent
Cristina	De 18 a 20	Febrer 2015	Soltera	No qualificada	Hostal	3	90'	Internacionals
Graphic & Alive	De 25 a 27	Juliol 2013	Soltera	Qualificada d'acord amb nivell d'estudis	Habitació compartida amb una persona més	3	90'	Indiferent
Júlia	De 28 a 30	Gener 2012	En parella	Qualificada d'acord amb estudis	Estudi	3	15'	Indiferent
Alicia	De 25 a 27	Juny 2014 (segona emigració)	Casada	Qualificada d'acord amb estudis	Estudi	7	154'	Britànics
Kate	De 25 a 27	Maig 2014	En parella (a distància)	Qualificada però inferior al nivell d'estudis	Habitació doble en pis compartit	6	60'	Indiferent
Xavier	De 30 a 35	Juliol 2015	Solter	No qualificada	Habitació pròpia en pis compartit	1	A casa	(En procés)
Lluís	De 25 a 27	Gener 2012	En parella	No qualificada	Habitació doble en pis compartit	3	90'	Catalans
Martí	De 24 a 25	Octubre 2013	En parella	Qualificada d'acord amb estudis	Habitació doble en pis compartit	4	60'	Indiferent
Roger	De 28 a 30	Març 2012	En parella (viuen junts)	Qualificada d'acord amb estudis	Estudi	5	60'	Indiferent
Joan	De 28 a 30	Febrer 2014	En parella	No qualificada	Habitació doble en pis compartit	3	130'	Indiferent
David	De 25 a 28	Setembre 2008	En parella	Qualificada però diferent dels estudis	Casa pròpia als afores de Londres	3	140'	Britànics
Halbert	De 25 a 28	Juliol 2014	Solter	No qualificada	Habitació doble en pis compartit	3	100'	Catalans

Font: Diaris de joves catalans a Londres recollits durant el treball de camp

En la taula 7.5 podem veure que les dones tendeixen a visitar diferents nodes durant el dia laboral, entre 4 i 7, mentre que els homes tendeixen a visitar-ne menys. Per exemple, la Kate, una jove catalana de 27 anys que viu i treballa entre Soutwark, Lewisham i Greenwich; i el Xavier, un jove de 30 anys que viu i treballa a la mateixa casa, a Whitechapel, al districte de Tower Hamlets.

El mapa de la figura 7.2 recull els desplaçaments fets durant un dia laboral per la Kate, amb un total de 5 nodes: la casa, la feina, el supermercat, el lloc on va a fer ioga i el lloc on va a sopar. Això contrasta molt amb la rutina del Xavier, que només té un node en tot el seu dia feiner: la casa on viu, treballa, menja i descansa. Val a dir que el Xavier està treballant com a voluntari fent tasques de manteniment de l'edifici a canvi d'allotjament i manutenció gratuïta, activitat que no li permet tenir gaire experiència amb la ciutat en la qual viu.

FIGURA 7.2. Mapa dels espais visitats i trajectòria de la Kate en un dia laborable a Londres

Font: Diari de la Kate recollit durant el treball de camp

Les trajectòries i experiències espaciotemporals en dies festius són molt més heterogènies, tot i que en general en relació amb això podem distingir dos perfils: aquells que fan tasques més domèstiques i/o socials, desenvolupades sobretot per persones joves amb parella i/o que fa més temps que estan a la ciutat; i un segon grup que es dedica a conèixer la ciutat

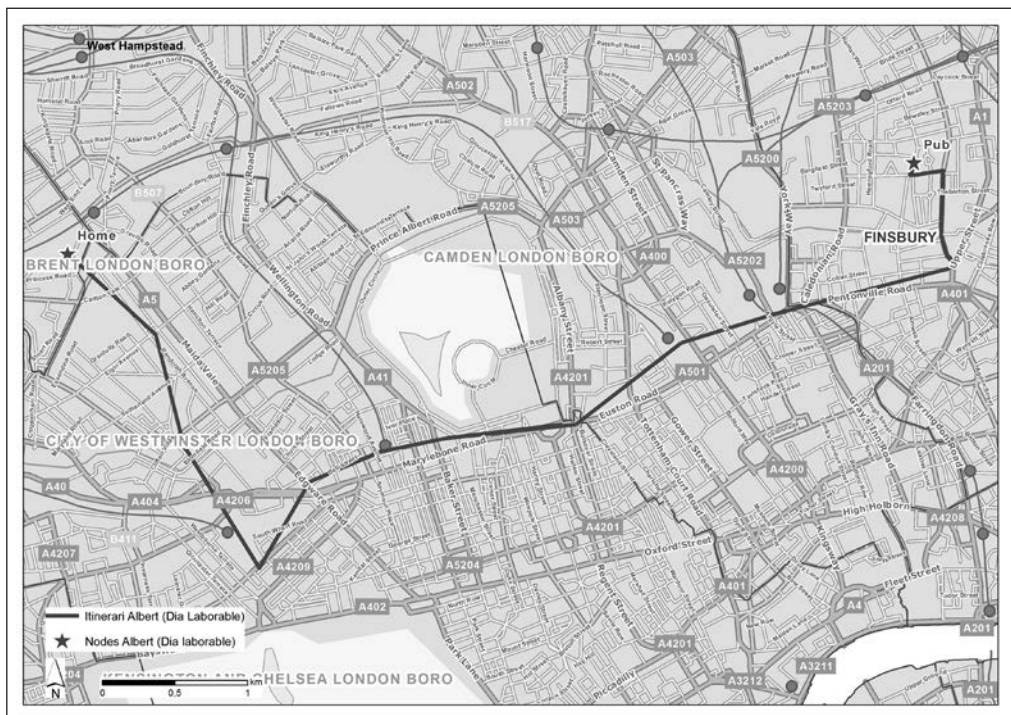
i a fer en general activitats més turístiques, normalment persones joves que porten menys temps a la capital britànica.

7.3.4. La importància dels desplaçaments

Les preguntes de l'enquesta permeten valorar quant temps destinen les persones joves catalanes als seus desplaçaments quotidians entre el lloc de residència i el lloc de treball o estudi. La gran majoria dels participants en l'enquesta treballen a zona 1, zona on hi ha més opcions de feina a causa de la gran concentració d'empreses. Tanmateix, una bona part viuen a zona 2 i treballen a zona 1 (30%), la qual cosa requereix de desplaçaments diaris per anar a treballar o estudiar. De fet, tal com mostra a la taula 7.5, la gran majoria de persones joves destina entre 35 i 45 minuts cada dia a aquests desplaçaments, que, a més són costosos i requereixen sovint de l'ús de més d'un mitjà de transport.

La figura 7.3 mostra un mapa que recull els desplaçaments que l'Albert fa durant un dia laborable. L'informant es desplaça cada dia des del seu domicili a Kilburn (districte de Camden) per anar a treballar a Finsbury (districte d'Islington); per tant, és una de les persones joves que viu a zona 2 i treballa a zona 1. Encara que es tracta d'una distància relativament curta, el trajecte li suposa un total de 50 minuts, ja que el fa amb bicicleta.

FIGURA 7.3. Mapa dels desplaçaments de l'Albert en un dia laborable

Font: Diari de l'Albert recollit durant el treball de camp

Les rutines diàries i la complexitat de la ciutat comporten que les persones joves tinguin experiències espacials fragmentades i parcials. No obstant això, aquesta pobra experiència a nivell físic contrasta amb la notable experiència espacial que aquestes persones joves tenen a través de la tecnologia mòbil. La majoria manifesta que utilitza Google Maps o Citymapper per planificar els seus trajectes i orientar-s'hi. Les noves tecnologies els faciliten informació que en contextos no intervinguts per la tecnologia només es podrien aconseguir a través de la interacció geogràfica amb Londres, però el fet d'obtenir-les a través d'aquestes aplicacions informàtiques els permet moure's de manera més ràpida i eficaç per Londres i estalviar temps en els desplaçaments.

7.3.5. Entre aquí i allí. Transmigració, pràctiques polítiques i noves tecnologies

Londres es va convertint, a poc a poc, en la seva nova llar. La rutina diària dels dies laborables i també el descobriment progressiu que aquestes persones joves van fent de la ciutat expliquen aquest fet. M&M, un dels entrevistats, relata com va ser el moment en què va anomenar *casa* la seva habitació a Londres:

“Quan vaig tornar després de Nadal ja vaig tenir la sensació, que crec que és bona, de sortir de Finsbury Park Station i saber on és el bus, saber quin bus he d'agafar, ja saps a quines hores passen, ja no has de preguntar... i quan arribes a casa, poses la clau al pany i dius: uah!, ara sóc a casa!” (M&M).

El temps viscut a la ciutat i la consegüent integració de les persones joves a base d'establir una rutina i d'aconseguir una major interacció amb la ciutat i els seus habitants és el que els permet reconsiderar el que conceben com a *casa*. Els informants defensen que, precisament, un dels moments més significatius en els quals es pregunten què consideren que és *casa* és quan visiten Catalunya després d'haver estat a Londres durant uns mesos. És en aquest moment que es veuen en la tessitura d'haver-se d'inserir en el seu context original i ser ara ells mateixos persones diferents. S'adonen llavors que ja han tingut experiències significatives a la ciutat de Londres, que ja han començat a integrar-se en la ciutat i que han començat a crear vincles. És quan tornen als seus orígens que es troben que han de qüestionar-se la seva identitat, la seva pertinença.

No obstant això, per molt temps que aquestes persones joves passin fora de Catalunya mai no acaben perdent les seves arrels i vincles amb el país d'origen, en part gràcies a les noves tecnologies. Les persones joves informants mostren un ús intensiu de les eines digitals de comunicació; l'ús d'Internet és l'activitat més estesa entre les persones joves catalans a Londres en el temps lliure. La major part del temps que estan connectades a Internet és per utilitzar xarxes socials, i Facebook és la xarxa que més utilitzen per mantenir el contacte amb les persones que resideixen a Catalunya, tot i que també són comunes altres aplicacions de mòbil, com el Whatsapp.

La Clàudia, una de les persones joves entrevistades, va demanar als seus amics catalans que la mantinguessin en el grup de xat mentre era a Londres. Ella explicava que moltes vegades li era difícil veure que els seus amics estaven sortint i fent activitats junts mentre ella era a Londres sola, sobretot al principi, quan encara no estava integrada. Va arribar un moment en què les seves xarxes i rutines a Londres estaven molt més consolidades i no

li afectava tant estar lluny de Catalunya. La Clàudia ha retornat recentment a Barcelona, i un cop instal·lada a la seva ciutat d'origen va ser als amics de Londres als que els va demanar que encara que ja no vivia allà no l'esborressin del grup del xat; de manera que va fer, a la inversa, el mateix procés que quan se'n va anar a Londres. Aquest exemple és realment interessant per poder entendre la situació de transmigració en què viuen aquestes persones joves catalanes a Londres: entre aquí i allí, reinventant la seva territorialitat i la seva identitat en cada moviment que fan.

Aquest vincle entre l'aquí i l'allà propi dels transmigrants configura les vides de geometria variable de les persones joves catalanes a Londres: físicament estan a Londres desenvolupant les seves activitats quotidianes, i alhora estan connectats amb els amics i familiars a Catalunya i hi comparteixen el dia a dia. No obstant això, les experiències i vivències són molt diverses entre ells, com, per exemple, l'experiència que hem mencionat del Xavier, que treballa i viu al mateix edifici i, com a conseqüència, molts dies laborables ni tan sols surt de l'edifici. Podríem dir que aquest jove informant realment viu a Londres? Com influeix això en el seu coneixement espacial i, per tant, en la seva integració a la ciutat?

7.4. Conclusions

Les dades recollides mostren que la precarietat laboral i residencial de moltes de les persones joves a Londres canvia i condiona la seva experiència espaciotemporal a la ciutat. D'una banda, aquesta precarietat els obliga a optar per la incertesa i la hipermobilitat, a obrir-se a diferents maneres de treballar, incloent-hi treballs mòbils i temporals vinculats a la feina per agències, en què criden el treballador en funció de les necessitats de l'empresa (com, per exemple, els contractes de zero hores), la qual cosa pot comportar desplaçaments variables i desconeguts cada dia. Això també es tradueix en desplaçaments llargs i costosos que poden arribar a comprometre un total de tres hores diàries, de manera que el jove hi ha de fer una gran inversió en temps i diners. La tipologia de la feina, que sol ser de llargues jornades laborals i d'alta demanda física, així com una xarxa de contactes limitada o molt dispersada a la ciutat de Londres, juntament amb la suposada dificultat per organitzar trobades, fa que les persones joves mostrin rutines durant els dies laborables poc complexes i limitades principalment a anar i tornar de la feina.

La precarietat i la inestabilitat en què es troben les persones joves catalanes a Londres ens porta a preguntar-nos què és el que els fa aguantar la situació, quins són els motius per acceptar aquesta condició i fins quan seran capaços d'aguantar-la. Per respondre aquestes qüestions cal tenir en compte el projecte migratori d'aquestes persones joves. La gran majoria de les que hem entrevistat considera la seva estada a Londres temporal, lligada a la situació de crisi a Espanya. Aquestes persones joves manifesten haver emigrat per falta d'oportunitats laborals al seu país d'origen i amb l'objectiu de millorar el seu currículum per tenir més opcions de treball en un futur. Així doncs, la condició de temporalitat de la seva estada, juntament amb el pensament d'estar millorant les seves possibilitats d'integració al mercat laboral català un cop retornin, gràcies a una millora del seu capital cultural i social (Jendrissek, 2016), és el que els ajuda a aguantar la situació d'inestabilitat i precarietat a Londres.

Lindón (2006) defensa que una de les aportacions més interessants de les GVQ és la possibilitat d'analitzar les pràctiques quotidianes de mobilitat en diferents claus. L'autora defensa que unes de les més significatives són l'edat i el gènere. En aquest capítol, hem utilitzat altres claus que hem considerat rellevants, com ara el fet de tenir parella o no, o el temps que les persones joves porten a Londres; però el gènere ha estat certament important. Els informants tenen edats compreses entre els 18 i els 35 anys, amb situacions personals i familiars molt diferents, tot i així, s'ha detectat una important diferència de gènere entre ells: les dones tendeixen a tenir rutines diàries més complexes i diverses, que impliquen el desenvolupament d'un nombre més gran d'activitats i llocs visitats per desenvolupar-les que no pas els homes.

En general, les experiències espacials en dies festius són més diverses que en dies laborables, impliquen una quantitat i diversitat més gran d'activitats i llocs utilitzats. Les diferències en els diaris de dies festius estan relacionades amb els estils de vida, amb l'estabilitat econòmica i amb el temps que fa que són a la ciutat. Ley (1983) posa de manifest que el camp d'informació espacial entre persones migrants és normalment inferior al de les persones no migrants, i encara és menor entre els que acaben d'arribar al lloc. L'autor ho associa al fet que les persones migrants tenen menys experiència espacial que les persones que han viscut tota la seva vida al lloc, ja que el seu temps viscut i la interacció amb l'espai és menor. Però no només això, sinó que també el fet d'haver-hi passat menys temps suposa haver tingut menys experiències i menys participació entre els grups socials. Els casos exposats en l'article mostren que les persones joves catalanes a Londres, per la seva situació de precarietat i d'emigrants, tenen poca experiència espacial amb la ciutat, i la que tenen està força limitada a les trajectòries quotidianes entre el lloc de treball/estudis i casa. Aquests trajectes lineals estan relacionats amb jornades laborals intenses; i també amb la durada dels desplaçaments, que tendeixen a ser d'entre 35 i 45 minuts per trajecte.

Aquest capítol aporta una mica més d'informació sobre com és la vida de les persones joves que marxen de Catalunya a la recerca d'oportunitats laborals que no han trobat al seu país. Hem analitzat el cas concret de 15 persones joves catalanes que viuen a Londres. Al llarg del capítol hem pogut veure la incidència directa en la precarietat i la inestabilitat que experimenten les persones joves a Londres a través de dues variables: el gènere i el temps de residència a Londres, les quals són claus per entendre com és la seva quotidianitat a la ciutat i, a la vegada, el seu grau d'experiència espacial. La situació de precarietat laboral està força relacionada amb el temps que fa que el jove viu a Londres i, per tant, al coneixement que té de la societat en què viu (com funciona, el domini de l'idioma, etc.); és en aquest sentit que es pot explicar aquesta precarietat laboral per la condició d'immigrant de les persones joves. No obstant això, la situació de precarietat en allotjament, encara que també està facilitada per la seva condició social, pot estar molt influenciada pel mercat immobiliari de la ciutat i les seves pròpies dinàmiques de preu i gentrificació. D'aquesta manera, deixem per a futures investigacions conèixer fins a quin punt aquesta dificultat per trobar un espai propi a Londres és deguda a la seva condició d'immigrant, a la seva condició de jove o al simple fet de viure en una de les ciutats més cares del món.

Finalment, també és important tenir en compte el context en el qual vivim per entendre la situació de transmigració en què es troben les persones joves catalanes a Londres.

L'abaratiment dels vols internacionals intraeuropeus, especialment els *low cost* entre grans destinacions, i el lliure accés de la ciutadania a la informació a través d'Internet, a més a més de les xarxes de comunicació en línia permeten a les persones joves d'avui en dia, d'una banda, conèixer el seu lloc de destí abans d'anar-hi i també mantenir fàcilment el contacte amb aquells que deixen a Catalunya. Internet i les xarxes fan més fàcil l'estada i l'enfortiment de les relacions i xarxes a l'origen i al destí. Això fa que aquests nous projectes migratoris siguin molt més flexibles i menys dramàtics que en èpoques anteriors (com l'emigració dels anys seixanta i setanta del segle XX) o migracions geogràficament més llunyanes. En aquest sentit, a causa de la seva situació entre aquí i allí, podem afirmar que les persones joves catalanes a Londres són transmigrants.

7.5. Bibliografia

ÁLVAREZ, D. (2015). *La falta de empleo para jóvenes impulsa la emigración a cotas récord*. Disponible en línia a: <<http://www.lavanguardia.com/economia/20151205/30604450315/empleo-jovenes-emigracion-record.html>> [Consulta: 10 de maig de 2016].

BBC (2015). *London's population hits 8.6m record high*. Disponible en línia a: <<http://www.bbc.com/news/uk-england-london-31082941>> [Consulta: 2 de maig de 2016].

CORTÉS, A.; MONCÓ, B. i BETRISEY, D. (2015). *Movilidad transnacional de jóvenes españoles y latinoamericanos. Una comparación en contexto de crisis*. Madrid: Centro de Arte Reina Sofía.

DOMINGO, A. i BLANES, A. (2015). "Inmigración, migración y emigración en España: Estado de la cuestión y perspectivas de futuro". A: *Anuario de la inmigración en España 2014*. Barcelona: CIDOB, p. 94-122.

CABRÉ, A. i DOMINGO, A. (2013). "La emigración desde Cataluña: aspectos demográficos y prospectivos". A: SÁNCHEZ, E. i ALONSO, X. (Ed). *Nuevos flujos y gran recesión*. Barcelona: CIDOB, p. 21-44.

JENDRISSEK, D. (2016). "Building a future in times of crisis. Young highly qualified migrants in the UK". A: *Journal of Contemporary European Studies*.

LEY, D. (1983). *A social geography of the city*. Nova York: Harper & Row Publishers.

LINDÓN, A. (2006). "Geografías de la vida cotidiana". A: HIERNAUX, D. i LINDÓN, A. (Dir). *Tratado de la geografía humana*. Mèxic: UAM - Anthropos.

NATIONAL STATISTICS (2015). "National Insurance Number Allocations to Adult Overseas Nationals to June 2015". A: *National Insurance number allocations to adult overseas nationals entering the UK*. Disponible en línia a: <<https://www.gov.uk/government/collections/national-insurance-number-allocations-to-adult-overseas-nationals-entering-the-uk>>e-uk> [Consulta: 4 de maig de 2016].

RUBIO, C. (2013). "Londres, tierra prometida. La emigración de los jóvenes titulados universitarios catalanes a Londres". A: *Perifèria*, núm. 18, p. 2.

SASSEN, S. (1999). *La ciudad global. Nueva York, Londres, Tokio*. Buenos Aires: Eudeba.

SASSEN, S. (2015). *Expulsiones, brutalidad y complejidad en la economía global*. Madrid: Katz.

L'emigrant 2.0

Emigració juvenil, nous moviments socials i xarxes digitals

PART III. EXPERIÈNCIES

Presentació

Aquí i allà: els plans d'emigració de les persones joves universitàries i les realitats que troben a Londres

Les perspectives de migració futura dels i de les estudiants que participen en programes de mobilitat universitària internacional

La identitat migrant dels joves catalans a Londres

Marxar per tornar. L'adquisició de competències professionals en l'emigració internacional de les persones joves

PRESENTACIÓ

Clara Rubio Ros

Aquesta part explora les experiències viscudes dels joves emigrants a Londres, tant les de tipus individual com les que afecten les identitats col·lectives. Com hem vist fins ara, és difícil conèixer del cert quants joves catalans han marxat a l'estranger, ja que les dades estadístiques són imprecises. Fins i tot hem vist que és possible que el gruix total dels emigrats no sigui tan significatiu com ha deixat entreveure el discurs mediàtic. No obstant això, sí que és rellevant el fet que l'emigració juvenil sigui encara ara, vuit anys després de l'inici de la crisi i quatre anys després de l'auge d'emigració, un tema de gran rellevància social i mediàtica. És, doncs, en aquest sentit que autors com Cabré i Domingo (2013) defensen que es tracta d'un tema més important qualitativament que no pas quantitativament. Per això, amb l'objectiu d'aproximar-nos al fenomen de l'emigració juvenil des d'un punt de vista qualitatiu, es presenten a continuació quatre articles que expliquen des de diferents perspectives com són les experiències de mobilitat internacional dels joves catalans.

El vuitè capítol, de Clara Rubio i Tanja Strecker, explora les perspectives de l'emigració entre els universitaris catalans i mostra quines són les experiències viscudes pels joves catalans a Londres. A partir d'una enquesta duta a terme a totes les universitats públiques catalanes, les autores mostren que la mobilitat internacional després dels estudis universitaris és present en la major part dels casos. Aquesta voluntat de marxar es concreta en diferents formes, tant per poder ampliar els estudis o per millorar un idioma estranger, com per anar-hi a treballar i adquirir una experiència internacional. Les autores també mostren les motivacions i les experiències dels joves catalans a la ciutat de Londres, i els seus plans de futur. I conclouen que la tipologia de la persona jove catalana emigrada és d'una noia, d'entre 20 i 25 anys i amb estudis universitaris en ciències socials. Els joves mostren un nivell alt de satisfacció general amb la seva experiència, una mica inferior és la seva satisfacció amb la feina, la qual cosa corrobora que els joves no han marxat només per treballar, sinó que busquen alguna cosa més a l'estranger. A més a més, l'article apunta la voluntat dels joves a Londres, com també dels joves universitaris, de tenir una estada finita a l'estranger, ja que mostren voluntat de tornar a Catalunya.

El novè capítol, de Vasi Mocanu i Enric Llorca, analitza les identitats dels universitaris que han participat en programes de mobilitat europea. A partir de l'estudi de cas de tres ciutats

europées –Lleida (Catalunya, sud d'Europa), Oulu (Finlàndia, nord d'Europa) i Bucarest (Romania, est d'Europa)–, els autors analitzen la voluntat dels joves que han participat en programes de mobilitat europeus de tornar als seus països, de tornar a emigrar a un altre país, o bé de quedar-se on han anat a fer el programa de mobilitat. Els resultats mostren com de diferents són les perspectives sobre el lloc on viure en funció de les variables classe social, gènere i país d'origen. Els autors mostren que els joves que han gaudit d'una experiència de mobilitat veuen amb els mateixos ulls viure al seu propi país i viure a qualsevol altre país europeu, perquè abracen una identitat europea. En l'anàlisi de les variables, els autors mostren que els joves de classes socials superiors tenen menys interès a viure fora d'Europa que no pas els de classe mitjana o mitjana-baixa; paral·lelament, les noies són les que tenen més tendència a preferir retornar al país d'origen. Tenint en compte el país d'origen, els joves procedents de països del sud i/o amb economies menys fortes tenen més tendència a voler marxar fora un cop acabada l'experiència de mobilitat.

El desè capítol, de Clara Rubio, Montserrat Clua i José Sánchez Garcia, analitza les identitats personals i col·lectives dels joves en l'emigració. Amb l'objectiu de saber com s'autodefineixen els joves catalans a Londres: immigrants, emigrats, turistes, etc. Es pretén veure quina és la seva adscripció identitària, entenent que la categoria "immigrant" és una categoria altament estigmatitzada i vinculada a una categoria de poder. En aquest sentit, l'article mostra quins són els arguments dels joves catalans per considerar-se immigrants a Londres, o per no fer-ho, i analitza quins són els elements que hi entren en joc.

L'onzè capítol, de Neus Alberich, Clara Rubio i Pau Serracant, aborda les realitats que trobem en el retorn d'aquests joves emigrats. L'article, doncs, pretén veure quines són les competències adquirides pels joves catalans que han tingut una estada a Londres superior a un any i que han tornat recentment a Catalunya, per tal d'entendre què aporta una estada internacional als joves i, alhora, veure quin és el valor que el mercat laboral català atorga a aquestes competències adquirides. S'hi van fer 11 entrevistes en profunditat a joves catalans, que estan complementades amb vuit entrevistes en profunditat fetes a reclutadors catalans amb l'objectiu de conèixer des del punt de vista de l'empresari què es valora de les experiències internacionals.

8. AQUÍ I ALLÀ: ELS PLANS D'EMIGRACIÓ DE LES PERSONES JOVES UNIVERSITÀRIES I LES REALITATS QUE TROBEN A LONDRES

Clara Rubio Ros i Tanja Strecker

En aquest capítol, tractem dos temes relacionats: les expectatives de les persones joves universitàries de Catalunya d'emigrar i la situació de les persones joves catalanes que viuen a Londres. En ambdós casos podem confrontar la imatge mediàtica de la joventut altament preparada que abandona el país per sempre per trobar unes condicions de vida superiors a les que els ofereix Catalunya. Trobem que, tot i que una majoria d'universitaris consideren l'opció d'emigrar, la tendència és planificar una estada temporal i la raó principal per marxar no és la cerca d'una feina, sinó l'experiència internacional en si. La joventut catalana a Londres també vol tornar majoritàriament a Catalunya i espera que la seva experiència a Londres els porti millors possibilitats en el retorn. Algunes de les persones joves viuen en condicions bastant bones a Londres, però d'altres tenen dificultats greus per trobar feina o treballen amb contractes de poques hores en feines que no requereixen el seu nivell d'estudis. Tot i així, el nivell de satisfacció amb l'estada és bastant alt. L'estada temporal a l'estranger sembla que és una estratègia de la classe mitjana per omplir un buit al seu currículum i diferenciar-se positivament en el mercat laboral català en el retorn.

8.1. Introducció

Amb la crisi econòmica a Espanya es va generar una gran alarma social al país: l'emigració de la joventut més preparada del país per una falta aparent d'oportunitats laborals. Així doncs, els diaris es van omplir de cartes al director, editorials i articles que denunciaven aquest fet social, el qual es considerava de gran importància perquè suposava una gran pèrdua per al país després d'haver invertit grans quantitats de diners en la formació d'unes persones joves de la qual acabarien beneficiant-se altres països (Pérez, 2011). No obstant això, com exposen autors com Cachón (2013), es tracta d'un fet que és quantitativament menys significatiu del que es mostra a escala social, i que afecta persones amb doble nacionalitat espanyola que mai no van arribar a viure al país (Llei de la memòria històrica). El que sí que és evident és que la crisi i la manca d'oportunitats laborals per a persones joves han tingut una gran influència en els plans de futur i en les expectatives de la joventut catalana, que ha posat l'emigració com a solució als seus problemes: com mostra el

Cambridge Monitor del 2015, el 84% dels mil·lennista pensa que haurà de marxar del país en un futur proper per poder treballar.

En aquest capítol ens interessem precisament per les expectatives d'emigració de les persones joves catalanes i per conèixer la realitat de la joventut catalana a Londres. A partir d'una enquesta feta a 2.059 estudiants universitaris de grau, màster i doctorat de cinc universitats catalanes (UAB, UB, UdG, UdL i UPF) hem volgut saber: 1) quants d'aquests estudiants consideren la possibilitat de marxar després d'acabar els seus estudis; 2) quins són els seus perfils; 3) quines són les seves motivacions i expectatives i 4) on volen anar. També hem complementat aquesta informació amb una entrevista a un expert en mobilitat juvenil internacional de l'Ajuntament de Barcelona, que, a més, ens ha mostrat la memòria del servei de mobilitat internacional de l'any 2014. Paral·lelament, hem volgut conèixer com és la vida de les persones joves catalanes emigrades a la ciutat de Londres: quins són els motius de la seva emigració, les seves experiències en el món laboral a la capital britànica i els seus plans de futur. Per fer-ho hem disposat de 177 respostes a una enquesta a persones joves catalanes que viuen a Londres i 42 entrevistes en profunditat.

8.2. Joventut catalana, universitat i migració

Madsen *et al.* (2013) sostenen que les transicions entre el treball, l'atur, l'educació i la formació són avui en dia fluïdes i contínues, de manera que les etiquetes estàtiques com la de "ni-ni", les quals només fan una fotografia de la situació de les persones joves, s'han de considerar obsoletes. En els últims anys, diferents articles de premsa han creat la imatge que persones joves aturades altament educades dels països del sud d'Europa es traslladen a un altre país per tal de trobar una feina (Oltermann, 2014; Bausells, 2014). L'anomenada "fuga de cervells" s'ha convertit darrerament en un fenomen que afecta Europa, i Espanya és un dels països que més cervells "perden", especialment des de l'inici de la crisi el 2008 (Carretero, 2016).

L'augment d'emigració espanyola en context de crisi econòmica s'ha d'interpretar tenint en compte la taxa d'atur juvenil a Espanya. En aquest sentit, Jendrissek (2016) apunta que les principals raons perquè les persones joves marxen són l'expectativa de millorar la seva ocupabilitat a Espanya un cop retornats a partir d'experiències internacionals i de l'adquisició d'habilitats lingüístiques i interculturals. Un estudi realitzat per Rodríguez i Ballesteros (2013) assenyala que el 62% de la joventut espanyola pensa que és molt probable que hagin de migrar en un futur pròxim. El Cambridge Monitor (2015) indica que el 84% de la generació del mil·lenni d'Espanya (persones nascudes pels volts de l'any 2000) creu que hauran d'anar a l'estranger en un futur pròxim per tal de trobar feina (88% noies, 80% nois). Aquests estudis indiquen que les persones joves consideren la migració com a principal estratègia per poder consolidar el seu futur. Per tant, la seva raó d'emigrar no és una "recerca d'aventures" com alguns polítics reclamaven el 2012 (*El País*, 30 de novembre de 2012), sinó un intent de trobar un futur.

8.3. Emigració i persones joves catalanes universitàries

La taula 8.1 mostra el nombre d'estudiants universitaris que en el moment de passar l'enquesta es plantejaven anar a l'estranger en acabar els estudis a Catalunya. Dels 2.059 informants que van respondre l'enquesta, només 216 no van indicar que consideraven anar a l'estranger en un futur pròxim, 173 dient que no hi havien pensat i 43 triant l'opció "no sap / no contesta". En altres paraules, el 90% pensava sortir d'Espanya després d'acabar els estudis. Dels que volien tenir una experiència internacional, el 28% no tenia data de retorn (512 informants), i entre els que establien una data aproximada de retorn podem diferenciar tres grups: els que volien fer una estada relativament curta, de sis mesos com a màxim (30%, 551 informants); els que volien fer una estada mitjanament llarga, d'entre un i cinc anys (33%, 608 informants); i els que no volien tornar mai (9%, 172 informants).

TAULA 8.1. Nombre de participants que volen marxar a l'exterior després dels seus estudis i durada de l'estada segons el grau de certesa de marxar (1 = poc probable; 4 = molt probable)

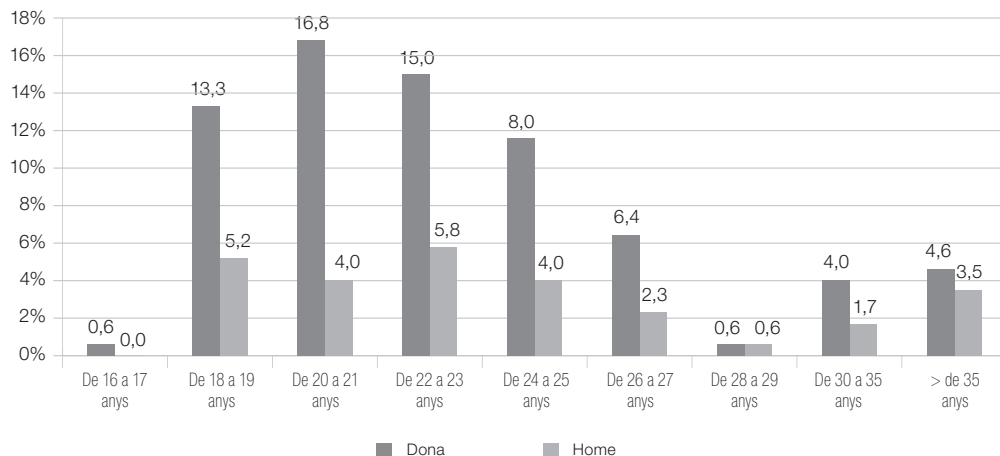
	1	2	3	4	Total
No he pensat a marxar	86	73	12	2	173
Sí, per a una estada de fins a 3 mesos	14	103	81	34	232
Sí, per a una estada d'entre 4 i 6 mesos	6	90	142	81	319
Sí, per un any	2	79	152	86	319
Sí, per a una estada d'entre 1 i 3 anys	6	43	111	72	232
Sí, per a una estada d'entre 3 i 5 anys	1	6	24	26	57
Sí, però no sé quan tornaré	11	87	236	178	512
Sí, per sempre	1	9	58	104	172
NS/NC	7	26	10		43
Total	134	516	826	583	2.059

Font: Enquesta en línia duta a terme durant el treball de camp amb estudiants d'universitats públiques catalanes

8.3.1. Perfils i nivell de certesa de voler marxar

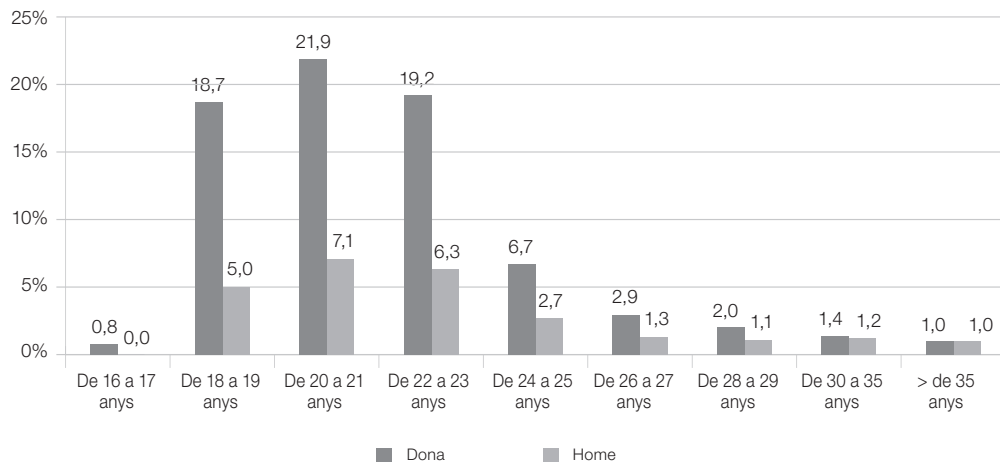
En aquesta secció es comparen els perfils dels joves que en el moment de l'enquesta volien anar a l'estranger o no hi volien anar respecte a: edat, sexe, ocupació, branca dels estudis, experiències internacionals anteriors i contactes previs amb altres persones que vivien a l'estranger.

GRÀFIC 8.1. Edat i sexe dels participants a l'enquesta que no tenen pensat marxar a l'estranger. Percentatge

Font: Enquesta en línia duta a terme durant el treball de camp amb estudiants d'universitats públiques catalanes

GRÀFIC 8.2. Edat i sexe dels participants a l'enquesta que sí tenen pensat marxar a l'estranger. Percentatge

Font: Enquesta en línia duta a terme durant el treball de camp amb estudiants d'universitats públiques catalanes

El gràfic 8.1 indica que les noies d'edats compreses entre 18 i 23 anys tenen més predisposició a anar a l'estranger, també perquè és el gruix d'edat més representat a l'enquesta. Pel que fa a les diferents branques d'estudi, aquells que pensaven més a anar a l'estranger eren els científics socials (55%), seguits pels científics (34%) i els enginyers (9%).

TAULA 8.2. Nombre de persones que els informants coneixen a l'estranger en funció de si volen marxar o no. Percentatge

Nombre de persones que coneix a l'estranger	Els que volen marxar	Els que no volen marxar
0	5	8
1	9	10
de 2 a 5	38	49
Més de 5	40	21
NS/NC	8	12
Total	100	100

Font: Enquesta en línia duta a terme durant el treball de camp amb estudiants d'universitats públiques catalanes

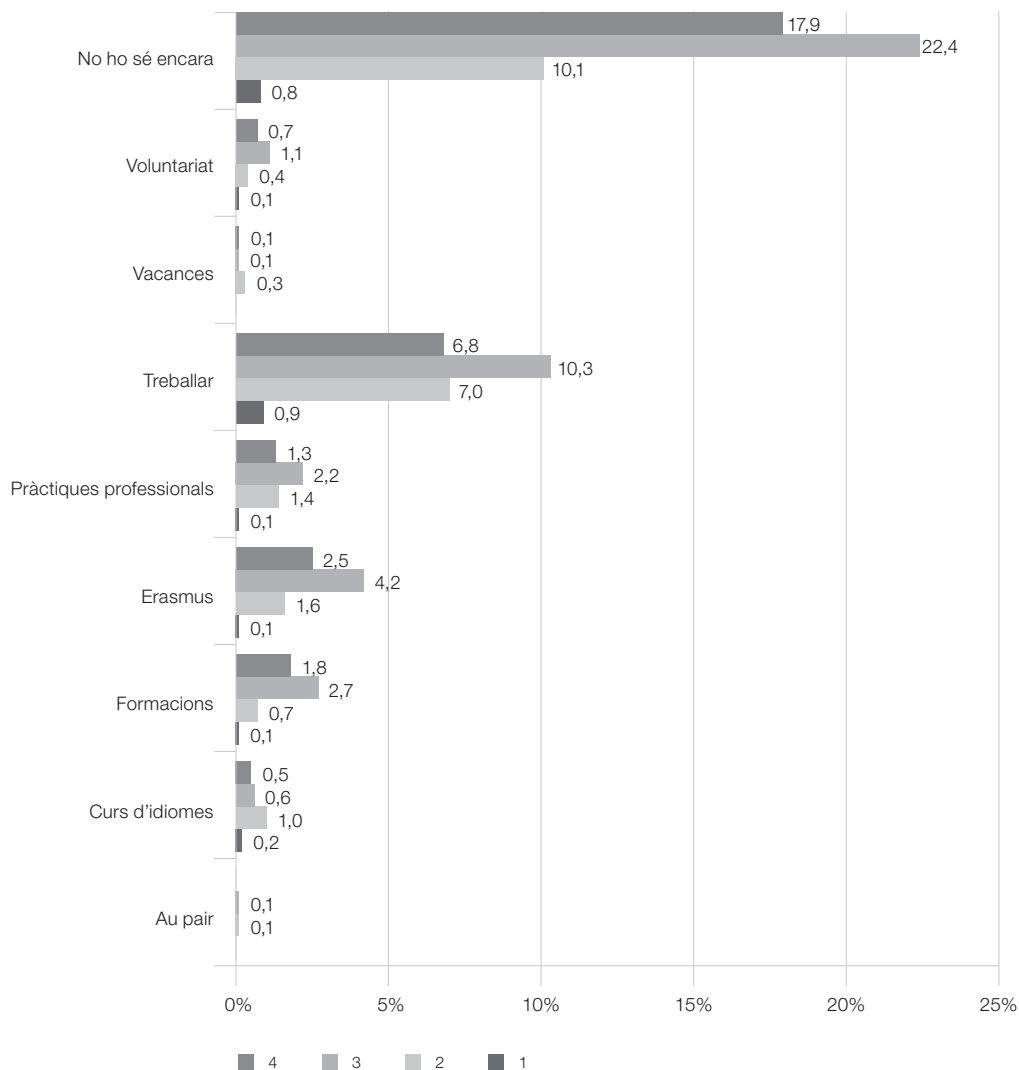
La taula 8.2 analitza la influència del fet de conèixer algú que viu a l'estranger en relació amb el fet de voler marxar. La gran majoria dels informants van indicar que coneixien més de dues persones que vivien a l'estranger (el 78% entre els que volien marxar i el 70% entre els que s'hi volien quedar). Si comparem els participants que no coneixen ningú o només una persona que viu a l'estranger amb els que en coneixen més de cinc, ens trobem que les persones interessades a emigrar és molt més probable que coneguin més gent a l'estranger, de manera que conèixer més de cinc persones a l'estranger sembla que és un factor que afavoreix la predisposició a voler marxar.

8.3.2. Raons

L'enquesta també va preguntar per les raons que tenien els joves per marxar. La raó principal era "tenir una experiència internacional" (41%); la segona raó més nombrada va ser "per treballar a l'estranger" (27%), seguit de "millorar la llengua" (17%), "estudiar a l'estranger" (9%) i ser capaços de "ser econòmicament independents i tenir un apartament propi" (3%).

Si comparem les raons per les quals els participants volien anar a l'estranger amb l'activitat que tenien previst fer, trobem una certa analogia. El gràfic 8.3 mostra que el 51% dels participants no estaven segurs de què farien a l'estranger; el 25% hi anaven a treballar i el 14% hi anaven a estudiar (el 8% com a Erasmus i el 6% per fer un curs de formació). Val a dir que hem inclòs a la categoria "no estic segur encara" persones que van dir que no han decidit què fer a l'estranger, així com les persones que van marcar més de dues respostes que són incompatibles, com ara "oci o viatge", "feina" i "voluntariat". En aquest sentit, el 51% que no sap què fer a l'estranger pot incloure moltes situacions diferents. El mateix gràfic 8.3 mostra que el nivell de certesa d'anar a l'estranger era en general més aviat alt. El nivell 3 era el més indicat i el nivell 4 superava el nivell 2, mentre que el nivell 1 només el va mencionar l'1% dels participants. En general, doncs, sembla que entre els participants hi ha una certesa més aviat alta de voler marxar.

GRÀFIC 8.3. Activitat que planegen fer a l'estranger en funció del grau de seguretat de marxar (1 = poc segur; 4 = molt segur). Percentatge

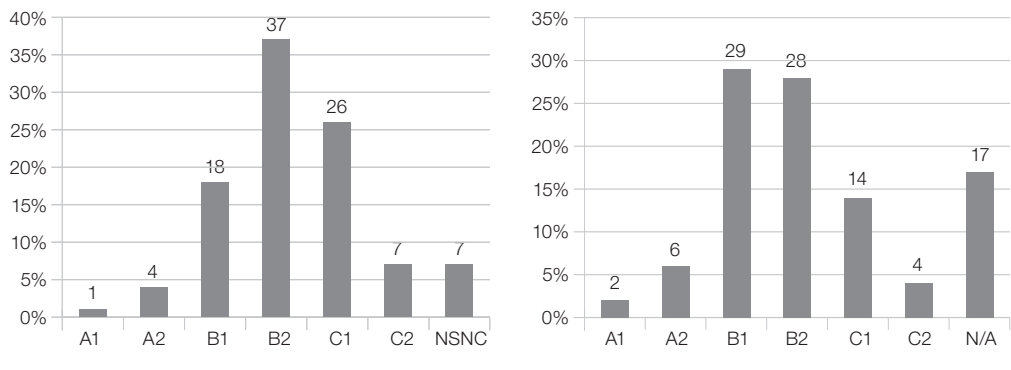

Font: Enquesta en línia duta a terme durant el treball de camp amb estudiants d'universitats públiques catalanes

En l'opinió de l'expert entrevistat de l'assessoria de mobilitat de l'Ajuntament de Barcelona, la majoria dels joves que recorren al servei busquen una experiència internacional relacionada amb l'oportunitat d'aprendre un idioma estranger, preferentment l'anglès. A continuació, el gràfic 8.4 mostra el nivell d'anglès dels participants a l'enquesta, i compara els que estaven interessats a tenir una experiència internacional (dreta) i els que no hi estaven

interessats (esquerra). Les persones joves interessades a viure a l'estranger van mostrar un nivell lleugerament superior d'anglès que els que no volien marxar.

GRÀFIC 8.4. Nivell d'anglès dels joves que volen marxar a l'estranger (esquerra) i nivell d'anglès dels que no volen marxar (dreta). Percentatge

Font: Enquesta en línia duta a terme durant el treball de camp amb estudiants d'universitats públiques catalanes

8.3.3. Destinacions

Davant la pregunta sobre on els agradaria anar, els participants podien triar fins a cinc destinacions; la taula 8.3 en mostra els resultats. Es pot apreciar una clara preferència pels països europeus (63%), seguit d'Amèrica del Nord (16%), gairebé 3 vegades menys que Europa; Amèrica Central i del Sud (8%) i Oceania, Àsia i Àfrica en les últimes posicions.

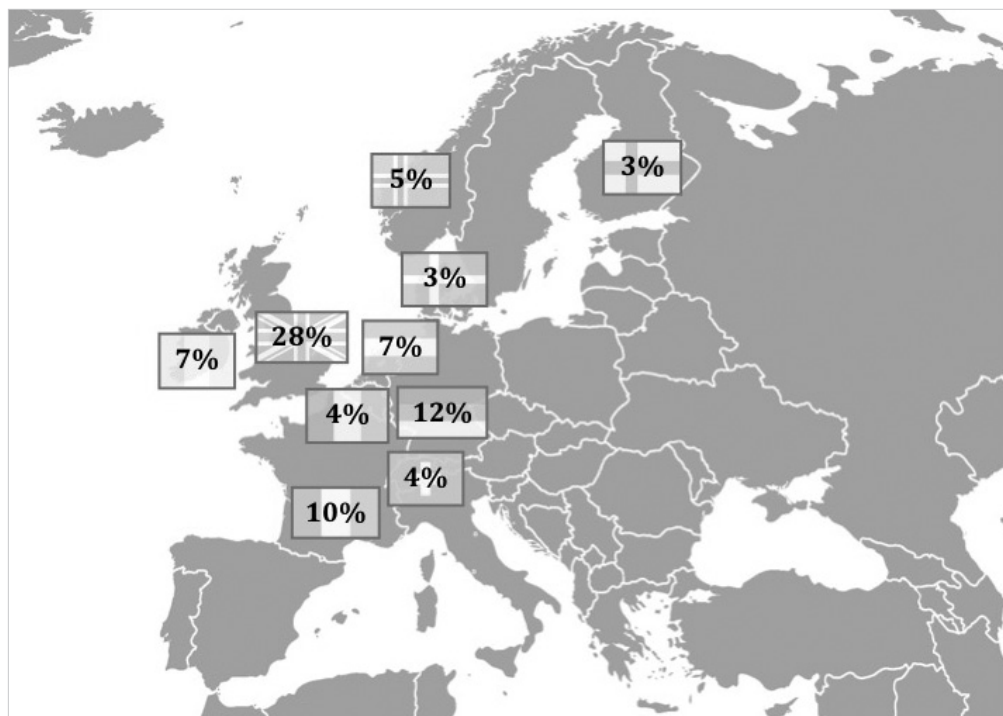
TAULA 8.3. Destinacions preferides dels universitaris catalans. Total de respostes i percentatge

Destinacions	Participants	Percentatge
Europa	3.546	63
Amèrica del Nord	885	16
Amèrica Central i del Sud	476	8
Oceania	351	6
Àsia	308	5
Àfrica	90	2
Total	5.656	100

Font: Enquesta en línia duta a terme durant el treball de camp amb estudiants d'universitats públiques catalanes

La figura 8.1 mostra les principals destinacions dels qui estaven disposats a anar a l'estranger dins d'Europa. La destinació més popular va ser el Regne Unit, amb el 28%, seguit d'Alemanya, amb el 12%, i França amb el 10%; Irlanda i els Països Baixos eren a la quarta posició, amb el 7% cadascun, i després trobem Suïssa amb el 4%, els països nòrdics i Bèlgica (Noruega, amb el 5%; Dinamarca amb el 3%; Suècia, amb el 3%; Bèlgica, amb el 4%, i Finlàndia amb el 3%). Una dada interessant és que molts informants van indicar directament capitals, mostrant un interès particular cap a aquestes ciutats i no cap al país en general. Això és molt clar en el cas del Regne Unit, on el 24% dels que volien anar al Regne Unit van indicar directament la ciutat de Londres com a destinació; l'1%, Manchester; i el 9%, Escòcia (fent diferència entre Escòcia com a país i Edimburg i Glasgow com a ciutats). De la mateixa manera, el 25% dels que van mostrar interès per Alemanya van indicar Berlín com a destinació, i el 16% dels que volien anar a França van indicar París.

FIGURA 8.1. Principals destinacions europees triades pels informats que volen tenir una experiència internacional

Font: Enquesta en línia duta a terme durant el treball de camp amb estudiants d'universitats públiques catalanes

Una cosa similar va passar amb els Estats Units d'Amèrica. El 10% dels estudiants van indicar Nova York i el 6%, Califòrnia. De totes les destinacions fora d'Europa, els Estats Units eren l'únic país on els informants van fer aquestes diferències en les respostes.

Els resultats de l'enquesta encaixen amb les estadístiques de l'assessoria de mobilitat internacional de l'Ajuntament de Barcelona del 2014. La memòria del servei mostra una preferència massiva pels països europeus (71%), en contrast amb altres continents: Amèrica del Sud (12%), Amèrica del Nord (11%), Oceania (3%), Àsia (2%) i Àfrica (1%); fet que pot estar condicionat per la zona Schengen. L'expert de la CIAJ va explicar que molts usuaris arriben a l'assessoria amb un interès cap a països de parla anglesa com ara els Estats Units d'Amèrica o Austràlia, però de seguida canvien cap al Regne Unit o Irlanda quan s'assabenten dels requisits de visat per anar als països de fora d'Europa i les dificultats per aconseguir-los. Ja que en l'actualitat s'està discutint la lliure mobilitat dins de la zona Schengen i sobretot cap al Regne Unit, és probable que les preferències de destinació d'aquestes persones joves canviïn i que el Regne Unit perdi joventut immigrada, suposadament no només catalana.

8.4. Joventut catalana a Londres

Aquesta secció té com a objectiu estudiar la situació de les persones joves catalanes que viuen a Londres. Les nostres preguntes de recerca són: Quantes persones joves catalanes viuen a Londres i quins són els seus perfils? Quines són les seves raons per deixar Catalunya/Espanya i per triar Londres com a destinació? Quines són les seves condicions de treball i de vida a Londres? Com avaluen la seva estada a Londres? Tenen la intenció de tornar enrere o de traslladar-se a un altre lloc?

8.4.1. Perfils de la joventut catalana que viu a Londres

La distribució dels participants en els diferents grups d'edat mostra que el grup més freqüent és de 22 a 27 anys (48% dels participants), edat en què les persones joves de Catalunya en general acaben els seus estudis universitaris. Sense tenir en compte la durada de la seva estada és impossible saber si els participants van arribar a Londres en acabar els estudis, però sí que és cert que aquesta era la situació majoritària entre les persones entrevistades. A partir dels resultats de l'enquesta s'observa que la majoria dels participants eren altament qualificats (títols de grau i/o màster). Quan es considera la branca dels estudis, les dones participants tenien més probabilitats d'haver estudiat ciències socials, seguit per les ciències naturals. Els participants masculins, per contra, van estudiar carreres d'enginyeria, seguides per les ciències socials. Aquesta distribució podria ser resultat d'una relació entre la branca dels estudis cursats i el gènere, tot i que també és possible que sigui Londres el que atregui més persones titulades en certs estudis que no pas en d'altres.

La majoria dels participants van començar a arribar a Londres el 2011, moment en què el total dels joves espanyols a Londres va començar a augmentar de manera significativa segons els registres de NIN.²⁸ El 93% dels participants va arribar entre el 2011 i el 2015, i els que van aterrar a Londres entre el 2014 i el 2015 representen el 51% del total.

28 Número de la Seguretat Social del Regne Unit requerit per poder treballar.

Seguint la teoria de Bourdieu i Passeron (2007) vam utilitzar dues variables per determinar el nivell socioeconòmic de les persones joves catalanes: el nivell educatiu i l'ocupació actual o més recent dels pares. La majoria dels participants provenien de famílies amb un nivell mitjà-alt d'educació i tenien pares que estaven treballant per compte d'altri. Malgrat que la categoria de treballador pugui incloure circumstàncies molt diferents, així com també els salaris poden variar àmpliament; les feines de treballadors per compte d'altri tendeixen a ser menys segures i amb remuneracions més baixes que els treballadors públics. Per tant, podem dir que les famílies d'origen dels participants tendeixen a tenir menys capital econòmic que capital cultural, una combinació típica de les classes mitjanes.

La majoria dels participants de l'enquesta indicaven haver tingut un nivell d'anglès intermedi (39%) o avançat (38%) en el moment de l'arribada. Això contrasta amb les entrevistes en profunditat, en què diversos participants van considerar que el seu nivell d'anglès era força baix i que necessitaven millorar:

"Prefereixo no tenir contacte amb els espanyols, per l'anglès. Perquè sé que si comencem a parlar continuarem trobant-nos i com que tindrem els dos un baix nivell d'anglès, doncs parlarem en castellà i el meu objectiu d'aprendre anglès se n'aniria en orris" (Marçal).

Alguns comentaris en les entrevistes en profunditat mostraven la dificultat que tenien els joves catalans a Londres per comunicar-se. El Joan, un dels joves entrevistats, relacionava el fet d'haver de treballar en una feina no qualificada amb el seu baix nivell d'anglès:

"Sé que tots els començaments són difícils, i encara més quan es té la barrera de l'idioma! Però els meus plans són acabar treballant com a arquitecte a Londres" (Francesc).

En resum, el perfil més habitual entre els participants és el d'una dona amb edat compresa entre els 25 i els 27 anys, que va arribar a Londres durant la crisi econòmica i que disposa d'un nivell intermedi o avançat d'anglès i els seus pares de la qual tenen un nivell alt d'educació però un nivell de capital econòmic més baix.

8.4.2. Realitats laborals a Londres

En les entrevistes en profunditat, diversos participants van explicar que, tot i que consideraven que era fàcil trobar una feina a Londres, les feines que estaven disponibles no eren les que ells havien somiat i molts llocs de treball eren abusius i amb condicions precàries.

"És possible construir una carrera professional a Londres, es pot fer molts diners aquí, però és una ciutat molt hostil [...]. El problema és que a Londres quan *pringues*, *pringues* molt a sacco, o sigui... quan és un *curro* de merda, és un *curro* de merda, cobrant una merda, uns horaris de merda i a prendre pel cul, saps?" (Hugo).

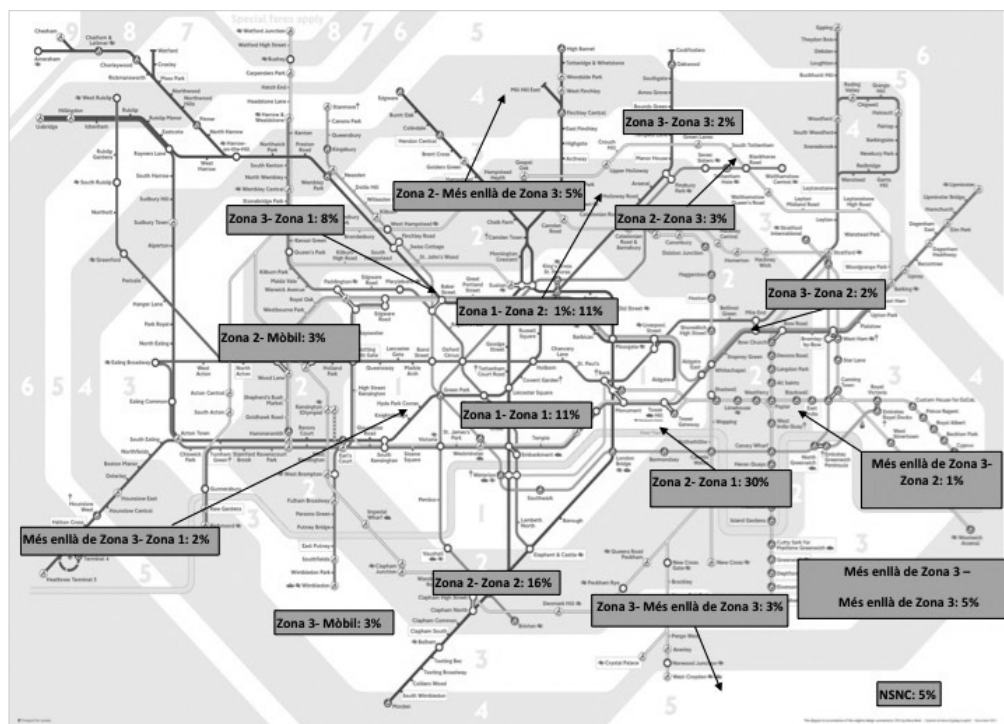
La metròpoli de Londres s'organitza en zones, delimitacions que s'utilitzen, entre d'altres, per organitzar el transport. En el nostre estudi, els participants tendien a treballar a zona 1 (50%), la zona més cèntrica; el 19% treballava a zona 2; el 5% treballava a zona 3, i el 26% treballava més lluny o des de casa (figura 8.6). No obstant això, tendien a viure a zona 2 (58%) o a zona 3 (17%), mentre que només el 15% vivia a zona 1 i el 10% vivia més lluny de

zona 3. Com defensen Rubio i Bellet en el capítol 7, aquesta distribució encaixa amb els alts preus de l'allotjament de la ciutat i els processos de gentrificació propis de Londres. En aquest sentit, haver de fer grans distàncies per anar a treballar forma part de la rutina diària dels joves catalans a Londres.

El Joan, un dels informants, passa 130 minuts cada dia per anar i tornar des de casa a la feina. Segons explica, l'única manera de passar menys temps per anar a la feina seria mudar-se al centre de la ciutat, però manifesta que no li val la pena.

“Avui dia estic gastant 500 lliures amb el lloguer i el transport, que no està malament. Sé que he de pagar un munt en el transport, 90 lliures, però una habitació a zona 2 mai no seria més barata de 450 lliures al mes” (Francesc).

FIGURA 8.2. Mobilitzacions diàries que els informants han fet des de casa (primera zona que apareix al requadre) fins a la feina (segona zona) en funció de la zona de Londres. Percentatge

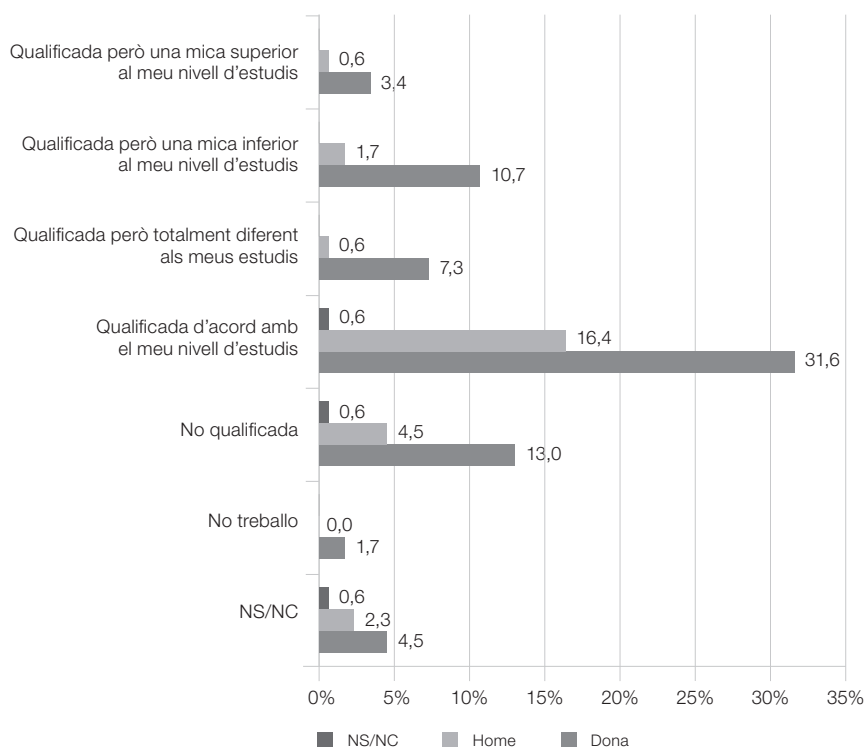

Font: Enquesta en línia duta a terme durant el treball de camp amb joves catalans a Londres

El 71% dels participants de l'enquesta van indicar que estaven treballant; el 14% estaven treballant i estudiant al mateix temps; el 7% només estaven estudiant; el 4% estaven buscant feina; el 3% estaven fent unes pràctiques relacionades amb els seus estudis (Erasmus

o Leonardo da Vinci); i el 2% estaven fent algun voluntariat a la ciutat. La forma més estesa de trobar i sol·licitar llocs de treball era a través d'Internet (35%), encara que també era comú distribuir el currículum (CV) per les botigues, bars, restaurants, etc. (11%). El Charlie, un dels entrevistats, va explicar el procés que havia seguit per trobar feina a Londres; el seu CV inclou molts certificats universitaris, però a causa de la seva falta d'experiència en feines no qualificades no li va ser fàcil trobar una feina a Londres. Durant l'entrevista, va mantenir el seu telèfon mòbil sobre la taula tot el temps, en espera que el truquessin per dir-li si havia passat el procés de selecció d'una feina a una botiga. Havia anat a una entrevista de feina recentment perquè un amic espanyol coneixia el cap d'una botiga d'esports; aquest cap va dirigir el Charlie a una altra botiga, des de la qual el van acabar dirigint a una tercera botiga. Durant l'entrevista, el Charlie estava esperant una trucada de qualsevol de les tres botigues, però el telèfon mai no va sonar. Explicava que, després d'haver passat molts dies enviant el seu CV a botigues, sense èxit, va decidir fer servir els contactes que tenia, però tampoc no li van funcionar. Finalment, va adonar-se que la millor manera d'aconseguir feina era, precisament, mentint en el CV i posant experiència laboral no qualificada perquè li truquessin.

GRÀFIC 8.5. Feina que tenen els informants de l'enquesta a la ciutat de Londres. Percentatge

Font: Enquesta en línia duta a terme durant el treball de camp amb joves catalans a Londres

El gràfic 8.5 mostra que el 74% dels enquestats treballaven en una feina qualificada, dels quals molts ho feien en un camp relacionat amb els seus estudis i d'acord amb el seu nivell d'educació (49%). La majoria dels participants tenien una feina a temps complet (66%), mentre que el 13% tenia una feina a temps parcial. El 8% va declarar no tenir un contracte o tenir un contracte verbal, i el 4% tenien contractes de zero hores.²⁹ L'altre 9% eren autònoms o treballaven per a una agència de treball.

En general, doncs, s'aprecia una bretxa entre els participants que treballen, ja que hi ha un grup de persones joves que treballa en una feina relacionada amb els seus estudis i amb contractes a temps complet, i d'altres que tenen dificultats greus per trobar feina, que treballen de coses que no tenen res a veure amb els seus estudis i amb contractes de poques hores, o fins i tot que treballen sense contracte. Les entrevistes en profunditat ens van mostrar que altres factors explicatius d'aquesta situació poden ser el nivell d'anglès o el temps total de l'estada a Londres, ja que el nivell d'estudis en si sembla que no varia entre els dos grups.

8.4.3. Nivell de satisfacció i avaluació de l'estada

Es va demanar als informants de l'enquesta que quantifiquessin el seu nivell de satisfacció des d'1 (molt insatisfet) fins a 10 (totalment satisfet). El nivell de satisfacció més estès va ser de 8 (el 23% de les noies i l'11% dels nois). El 79% dels informants van mostrar un nivell de satisfacció d'entre 7 i 9; el 13% van indicar nivells intermedis de satisfacció (4-6) i només el 9% van revelar estar insatisfets (nivell 1-3).

Una altra pregunta sobre el nivell de satisfacció es va centrar en la feina. En una escala d'1 (molt baix) a 4 (molt alt), el 45% dels participants van indicar estar satisfets (nivell 3) i el 35%, molt satisfets (nivell 4); en canvi, el 18% es va mostrar insatisfet i el 2% completament insatisfet. La satisfacció general va ser, per tant, una mica més alta que la satisfacció amb la feina, tot i que va ser alta en tots dos casos. Això pot indicar que, encara que el treball era la principal raó de la seva migració, els participants no consideraven que la feina fos el determinant de la seva felicitat a Londres.

Aquesta impressió troba suport en les entrevistes en profunditat. El Francesc, graduat en arquitectura, treballa netejant habitacions a un hotel de Londres, feina que defensa que és molt dura:

“És físicament molt dur, però és encara més dur psicològicament. Jo treballo vuit hores tot sol... He estudiat vuit anys a la universitat per acabar netejant habitacions d'un hotel” (Francesc).

Malgrat que la seva experiència professional no era tan bona com s'esperava, explica que Londres li ha permès veure més sovint la seva novia (que s'havia mudat a la ciutat uns mesos abans), millorar les seves habilitats en anglès i viure en una de les ciutats més importants del món, amb alguns dels edificis d'arquitectura més importants d'Europa. És en aquest sentit que el Joan no limita com a causa de la seva satisfacció a Londres la seva feina, sinó també la seva experiència en general i tot allò que la ciutat li aporta.

29 Contractes que no especifiquen el nombre total d'hores setmanals ja que són variables i depenen de les necessitats de l'empresa.

8.4.4. Destinacions futures

Un dels temes de més interès sobre l'emigració juvenil catalana és saber què passarà en un futur, si totes aquestes persones joves que viuen a l'estranger estan tenint, com es diu, una experiència temporal i, per tant, retornaran en un futur pròxim, o bé si es quedaran o marxaran a altres països. Per això és important que ens preguntem què passarà amb els informants amb els quals hem treballat (taula 8.4). La majoria es plantejava deixar Londres aviat (entre el 2015 i el 2020); deixarien Londres per tornar a Catalunya, tot i que una minoria considerava la possibilitat d'anar-se'n a un altre lloc (incloent-hi altres parts del territori espanyol). Un total de 26 participants van respondre que els agradaria tornar a Catalunya, però que creien que mai no podrien arribar a fer-ho a causa de la situació del país; 20 participants també indicaven voler tornar a Catalunya, tot i que a molt llarg termini. La voluntat de tornar a llarg termini o en un temps indeterminat està relacionada amb la crisi econòmica i la incertesa de fins quan se'n notaran els efectes en els àmbits social i econòmic. Si bé alguns participants poden tenir la intenció de tornar després de la crisi i, per tant, quan el país pugui oferir unes condicions de treball millors, no poden estar segurs de quan serà aquest moment.

TAULA 8.4. Destinacions on volen anar els informants després de la seva estada a Londres, i any

	2015-2020	2021-2030	Quan acabi la crisi	A molt llarg termini	Mai	NS/NC	Total
Vull tornar a Catalunya	42	1	7	6		6	62
Vull tornar a Catalunya però no crec que pugui	16	4	4	2			26
Vull marxar a un altre país d'Europa	17					1	18
Vull marxar a un altre país de parla anglesa	11	3		2		3	19
Qualsevol lloc del món	13	2		3		5	23
NS/NC	11	3	1	4	1	9	29
Total	110	13	12	17	1	24	177

Font: Enquesta en línia duta a terme durant el treball de camp amb estudiants d'universitats públiques catalanes

En les entrevistes en profunditat, diversos participants van comentar la intenció de tornar a Catalunya quan puguin trobar oportunitats laborals en bones condicions. Mercè, una llevadora a Londres, va compartir la seva sensació de tenir el cor dividit:

“No he decidit quan tornar. Vaig venir aquí per tres anys i ara ja porto quatre anys a Londres, i encara sento que n'hi haurà molts més! Tots els dies penso a tornar perquè la meva casa està allà i la qualitat de vida a Catalunya, família, amics..., però tinc la meva carrera professional aquí i tota la meva vida en aquest moment, saps? El meu cor està dividit” (Mercè).

L'Arnau, un altre informant, va explicar que ell tornaria a Catalunya quan trobés possibilitats reals de tenir una feina d'acord amb el seu nivell d'estudis:

“M'agradaria tornar a Barcelona, però no vull fer-ho només pel fet d'estar a Barcelona. Només tornaré si hi ha una oportunitat real” (Arnau).

Una altra jove entrevistada, la Clàudia, va viure a Londres durant gairebé cinc anys. Des de la primera entrevista, després de sis mesos vivint a Londres, fins a l'última entrevista, després de quatre anys a la ciutat, anava dient que el seu temps a Londres acabava i que en sis mesos tornaria a Barcelona, però aquests sis mesos es van anar allargant fins a cinc anys. Cada vegada que decidia quedar-se una mica més ho feia argumentant que no seria capaç de trobar una bona feina a Barcelona, i que el fet de tornar sense res només li faria “sentir una depressió extrema”. Al final, es va decidir a deixar la feina que tenia a Londres i traslladar-se a Barcelona sense cap oferta de feina. Un mes després de prendre la decisió de tornar i després d'haver començat a buscar feina va aconseguir una feina en una empresa internacional com a assistent personal del director. Alguns dels arguments que la jove va donar en les entrevistes van ser:

“Ho tinc tot aquí [a Londres], tinc el meu propi lloc, tinc un sou decent –tot i que he de tenir cura de com gasto els diners– i ara mateix allà [a Barcelona] no tindria res. Potser ara podria tenir més opcions que quan me'n vaig anar, el meu anglès ha millorat molt, tinc més experiència laboral i això em podria obrir algunes portes... Però em fa ràbia pensar jo no seria capaç de viure tan bé a Barcelona com ho faig aquí, ni tan sols si tingués feina” (Clàudia).

Aquest és un altre exemple de la disposició que tenen els joves catalans per tornar a Catalunya i que el que els frena és la dificultat de trobar una feina decent d'acord amb el seu nivell d'educació.

8.5. Conclusions

Com hem vist en l'anàlisi de l'enquesta a estudiants universitaris, la majoria dels participants volen marxar a l'estranger, però no estan disposats a romandre més de tres anys fora. També, pel que fa a les raons, veiem que l'experiència internacional té un valor més alt que l'opció de trobar feina. Això indica que la imatge de la joventut que abandona Espanya en massa per trobar feina a qualsevol part del món per quedar-s'hi no és la més exacta. Els resultats apunten que els universitaris busquen tenir una estada temporal a l'estranger; igualment, les persones joves catalanes que viuen a Londres entrevistades en profunditat van comentar la seva esperança de tornar a Catalunya. Ells creuen, com ja comentava Jendrissek (2016), que la seva experiència a Londres els servirà per millorar les habilitats personals i professionals, i d'aquesta manera, pensen, tindran més possibilitats de trobar feina un cop retornats a Catalunya. Això indica que la mobilitat té menys valor com a solució a un problema actual (l'atur o la manca d'oportunitats laborals) que no pas com a estratègia per assolir un capital (tant en educació com en experiència professional) que els serà valuós en el moment en què retornin i busquin feina a Catalunya.

Seguint la dita “el viatge és la recompensa”, les persones joves poden estar més preocupades per on anar que no pas per què fer allà, una actitud que també pot explicar la seva

preferència cap a ciutats específiques com a destinacions més que no pas per països. Si l'objectiu de l'estada a l'estranger és només estar durant un temps determinat a l'estranger, l'èxit està garantit; per contra, si la idea final és millorar les oportunitats laborals un cop retornats, el fracàs és més probable, sobretot si tenim en compte que un gruix important de les persones joves tindran en un futur proper experiències internacionals en els seus currículums, amb la qual cosa aquesta experiència ja no serà un distintiu.

Respecte a les realitats de vida de la joventut catalana a Londres, vam trobar una bretxa en relació amb la situació laboral, que no s'explica amb el nivell d'estudis, però sí amb el nivell d'anglès i que no es tradueix de la mateixa forma en el nivell de satisfacció general amb l'estada. Vam veure que la majoria de les persones joves catalanes a Londres eren dones amb estudis superiors i nivells intermedis d'anglès, que provenen de famílies d'origen de classe social mitjana, amb el capital cultural més elevat que l'econòmic. A més de confirmar que les persones joves catalanes a Londres estan altament educades, tal com es defensa reiteradament en els mitjans de comunicació, aquests perfils poden indicar que la migració temporal és principalment una estratègia de les classes mitjanes: en permetre als seus fills passar diversos anys vivint a Londres, les classes mitjanes eviten buits en els seus currículums i, alhora, augmenten les possibilitats d'una ocupació digna al seu retorn gràcies a l'experiència internacional i la millora de les seves competències en anglès. Les persones joves filles de famílies amb capital econòmic i cultural alt el més probable és que no necessitin una estada a l'estranger per tal de trobar una feina a Espanya; i les persones joves filles de famílies amb capital cultural i econòmic baix és probable que no siguin capaços de sortir de Catalunya, ja que no disposen dels recursos per fer-ho. Descriure l'emigració com una estratègia per superar i evitar l'atur juvenil és, per tant, bastant cínic, ja que aquesta no és una opció possible per a tota la joventut i es tracta d'una distinció social que només una minoria social pot tenir.

8.6. Bibliografia

BAUSELLS, M. (2014). *EU migrants bring talent to the UK – it would be a shame to shun us*. Disponible en línia a: <<http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/02/eu-migrants-talents-uk-tories-hardworking-immigration>> [Consulta: 4 de maig de 2016].

BOURDIEU, P. i PASSERON, J.-C. (2007) [1985]. *Die Erben. Studenten, Bildung und Kultur*. Constança: UVK

CACHÓN, L. (2013). "La nueva emigración desde España y Cataluña en la Gran Recesión (¿2007-2016?)". A: SÁNCHEZ, E. i ALONSO, X. *Nuevos flujos y Gran Recesión. La emigración en Cataluña, España y la UE*. Barcelona: CIDOB, p. 45-70.

CAMBRIDGE MONITOR (2015). *Millennials españoles*. Cambridge University Press. Disponible en línia a: <<http://www.cambridge.es/nosotros/cambridge-monitor/millennials-2015>> [Consulta: 4 d'abril de 2016].

EL PAÍS (2012). “Un alto cargo de inmigración: los jóvenes emigran por ‘impulso aventurero’”. A: *El País*, 30 de noviembre. Disponible en línea a: <http://politica.elpais.com/politica/2012/11/30/actualidad/1354286966_753467.html> [Consulta: 7 de gener de 2016].

CARRETERO, R. (2016). *España, a la cabeza en “fuga de cerebros”*. Disponible en línea a: <http://www.huffingtonpost.es/2016/01/19/espana-fuga-cerebros_n_9017538.html?utm_content=buffer77c1d&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer> [Consulta: 6 de febrer de 2016].

JENDRISSEK, D. (2016). “Building a future in times of crisis. Young highly qualified migrants in the UK”. A: *Journal of Contemporary European Studies*. Doi:10.1080/14782804.2015.1117965.

MADSEN, P. K. *et al.* (2013). “Labour market transitions of young workers in Nordic and southern European countries: the role of flexicurity”. A: *Transfer: European Review of Labour and Research*. Doi:10.1177/1024258913495348.

OLTERMANN, P. (2014). *Germany is top choice in Europe for highly qualified migrants*. Disponible en línea a: <<http://www.theguardian.com/world/2014/jun/04/germany-top-europe-qualified-migrants-jobs>> [Consulta: 20 d’abril de 2016].

PÉREZ, J. (2011). “Fuga de cerebros, ¡cómo no se van a ir!”. A: *El País*, 28 d’octubre. Disponible en línea a: <http://elpais.com/diario/2011/10/28/opinion/1319752807_850215.html> [Consulta: 1 de juny de 2016].

RODRÍGUEZ, E. i BALLESTEROS, J. C. (2013). *Crisis y contrato social*. Madrid: Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud - Fundación de Ayuda contra la Drogadicción (FAD).

9. LES PERSPECTIVES DE MIGRACIÓ FUTURA DELS I DE LES ESTUDIANTS QUE PARTICIPEN EN PROGRAMES DE MOBILITAT UNIVERSITÀRIA INTERNACIONAL

Vasi Mocanu i Enric Llurda Giménez

“Els estudiants viatgers a Europa constitueixen una elit perquè mostren el camí cap al futur”³⁰ (Murphy-Lejeune, 2004: 75).

9.1. Introducció

La mobilitat d'estudiants universitaris ha estat potenciada en les darreres dècades com a catalitzadora de la internacionalització i l'augment de les perspectives professionals dels estudiants que hi participen. En aquest article, plantegem a quins llocs estarien disposats a traslladar-s'hi per treballar i viure-hi en un futur els estudiants universitaris que havien decidit participar en un programa de mobilitat internacional. Aquesta pregunta se'ls fa tot just en arribar a les universitats de destí objecte del nostre estudi: Lleida (Catalunya), Oulu (Finlàndia) i Bucarest (Romania).

9.2. Marc teòric

En els últims anys, hem pogut observar un increment significatiu en la mobilitat estudiantil internacional. Segons l'OCDE (2014), l'any 1975 0,8 milions d'universitaris estaven estudiant fora del seu país d'origen; aquesta xifra va arribar als quatre milions i mig l'any 2012. Un notable percentatge del 48% d'aquests universitaris tenen com a destinació el continent europeu. Aquest fet és degut especialment a la implementació del programa Erasmus, que es va iniciar l'any 1987 i des de llavors ha permès la mobilitat de més de tres milions d'universitaris (Comissió Europea, 2014). Així mateix, cada cop més estudiants gaudeixen d'una estada a l'estranger en el marc d'altres programes de mobilitat.

Consegüentment, el fenomen de la mobilitat universitària ha estat estudiat tant a Europa (p. e., Findlay *et al.*, 2011; Gallego, 2014; King i Ruiz, 2003; Llurda *et al.*, en premsa; Murphy-Lejeune, 2002; Van Mol, 2012) i altres indrets com a Amèrica (Kinginger, 2009). Els aspectes relacionats que han estat investigats han estat d'una àmplia varietat, que va des

30 La traducció és dels autors.

de la internacionalització de l'educació superior a la construcció d'una possible identitat europea, així com els factors determinants de la mobilitat i el sorgiment d'un nou tipus d'immigració, que Murphy-Lejeune ha anomenat "els nous estrangers".³¹ Tot i això, fins al present, els resultats dibuixen una realitat més aviat complexa, determinada tant per factors individuals com socials, culturals i també polítics. A més a més, una gran part d'aquesta recerca s'ha dut a terme en contextos molt particulars, cosa que condueix a resultats que poden resultar esbiaixats a l'hora de treure'n conclusions extrapolables.

Pel que fa a l'impacte dels programes de mobilitat en el futur personal i professional dels individus que hi participen, en línies generals, sembla que una estada a l'estranger dóna als joves "certes aptituds i actituds que poden facilitar la ruta per endavant"³² (Murphy-Lejeune, 2004: 74), com podrien ser les actituds cap a les llengües estrangeres o l'autonomia. D'aquesta manera, ens trobem amb un tipus de joves que han après a moure's amb més facilitat i que han esdevingut conscients de la seva capacitat i del seu potencial de traslladar-se d'un lloc a l'altre. Tanmateix, no totes les estades tenen el mateix impacte en la futura vida personal i professional dels participants, ja que hi ha elements considerablement importants que cal tenir en compte, com, per exemple, el context de l'estada i també el context de la partida. D'aquesta manera, ens trobem que les perspectives de futur que un estudiant del sud d'Europa desitjaria com a resultat de la seva participació en un programa de mobilitat poden arribar a ser molt diferents de les d'un altre que té com a punt de partida un país del nord d'Europa.

En aquest article ens proposem analitzar, en primer lloc, les possibilitats de migració futura dels estudiants que realitzen una estada de mobilitat internacional en universitats de Finlàndia, Romania i Catalunya. En segon lloc, analitzem les característiques dels estudiants que han decidit anar a cada una d'aquestes institucions. A més a més, s'examina si les variables classe social i gènere tenen alguna influència sobre les perspectives d'emigrar de la població estudiada. Finalment, ens proposem examinar les perspectives d'emigració futura comparant les respostes obtingudes dels estudiants provinents d'universitats espanyoles amb les respostes dels que provenen d'universitats de països del centre i nord d'Europa, així com amb les respostes dels que provenen d'universitats de fora d'Europa.

9.3. Metodologia

Els resultats que es presenten en aquest article provenen d'un qüestionari que es va administrar al principi del curs acadèmic 2015-2016 a 445 estudiants en programes de mobilitat de 51 nacionalitats diferents que havien triat com a lloc de l'estada una de les destinacions següents: Oulu (Finlàndia), Bucarest (Romania) o Lleida (Catalunya). Les tres localitzacions han estat triades com a representatives del nord, l'est i el sud d'Europa, ja que la nostra hipòtesi inicial era que l'elecció del context no era aleatòria sinó que responia a certes expectatives que els estudiants tenien respecte a la seva estada i també a certes projeccions de futur que anaven més enllà d'aquesta. A més a més, creiem que el context és un element molt impor-

31 La traducció és dels autors.

32 La traducció és dels autors.

tant per tenir en compte a l'hora de considerar els resultats de l'estada, ja que cada context determinarà de manera específica els estudiants, i originarà experiències que poden arribar a ser molt diferents i poden tenir diversos efectes sobre el seu futur personal i professional.

El qüestionari, que s'ha administrat al principi de l'estada en format paper i es tornarà a administrar al final de l'estada en format digital, consisteix en 56 preguntes de tipus escales de Likert (1-5) que s'articulen al voltant d'un dels temes següents: ciutadania i identitat nacional; actituds i usos de les llengües; l'anglès com a *lingua franca*; ocupabilitat i creixement personal; comunitats de pràctica; identitats imaginades i transnacionalisme i espais digitals. Tot i això, en aquest article analitzem només les respostes de la pregunta següent al començament de l'estada, i, per tant, les respostes es basen en les expectatives inicials dels subjectes al principi d'aquesta estada:

En el futur, em veig vivint:

Al meu país	1	2	3	4	5
A qualsevol país europeu	1	2	3	4	5
A qualsevol país occidental	1	2	3	4	5
A qualsevol lloc del món.....	1	2	3	4	5

Les preguntes de recerca que ens plantegem respondre són:

1. Quines expectatives de viure a un altre lloc tenen els estudiants de mobilitat en general?
2. Les variables destinació, classe social, gènere i nacionalitat tenen algun efecte respecte a les expectatives futures de viure en un altre lloc?

Per tal de contestar les preguntes s'ha dut a terme una anàlisi de la variància (ANOVA) de mesures repetides en el cas de la primera, i una ANOVA d'un factor per analitzar si les variables destinació, classe social, gènere i nacionalitat tenen algun efecte respecte a les expectatives futures dels estudiants de viure a un altre lloc.

9.4. Resultats

Com hem esmentat abans, per tal d'analitzar les expectatives de mobilitat futura dels estudiants al principi de la seva estada, hem dut a terme una anàlisi de la variància (ANOVA de mesures repetides). Els resultats de l'anàlisi, que es poden observar en la taula 9.1, ens indiquen, en primer lloc, que no hi ha diferències significatives respecte a la possibilitat futura de viure al propi país o a Europa, però sí que es poden apreciar diferències significatives respecte a imaginar-se vivint al propi país, a qualsevol país occidental o de la resta del món; amb una preferència més elevada pel propi país. D'altra banda, també s'aprecien diferències significatives quan comparem les perspectives de mobilitat cap a un país europeu, amb un país occidental o amb qualsevol país del món, en què el futur a Europa sembla l'opció més probable. Finalment, s'observa una preferència més alta per la possibilitat de viure a qualsevol país del món respecte a la possibilitat de viure a qualsevol país occidental.

TAULA 9.1. Perspectives de mobilitat

Futur al propi país	Futur a Europa	Futur a Occident	Futur al món	Sig.
3.5	3.7*	3.0*+	3.2*+	$p < .05$
				Futur al propi país > futur a Occident
				Futur al propi país > futur al món
				Futur a Europa > futur a Occident
				Futur a Europa > futur al món
				Futur a Occident < futur al món

Font: Elaboració pròpia

Pel que fa a les expectatives de viure en un altre lloc, hem comparat les respostes dels estudiants en cadascun dels tres contextos mitjançant una ANOVA d'un factor. Com es pot apreciar a la taula 9.2, hi ha diferències significatives en el cas dels quatre components de la pregunta, entre el grup d'estudiants que ha elegit Oulu com a destinació i el grup que ha elegit Bucarest. A més a més, pel que fa a l'últim component de la pregunta (el futur vivint a qualsevol lloc del món), hi ha diferències significatives tant entre Oulu i Lleida com entre Oulu i Bucarest. Els resultats validen la nostra hipòtesi inicial segons la qual les projeccions de futur dels estudiants que elegeixen un lloc o un altre divergeixen des de bon principi, i són significativament diferents en el cas d'aquells que trien el nord o l'est d'Europa. Els resultats indiquen que aquells individus que decideixen anar a un país del nord d'Europa mostren una preferència més elevada per seguir vivint al seu país que aquells que van a un país de l'est d'Europa. Similarment, els estudiants que havien decidit fer l'estada a Bucarest tenen unes expectatives més altes de viure a Europa o a Occident que aquells que han triat Oulu com a destinació. Finalment, sembla que els estudiants que han decidit anar a un país del nord d'Europa veuen menys possibilitats de viure a qualsevol país del món que els estudiants que han triat un país de l'est o del sud d'Europa.

TAULA 9.2. Perspectives de mobilitat segons la universitat de destí

	Universitat de destí			Sig.
	Oulu	Lleida	Bucarest	
i39_futur propi país	3,8	3,5	3,3	$p < .05$ Oulu > Bucarest
i39_futur Europa	3,5	3,7	4,0	$p < .05$ Oulu < Bucarest
i39_futur Occident	2,9	3,2	3,5	$p < .05$ Oulu < Bucarest
i39_futur món	3,1	3,5	3,6	$p < .05$ Oulu < Bucarest Oulu < Lleida

Font: Elaboració pròpia

Una altra de les variables que volíem analitzar és la classe social. Aquesta variable es basa directament en la pròpia percepció dels estudiants de la classe social a la qual creuen que pertanyen. En el qüestionari es proporcionen quatre opcions de les quals els estudiants han de triar la que consideren que descriu millor la seva condició social. Les opcions són: baixa, mitjana-baixa, mitjana-alta i alta. Tot i això, per tal de poder portar a terme l'anàlisi que ens ocupa, les hem agrupat en dues grans categories, aglutinant classe baixa i mitjana-baixa, per una banda, i classe alta i mitjana-alta, per l'altra. Els resultats, que es poden apreciar en la taula 9.3, ens indiquen que no hi ha diferències significatives pel que fa a la classe social respecte a les perspectives de viure en el propi país, a Europa o a qualsevol país occidental. Tanmateix, sí que es poden apreciar diferències significatives pel que fa a un possible futur vivint a qualsevol país del món, en què els estudiants que afirmen pertànyer a la classe baixa o mitjana-baixa mostren una preferència més elevada per un futur a qualsevol lloc del món que els estudiants que afirmen pertànyer a la classe mitjana-alta o alta.

TAULA 9.3. Perspectives de mobilitat segons la classe social

	Classe social		Sig.
	Baixa i mitjana-baixa	Alta i mitjana-alta	
i39_futur propi país	3,5	3,6	<i>p</i> < .05
i39_futur Europa	3,7	3,7	
i39_futur Occident	2,9	3,0	
i39_futur món	3,5	3,1	

Font: Elaboració pròpia

En relació amb la influència del sexe sobre les perspectives de mobilitat futura a Europa, a Occident o al món, podem observar que no hi ha cap diferència significativa entre homes i dones. Tot i això, sí que es poden observar diferències significatives en el cas d'un futur imaginat al propi país, en què les dones mostren una preferència més alta de voler seguir vivint al seu país que els homes (vegeu taula 9.4).

TAULA 9.4. Perspectives de mobilitat segons el sexe

	Sexe		Sig.
	Home	Dona	
i39_futur propi país	3,4	3,7	<i>P</i> < .05
i39_futur Europa	3,7	3,0	
i39_futur occident	3,1	2,9	
i39_futur món	3,2	3,3	

Font: Elaboració pròpia

Finalment, per tal de dur a terme l'anàlisi de les diferències segons la variable nacionalitat, hem fet una selecció de les nacionalitats de les quals hi havia més participants: xinesa, alemanya, mexicana, espanyola, holandesa, francesa, brasilera i italiana. A continuació, hem portat a terme una ANOVA per a cadascun dels quatre components de la pregunta tenint en compte aquesta variable.

Per tant, tal com es pot observar en la taula 9.5, pel que fa al futur al propi país els estudiants xinesos són els que se situen més amunt, i es diferencien significativament dels estudiants italians.

D'altra banda, respecte a un possible futur en un país europeu (vegeu taula 9.6), els estudiants espanyols i els italians semblen els més propensos a imaginar-se una vida fora del seu país però dins del continent, i es diferencien clarament dels estudiants xinesos. És interessant veure també que tot i no diferenciar-se significativament dels espanyols i els italians, els estudiants alemanys se situen només lleugerament per damunt dels xinesos respecte a un possible futur a qualsevol país d'Europa. Aquesta tendència es veu encara més pronunciada en el cas d'un possible futur a qualsevol país occidental, en què es poden apreciar diferències significatives entre els tres països mediterranis (Espanya, França i Itàlia) i també Holanda respecte als estudiants d'Alemanya, que se situen al límit inferior (vegeu taula 9.7).

Finalment, pel que fa a un possible futur a qualsevol país del món, tal com es pot apreciar en la taula 9.8, no hi ha diferències significatives entre les set nacionalitats analitzades, però sí que es pot observar que, un altre cop, els estudiants dels països del voltant del Mediterrani es veuen més propensos a emigrar que els estudiants alemanys.

TAULA 9.5. Perspectives de futur al propi país segons la nacionalitat

Nacionalitat	Futur al propi país	Sig.
Xinesa	4,3	
Alemanya	3,9	
Mexicana	3,8	
Espanyola	3,7	$p < .05$ Xinesa > italiana
Holandesa	3,7	
Francesa	3,6	
Brasilera	3,4	
Italiana	3,0	

Font: Elaboració pròpia

TAULA 9.6. Perspectives de futur a Europa segons la nacionalitat

Nacionalitat	Futur a Europa	Sig.
Espanyola	4,1	
Italiana	4,0*	
Brasilera	3,9	
Mexicana	3,7	$p < .05$
Francesa	3,7	Espanyola > xinesa Italiana > xinesa
Holandesa	3,5	
Alemanya	3,5	
Xinesa	3,0*	

Font: Elaboració pròpia

TAULA 9.7. Perspectives de futur a occident segons la nacionalitat

Nacionalitat	Futur a Occident	Sig.
Italiana	3,5	
Holandesa	3,5+	
Espanyola	3,4*	$p < .05$
Francesa	3,3 -	Italiana > alemanya Holandesa > alemanya
Brasilera	2,9	Espanyola > alemanya Francesa > alemanya
Xinesa	2,8	
Mexicana	2,7	
Alemanya	2,6*+ -	

Font: Elaboració pròpia

TAULA 9.8. Perspectives de futur a qualsevol lloc del món segons la nacionalitat

Nacionalitat	Futur al món	Sig.
Holandesa	3,9	
Brasilera	3,7	
Francesa	3,5	
Italiana	3,5	
Xinesa	3,3	Cap diferència significativa
Espanyola	3,3	
Mexicana	3,1	
Alemanya	2,9	

Font: Elaboració pròpia

9.5. Discussió

Entre els fonaments subjacents dels programes de mobilitat europea, ens trobem amb una importància molt gran atorgada a dues grans raons. En primer lloc, hi ha un objectiu econòmic, que sosté que el fet d'estudiar a l'estranger durant un període concret de temps augmentarà la mobilitat geogràfica dels estudiants en el seu futur acadèmic, i assegurarà, per tant, la competitivitat d'Europa entre les altres economies globals (Van Mol, 2013). En segon lloc, ens trobem amb la consolidació d'una identitat europea compartida i la creació d'una ciutadania europea (King i Ruiz, 2003; Sigalas, 2010) com a resultat de la interacció entre estudiants d'origen europeu diferent.

En la secció anterior, hem pogut observar quines són les perspectives de mobilitat generals al principi de la seva estada dels estudiants de mobilitat que havien elegit com a destinació el nord, l'est o el sud d'Europa. A més a més, hem analitzat les diferències i similituds entre els estudiants agrupats segons la universitat de destí, la classe social, el gènere i la nacionalitat, respectivament. En línies generals, els resultats ens indiquen, des de bon principi, una preferència pels països del continent europeu, clarament marcada quan és comparada amb qualsevol país occidental o qualsevol país de la resta del món, i només una mica per damunt del propi país. És important esmentar, també, que tot i que alguns estudiants provenien de països de fora d'Europa, podem observar que fins i tot aquells que vénen de països com el Brasil mostren una preferència elevada per un futur al continent europeu. Aquests resultats confirmen els d'altres estudis que caracteritzen els estudiants Erasmus com un grup que adoptaria fàcilment la identitat europea (e. g., Fligstein, 2008). Tot i això, tenint en compte que les respostes que han estat analitzades es basen en les percepcions dels estudiants al principi de l'estada, ens sorgeix una pregunta: és el programa de mobilitat el que dóna suport a la consolidació d'aquesta identitat, o és aquesta una condició prèvia a la decisió de marxar?

També hem pogut observar una clara diferenciació entre les perspectives de mobilitat de la població estudiantil que ha elegit el nord o l'est d'Europa com a destinació de la seva estada. Aquests resultats ens fan qüestionar la validesa del discurs homogeneïtzador respecte als programes de mobilitat que ens arriba d'institucions com la Unió Europea, ja que la universitat de destí no sembla aleatòria sinó que els estudiants mostren unes certes característiques pel que fa a les seves projeccions de futur. D'aquesta manera, ens trobem que els estudiants que han elegit una universitat finesa es mostren més reticents a viure i treballar en un país diferent del seu que aquells que s'han decantat per una universitat romanesa. La mateixa tendència se segueix en el cas de qualsevol país europeu i qualsevol país occidental, i esdevé una diferència entre aquells que van al nord, per una banda, i els que van a l'est i al sud, per l'altra. Aquests resultats van en consonància amb els d'altres estudis anteriors. Per exemple, González, Bustillo i Mariel (2011) afirmen que la teoria del model de migració cost-benefici, tot i no poder aplicar-se directament als programes de mobilitat, sí que es pot relacionar de manera directa amb la recerca que ha mostrat que el programa Erasmus té un impacte professional positiu sobre el futur dels que hi participen. Segons aquesta teoria, una persona pot decidir emigrar si els beneficis anticipats de la migració són més grans que els costos que suposa, i que es tradueixen normalment en millors oportunitats

laborals al país d'origen. Conseqüentment, podríem afirmar que aquells estudiants que decideixen passar un període de la seva carrera en un país del nord d'Europa, on el nivell de vida és més elevat que als països del sud o de l'est del continent, és probable que relacionin la seva estada de mobilitat amb un futur professional més pròsper als seus països d'origen.

Pel que fa a la classe social, els resultats ens fan reconsiderar la idea tradicional que els individus de classe alta tenen una identitat més cosmopolita, que potser és deguda en part a la seva capacitat de viatjar i viure diferents realitats. En les nostres dades, s'aprecia que els estudiants que afirmen pertànyer a la classe baixa o mitjana-baixa veuen més possibilitats d'emigrar a qualsevol lloc del món que els seus companys de classe alta o mitjana-alta. El context socioeconòmic europeu del moment, amb un augment de la precarietat laboral i al qual se li han de sumar altres factors de tipus més individual que no hem pogut tenir en compte en aquesta anàlisi, podrien ser determinants a l'hora de considerar la possibilitat de viure a qualsevol lloc del món d'aquells joves que provenen d'un context familiar de classe baixa o mitjana baixa.

Quant a la variable gènere, només hem pogut observar diferències significatives en el cas del primer component de la pregunta (viure al propi país), les quals indiquen una preferència més gran per part de les estudiants de viure i treballar al lloc d'origen en el futur respecte als seus companys de gènere masculí. Aquests resultats ens indiquen que tot i que numèricament i sociològicament hem entrat en una nova fase de la migració femenina (Cohen, 1997), és probable que l'increment en el nombre de dones independents que migren sigui degut més a les dones que treballen en el sector serveis i que la migració de dones independents amb estudis universitaris no sigui equiparable a la dels seus companys homes.

Finalment, hem analitzat les possibilitats futures de viure al propi país, a un altre país europeu, occidental o a qualsevol país del món de les nacionalitats més nombroses que han participat en l'estudi. Pel que fa al primer punt (les possibilitats futures de viure al propi país), hem pogut observar diferències significatives entre els estudiants xinesos i els italians, amb una inclinació molt evident de seguir vivint al propi país per part dels primers. Aquest resultat es correspon amb el context socioeconòmic, atès que la Xina és un país amb una taxa d'atur molt més baixa que la italiana.

D'altra banda, pel que fa a un possible futur a qualsevol país europeu, podem observar que hi ha diferències significatives entre els estudiants espanyols i italians, per una banda, i els xinesos per l'altra. Aquesta diferència pot ser deguda, en part, al fet que per als participants que vénen de la Xina, el continent europeu pot resultar molt més diferent que per als que ja hi han nascut. Tanmateix, podem observar que tot i no diferenciar-se significativament dels espanyols i els italians, els estudiants alemanys se situen només una mica per damunt dels xinesos, malgrat provenir d'un país europeu. Això ens indica que, a més a més de les diferències culturals, hi ha, certament, unes diferències econòmiques entre els països d'Europa, per les quals la població estudiantil d'alguns països (especialment els països del sud) s'ha vist afectada i ha pres consciència de la necessitat d'haver de treballar fora dels països d'origen.

En relació amb un futur imaginat a qualsevol país d'Occident hem pogut observar diferències significatives entre els estudiants espanyols, holandesos i italians, per una banda, i els alemanys, per l'altra. A més a més, són aquests últims els que se situen també a baix de tot pel que fa a un possible futur a qualsevol lloc del món. Aquests fets donen suport a la nostra hipòtesi segons la qual el context socioeconòmic del país té una importància clau pel que fa a les perspectives d'emigració dels estudiants.

9.6. Conclusions

Tenint en compte els resultats presentats anteriorment, podem afirmar que les perspectives dels estudiants de mobilitat de viure al seu propi país, en un altre país europeu, occidental o a qualsevol país del món són diferents en funció del lloc de l'estada, els països d'origen, el gènere, la classe social i, segurament, la distància sociocultural i espacial entre els llocs d'origen i els possibles llocs on emigrar.

Les nostres dades mostren una clara diferenciació entre les perspectives de viure al propi país o a qualsevol país europeu, per una banda, i les de viure a qualsevol país occidental o a qualsevol país del món, per l'altra. Aquest fet ens fa pensar que, ja d'entrada, els estudiants de mobilitat abracen la idea de viure a Europa de la mateixa manera que ho fan amb la idea de seguir vivint al seu país, la qual cosa ja havia estat plasmada en estudis anteriors, com, per exemple, Van Mol, que afirma que "és important tenir present que els estudiants de mobilitat europeus poden pertànyer a un grup selecte, el qual a priori està més orientat cap a Europa"³³ (Van Mol, 2012: 212). A més a més, el mateix autor ens informa que "un període d'estudiar a l'estranger afegeix noves capes a la percepció que els estudiants tenen d'Europa"³⁴ (Van Mol, 2012: 220). Aquesta percepció es pot veure afectada pel fet d'anar a un lloc o un altre, però el que hem vist és que ja d'entrada els estudiants que van a llocs diferents d'Europa mostren també predisposicions diferents cap a les possibilitats d'emigració futura.

D'altra banda, hem pogut observar diferències significatives pel que fa a un futur imaginat a qualsevol lloc del món entre els estudiants que afirmaven pertànyer a la classe baixa o mitjana-baixa i els seus companys de classe alta o mitjana-alta, amb una puntuació més elevada per part dels primers. Aquests resultats ens condueixen a la relació entre la globalització i la mobilitat estudiantil. Findlay *et al.* (2011) ja van establir la relació entre la mobilitat estudiantil i altres trajectòries de mobilitat més àmplies, tant abans com després de l'estada a l'estranger. D'altra banda, Sklair (2001) afirma que hi ha una *educació de classe mundial* que per a alguns està incrustada en una cultura de la mobilitat que atorga un capital simbòlic al simple fet d'haver viscut a l'estranger i que aspira a desencadenar-se en trajectòries professionals internacionals que alguns poden veure com el segell distintiu de la classe capitalista transnacional. Tot i això, els mateixos Findlay *et al.* (2012) ens avisen sobre la necessitat de documentar de quina manera la "diferència educacional" fa de medidora en la relació entre classe i "classe mundial". A més a més, és inevitable pensar en

33 La traducció és dels autors.

34 La traducció és dels autors.

quines mesures estarien disposats a adoptar aquells estudiants de mobilitat amb menys recursos per tal d'aconseguir tenir una carrera professional internacional i fins a quin punt aquestes mesures es diferencien de les dels seus companys amb més recursos.

També resulta interessant observar la preferència més accentuada de seguir vivint al propi país de la població estudiantil femenina. Aquests resultats ens indiquen que malgrat que els índexs de mobilitat femenins han pogut augmentar, quan es tracta de dones amb estudis superiors les aspiracions de mobilitat fora del seu país d'origen són més reduïdes que les dels homes.

Finalment, els resultats d'aquest estudi també ens permeten afirmar que les perspectives de migració futura dels estudiants de mobilitat són diferents quan es té en compte el país d'origen, amb una tendència clara cap a la mobilitat futura d'aquells estudiants provinents de països que han estat afectats per la crisi econòmica i una reticència més pronunciada a emigrar d'aquells que provenen de països emergents o que tenen una economia més solvent.

En conjunt, aquests resultats ens mostren la diversitat d'elements que poden condicionar les perspectives de mobilitat futura en un context migratori per part d'estudiants que estan començant la seva experiència de mobilitat internacional en un context universitari.

9.7. Bibliografia

COHEN, R. (1997). *Seven Forms of International Migration: A Global Sketch*. Background Paper for the Summer School in Key Issues in Migration Research, YDRA, Greece, 4-17 May 1997.

COMISSIÓ EUROPEA (2011). "Erasmus – facts, figures & trends". A: *The European Union Support for Student and Staff Exchanges and University Cooperation in 2009/2010*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

FINDLAY, A. *et al.* (2011). "World class? An investigation of globalisation, difference and International student mobility". A: *Transactions of the Institute of British Geographers*.

FLIGSTEIN, N. (2008). *Euroclash. The EU, European Identity, and the Future of Europe*. Oxford: Oxford University Press.

GALLEGO, L. (2014). *Language policy and internationalisation: The experience of international students at a Catalan university*. Tesis doctoral. Disponible en línia a: <<http://www.tdx.cat/handle/10803/146283>> [Consulta: 20 de maig de 2016].

GONZÁLEZ, C.; BUSTILLO, R. i MARIEL, P. (2011). "The determinants of International student mobility flows: an empirical study on the Erasmus programme". A: *Higher Education*, núm. 62, p. 413-430.

KING, R. (2002). "Towards a New Map of European Migration". A: *International Journal of Population Geography*, núm. 8, p. 89-106.

KING, R. i RUIZ, E. (2003). "International student migration and the European 'Year Abroad': effects on European identity and subsequent migration behaviour". A: *International Journal of Popular Geography*, núm. 9, p. 229-252.

KINGINGER, C. (2009). *Language Learning and Study Abroad. A Critical Reading of Research*. Londres: Palgrave.

LLURDA, E. *et al.* (en premsa). "Erasmus student mobility and the construction of European citizenship". A: *Language Learning Journal*.

MURPHY-LEJEUNE, E. (2004). *Student Mobility and Narrative in Europe. The new strangers*. Londres - Nova York: Routledge.

PINEDA, P.; MORENO, V. i BELVIS, E. (2008). "The Mobility of University Students in Europe and Spain". A: *European Educational Research Journal*, vol.7, núm. 3, p. 273-288.

SKLAIR, L. (2001). *The transnational capitalist class*. Oxford: Blackwell.

SIGALAS, E. (2010). "Cross-border mobility and European identity: the effectiveness of intergroup contact during the ERASMUS year abroad". A: *European Union Politics*, núm. 11, p. 241-265.

VAN MOL, C. (2012). "Intra-European Student Mobility and European Identity: A Successful Marriage?". A: *Population, Space and Place*, núm. 19, p. 209-222.

VAN MOL, C. i TIMMERMAN, C. (2013). "Should I Stay or Should I Go? An Analysis of the Determinants of Intra-European Student Mobility". A: *Population, Space and Place*, núm. 20, p. 465-479.

10. LA IDENTITAT MIGRANT DELS JOVES CATALANS A LONDRES

Clara Rubio Ros, Montserrat Clua i Fainé i José Sánchez García

10.1. Introducció

“Abans, jo solia pensar que els immigrants eren només els marroquins, etc. Però ara sóc una immigrant i no sóc pobre ni de classe baixa, saps? Quan estava allà [a Catalunya] no pensava que un anglès que treballés a un hotel fos un immigrant, jo pensava que els immigrants eren els marroquins, els quals dedicaven la seva vida a res. Quan ens vam trobar per primera vegada i em vas preguntar si jo era immigrant et vaig dir que no m’hi sentia però que ho era; ara dic que sóc immigrant, però no com em pensava” (Nia).

La mobilitat és un fenomen present en la humanitat des dels seus orígens, però l’organització política contemporània en estats nació promou la idea que el sedentarisme és la norma, cosa que converteix la mobilitat en un fet excepcional i sovint interpretat en termes negatius. Així, la idea de migrar pot ser vista, en alguns contextos socioculturals, com un problema tant per a la gent obligada a marxar per diferents motius com per la societat que l’ha d’acollir. Paradoxalment, aquesta visió negativa de la mobilitat es dona en un context en què la millora en els sistemes de transport i comunicació ha accentuat els fluxos migratoris i el desplaçament d’importantes quantitats de persones d’una punta a l’altra del món. Aquests processos de mobilitat de població generen situacions de multiculturalitat en les societats d’acollida marcades per l’imaginari construït al voltant del fet migratori. En moltes ocasions, aquests imaginaris són definits per estereotips, prejudicis i tabús de la població receptora sobre la població arribada, els quals tenen efectes sobre les persones migrants, a qui s’imposen identitats estigmatitzades convertides en formes de discriminació social.

Aquest capítol el volem focalitzar en la manera com el procés migratori afecta la construcció identitària dels joves catalans emigrats a Londres. Concretament, volem saber com s’interpreten en relació amb el seu procés de mobilitat: es consideren a si mateixos immigrants econòmics, emigrants polítics, subjectes mòbils en trànsit, turistes? El nostre objectiu és analitzar si, i com, aquest joves es reconeixen (o no) en la categoria “immigrant” i quines narratives utilitzen per fer-ho. La construcció de la identitat migrant depèn tant de les experiències personals viscudes pels subjectes en moviment (estretament vinculades als recursos econòmics, socials i culturals de què disposen) com de l’imaginari que des del país receptor se’ls aplica en tant que “immigrants”. Un imaginari que en el cas dels joves espanyols es construeix en estreta dialèctica entre: per una banda, els estereotips que els

adjudica part de la societat britànica; i, per altra banda, els estereotips sobre la immigració que formen part de l'imaginari que els joves porten amb ells en el moment d'emigrar.

Aquest capítol, doncs, pretén comprendre la relació entre aquest imaginari complex d'“immigració” que tenen els joves catalans i la manera com aquest imaginari influeix en la seva adscripció identitària quan són a Londres. Per fer-ho, primer apuntem algunes notes sobre la construcció social del concepte d'*immigrant* com a categoria de poder a l'origen i fem una breu descripció de les experiències històriques de recepció d'immigrants a Espanya, amb l'objectiu d'entendre com aquestes han construït un imaginari català i espanyol envers la immigració. Establim una diferenciació entre aquests dos imaginaris perquè, tot i compartir certs elements, també tenen variacions com a producte de les distintes experiències migratòries viscudes a Catalunya respecte a d'altres zones d'Espanya. Es pot afirmar que Espanya va ser durant molt de temps un país exportador d'emigrants, fins que als anys noranta del segle XX va començar a ser receptor de l'anomenada migració econòmica procedent dels països de l'anomenat Sud pobre. El territori català, en canvi, va ser durant tot el segle XX un espai receptor de migració i, per tant, té una experiència prèvia d'arribada de població immigrada que es remunta a molt abans dels anys noranta. Una experiència construïda, en gran mesura, precisament per la migració interna espanyola que en lloc de marxar cap a Europa i Amèrica es va desplaçar cap a Catalunya abans i després de la Guerra Civil. Aquest fenomen pot implicar, doncs, una construcció lleugerament diferent de la mirada sobre el fenomen de la migració entre els joves catalans i altres grups d'espanyols que estan a Londres.

En segon lloc, oferim els resultats de la recerca efectuada a Londres que fan referència a l'anàlisi de la identitat dels joves informants, i mostrem si es consideren immigrants a Londres, així com els discursos que utilitzen per argumentar la seva inclusió o distinció respecte a aquesta categoria. Això ens permet analitzar com aquests joves usen la categoria “immigrant” com una “matriu de dominació” (Collins, 1986) amb vista a definir els “altres” immigrants o definir-se ells mateixos com a tals a Londres. I podem veure quins són els criteris utilitzats en aquestes definicions i observar fins a quin punt es reforça o no la distinció entre catalans/espanyols en la forma d'autodefinir-se.

10.2. Entorn de la categoria d'“immigrant”

Immigrant, com a concepte, s'aplica des del punt de vista del país acollidor i només hauria de fer referència a aquelles persones que arriben al país d'acollida en un període de temps relativament curt. Per tant, és un concepte de temporalitat limitada que s'hauria de reemplaçar per altres després d'algun temps i, en especial, després de l'arrelament d'aquestes persones a la societat d'acollida. En la major part de les societats l'etiqueta “immigrant” està profundament estigmatitzada, i es converteix en una categoria de poder utilitzada pels membres de la societat d'acollida cap als nou vinguts, els quals són considerats inferiors. No és estrany, doncs, que en el cas català (en consonància amb l'ús que es fa a Espanya i en gran mesura a tota la Unió Europea de la terminologia comunitària), la paraula *immigrant* s'utilitzi habitualment per referir-se a persones treballadores que procedeixen de països extracomunitaris pobres, utilitzant la categoria de “ciutadans comunitaris” per a les

persones procedents de la Unió Europea i la d'“estrangers” per a aquells que procedeixen de països rics i desenvolupats de fora de la Unió Europea.

Per què aquesta categoria esdevé tan important en la categorització dels subjectes i per què s'aplica de manera diferencial entre individus que en principi, en termes empírics, són igual d'immigrants? Segons Mary Douglas (1986), qualsevol categoria defineix la pròpia identitat (en aquest cas el fet de ser, o no, immigrant) a través de representacions col·lectives que són creades per institucions socials. En aquest sentit, la producció discursiva de la categoria “immigrant” amaga allò que des de les teories crítiques s'anomena interseccionalitat identitària. El mecanisme interseccional suposa identitats socials als individus que confirmen posicions privilegiades o desfavorides en l'estructura social, la qual cosa provoca formes de discriminació dependents de l'estructura de dominació en la qual s'inscriuen aquells acabats d'arribar (Creenshaw, 1993; Yuval-Davies, 2012). Així doncs, ser immigrant provoca estigmes entre els individus etiquetats d'aquesta manera en el context català. En l'imaginari col·lectiu, s'associen a aquestes etiquetes determinades característiques dels individus així identificats que, generalment, contribueixen a la creació de formes de discriminació xenòfobes. No obstant això, no existeix una experiència singular de ser migrant, sinó que és necessari tenir en compte altres categories socials com el gènere, la classe, les habilitats personals, la nació d'origen o el grup ètnic per comprendre millor les raons de la discriminació d'uns immigrants i no d'altres. D'aquesta manera es crea un sistema d'opressió que reflecteix la “intersecció” de l'adscripció “immigrant” amb altres adscripcions d'identitat estigmatitzadores com les assenyalades anteriorment.

En el cas que ens ocupa, hem d'apreciar la manera com l'expressió *immigrant* és utilitzada entre els joves catalans a Londres. El contingut semàntic d'aquesta expressió, en tant que estructura de dominació, és co-construïda en la dialèctica entre la seva significació en el país d'origen i la seva significació en el país de destí dels migrats mateixos. Així, ens podem preguntar si una categoria discriminant com “immigrant” que els joves catalans migrats a Londres assignaven a determinats grups socials quan eren a Catalunya, pot convertir-se en una manera de diferenciar-se dels que categoritzen com a “immigrants” els joves catalans: aquells joves que arriben a Londres provinents de zones geogràfiques tradicionalment considerades com a àrees d'emigració a Catalunya.

10.3. La immigració a Catalunya i Espanya: breu repàs històric

Catalunya ha estat històricament un país receptor de persones migrants, fins al punt que s'ha convertit en l'element que explica la seva evolució demogràfica contemporània (Cabré i Domingo, 2007). En el darrer segle hi hagut tres onades migratòries que han causat un gran impacte no sols en termes demogràfics, sinó també en l'imaginari col·lectiu català sobre què és la immigració. Un imaginari sobre “l'altre” que, com explica Domingo (2014), és fonamental per entendre la pròpia construcció identitària catalana.

La primera onada va ser durant el primer quart del segle XX, moment en què persones del sud (sobretot de Múrcia, però també d'altres zones rurals d'Espanya), van venir a Catalunya atretes per la industrialització i per la demanda de mà d'obra per a les obres de l'Exposició

Internacional del 1929, cosa que va portar a un saldo migratori de mig milió de persones entre el 1911 i el 1930, i va suposar un creixement del 77% de la població a Catalunya (Moreno, 2011). És en aquest període de temps quan apareixen els primers discursos entorn del “problema de la immigració” i els efectes que aquesta immigració podia causar a la integritat de la identitat catalana (Clua, 2011). Un autor com Josep Antoni Vandellós considerava que l'onada migratòria que el territori català estava rebent era una amenaça per a la “homogeneïtat nacional”, la qual cosa posaria en perill la “continuïtat de la història catalana” (Vandellós, 1935). Aquest tipus de discurs, en alguns moments amb referències racials i eugenèsiques pròpies de l'època, va quedar tallat per l'esclat de la Guerra Civil, que també va frenar l'arribada de població fins ben entrada la postguerra.

La segona onada migratòria es va donar en les dècades del 1950 i el 1960 i va durar fins a la crisi del petroli dels anys 1970. Durant el franquisme continua el desenvolupament industrial català, que necessita mà d'obra i que torna a cobrir-se amb treballadors procedents del sud d'Espanya (sobretot d'Andalusia i Extremadura). Es calcula que només entre el 1965 i el 1970 van arribar més d'un milió i mig de persones a Catalunya, xifra que significà el 75% del creixement total de la població catalana segons l'Idescat. Aquesta arribada tan important de població en tan poc temps es va donar en un context polític (la dictadura franquista) que no va afavorir la seva incorporació en la societat receptora. En termes generals, aquesta població es va concentrar en suburbis urbans i barris massificats quasi exclusivament formats per immigrants de classe obrera on era difícil interactuar amb la població catalana autòctona. Aquest context socioeconòmic explica l'aparició d'un ús xenòfob de la categoria “xarnego” que, tot i no ser un terme nou a Catalunya, s'aplicarà amb un sentit clarament despectiu als immigrants “castellans” i els seus descendents (Clua, 2011). Aquí es construeix, doncs, un imaginari negatiu molt potent al voltant del que aleshores s'anomenà el “problema de la immigració”. Un imaginari ple d'estereotips que recollí tan fidelment Francesc Candel en el seu llibre *Els altres catalans* (1964) i que durant molt de temps han caracteritzat la visió catalana sobre els immigrants. Almenys fins a l'arribada dels “immigrants del sud” dels anys noranta.

És també en aquesta època quan Jordi Pujol comença a fer carrera política. En un dels primers moments de la seva carrera, el 1958, va definir el català com a “tot home que viu i treballa a Catalunya, i, que amb el seu treball, amb el seu esforç, ajuda a fer Catalunya” (Pujol, 1958). Aquesta definició, de fet, impacta de manera molt significativa en l'imaginari col·lectiu del català, ja que autodesigna el poble català com un poble acollidor i integrador de la immigració que, a més a més, defineix, en definitiva, com a culturalment mestís. No obstant això, aquest discurs integrador xoca de manera molt directa amb el que és la realitat social del país. Com Candel mostra en el llibre, la comunitat espanyola no sempre es va acabar integrant a la societat catalana. L'autor posa com a exemple un dels cartells que es trobava a la perifèria de la ciutat de Barcelona que delimitava la zona de la Torrassa, una àrea propera a Barcelona habitada per molts murcians emigrats a Barcelona: “aquí acaba Cataluña y empieza Murcia” (Candel, 2008 [1964]: 43). Candel, doncs, argumenta que la primera generació d'immigrants murcians mai no va deixar de ser estigmatitzada com a “xarnega”, tot i que, seguint la definició de Pujol, hauria hagut de considerar-se catalana pel fet de treballar i viure a Catalunya. És en aquest sentit que els imaginaris, que no deixen de ser miratges socials que la societat es crea, han de ser contrastats amb les realitats socials.

La darrera onada migratòria que ha experimentat Catalunya ha estat la de les dècades del 1990 i 2000, en què persones d'arreu del món (principalment procedents d'Amèrica Central i del Sud, del nord i centre d'Àfrica, de l'Europa de l'Est i d'alguns països asiàtics) han arribat a Espanya i Catalunya a la recerca d'oportunitats laborals. D'acord amb Méndez, Cebolla i Pinyol (2013), Espanya era la segona destinació mundial preferida pels immigrants, només per darrere dels Estats Units; amb la qual cosa Espanya va ser el país del món que va patir un major increment de la població migrant. Aquesta onada migratòria també ha donat lloc a estereotips, creats en un inici pels mitjans de comunicació i els discursos polítics, i modelats posteriorment per les experiències que la societat catalana ha anat tenint amb la població estrangera al llarg del temps. És en aquest context que comencen a aparèixer noms com *sudaca*, o bé a donar-se nous usos a paraules històriques com *moro* per referir-se a part de la població arribada.

La literatura sociològica afirma, a partir de l'anàlisi d'enquestes d'opinió, que hi ha, en general, una bona consideració en el discurs dels espanyols cap a la societat extracomunitària i que aquesta no ha patit canvis en el context de crisi (Méndez, Cebolla i Pinyol, 2013; Rincken, 2010; Cea d'Ancona i Valles, 2011). Malgrat això, autors com Rincken (2010) i Cea d'Ancona i Valles (2011) defensen que cal un treball qualitatiu per entendre realment quines són les actituds dels espanyols vers la comunitat immigrant. És en aquesta línia que Cea d'Ancona i Valles (2011) exposen que, per exemple, en el moment de preguntar als informants sobre què opinaven de la immigració, les opinions negatives apareixien molt més ràpidament que no pas les positives. En aquest sentit, l'impacte d'aquesta població immigrant i la imatge que se'n crea no mostra diferències entre Catalunya i la resta de l'Estat.

Les diferents experiències migratòries viscudes a Catalunya, doncs, són necessàries per entendre l'imaginari que s'ha construït aquí al voltant de la categoria de l'"immigrant" i que exporten els joves catalans en la seva pròpia experiència migratòria. L'important, doncs, és comparar els discursos amb les pràctiques per entendre realment què és el que succeeix a nivell social entorn de la immigració.

10.4. Immigrants, emigrants, estudiants, turistes... Com s'identifiquen els joves catalans a Londres?

En les entrevistes i grups focals es va preguntar específicament als joves sobre la seva identitat com a migrants. De les respostes obtingudes, en resulta un grup de 17 joves que no s'identifiquen com a immigrants, mentre que 25 sí que ho fan. Els que afirmen que ells no són immigrants utilitzen tres arguments diferents.

Per una banda, una de les raons que els informants donen per no considerar-se a si mateixos immigrants és la seva ciutadania europea. Afirmen que el passaport espanyol els permet moure's lliurement dins de la Unió Europea; per tant, consideren que no són immigrants en la mesura que es mouen des de i cap a països d'un mateix territori, Europa. Com deia un dels informants:

"Almenys dins Europa no ens hauríem de sentir diferents. Jo quan vaig anar a Alemanya em vaig sentir totalment... això és Europa? Aquí potser no tant, potser perquè parlo l'idioma i tot però trobo que hauria de ser més habitual anar per Europa i no sentir-nos tant... no sé, és la meua opinió!" (Marc).

No obstant això, alguns d'ells sostenien que si haguessin de ser considerats immigrants dins de la Unió Europea, ells serien “menys immigrants” que les persones procedents de l'Europa de l'Est. Aquesta diferenciació mostraria que els informants catalans han assumit (a partir dels mitjans de comunicació i de converses amb britànics) la idea que tenen els britànics que la immigració de l'Europa de l'Est (i sobretot de Polònia) a Gran Bretanya és un problema, per la seva arribada massiva. No obstant això, segons les fonts de National Statistics, Polònia va deixar de ser la nacionalitat que registrava més entrades al Regne Unit a través del National Insurance Number (NIN) l'any 2013, quan va ser substituït, precisament, per Espanya.

Una altra raó adduïda per no considerar-se immigrants a Londres és la mateixa ciutat. Londres és considerada una de les ciutats més cosmopolites a escala mundial, formada per múltiples cultures. Els informants afirmen que l'èxit de la ciutat és, precisament, el seu cosmopolitisme. És en aquest sentit que defensen que ells serien tan immigrants com qualsevol altre persona de la ciutat:

“Si jo sóc immigrant tothom és immigrant a Londres. [...] Londres està ple de gent com jo de tot el món, que ha vingut i s'ha fet la ciutat seva i ha buscat les seves oportunitats [...] aquesta ciutat està feta d'immigrants i l'èxit d'aquesta ciutat és gràcies als immigrants” (David).

La darrera raó que van donar per no definir-se com a immigrants està relacionada amb el seu capital social i cultural. Consideren que els “immigrants” en general no tenen una família amb la qual puguin comptar quan necessiten alguna cosa, a més a més de ser persones que en general abandonen desesperadament el seu país en busca d'una feina a l'estranger. Per contra, van declarar que ells eren de classe mitjana, que tenen famílies que els ajudarien si ho necessitessin, i que a més a més es distingeixen dels immigrants perquè han migrat per voluntat, no perquè necessitin desesperadament trobar una feina.

D'altra banda, entre les raons per les quals sí que es consideren immigrants a Londres trobem arguments relacionats principalment amb els seus orígens: el fet que van néixer a l'estranger, que no parlen l'anglès i que les seves famílies viuen lluny de Londres. També hi ha altres raons relacionades amb la seva posició social a Londres: el fet de tenir feines que els britànics no volen o que no es correspon amb la que haurien de fer pel nivell de la seva formació.

“No sé si pensen: pobrets, no tenen feina allà i han de venir aquí [...] jo ho pensaria, que han d'emigrar perquè no tenen un futur allà” (Rosa).

No obstant això, cal remarcar que, lluny de les raons per les quals es consideren immigrants o no, les motivacions que els joves entrevistats tenien per sortir d'Espanya i anar a Londres a viure estan relacionades principalment amb motius econòmics i laborals (ja sigui treballar, adquirir competències laborals o aprendre l'anglès per poder tenir una feina un cop retornats a Catalunya). És en aquest sentit que, es considerin ells mateixos immigrants o no, seguint la definició donada per acadèmics com Massey *et al.* (1993), estaríem parlant de migrants econòmics i, per tant, els joves catalans a Londres compartien motius amb la resta de persones que havien immigrat a Catalunya amb anterioritat i serien, doncs, immigrants.

10.5. Els canvis en l'imaginari entorn de l'immigrant

Una de les qüestions més interessants que van sortir en la recerca és com les seves experiències de mobilitat estan remodelant les seves idees preconcebudes sobre el que és la migració o com és l'"immigrant". El fet que ara siguin ells mateixos els que migren i poden experimentar què suposa estar en aquesta posició, els porta a entendre què és la migració des d'un altre punt de vista. Aquest canvi de posició els ha fet pensar sobre com es deuen haver sentit els immigrants que han arribat a Catalunya i, d'alguna manera, admirar la seva valentia per la migració.

Una de les situacions que els ha fet reformular la seva idea de què és ser immigrant és conèixer i sentir el que els britànics pensen sobre ells. La cita següent mostra un dels moments en què la Núria, una informant, s'aplica la categoria d'"immigrant" a ella mateixa, en aquest cas a partir de la seva poca fluïdesa en anglès:

"Em sento discriminada a causa del meu mal anglès. M'he adonat com pensen *Oh, pobre* quan parlo amb ells en anglès..." (Núria).

És per això que una de les estratègies més esteses entre els joves per integrar-se a la societat britànica és copiar l'accent britànic per tal de no ser reconegut com a estranger. No obstant això, en algunes ocasions això s'ha relacionat amb una pèrdua de contacte amb els orígens, cosa que fa que se sentin insegurs:

"Em considero immigrant però no me n'havia adonat fins fa poc. Al principi intentava adaptar-me, dissimular el meu accent o agafar costums o intentar passar desapercebuda, però al final és com..., és que si no mantens la teva cultura i les teves arrels..., això mai serà *lo teu*! Mai t'hi sentiràs com a casa, perquè és natural! Llavors doncs *bueno!* Sóc d'una cultura diferent, que visc aquí i m'integro en el que puc. A la feina al principi estava com insegura i anava molt prudent i ara, mira!" (Laia).

El fet de trobar-se ells mateixos en la posició d'immigrant, una categoria que relacionaven amb una persona pobra o amb poca educació, els va fer canviar la seva opinió cap a una definició més oberta i inclusiva del fet migrant. Passa a ser una situació en la qual qualsevol podria trobar-se a la seva vida, independentment del seu passat o el seu nivell econòmic i cultural.

No obstant això, quan es tracta del mercat de treball tots ells estan d'acord que el fet de ser immigrant implica tenir un accés reduït a llocs de treball qualificats. Una de les estratègies més esteses per entrar en el mercat de treball és a través de feines no qualificades, tot i ser joves habitualment altament qualificats. El 27 de setembre de 2013, Benjamí Serra, un jove d'Espanya que va emigrar a Londres, va publicar a Twitter la declaració següent relacionada amb la necessitat de treballar en llocs de treball no qualificats: "El meu nom és Benjamí Serra, tinc dues llicenciatures i un màster i estic netejant lavabos a Londres". Aquest tuit va sorgir en un dels grups de discussió i els participants no van estar-hi en absolut d'acord. Van dir que la migració implica tornar a començar la carrera des del principi i construir tot de nou per tal d'integrar-se a la societat (element que comporta una millora en anglès, conèixer millor el mercat laboral, tenir contactes a la ciutat, etc.). D'aquesta manera, consideren que rentar lavabos podria ser una d'aquestes primeres feines que s'han de fer per continuar progressant a Londres. Alguns dels participants

van dir que l'autor es queixava massa i que ja hauria d'haver esperat que això passés abans d'emigrar a Londres, ja que és part del procés. Alguns altres indicaven que el fet de marxar a un altre lloc no hauria de comportar renunciar a la teva feina i passió, i que has de lluitar per allò que vols. No obstant això, tots van coincidir que quan marxés del teu país no pots esperar tenir des d'un inici el treball somiat.

D'altra banda, M&M i la Núria estaven d'acord que ells mai no van arribar a buscar feines no qualificades mentre estaven a Catalunya a l'atur, cosa que sí que van fer a Londres. Malgrat tot defensen que després de la seva experiència a Londres ara serien capaços de demanar feines no qualificades a Catalunya si ho necessitessin, amb la qual cosa trencarien la barrera de classe social que tenien abans d'emigrar. En aquest sentit, defensen que la seva experiència en feines no qualificades a Londres els ha ajudat a trencar el prejudici cap a aquest tipus de llocs de treball.

10.6. Emigrants catalans o espanyols?

En general, els joves entrevistats compartien la impressió que els britànics sabien la diferència entre Espanya i Catalunya. Afirmaven que als britànics els encanta Barcelona com a ciutat i que això fa que siguin capaços de distingir entre els dos territoris, Catalunya i Espanya. Alguns altres informants assenyalaven l'actual moviment per la independència com a element clau que ha fet Catalunya famosa a escala internacional i que ha permès als britànics fer la distinció entre els territoris i la seva gent:

“Tenen una idea molt dolenta dels espanyols i una molt bona dels catalans” (Marta).

Un dels resultats més interessants de la recerca ha estat que la diferenciació entre Catalunya i Espanya esdevé un element important per tal d'entendre com els joves catalans es defineixen a si mateixos i construeixen la seva identitat en tant que immigrants. En aquest sentit és important recordar els dos imaginaris d'“immigrant” que es construeixen a Catalunya a partir de les onades de migració dels seixanta i dels noranta. En la primera, els “xarnegos” són gent del sud d'Espanya que són vistos pels catalans com a sorollosos, ganduls i sense gaire educació. Un “xarnego/a” era algú que mai no va intentar aprendre català, que parlava molt alt i que tenia un nivell de formació baix (a vegades fins i tot era analfabet). La segona onada de migració extraeuropea dels anys noranta porta en si un imaginari d'immigrant com a algú que és pobre i que està sol, algú que es va veure obligat a abandonar el seu país en solitari a la recerca de millors condicions i que va haver d'acceptar feines precàries per tal de sobreviure. El que resulta curiós és com projecten l'imaginari negatiu de l'immigrant xarnego per explicar la visió negativa que els anglesos puguin tenir d'ells com a immigrants:

“El prejudici que jo tenia que els espanyols són gent mandrosa està corroborat amb el que he vist dels espanyols que viuen aquí [...]. Els que jo he conegut a l'hostal es passen tot el dia allà, van a classes d'anglès, pretenen que estan estudiant anglès a l'acadèmia mentre el que haurien d'estar fent és buscar feina. Però bé, hi ha molta gent que em sembla que simplement no sap què fer allà, i per estar-se estirats al seu llit d'Espanya doncs s'estiren aquí i fan veure que aprenen alguna cosa o fan algo amb la seva vida” (Charly).

El més interessant és com els dos imaginaris interaccionen en la forma en què els joves catalans a Londres es veuen a si mateixos. No volen ser estigmatitzats com a “immigrants”, com a algú pobre que va anar a Londres perquè no tenia opció d’èxit al seu país d’origen, en relació amb l’imaginari que prové de l’onada migratòria dels anys noranta. I per fer-ho, projecten la categoria estigmatitzant d’“immigrant” als espanyols que viuen a Londres, de manera que categoritzen en l’altre (l’espanyol) l’immigrant com a persona menys qualificada i menys civilitzada que ells. Per fer-ho empren les característiques pròpies que s’atribuïa a l’immigrant “xarnego” de la Catalunya dels anys seixanta: persones que fan molt de soroll, que són poc educades i que no pretenen integrar-se a la societat d’acollida. En la mesura que els joves catalans es neguen a ser considerats inferiors per la societat d’acollida, projecten la categoria negativa de l’“immigrant” als espanyols, i argumenten que els catalans no sols no són espanyols, sinó que són molt més educats i civilitzats (per tant, superiors) als “immigrants” espanyols.

No obstant això, aquesta visió està present principalment en els discursos dels catalans que no tenen antecedents de migració recent dins la seva família i que, seguint els seus arguments, es consideren a si mateixos “catalans-catalans”. Així ho expressava la Nia, una jove catalana que fa d’*au-pair* a Londres, mostrant una especial ira i fins i tot repulsió cap als espanyols emigrats a Londres. Especialment cap als que ella denomina com a “xonis” (un terme que d’alguna manera és la forma moderna que ha pres l’estigma cap a les segones i terceres generacions dels immigrants “xarnegos”):

“No m’agrada trobar-me amb gent espanyola! Vull gent anglesa i em fa ràbia..., i veig a vegades... L’altre dia, a l’autobús, darrere nostre hi havia dos xonis, però xonis que vaig dir: com estàs en aquesta ciutat? Com t’estàs espavilant?! Perquè no m’ho crec... *hablando así: y hemos llegao a Stratford o no hemos llegao?* I mira... em posa dels nervis! Em posa dels nervis...! No puc...! Sort que havia de baixar perquè sinó... Vaig posar la música a *tope*, no sé..., no sé..., és que ja..., els tinc mania i a més em fan que els hi tingui més! Perquè vas per un lloc i l’única gent que crida són espanyols! [ho diu cridant] I a mi em fa ràbia que estiguin aquí i estiguin donant aquesta imatge quan jo després he de dir: sí... *Catalonia is in Spain...*” (Nia).

És important destacar que aquesta infravaloració dels espanyols per part d’alguns dels joves catalans només s’ha trobat en els seus discursos, els quals són, la major part de les vegades, totalment contradictoris amb les seves pràctiques reals. És el cas de la mateixa Nia, la informant anteriorment mencionada, la qual va venir a l’entrevista acompanyada d’una de les seves millors amigues a Londres, una noia de Navarra amb la qual de manera natural parlava en castellà. D’altra banda, com es registra en el fragment anterior, en el moment més intens de l’entrevista, en què diu que els espanyols són els únics que criden a Londres, ho afirma cridant enmig d’una terrassa a Covent Garden, un dels punts més emblemàtics de la ciutat. És en aquest sentit que, encara que el discurs pugui arribar a ser de confrontació molt clara, les pràctiques quotidianes no sempre hi coincideixen.

Aquesta distinció entre nosaltres-catalans/ells-espanyols també té conseqüències en les seves relacions i vides a Londres. Els informants declaren tenir una connexió immediata quan es reuneixen amb catalans per primera vegada, i es fan amics molt immediatament. Fins i tot, com defensa la Georgina, amb persones amb qui a Catalunya segurament no serien amigues perquè no comparteixen gaires coses a part de la procedència. A més a més, declaren que aquesta relació no es dona tan fàcilment amb espanyols i que, fins i

tot, han arribat a notar certa competència i tensió quan troben altres espanyols, sobretot en situacions en què hi hagi una competició pels recursos (com ara per la recerca de pis o de feina).

10.7. Conclusions

Londres és considerada una de les ciutats més cosmopolites del món. D'acord amb la base de dades del Regne Unit, el 64% de la població de Londres del 2013 ha nascut fora del Regne Unit i arriba a la ciutat atreta per les possibilitats laborals que aquesta pot oferir: tant pel que fa a feines qualificades com a opcions d'aconseguir feines no qualificades de manera ràpida. De la mateixa manera, els joves catalans marxen a Londres atrets per l'oportunitat de desenvolupar una carrera professional a la ciutat. En conseqüència, entre els joves que es consideren immigrants, la recerca d'oportunitats que no trobaven a Catalunya és fonamental, i d'aquesta manera s'equiparen a immigrants econòmics. Però, aquells que no es consideren immigrants, situen la seva ciutadania europea per sobre d'altres consideracions, ja que és la que els dona dret a moure's lliurement dins una mateixa unió política anomenada Europa; d'altres fan referència al cosmopolitisme londinenc, el qual fa que no percebin l'estigma d'immigrant a la societat d'acollida. No obstant això, és remarcable el fet que en alguns casos els joves no havien reflexionat sobre la seva posició social a Londres fins al moment en què se'ls interroga sobre la seva condició, element que mostra fins a quin punt aquests joves es plantegen o no la seva identitat migrant a la ciutat d'acollida.

A partir d'aquesta interrogació podem extreure algunes conclusions finals. En primer lloc, la influència decisiva de la semàntica pròpia del concepte *immigrant* en la seva societat d'origen, que viatja amb ells a Londres durant el procés migratori i afecta el seu posicionament social dins la societat britànica. Es tracta d'una semàntica dominada per la idea que l'immigrant ho és per raons fonamentalment econòmiques, la qual deriva en una visió negativa de "l'immigrant" amb la qual no sempre és fàcil autoidentificar-se. Potser per això ha tingut més èxit entre el col·lectiu de joves espanyols a l'estranger (incloent-hi els catalans, encara que pugui ser per motius diferents) l'autoidentificació amb la categoria d'"exiliats", que s'ha convertit en l'etiqueta construïda políticament a través de la qual s'han vehiculat les demandes polítiques d'aquest col·lectiu (sobretot a partir del moviment social Juventud sin Futuro), malgrat que és evident que el seu perfil no encaixa amb la condició reconeguda socialment i jurídicament d'exiliat.

En segon lloc, la identificació d'alguns joves migrats amb la idea de ser "ciudadà europeu" els fa coincidir que des de la implementació de l'Acord de Schengen no té sentit que cap europeu es consideri immigrant dins d'Europa, ja que són part d'una entitat supranacional i on cada un dels seus ciutadans està en una posició d'igualtat. Malgrat això, de nou apareix la distinció entre migrants de primera i de segona, pròpia de l'imaginari històric sobre el migrant a Catalunya, en què els espanyols i els ciutadans de l'Europa de l'Est són considerats pels catalans en un rang inferior. Els catalans consideren la societat catalana més europea, menys sorollosa i més civilitzada que l'espanyola; la qual cosa els permet posicionar-se, des del seu punt de vista, en una posició més alta en la matriu de dominació contextua-

litzada a Londres. La diferència d'identitat nacional entre ells és, doncs, el que sustenta una distinció entre els més desenvolupats (catalans) i els menys avançats (espanyols). De la mateixa manera, els catalans serien superiors als immigrants de l'Europa de l'Est.

Per acabar, com hem vist, l'experiència de ser immigrant està transformant els continguts semàntics dels joves catalans a Londres, que adopten una definició més oberta i un concepte menys estigmatitzador. Així, veiem que les posicions desiguals dels immigrants no són degudes a diferències ètniques o culturals *per se*, sinó més aviat a mecanismes d'exclusió associats a la identificació dels individus amb determinades característiques negatives vinculades als col·lectius d'origen dels immigrants i que, com hem vist, reproduïxen les lògiques de dominació de les societats d'origen. A Londres, els immigrants joves catalans utilitzen la diferència a partir de la seva procedència com a mecanisme de distinció; creen una jerarquització entre els millors i pitjors immigrants arran d'una escala de la civilització basada en el que assumeixen que la societat britànica consideraria com a bons immigrants i com a dolents.

10.8. Bibliografia

CABRÉ, A. i DOMINGO, A. (2007). "Tal com érem i tal com som. 30 anys de canvis demogràfics". A: *L'Avenç*, núm. 323, p. 20-26.

CANDEL, F. (2008) [1964]. *Els altres catalans*. Barcelona: Edicions 62.

CEA D'ANCONA, M. A. i VALLES-MARTÍNEZ, M. S. (2011). *Evolución del racismo y la xenofobia en España*. Madrid: Ministerio de Trabajo e Inmigración.

CLUA, M. (2011). "Catalanes, inmigrantes y charnegos: 'raza', 'cultura' y 'mezcla' en el discurso nacionalista catalán". A: *Revista de Antropología Social*, núm. 20, p. 55-75.

COLLINS, P. (1986). "Learning from the outsider within: the sociological significance of black feminist thought". A: *Social Problems* (Oxford University Press), núm. 33 (6): s14-s32.

GREENSHAW, K. (1993). "Mapping the margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color". A: *Stanford Law Review*, vol. 43, p. 1241-1299.

DOMINGO, A. (2014). *Catalunya al mirall de la immigració. Demografia i identitat nacional*. Barcelona: L'Avenç, col·lecció Sèrie Assaig, p. 360.

DOUGLAS, M. (1986). *How institutions think*. Nova York: Syracuse University Press.

MASSEY, D. *et al.* (1993). "Theories of International Migration: A Review and Appraisal". A: *Population and Development Review*, vol. 19, núm. 3, p. 431-466

MÉNDEZ, M.; CEBOLLA, H. i PINYOL, G. (2013). "¿Han cambiado las percepciones sobre la inmigración en España?". A: *Laboratorio de Alternativas*, núm. 17.

MORENO, V. (2011). *La immigració a Catalunya en el segle XX: de l'èxode rural a les primeres migracions peninsulars (1877-1939)*. Disponible en línia a: <<http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2011/05/26/la-immigracio-a-catalunya-en-el-segle-xx-de-l'exode-rural-a-les-primeres-migracions-peninsulars-1877-1939/>> [Consulta: 10 de maig de 2016].

PUJOL, J. (2014) [1958]. “‘Per a una doctrina d'integració’ (article clandestinament publicat a Barcelona)”. A: DOMINGO, A. (2014). *Catalunya al mirall de la immigració. Demografia i identitat nacional*. Barcelona: L'Avenç.

RINKEN, S. (2010). “La evolución de las actitudes ante la inmigración en tiempos de crisis económica. Un análisis cualitativo”. A: E. AJA, J. ARANGO i J. OLIVER (Dir). *Inmigración y crisis económica: impactos actuales y perspectivas de futuro. Anuario de la inmigración en España 2010*.

VANDELLÓS, J. A. (1935). *Catalunya poble decadent*. Barcelona: Biblioteca Catalana d'Autors Independents.

YUVAL-DAVIES, N. (2012). *The Politics of Belonging: Intersectional Contestations*. Londres: University of East London.

11. MARXAR PER TORNAR. L'ADQUISICIÓ DE COMPETÈNCIES PROFESSIONALS EN L'EMIGRACIÓ INTERNACIONAL DE LES PERSONES JOVES³⁵

Neus Alberich González, Clara Rubio Ros i Pau Serracant Melendres

11.1. Introducció

Aquest article presenta una recerca exploratòria sobre l'adquisició de competències professionals en els processos d'emigració internacional de les persones joves de Catalunya. Entre altres qüestions, l'estudi analitza quines competències han desenvolupat a l'estranger les persones joves que hi han marxat; quina valoració fan les persones joves d'aquestes competències i de la seva experiència internacional en general, i com l'expliquen; i quines actituds i plantejaments tenen les empreses catalanes respecte a l'experiència internacional de les persones joves i les competències que hi han pogut assolir.

És en aquest sentit que es plantegen quatre objectius. En primer lloc, s'analitza l'adquisició de competències professionals i socials entre la població jove emigrada segons la seva pròpia percepció. En segon lloc, s'estudia l'experiència del reingrés de les persones joves a la societat catalana per identificar les dificultats i facilitats trobades per les persones joves que han retornat a Catalunya. En tercer lloc, s'analitza el valor que les empreses catalanes atorguen a les experiències de mobilitat internacional viscudes per la població jove. Finalment, l'article acaba amb unes conclusions que triangulen la informació exposada en els diferents apartats.

Certament, l'emigració respon a una àmplia diversitat de motius, i sovint una mateixa persona en té més d'un; però l'emigració juvenil s'ha disparat a partir de l'inici de la crisi econòmica i sovint respon a una necessitat davant la manca d'oportunitats més que a un desig independent de les circumstàncies que es donen a Catalunya. Conèixer el valor diferencial de l'experiència professional a l'estranger i la importància que li confereixen les empreses catalanes (és a dir, fins a quin punt oferents i demandants d'ocupació consideren que l'experiència internacional incrementa l'ocupabilitat de la persona jove) pot ajudar les administracions a dissenyar estratègies per facilitar la inserció laboral a Catalunya dels i les joves que retornin de l'estranger.

³⁵ Aquesta recerca ha tingut l'assessorament de Pilar Pineda i Ingrid Agud, del Departament de Pedagogia Sistemàtica i Social de la Universitat Autònoma de Barcelona.

La hipòtesi principal d'aquesta recerca és que l'experiència professional a l'estranger implica que l'individu hagi d'ajustar les seves actuacions a un context laboral i social nou, fet que estimula l'adquisició de noves competències i la reinterpretació i consolidació de les que ja té. A aquesta hipòtesis se n'associen dues de complementàries.

La hipòtesi secundària A parteix de la premissa que en tot procés de canvi hi ha guanys i pèrdues. A banda de les dificultats d'adaptació que implica l'establiment en un nou context, en els processos d'experiència professional a l'estranger la marxa pot provocar un distanciament amb l'entorn de partida que dificulti el retorn i/o la reincorporació. A més a més, cal tenir en compte l'escassetat de polítiques i mesures que incentivin o facilitin la reentrada, de manera que la persona jove es veu obligada a fer un procés de readaptació complex i en alguns casos difícil.

Finalment, la hipòtesi secundària B postula que l'experiència professional a l'estranger és valorada positivament per les empreses catalanes, encara que no sàpiguen en què es concreten les competències diferencials.

11.2. El concepte de competència professional i la seva aplicació als graduats universitaris

El concepte de *competència* és definit al projecte Tuning com:

"[...] la capacidad o habilidad que una persona pone en práctica para desempeñar una labor [...]. Es una combinación de atributos (con respecto al conocimiento y sus aplicaciones, aptitudes, destrezas y responsabilidades) que describen el nivel o grado de suficiencia con que una persona es capaz de desempeñarlos" (Unió Europea, 2006: 16).

Els resultats del projecte Tuning es basen en un procés a través del qual les universitats mateixes, els graduats universitaris i els ocupadors van identificar les principals competències que caldria desenvolupar en una titulació. Aquestes competències s'han utilitzat per dissenyar les titulacions universitàries i per avaluar-les. Aquest article es basa en les competències genèriques identificades en el projecte Tuning:

- *Competències instrumentals*. Capacitats cognitives, metodològiques, tecnològiques i lingüístiques.
- *Competències interpersonals*. Habilitats socials, d'interacció, cooperació i integració en col·lectius professionals.
- *Competències sistèmiques*. Capacitats relacionades amb sistemes globals, que combinen comprensió, sensibilitat i coneixements, i requereixen l'adquisició prèvia de competències instrumentals i interpersonals.

Dels diferents plantejaments i classificacions que hi ha sobre les competències professionals (Allés, 2005), aquesta recerca es basa en el projecte Tuning, que és el que habitualment empen les universitats de l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES) (García i Pérez,

2008). En aquest estudi, hem considerat convenient partir de la classificació competencial del projecte Tuning i adaptar-la en funció de les valoracions dels empresaris que es desprenen d'alguns estudis complementaris.³⁶ En la recerca analitzem quines competències i de quin tipus apareixen en les entrevistes, quina importància els donen les persones entrevistades, i quines no hi apareixen.

11.3. Col·lectiu estudiat i metodologia

11.3.1. Col·lectiu estudiat

Aquesta recerca és una anàlisi exploratòria d'una qüestió que encara no ha estat investigada en profunditat. Davant la manca de referents, s'ha optat per fer una recerca acotada a un col·lectiu determinat que permeti generar uns primers resultats per orientar futures investigacions i donar pistes per orientar la formulació de les intervencions de les administracions.

Concretament, la recerca se centra a analitzar l'experiència de les persones joves (entre 22 i 33 anys), nascudes a Catalunya i amb titulacions superiors que han marxat de Catalunya a treballar al Regne Unit com a mínim un any i han retornat a treballar a Catalunya. S'han buscat joves que han treballat en diferents sectors professionals. Tot i que la recerca se circumscriu al col·lectiu esmentat, en la selecció de la mostra s'ha buscat la diversitat interna pel que fa al sexe, l'edat i al camp d'estudis. Concretament, la mostra està integrada per 11 joves (sis noies i cinc nois): nou de les persones joves tenen estudis universitaris (llicenciatura o grau) i dos joves tenen cicles de formació professional de nivell mitjà i superior. Un cop van acabar els estudis universitaris, i després d'un període de recerca de feina que no va donar fruits (només una persona va aconseguir tenir una feina d'acord amb els seus estudis), van decidir marxar a Londres principalment per millorar les seves oportunitats laborals.

Un cop a Londres, gairebé totes les persones entrevistades van trigar menys d'un mes a trobar feina. No totes aquestes feines, però, estaven relacionades amb els seus estudis; no obstant això, només una persona de les 11 entrevistades no va acabar treballant en una feina relacionada amb els seus estudis. Durant la seva estada a Londres els individus van canviar de feines per aconseguir una millora professional.

Un cop retornats a Catalunya, tots els que estan treballant tenen una feina relacionada amb els seus estudis. Els que fa menys temps que han retornat i encara no han trobat feina han restringit la recerca a feines qualificades i del seu camp d'estudis.

Complementàriament, l'estudi també analitza l'experiència i els plantejaments que fan les vuit persones responsables de recursos humans d'empreses catalanes de sectors professionals similars respecte a les competències professionals adquirides per aquests joves i sobre la seva experiència internacional en general.

36 AQU (2014a i 2014b), Van der Hofstadt i Gómez (2006) i Solanes, Nuñez i Rodríguez (2008).

11.3.2. Metodologia

La recerca es basa en l'autopercepció sobre les competències adquirides i l'experiència internacional en general que tenen les persones joves retornades entrevistades, així com la visió que els responsables de recursos humans entrevistats tenen sobre aquestes mateixes qüestions. Aquesta opció permet copsar la percepció dels subjectes entrevistats i recollir els seus plantejaments.

En el cas de les persones joves, l'entrevista s'estructurava sobre tres temàtiques: els avantatges i desavantatges generals de l'estada internacional, amb propostes de millora; les competències transversals i específiques adquirides; i la percepció que tenen les persones joves dels seus reclutadors. Per cada entrevistat hem predefinit un perfil personal i d'experiència per tal d'aconseguir una major diversitat de perfils. Les entrevistes es van fer a Catalunya i van durar entre 40 i 90 minuts.

Per complementar la visió de les persones joves i contrastar-la amb la de les empreses catalanes, s'han realitzat entrevistes a vuit reclutadors (sis homes i dues dones) de diferents àmbits professionals. Aquests àmbits coincideixen amb els de les persones joves entrevistades (educació, arquitectura, audiovisuals, comunicació i sanitat). Les persones entrevistades són els responsables dels processos de selecció de personal de les seves empreses o departaments. En el cas dels reclutadors, l'entrevista s'estructurava sobre les temàtiques següents: la valoració i caracterització d'un jove amb experiència internacional; la prioritització o no de l'experiència internacional; les raons per les quals es contractaria un jove amb experiència internacional; i la valoració de les competències instrumentals, interpersonals i sistèmiques dels i les joves retornats.

Les entrevistes van tenir lloc a diferents municipis de Catalunya, amb una durada aproximada de 20 minuts. Un cop realitzades les entrevistes les hem transcrit i n'hem fet una anàlisi de contingut per trobar-hi "patrons repetits de significat" (Braun i Clarke, 2006).

11.4. L'experiència professional i l'adquisició de competències professionals a l'estranger segons les persones joves emigrades

11.4.1. Les competències professionals adquirides en l'experiència professional a l'estranger

Les competències professionals són adquirides en situacions pràctiques, per això són tan importants les experiències professionals; a més, el fet de sortir d'un context conegut i haver-se d'adaptar a un nou país, amb una realitat sociocultural i una cultura empresarial diferents pot accelerar alguns processos d'aprenentatge.

En aquest apartat, ens centrem en l'anàlisi de quines són les competències professionals, i de quin tipus, que les persones joves entrevistades identifiquen que han desenvolupat arran de la seva experiència laboral a Londres. Considerem les competències adquirides

en l'àmbit professional, però també aquelles adquirides en l'esfera personal i que després es poden emprar en el món laboral.

Competències instrumentals

Entre aquestes competències, la més destacada per les persones entrevistades és l'“aprenentatge i el perfeccionament de la llengua anglesa”. De fet, per a alguns, aquesta millora de l'anglès ja era un dels motius de la tria d'Anglaterra. Encara que els nivells d'anglès de partida eren diferents, la majoria disposava d'uns coneixements mínims però insuficients per desenvolupar-se de manera quotidiana a Anglaterra, sobretot en l'àmbit laboral.

Ara bé, l'adquisició de competències comunicatives van més enllà del simple fet lingüístic. Els entrevistats consideren que han hagut de desenvolupar destreses per comunicar de manera més efectiva:

“El fet de trobar-me amb les persones que m'he trobat m'ha fet [...] comunicar de forma efectiva segons qui tens davant; o sigui, si és tècnic, si és dissenyador... en funció dels seus coneixements intentar modular el missatge” (Munsi).

També destaquen que el fet d'haver hagut de treballar i espavilar-se en una altra llengua els ha ajudat a desenvolupar “estratègies i habilitats comunicatives”. Quan aquestes són aplicades a la pròpia llengua i al context d'origen milloren la claredat i la seguretat en l'emissió de missatges. A més, en alguns casos, els entrevistats han comentat que en contextos laborals anglesos es dóna més importància que a Catalunya al fet de parlar en públic, de manera que, depenent de les experiències professionals i de les organitzacions empresarials, es desenvolupa més aquest aspecte de la competència comunicativa. També, en altres casos, ens parlen de la millora en la “comunicació escrita”, adaptant-se a l'estil anglès, fet que després ajuda a escriure en la pròpia llengua en diferents registres i estils.

Més enllà de les qüestions de comunicació, altres competències instrumentals destacades per les persones joves són la “solució de problemes” i la “presa de decisions”. Davant de circumstàncies complexes, en situacions laborals diverses i pel fet de trobar-se a l'estranger sense la xarxa de suport que tenien a Catalunya, han hagut de trobar estratègies i mecanismes per resoldre les dificultats de la millor manera possible:

“A mi m'ajuda a centrar-me i a saber triar què és important i què no és important” (Munsi).

Competències interpersonals

La competència interpersonal que més joves consideren que han desenvolupat ha estat la “tolerància”. La vivència londinenca ha implicat per a aquests joves haver establert noves relacions. Fruit d'aquesta necessitat s'ha produït una obertura a una diversitat de maneres de ser, de fer i de pensar:

“Entendre que cadascú té una opinió diferent i que la vida és diferent segons amb quins ulls ho miris, no? La raó és molt subjectiva...” (Juan).

A més, les persones entrevistades han destacat que s'han trobat en entorns personals i professionals amb molta més pluralitat cultural i d'orígens que a Catalunya i, per tant, que han adquirit una major "obertura" per relacionar-s'hi:

"Obertura de mires, no tenir absolutament cap problema, no? Parlar amb qui sigui, sigui de la raça que sigui, sigui de l'ètnia que sigui, sigui del país d'on sigui" (Lluís).

A més han desenvolupat una consciència sobre el fet migratori a partir de la vivència d'haver estat ells mateixos migrants, de manera que han desenvolupat empatia cap a les persones que han canviat de país.

La segona competència interpersonal més destacada per les persones joves entrevistades ha estat la "perseverança":

"I sobretot a tenir paciència, això es el que més [...] Perquè costa molt aconseguir les coses i tot és difícil" (Paula).

Competències sistèmiques

Els aprenentatges més esmentats de l'experiència londinenca tenen relació amb les competències que anomenem *sistèmiques*. Totes les persones entrevistades han destacat un augment de l'"autoconfiança o seguretat en un mateix". Viure a Londres ha estat en si un repte personal superat que els ha apoderat per assumir-ne i superar-ne d'altres:

"Lo primero que diría es confianza, y seguridad en uno mismo porque la ganas, la ganas a través de vivir en un sitio fuera, tienes que espabilarte, luego dices 'va que yo puedo' [...]. Lo que he ganado ha sido sobre todo experiencia a nivel personal y confianza en uno mismo [...]. Porque cuando tú te has ido a un país extranjero te has tenido que buscar las castañas" (Samyaa).

Aquesta seguretat pròpia ha fomentat la capacitat de "lideratge":

"En algun moment em posaven gent al meu càrrec perquè jo portava més temps que ells, i ensenya'ls el que sigui, llavors doncs aprenies una mica i els demanaves també la seva opinió per saber com ho feia, i això ajudava a crear-te un... com un jo professional més complet" (Lídia).

A vegades, la valoració dels objectius assolits és purament personal, però sovint també hi ha un reconeixement exterior que alimenta aquesta visió positiva:

"És qüestió de ser conscient de la vàlua que has tingut... Això és el que em va passar a Londres! O sigui, vaig marxar d'aquí molt frustrada i a Londres em vaig sentir valorada pel que jo feia... i llavors tornes amb la idea que 'escolta'm, allà han sabut valorar el que jo he fet perquè jo he pogut aportar alguna cosa, aquí si em volen hauran de fer igual'. I llavors tornes una mica més exigent però també ets més conscient del que vals professionalment i personalment en qualsevol ciutat" (Lídia).

Un altre dels elements que han destacat és la capacitat d'"afrontar conflictes", que es manifesta en el fet de mantenir una actitud adequada quan no s'està d'acord amb els superiors:

"[...] capacitat de..., solidesa, i de plantar-se si t'has de plantar. Allà et prenen el pèl per tot arreu, perquè no és el teu país, no és el teu idioma... i aquí ja no te la colen tan fàcilment! I això és una competència professional també, no? De relació laboral amb el teu cap!" (Lluís).

I això és possible perquè moltes de les persones joves entrevistades identifiquen haver guanyat en “autoestima”, sentiment que els atorga més seguretat en les seves capacitats que sovint expressen en qüestions com la superació de la vergonya o la valentia per afrontar determinades situacions:

“He après a parlar amb certesa, amb propietat! O sigui, abans aquí per exemple, em feia molta por parlar amb el meu *jefe* [...] era molt difícil dir les coses que no t'agraden, no? I allà a Londres me n'he adonat que és molt fàcil parlar amb el *jefe* d'aquestes coses, suposo que com que també hi ha molta feina..., no et fa por perdre la feina!” (Marçal).

Aquesta confiança es retroalimenta amb el guany d’“autonomia”, la segona competència sistèmica més anomenada. L'autonomia s'associa a la iniciativa personal, al fet d'haver de resoldre problemes per un mateix en un context nou. Però també destaquen que en els contextos laborals anglesos s'espera que els treballadors siguin més autosuficients en les tasques que desenvolupen i que això estimula aquesta autonomia:

“T'has de saber espavilar, a més a més si vols créixer professionalment has de... saber demostrar que ets capaç de resoldre problemes, ningú et dirà ‘no, això ho has de saber’, ningú assumeix que tu has de saber una cosa o que ho faràs bé a la primera, però sí que has de demostrar resolució” (Munsi).

Un tercer tipus de competències sistèmiques identificades les hem anomenat “competències d'afrontament”, és a dir, habilitats que permeten solucionar problemes i que transferides al món laboral capaciten per generar estratègies de resposta als canvis de l'entorn. Entre aquestes competències destaca l’“adaptació”, entesa com la capacitat de donar resposta als canvis. El fet d'haver-se hagut d'acomodar a un nou entorn, tant personal com professional, ha estimulat el creixement d'aquesta competència:

“Capacitat d'adaptar-me a escenaris imprevistos molt ràpid perquè... estàs allà i, ostres, t'has d'adaptar a tot... Quan vaig treballar allà de *profe* d'anglès venien alumnes cada setmana, cada setmana una nova fornada d'alumnes. Doncs aquí, si un dia passa alguna cosa jo no tinc absolutament cap problema per adaptar-me, ja tens la *soltura* aquella” (Lluís).

També destaquen una millora en la “gestió de les emocions i de l'estrès”, que també està relacionada amb la maduresa i el creixement personal:

“Fas un aprenentatge molt gran a tots nivells i evidentment allà et passa de tot! O sigui, d'arribar i no tenir res, i estar lluny de la teva família [...]. Desenvolupes molt [...] la teva manera d'afrontar, i les emocions, el mateix! A gestionar el sentiment de voler marxar corrents, l'estar sol... moltes coses!” (Marta).

Finalment, altres competències sistèmiques identificades en les entrevistes tenen certa relació amb alguns valors en la cultura empresarial anglesa. Per exemple, algunes persones han mencionat aspectes que estan relacionats amb el “pragmatisme”, és a dir, deixar de banda els aspectes menys centrals i ser més eficients a l'hora d'organitzar-se:

“L'eficiència és que... treballes de 9 a 5 al Regne Unit i tens una hora per dinar, i en el meu cas no em pagaven *overtime*. Allò s'havia d'acabar sí o sí! Llavors has de buscar la manera d'organitzar-te el temps i fer les coses” (Lidia).

Així doncs, l'adquisició de les competències ha estat el fruit d'aquestes experiències professionals i personals, d'enfrontar-se a unes noves relacions, a un nou entorn social i laboral

i a una nova cultura empresarial. Aquestes competències, si són identificades i valorades pel joves, haurien de suposar una millora en la seva ocupabilitat un cop retornats, tal com afirma una de les entrevistades:

“Per tant... no és només l'experiència professional estricta, sinó que realment tens un valor afegit molt més gran, i en aquella empresa ho notaran! Per a mi és aquesta la diferència, en tu mateix” (Remei).

11.4.2. Més enllà de les competències: avantatges i desavantatges de l'experiència internacional

En aquest apartat ampliem el focus d'interès i ens centrem en les dificultats i els avantatges generals de l'experiència internacional viscuda per les persones joves entrevistades.

Dificultats de l'estada a l'estranger

La valoració general de l'experiència tendeix a ser positiva. Fins i tot en aquells casos en què no s'han assolit els objectius marcats inicialment, en general els individus retornats valoren positivament l'experiència viscuda. De fet, si se'ls pregunta en genèric, fins a sis dels 11 joves entrevistats no consideren que hi hagi cap aspecte negatiu per destacar.

Tot i això, si se'ls pregunta més detalladament hi ha un seguit de dificultats que apareixen de manera reiterada. La més esmentada és la “soledat”, vinculada a la “llunyania amb Catalunya”. Sovint això es relaciona amb el fet que Londres és percebuda com una ciutat de pas:

“Londres es una ciudad de paso, la mayoría de gente no dura y al final te vas viendo sola” (Samyaa).

Un aspecte negatiu mencionat, encara que poc, és la “pèrdua de qualitat de vida”: el clima i la fredor de les relacions sembla que es concreten en alguna experiència. Aquest, però, no sembla un aspecte tan recurrent com la soledat i, com diu el Juan, “Al final, t'acostumes al que hi ha”.

Un aspecte que a priori podria semblar negatiu com és el fet de “no trobar una feina que es correspongui amb els estudis” es dona sovint, però s'acaba valorant positivament si l'alternativa trobada és satisfactòria:

“He canviat de sector, estic treballant d'altres coses però són coses que m'agraden igualment [...] aquesta empresa m'agrada molt des del principi, per la seva manera de pensar i de treballar... em compensa més el tema de tenir més opcions que no pas el que hagi pogut perdre com a periodista” (Lidia).

La “precarietat” de les feines s'esmenta poc com a qüestió negativa, ja que sovint es dona per descomptat que forma part del procés de consolidació professional o de guany d'experiència que es pretén aconseguir. Només quan es cronifica al llarg dels anys s'acaba vivint negativament:

“Perquè estàs allà i estàs com en precari sempre, no? Estàs en precari, no sé què fer: aquest any tornaré o no tornaré?” (Lluís).

A pesar de la freqüència amb què s'esmenten aquestes dificultats, i de la duresa que per a diverses de les persones entrevistades ha suposat l'experiència internacional, és precisament la superació d'aquestes dificultats i els aprenentatges que hi estan associats un dels aspectes que més es valoren. Ens n'ocupem a continuació.

Avantatges de l'estada a l'estranger

Un primer resultat que cal destacar és que les persones joves consideren que un dels principals beneficis de la seva estada a l'estranger ha estat, precisament, l'adquisició d'un seguit de "competències professionals", que es valoren també en l'àmbit personal. Tal com s'ha vist anteriorment, un aspecte que les persones entrevistades valoren molt és el "creixement personal" experimentat, haver "guanyat autonomia". En totes les entrevistes es menciona aquesta qüestió, i no és casual que la competència professional més esmentada (vuit joves) sigui l'autoconfiança. Com s'ha vist en l'anàlisi de competències, també es destaca l'"obertura als altres", procés estimulat pel fet de trobar-se sol i haver d'establir nous vincles relacionals, i un increment de la "tolerància" envers les altres cultures, circumstància vinculada amb el caràcter cosmopolita de Londres.

Més enllà de l'adquisició de competències, es destaquen un seguit d'"avantatges professionals" de l'experiència internacional com són la possibilitat d'aconseguir un millor salari i un seguit d'elements positius vinculats al fet de treballar en una ciutat com Londres: l'obtenció de "contactes professionals internacionals", un millor "aprenentatge tècnic" i l'adquisició d'una "experiència professional internacional".

Per acabar aquesta secció, destaquem un resultat que no formava part de les hipòtesis de partida i, en canvi, ha resultat, de llarg, l'aspecte més mencionat en les entrevistes. Les persones entrevistades han destacat el fet d'haver conegut una "cultura empresarial" diferent de la catalana i que consideren més positiva en la major part dels aspectes. Un dels aspectes més destacats és una major "valoració del treballador", que es concreta en més "possibilitats de promoció", en un millor "tracte" i en una constant "formació i estímul a l'aprenentatge":

"Allà pensen més en el llarg termini i no només en el curt termini. 'Ostres, si a aquest treballador el cuides, la gent s'hi estarà anys'. Es promociona molt fàcilment" (Paula).

"Et donen l'oportunitat d'aprendre, de provar-ho. El que m'agradava molt d'Anglaterra és que se'ns feia molta formació mentre treballàvem" (Vermella).

Aquesta aposta per la formació no és contradictòria amb un altre aspecte altament valorat per les persones entrevistades, que és que l'"experiència tendeix a valorar-se més que la formació".

Un altre aspecte altament valorat de la cultura empresarial anglesa és el que anteriorment hem anomenat "pragmatisme", concretat en qüestions com la "racionalitat horària", la "comunicació dins l'empresa", el "ritme alt de treball" o els "coneixements i pràctiques més avançats".

Finalment, també es valoren molt positivament altres aspectes relacionats amb la valoració del treballador, com el “reconeixement de la feina”, la “legalitat de les relacions laborals” i un ambient laboral amb “poques discriminacions”:

“Al treballador se li dóna molt de valor i, en canvi, aquí es tot el contrari, aquí el treballador es com ‘buf’, allà és que no cal ni que exigeixis, et valoren molt. Allà t’agraeixen tot molt sempre; això es una cosa que és superimportant. T’estan donant les gràcies, t’estan donant l’enhonorabona per la feina que has fet” (Paula).

La valoració altament positiva que les persones entrevistades fan de la cultura empresarial britànica en contrast amb la catalana cal contextualitzar-la en el marc de la nostra recerca, realitzada amb joves universitaris que van treballar a Anglaterra, la major part dels casos en feines qualificades, i que en tornar a Catalunya també han trobat feina, tot i que no necessàriament qualificada. És probable que l’experiència professional d’altres joves, siguin joves qualificats o no, que han treballat en feines no qualificades, sigui substancialment diferent. A més a més, bona part de les persones joves entrevistades tenien poca experiència laboral prèvia a Catalunya o no en tenien cap. Tot i això, la unanimitat dels entrevistats suggereix l’existència d’una diferència important en les dues cultures empresarials. Les persones joves entrevistades no només prefereixen la cultura empresarial que han viscut a Anglaterra, sinó que a més també opinen unànimement que és més productiva.

Dificultats del retorn a Catalunya

En el plantejament inicial de la recerca ens preguntàvem quin preu havien de pagar quan tornaven a Catalunya les persones joves que havien marxat a treballar a l’estranger. Gairebé totes les persones entrevistades tenien feina a Catalunya en el moment de l’entrevista, de manera que és probable que alguna de les “penalitzacions” més importants hagin quedat fora d’aquesta recerca exploratòria. Tot i això, quan es pregunta a aquests joves per les dificultats que han experimentat en tornar, apareixen de forma recurrent tres temes que amoïnen o sobten alguns dels entrevistats.

El principal aspecte destacat està directament relacionat amb un dels aspectes positius de la seva estada a Anglaterra: les diferències culturals, tant en el pla personal com en el professional. Tot i que ja hem vist que alguns joves destaquen la duresa de l’adaptació a Anglaterra, també hem vist que la tolerància, l’obertura als altres i una cultura empresarial diferent són, de llarg, els aspectes més valorats de l’experiència internacional. En tornar, sovint es produeix una mena de “xoc cultural” (Oberg, 1960), especialment amb la cultura laboral catalana, ja que es perden les pràctiques i actituds a les quals s’havien acostumat a Anglaterra. El xoc també es concreta en aspectes molt diversos, com el ritme de vida i l’oferta d’entreteniment, la confrontació política a Catalunya i Espanya, el racisme, la manca d’eficiència, etc.:

“La gent és molt tancada aquí! I amb molt poques ganes de canvi!” (Marta).

“Hi ha moltes coses que aquí es fan d’una manera que no té cap sentit! [...]. Les classes les fan com me les feien a mi fa 15 anys, de la mateixa manera tradicional, avorrida!” (Lluís).

Finalment, una qüestió estrictament professional mencionada és la “pèrdua dels contactes professionals” que es tenien i el fet d’haver de “començar de zero”. Tot i que són elements

poc esmentats, aquesta problemàtica pot estar més estesa del que aquesta recerca exploratòria suggereix, ja que està centrada únicament en persones joves que han treballat a Anglaterra i un cop a Catalunya treballen, majoritàriament, en professions del seu camp.

11.5. La valoració de l'experiència professional internacional per part de les empreses catalanes

En aquest apartat, ens centrem a saber fins a quin punt les empreses catalanes consideren que l'experiència internacional incrementa l'ocupabilitat de les persones joves, quin valor aporta a l'empresa un jove amb aquesta experiència, fins a quin punt prioritzen la contractació d'aquest tipus de joves i quins obstacles perceben per al seu retorn i inserció professional.

11.5.1. Competències adquirides³⁷

D'entrada podem dir que la relació de competències detectades pels reclutadors és inferior a la llista que fan les persones joves mateixes, i se centren sobretot en les "competències sistèmiques".

Entre aquestes, una de les més mencionades pels reclutadors és l'"autonomia". El mer fet de marxar a l'estranger implica unes actituds/predisposicions que les empreses valoren positivament i en alguns casos les vinculen a la maduració personal:

"La gente que viaja fuera acostumbra a ser mucho más autónoma [...]. Cuando vuelven, las personas no son las mismas, no son los niños que viven con sus padres al lado del trabajo, sino alguien que ha vivido, que se ha encontrado a sí mismo, en un lugar diferente, se ha hecho a sí mismo fuera de todos sus amigos y familia" (R Arquitectura).

Relacionat amb l'autonomia, la característica següent més mencionada és la capacitat d'"adaptació" que requereix haver tingut una experiència laboral internacional d'èxit:

"Jo crec que els que han estat fora, vivint o treballant o estudiant a l'estranger, tenen més capacitat d'adaptar-se a situacions diferents" (R Educació).

Complementàriament, alguns reclutadors citen altres competències sistèmiques com la "iniciativa", la "valentia" i la capacitat de "lideratge", circumstància que reforça la hipòtesi dels joves mateixos que les empreses valoren, principalment, les característiques de la personalitat associades al fet de marxar. També es menciona, tot i que marginalment, la "competitivitat".

Pel que fa a les "competències interpersonals", sis dels reclutadors entrevistats han destacat que valoren el major respecte a la "interculturalitat", la major "obertura de mires" o el fet de tenir una "visió més àmplia del món" que associen a l'experiència internacional:

"[Valor] conèixer una altra cultura i sobretot relacionar-se amb gent d'altres països" (R Comunicació).

³⁷ Les cites es referencien a partir de l'àmbit professional del reclutador entrevistat, de la manera següent: R (de reclutador) + àmbit professional.

Els reclutadors també valoren dues competències interpersonal més com la major capacitat de “treballar en equip” (que associen a la cultura empresarial britànica) i més capacitat per establir “relacions interpersonal” (que associen al fet d’haver-se hagut d’adaptar a un país i a una feina en un context desconegut).

L’única “competència instrumental” mencionada pels reclutadors és el domini de l’“idioma” (l’anglès, en aquest cas), tot i que només tres dels vuit reclutadors entrevistats l’esmenten, i un d’aquests tres treballa en una escola d’idiomes.

Finalment, és important destacar que una característica destacada pels reclutadors que no és estrictament una competència és l’“experiència” en si mateixa, és a dir, el conjunt d’habilitats que creuen que les persones joves han adquirit durant la seva estada:

“Li pressuposo que l’experiència i tot el que ha viscut a l’estranger possiblement jugui al seu favor i li porti habilitats” (R Educació).

Ara bé, a diferència de l’autonomia i la capacitat d’adaptació, pel que fa a l’experiència professional a l’estranger una part dels reclutadors el que valoren és l’experiència “professional” en si, independentment d’on s’hagi adquirida.

11.5.2. Valoració general

Quan es pregunta de manera específica als reclutadors què aporta a l’empresa un jove amb experiència internacional que no porti un jove sense aquesta experiència, hi ha un ampli consens que la “innovació” és el valor fonamental. Aquesta innovació prové tant dels coneixements tècnics específics de la professió i d’una manera diferent de fer les coses com de les competències transversals que la persona jove pugui haver adquirit:

“Pot aportar un punt de vista o alguna visió ja sigui comercial, de màrqueting o de funcionament... Una visió de les diferents maneres de treballar. Ja no només metodologies, sinó maneres de treballar a nivell empresarial, a nivell comercial” (R Educació).

Aquest reconeixement de la innovació per part dels reclutadors (vinculat no només a la formació adquirida sinó al conjunt de competències que bona part d’ells consideren que les persones joves adquireixen en l’experiència internacional) no es tradueix de manera automàtica, però, en una “priorització” de les persones amb aquest tipus d’experiència en els processos de selecció. Una part dels reclutadors consideren que no és un factor determinant, i una altra part considera que ho és quan hi ha igualtat en les altres condicions que cal valorar:

“En igualtat de condicions i experiència, potser sí. Sí, la persona que vingues de fora m’aportaria un valor afegit” (R Comunicació).

En general, doncs, l’experiència internacional del candidat es valora principalment com a factor final per decantar-se entre candidats valorats de manera similar a partir de paràmetres aliens a aquesta experiència.

11.5.3. La dificultat del retorn

Com hem vist, els reclutadors destaquen la innovació com el principal valor afegit que pot aportar a l'empresa un jove amb experiència internacional, i aquesta prioritització semblaria indicar que les empreses seleccionades aposten per aquesta estratègia. No obstant això, quan se'ls pregunta per les principals dificultats que les persones retornades trobaran per la seva reinserció, de manera sorprenent els reclutadors coincideixen amb les persones joves: si les persones joves parlaven del "xoc cultural" entre dues cultures empresarials que consideren gairebé antagòniques, fins a cinc reclutadors també destaquen les dificultats d'adaptació a un entorn laboral i empresarial menys avançat:

"La pregunta és al revés, les empreses els valorarien, però el problema és l'encaix, no sé si ells aquí acaben trobant el que busquen amb el bagatge que porten" (R Turisme).

Paral·lelament, la situació laboral a Catalunya pel que fa als joves, tant en relació amb la manca de feina com amb les condicions laborals, també és percebuda com un obstacle per al retorn:

"Aquí la pràctica professional en muchos estudios de arquitectura se desarrolla en unos contextos de precariedad muy complejos. Y eso hace poco atractivo el retorno de momento" (R Sanitari 2).

Per contra, el fet d'haver estat desconnectat de la realitat laboral catalana o de no haver estat treballant en el camp professional propi no és percebut com un obstacle en el context actual de crisi econòmica:

"Jo crec que el fet d'estar fora del mercat laboral, a l'hora de buscar feina potser sí que penalitzava abans, però avui en dia hi ha tanta gent que entra i surt del mercat laboral que el fet d'haver estat fora durant un any o dos anys no ho veig com un impediment" (R Educatiu).

11.6. Conclusions

En aquest apartat, recollim les conclusions sorgides de contrastar les hipòtesis inicials amb els resultats, i de creuar les dades de les entrevistes amb persones joves emigrades amb els de les persones reclutadores.

La hipòtesi principal d'aquesta recerca era que el fet que l'experiència professional a l'estranger impliqui que les persones joves hagin d'ajustar les seves actuacions a un context laboral i social nou estimula l'adquisició de noves competències i la reinterpretació i consolidació de les que ja es tenen.

Podem afirmar que, segons les apreciacions de les persones joves mateixes, aquesta hipòtesi es confirma, ja que totes les persones entrevistades han identificat l'adquisició o desenvolupament de competències arran de la seva experiència. Malgrat això, hem de ser curiosos a l'hora de determinar les causes úniques d'aquest desenvolupament competencial. Alguns aspectes es podrien relacionar amb moments propis de l'etapa de joventut (les transicions formativoprofessional i d'emancipació) i, per tant, n'hi ha que podrien haver-se assolit igualment a Catalunya.

Ara bé, segons les persones joves entrevistades, l'estada a l'estranger augmenta i accelera aquest procés d'aprenentatge. A més, hi ha competències que es relacionen directament amb el fet de viure i treballar en un context diferent del català.

Les competències que les persones joves mateixes destaquen que més han desenvolupat en la seva experiència de mobilitat internacional són sobretot sistèmiques. Les més destacades són: l'autoconfiança o seguretat en un mateix i en la manera d'afrontar els conflictes, l'autonomia i l'adaptació. Altres competències sistèmiques identificades han estat la gestió de les emocions i de l'estrès i la que hem anomenat pragmatisme. Totes aquestes competències sistèmiques impliquen assumir i interrelacionar altres competències interpersonals i instrumentals.

Pel que fa a les competències instrumentals, la que de manera força previsible s'ha identificat més és l'aprenentatge de l'anglès, i també el desenvolupament d'habilitats comunicatives. A més, també han destacat una millora de la capacitat de solució de problemes i de presa de decisions. Finalment, i relacionat amb algunes experiències professionals concretes, algun jove ha destacat una millora del tracte amb les persones.

Finalment, pel que fa a les competències interpersonals, la que més joves consideren que han desenvolupat és la tolerància, i en segon lloc, l'obertura als altres. Aquests aprenentatges es relacionen amb el fet de saber treballar en contextos multiculturals en què hi ha un compromís ètic, vinculat a un model social més inclusiu.

Associada a aquesta hipòtesis principal havíem establert una hipòtesis secundària en què es pretenia fer balanç dels possibles guanys i pèrdues en els processos de retorn a Catalunya després d'una experiència internacional. Es tractava d'estimar si "la marxa pot provocar un distanciament amb l'entorn de partida que dificulti el retorn i/o la reincorporació al mercat laboral".

En aquest sentit, les persones joves parlen d'un cert "xoc cultural" entre dues cultures empresarials que en alguns casos consideren quasi antagòniques i en el qual la cultura empresarial de Catalunya és pitjor valorada. En aquest aspecte, es dona una coincidència amb una bona part dels reclutadors, que han destacat les dificultats d'adaptació dels joves a un entorn professional que consideren "menys avançat".

Més enllà d'això, l'obstacle al retorn que més han destacat els uns i els altres és la manca de feina i les condicions laborals de les feines existents, menys qualificades que les que han tingut a l'estranger.

Per contra, el fet d'haver estat desconnectat de la realitat laboral catalana o de no haver estat treballant en el seu camp professional no és percebut per les persones reclutadores com un obstacle. Per les seves respostes, podem pensar que aquesta situació és valorada diferent en el context actual de crisi econòmica que com s'hauria valorat fa uns anys, quan es podien haver penalitzat més les sortides del mercat del treball local.

La segona hipòtesi secundària que apuntàvem inicialment era que l'experiència professional a l'estranger és valorada positivament per les empreses catalanes, encara que no sàpiguen en què es concreten les competències diferencials.

Si contrastem la identificació de competències adquirides que han fet les persones joves entrevistades amb la valoració que fan les empreses catalanes, hi observem força coincidències. I sobretot destaca el fet que les empreses catalanes sí que identifiquen competències més enllà d'altres aspectes més genèrics.

Així, pel que fa a les competències sistèmiques, la percepció de les persones joves tendeix a coincidir amb la valoració que efectivament fan les empreses: totes dues parts destaquen especialment la capacitat d'adaptació i l'autonomia.

Però els empresaris valoren altres competències que no han estat identificades per les persones joves, com la iniciativa, la valentia i el lideratge. Tot i això, aquestes competències coincideixen amb la percepció que tenen les persones joves que els empresaris sovint valoren les característiques de la personalitat associades al fet d'haver marxat, encara que aquests trets no s'expressin en forma de competència.

Pel que fa a les competències interpersonals, hi ha una certa coincidència entre les competències que les persones joves consideren que han desenvolupat més, les que creuen que les empreses valoren i les que les persones reclutadores afirmen valorar més. Una majoria de reclutadors entrevistats destaquen l'adquisició d'un major respecte a la interculturalitat, una obertura de mires més gran i una visió més àmplia del món, que d'alguna manera coincideixen amb el que afirmen deu dels 11 joves entrevistats: consideren que la tolerància i l'obertura a un medi multicultural i a una manera diferent de fer les coses és un dels aprenentatges més destacats que han fet. Constatem, doncs, discrepàncies en la terminologia i de matisos més que no pas una esclatxa entre les percepcions dels uns i els altres.

A més, els reclutadors també identifiquen entre les competències interpersonals i com a guanys per valorar el treball en equip i la major capacitat d'establir relacions interpersonals de manera genèrica; aprenentatge del qual les persones joves entrevistades no en són conscients.

Pel que fa a les competències instrumentals, els empresaris només han valorat l'aprenentatge de l'anglès, però ni tan sols aquesta competència és apreciada de manera general. Per contra, la gran majoria de joves entrevistats creuen que aquesta és la segona competència més valorada pels reclutadors (després del conjunt de competències sistèmiques esmentades per tots els reclutadors). És probable que la valoració de l'idioma depengui de la necessitat que se'n tingui a l'empresa en qüestió, circumstància que depèn del sector i la mida de l'empresa.

En el que sí que coincideixen joves i reclutadors és en la valoració genèrica positiva que des de les empreses es fa d'haver tingut aquesta experiència internacional, en el sentit de valorar positivament les habilitats que creuen que una persona ha desenvolupat en la seva estada a l'estranger.

Finalment, els joves mateixos consideren que la valoració de l'experiència internacional depèn de si has "treballat o no en el propi sector", de si a l'estranger s'adquireixen "coneixements específics" que aquí no s'adquiririen i del "tipus d'empresa" catalana on es produeix la inserció (les grans empreses són les que podrien valorar més l'experiència internacional).

Els resultats d'aquesta recerca permeten formular recomanacions que contribueixin a millorar el disseny de les accions adreçades a les persones joves que volen marxar a treballar a l'estranger i, sobretot, a les que volen tornar a Catalunya. Per qüestions d'espai, però, aquestes recomanacions han estat excloses d'aquest text i es publiquen en la versió ampliada d'aquest article publicada dins del número 56 de la col·lecció Aportacions de la Direcció General de Joventut, en una publicació amb el mateix títol que aquest article.

11.7. Bibliografia

ALLÉS, M. (2005). *Diccionario de comportamientos. Gestión por competencias*. Buenos Aires: Granica.

AQU (2014a). *Universitat i Treball a Catalunya*. Barcelona: Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya.

AQU (2014 b). *Ocupabilitat i competències dels graduats recents: l'opinió d'empreses i institucions*. Barcelona: Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya.

OBERG, K. (1960). "Cultural Shock: Adjustment to New Cultural Environments". A: *Practical Anthropology*, núm. 7, p. 177-182.

SOLANES, A.; NUÑEZ, R. i RODRÍGUEZ, J. (2008). "Elaboración de un cuestionario para la evaluación de competencias genéricas en estudiantes universitarios". A: *Apuntes de Psicología*, núm. 26 (1), p. 35-49.

UNIÓ EUROPEA (2006). *Tuning Educational Structure in Europe*. Brussel·les: Unió Europea.

VAN DER HOFSTADT, C. i GÓMEZ, J. (2006). *Competencias y habilidades profesionales para universitarios*. Madrid: Díaz de Santos.

L'emigrant 2.0

Emigració juvenil, nous moviments socials i xarxes digitals

PART IV. XARXES

Presentació

Migració i digitalització: viatges d'anada i tornada dels joves catalans a Londres a través de les *big data*

Mobilització migrada: els joves emigrants i la Marea Granate a Londres

PRESENTACIÓ

Francesc Solsona Tehàs

Aquesta secció està composta per dos articles relacionats amb les xarxes socials, i més concretament, amb Twitter. L'argument gira sempre al voltant de la joventut, i es fa una menció especial dels emigrants a Londres. S'hi entrelliguen conceptes com *Big Data* (o dades massives), xarxes socials, anàlisi de sentiments, així com ciberassetjament. Inclou un estudi seriós i alhora molt innovador sobre problemàtiques dels joves. També es donen moltes solucions per extreure informació de Twitter, i que pot ser la base de futurs treballs de recerca.

El capítol dotzè, de Francesc Solsona, Jordi Vilaplana, Ivan Teixidó, Josep Rius, Rui Alves, Clara Rubio i Carles Feixa, se centra en la relació entre migració i digitalització. El primer apartat analitza l'impacte de la digitalització en un col·lectiu particular: els joves catalans emigrats a Londres, i comença per exposar el paper de la digitalització en el procés migratori, a partir dels testimonis biogràfics. Després s'aprofundeix en l'ús de les dades massives com a eina de recerca. I finalment, analitza un estudi de cas sobre Twitter i analitza l'ús de tècniques d'anàlisi.

El capítol tretzè, d'Eduard Ballesté i Clara Rubio, se centra en l'anàlisi d'un moviment transnacional: la Marea Granate a Londres. Intenta comprendre aquest fenomen observant-ne l'evolució. Per fer-ho ens hem centrat en la recollida d'informació qualitativa a partir de l'aplicació de tècniques principalment etnogràfiques. També s'ha elaborat una recollida d'informació tant de mitjans de comunicació com de les mateixes plataformes d'informació i difusió de Marea Granate.

12. MIGRACIÓ I DIGITALITZACIÓ: VIATGES D'ANADA I TORNADA DELS JOVES CATALANS A LONDRES A TRAVÉS DE LES *BIG DATA*

Francesc Solsona Tehàs, Jordi Vilaplana Mayoral, Ivan Teixidó Torrelles, Josep Rius Torrentó, Rui Alves, Clara Rubio Ros i Carles Feixa Pàmpols

Aquest capítol intenta respondre a la pregunta sobre com afecta el procés migratori la digitalització dels estils de vida de les persones joves, en termes tant materials com simbòlics. Parteix de la hipòtesi que els processos migratoris intensifiquen la necessitat de comunicar-se dels subjectes translocals, tant amb les persones que romanen al lloc d'origen com amb la comunitat que es va formant en la diàspora. En l'era digital, la comunicació prioritza l'ús de noves tecnologies: emigrants en general i joves emigrants en particular són pioners en l'ús intensiu de les eines de comunicació de la cibersocietat. Després d'oferir una visió general de com les persones joves emigrants fan servir aquestes eines, l'article presenta un estudi de cas sobre l'ús de xarxes socials com Twitter.

12.1. Introducció

"A través de l'ús dels mitjans digitals la Generació Xarxa desenvoluparà i sobreimposarà la seva cultura a la resta de la societat" (Tapscott, 1998: 1-2).

El 1998 Dan Tapscott va publicar un llibre que es convertiria en una mena de bíblia de la cultura digital: *Growing up digital. The rise of the Net Generation*. En aquest pamflet l'autor –un dels profetes de la nova economia– proposava el concepte *N-Generation* (que podríem traduir per "generació X") per definir els nens i joves educats en la xarxa. Es tracta de nens i nenes nascuts als Estats Units durant la dècada dels vuitanta i dels noranta del segle XX, que arriben a la majoria d'edat amb els inicis del nou segle. Així com els *baby-boomers* de postguerra van protagonitzar la revolució cultural dels seixanta, basada en l'emergència dels *mass media* (televisió) i de la cultura de masses (*rock'n'roll*), els adolescents actuals són la primera generació que han crescut "banyats en bits". No es tracta només que siguin el grup d'edat amb un accés més ampli als ordinadors i a Internet, ni que la major part dels seus membres tinguin un accés més o menys estable a telèfons mòbils, correu electrònic, pàgines web i xats. Allò essencial és l'impacte cultural d'aquestes noves tecnologies en la seva vida quotidiana i,

sobretot, la seva capacitat per “educar” les velles generacions en la transició vers una cultura digital.³⁸

En l'era de la informació, els estils de vida experimenten una triple transformació. En primer lloc, l'erosió de la societat industrial i el predomini de la producció refermen el paper de la cultura de consum, que esdevé hegemònica, i reforcen l'autonomia relativa dels estils de vida de determinats grups socials (com la joventut), que no es pot entendre segons la vella estructura de classes. En segon lloc, els processos de globalització imposen un nou horitzó sociocultural que es pot anomenar *digitalisme*, en el qual allò essencial és l'intercanvi d'informació per nous mitjans que esdevenen universals, malgrat no ser sempre generals (Terceiro i Matías, 2001). En tercer lloc, es constitueix una societat xarxa (Castells, 1998) en la qual les formes de comunicació electròniques (Internet, bàsicament) esdevenen no només la infraestructura (la nova màquina de vapor), sinó també la metàfora que explica la reestructuració de les formes de sociabilitat (flexibles i descentralitzades, però alhora universals i poderoses). La conseqüència és una extrema pluralització dels estils de vida, que es des-territorialitzen (deixen d'estar ancorats en vincles primaris), es des-classen (deixen de dependre estrictament dels orígens socials), i es des-materialitzen (deixen d'expressar-se en una forma orgànica, presencial, gràcies a la cultura virtual d'Internet). La major part dels teòrics de la nova societat (començant per Castells) han subratllat el paper de les noves generacions en la difusió del digitalisme. Per una banda, els adolescents són els profetes d'una nova nació digital que promet la reestructuració de les clàssiques relacions unívocues entre professors i alumnes, pares i fills, experts i inexperts (ja que sovint les innovacions es produeixen en la perifèria i els menors actuen com a educadors dels grans). Per altra banda, els adolescents són també les víctimes de la nova societat del risc (Beck, 1992) en què els perills augmenten i poden penetrar en els domicilis per obscures fibres òptiques. En la perspectiva dels usuaris, les noves generacions apareixen també retratades d'una forma ambivalent: per una banda, esdevenen els “esclaus feliços” d'unes tecnologies digitals que ocupen tot el seu temps de lleure i els encadenen a la seva habitació (amb la conseqüència de sobrepès i noves ciberdependències); per altra banda, es converteixen en els eters *hackers* (o furoners) dipositaris de la “cultura crítica d'Internet”, la “fibra fosca” (Lovink, 2002) vinculada a la contracultura dels seixanta que va donar lloc a la major part d'innovacions creatives i que en l'actualitat s'expressa en diversos i novíssims moviments socials (del moviment antiglobalització al moviment pel programari lliure).

A Catalunya, la *N-Generation* és la “generació X” (acrònim de generació xarxa). Cal veure fins a quin punt la presència d'Internet entre els nens i els joves de Catalunya és un fenomen en expansió o és una qüestió superficial. També cal analitzar els usos diferencials de les noves tecnologies en funció de l'edat (per exemple, la utilització dels telèfons mòbils o de l'ordinador per part dels adolescents no té res a veure amb la dels adults). També és fonamental estudiar amb quines disparitats de gènere, classe, etnicitat i territori s'eixampla l'abast de la xarxa. Finalment, és necessari analitzar quin és el paper de la cultura digital en relació amb les altres dimensions dels estils de vida dels adolescents.

38 www.growingupdigital.com. Es tracta d'un lloc web de discussió permanent sobre les teories del llibre.

Un dels primers informes sobre *La societat xarxa a Catalunya* (Castells *et al.*, 2003) aportava nombroses dades estadístiques, i algunes interpretacions, sobre el paper dels adolescents i els joves en aquesta evolució vers el digitalisme. La tesi central és contundent: “l’edat és el factor més determinant” (2003: 113). Encara que en la penetració d’Internet intervenen altres factors vinculats als orígens de classe (sobretot el nivell de renda i l’educació), la divisòria fonamental es basa en l’edat: “Culturalment, són els joves de qualsevol condició els qui, preferentment, utilitzen Internet” (2003: 114). L’accés a la xarxa no anul·la les diferències de classe, però afegeix diferències més significatives en l’era de la informació, basades en la capacitat d’adaptar-se als canvis tecnològics i culturals que implica (molt superior en les noves generacions). L’esclatxa digital és, doncs, per a aquests autors, una esclatxa generacional. Això no vol dir que tots els joves utilitzin les noves tecnologies en la mateixa mesura. Hi ha tres criteris discriminants. En primer lloc, el nivell educatiu (l’important no és tant ser jove com ser estudiant: els joves que no estudien utilitzen molt menys la xarxa). En segon lloc, el grup d’edat (els que la utilitzen més són els joves d’entre 15 i 19 anys, a partir d’aquesta edat només ho fan els que segueixen estudis superiors). En tercer lloc, el nivell de renda (els joves de classes mitjana i alta accedeixen a la xarxa des de casa, els de rendes inferiors ho fan des d’espais com els cibercafès). El resultat és la constitució d’una “subcultura juvenil d’Internet” (2003: 127) de contorns difusos, però que equipara els joves catalans als europeus, no tant en la intensitat o qualitat del seu accés a la xarxa com en l’efecte que les comunicacions i comunitats virtuals tenen en les seves vides quotidianes.

Aquest text analitza l’impacte de la digitalització en un col·lectiu particular: els joves catalans emigrats a Londres. Es tracta d’un col·lectiu amb trets particulars –que es descriuen en altres capítols d’aquest llibre–, entre els quals podem destacar-ne tres: el pes de titulats superiors amb un elevat capital cultural; la seva primerenca inserció en la cultura digital (el que podem anomenar un alt capital tecnològic); i la seva ubicació fronterera entre la primera i la segona generació digital, que en un altre lloc (Feixa, 2014) conceptualitzem com a generació @ i generació #. El text s’estructura en quatre seccions: la primera exposa el paper de la digitalització en el procés migratori, a partir dels testimonis biogràfics; la segona aprofundeix en l’ús de les dades massives (*Big Data*) com a eina de recerca; la tercera se centra en un estudi de cas sobre Twitter; la quarta clou l’article amb algunes reflexions sobre els joves emigrants com a “nadius digitals” pioners en l’emergència del web 3.0.

12.2. “Tens la sensació d’estar molt a prop”

En el decurs del treball de camp s’ha fet un conjunt d’entrevistes a persones joves emigrants a Londres (la llista de les quals s’adjunta al final d’aquesta secció). En aquestes entrevistes s’han tractat diversos temes: com afecten aquestes tecnologies la convivència de les persones joves; quines eines utilitzen més; quines vies de comunicació prioritzen tant amb la gent del país destinatari com amb els familiars i amics del lloc d’origen. Les persones entrevistades destaquen de forma generalitzada l’ús d’eines de missatgeria instantània, com és el Whatsapp. Les trucades telefòniques han deixat pas a la videoconferència per Internet amb eines com Skype o Facetime. L’ús de xarxes socials també és un

mitjà característic de comunicació: de forma majoritària, la més utilitzada és Facebook. Twitter en canvi no apareix en cap testimoni, ja que és més una eina d'informació que no pas de comunicació. Tampoc no apareix el correu electrònic, que té una funció més professional o acadèmica. Pel que fa a la freqüència, la comunicació és gairebé diària amb les persones més properes (que solen ser els pares o la parella), principalment per mitjà del Whatsapp (*whats*), i setmanal amb la resta (els amics), sobretot per Skype. En tot cas, l'ús intensiu de les noves tecnologies fa créixer la sensació que la distància s'escurça ("no tens la sensació d'estar gaire lluny"). I el més important: actua com un doble propagador: de la cultura digital envers els pares ("li vaig instal·lar el *whats*") i del projecte migratori cap als amics ("tots volen venir cap aquí").

A continuació es poden veure fragments rellevants de les transcripcions de les entrevistes (els noms són inventats).

TAULA 12.1. Joves emigrants i tecnologies: testimonis

1. JAUME

I com parles amb ells?

– Skype o Viber.

I cada quant temps més o menys hi vas?

– Sempre he estat de parlar poc [...] *un cop per setmana parlar per telèfon i després per Whatsapp.*

2. ANNA i JOANA

I com és el contacte amb la gent de Catalunya?

– J. Telèfon

Trucades de pagar?

– J. Sí. Skype, Facebook i ja està.

Whatsapp no?

– J. *Bueno*, sí, sobretot Whatsapp.

I el Viber?

– J. No...

– A. Jo el tenia però és que ningú el té. Llavors tothom... faig Skypes. La meva mare em truca cada dia per Facetime, allò de l'iPhone, [...] però amb ells és més *Whatsapp cada dia* o cada dos dies, sempre ens parlem, però... amb la família també entre que em vénen a veure i així...

3. CARLES

I cada quant més o menys parles amb ells?

– Amb els amics, sempre perquè tenim el Whatsapp; amb els meus pares potser una vegada cada dos dies, i amb la meva novia cada dia per Whatsapp. No sé!

Parles per Whatsapp? O Skype?

– Amb la meva novia i els meus pares per Facetime i... amb els altres per Whatsapp. *Bueno*, és que amb això entràriem en un altre tema que seria les noves tecnologies [...].

O sigui, que realment no ha canviat...

– No, és que és molt fàcil parlar i comunicar-te... Simplement és la distància física, però la distància de parlar i de contacte és..., *no tens la sensació d'estar gaire lluny, saps? Gràcies a això tens la sensació d'estar molt a prop...* No sé si m'explico.

4. MARIA

I com és la relació amb la gent de Catalunya?

– Bona, estem en contacte... Ara una mica més perquè tinc el Whatsapp! I si no, per Skype...

5. DANIEL

Parleu gaire?

– Sí, almenys 3 o 4 cops per setmana parlem. *Per Whatsapp cada dia*, pràcticament, allò: què passa? *cómo va todo*? I per Skype, doncs dues, tres, quatre a la setmana, depèn de si hi ha novetats i coses a explicar-nos. Amb el meu pare també...

6. MIKE

I quina relació continues tenint amb la gent que està a Catalunya? Ha canviat alguna cosa...?

– No... seguim bastant en contacte! *Ja tots volen venir aquí* alhora, però... per Skype, per Whatsapp... tots em van preguntant.

Skype, Whatsapp...

– Facebook...

Mail?

– No, *mail... crec que cap!*

I trucades?

– Alguna, però... però més Skype.

7. HELENIA

I com mantens el contacte amb ells?

– Amb *els més amics*, Skype de tant en tant. No un cop per setmana, ni molt menys! Un cop al mes, un cop cada dos mesos... I amb la resta, doncs Whatsapp, Facebook...

I amb els teus pares i familiars?

– Skype.

Emails o telèfon?

– No... Amb els meus pares trucades també. Truquen ells o jo, amb el Giff Gaff és molt barat... Pago 12 *pounds* al mes.

I amb el teu germà, per exemple...

– Skype...

8. PEP

La teva família, com està amb el fet que estiguis aquí?

– Bé! Perquè al meu pare *li vaig instal·lar el Whatsapp al mòbil...* [...] abans de venir aquí li vaig instal·lar el Whatsapp, l'Skype i..., res! Ara... inclús la meua mare s'està aficionant al Whatsapp, [...] amb l'Skype...

I parles per Skype i Whatsapp?

– Sí, perquè per telèfon... [...], doncs envio Whatsapp i ja està!

I amb els teus amics?

– Per Whatsapp... o per Facebook... Amb un amic aquesta tarda hem quedat per parlar per Skype [...]

9. DARÍO

I com continues la teua relació amb la gent de Catalunya?

– Família, molta! Perquè són molt pesats. La meua mare és una pesada..., parla molt! Ara està intentant fer funcionar l'Skype i no hi ha manera! [...].

I com parles amb ells?

– Per telèfon.

[...]

I com parles amb ells?

– Skype, Facebook i Whatsapp [...].

10. MARC

Com continues mantenint el contacte?

– Via Skype, Facebook, Whatsapp, xarxes socials...

11. MAR

I els contactes amb Catalunya com els mantens?

– Parlo amb ells per Skype, però potser és més la família o gent així, la resta és molt per Whatsapp, Facebook i això, bàsicament.

12. ROSALIA

El contacte amb la gent de Barcelona (amics i familiars) com continua sent?

– Per Whatsapp, per Skype... [...].

13. SABRINA

I com és el contacte que continues tenint amb Catalunya?

– Mmm... *bueno*, per Skype! Bàsicament per Skype i... pel Whatsapp.

I amb amics?

– [...], Whatsapp, bàsicament Whatsapp o Facebook, missatges privats per Facebook...

14. ARNAU

I com és la relació que tens amb la gent de Catalunya?

–Per Whatsapp.

Amb la família també?

– [...] I de moment és Whatsapp, missatges de veu d'aquests del Whatsapp i Facebook, de moment! Clar, quan tingui Skype, doncs Skype.

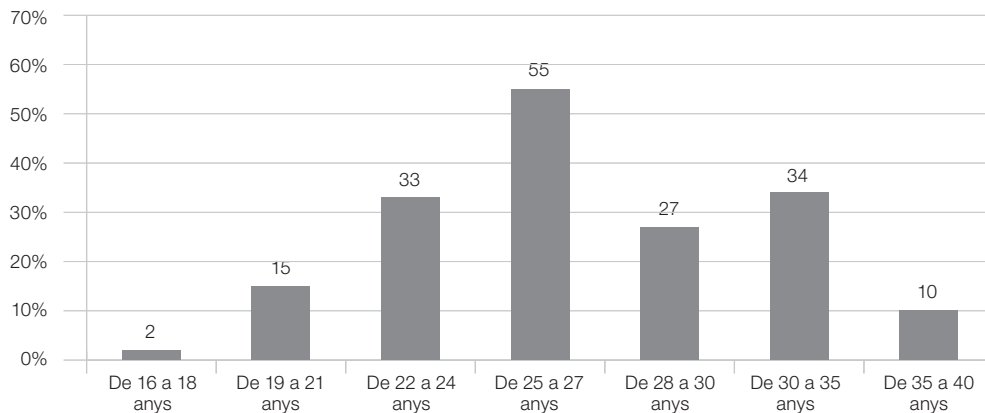
Font: Elaboració pròpia

12.3. Migracions, xarxes socials i dades massives (*big data*): el cas de Twitter

En aquesta secció ens centrem en l'anàlisi dels missatges generats en la xarxa social d'interès general Twitter. El fet d'estar en la classificació d'interès general pot donar una idea dels tipus de missatges que s'hi genera, bàsicament de qualsevol tipus. Aquest és un requeriment que en el nostre cas ens va força bé. Si es volen analitzar temàtiques en relació amb els joves, els missatges no han de cenyir-se a una temàtica concreta, ja que llavors això suposaria una restricció molt gran al tipus d'anàlisi que es volgués realitzar. Atès el seu gran volum, l'anàlisi dels missatges de Twitter necessita d'una gran capacitat computacional. És a dir, són necessaris grans equipaments i eines informàtiques per tal de poder processar el gran volum d'informació que circula per la xarxa Twitter. Per tant, l'anàlisi de dades de la xarxa social Twitter és un exemple clar de dades massives.

S'han fet 201 enquestes en línia a persones joves catalanes residents a Londres per tal de dibuixar un esquema de diferents aspectes relacionats amb la digitalització. L'edat dels participants es pot veure en el gràfic 12.1, on s'aprecia que la majoria dels enquestats tenen entre 22 i 35 anys.

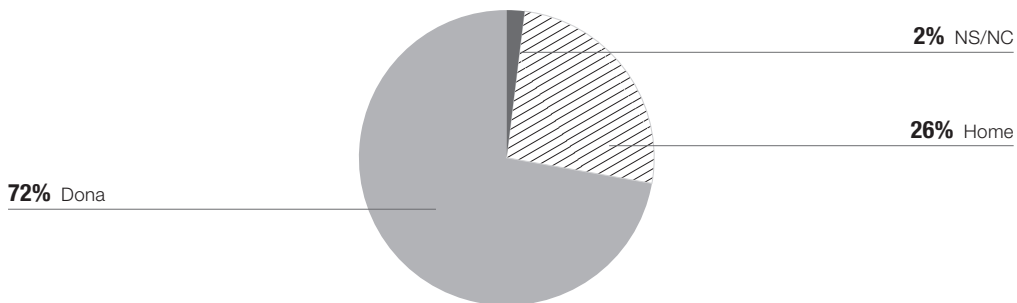
GRÀFIC 12.1. Edats dels participants en l'enquesta en línia. Percentatge

Font: Elaboració pròpia

El gràfic 12.2 mostra el gènere dels participants, i podem comprovar que la majoria són de sexe femení.

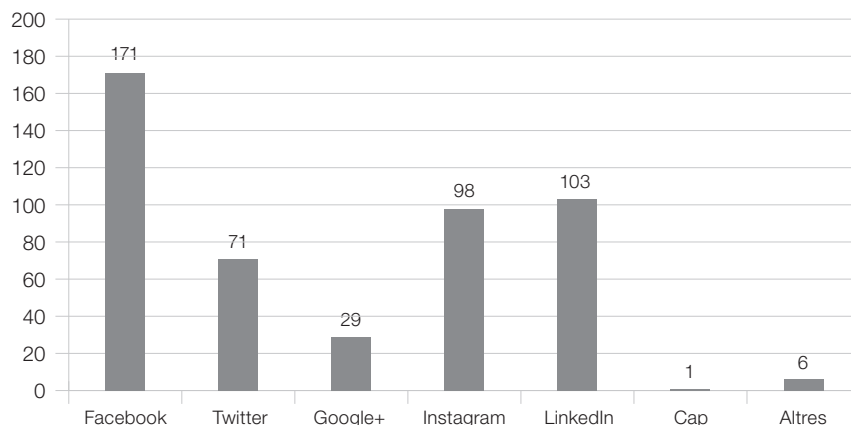
GRÀFIC 12.2. Sexe dels participants en l'enquesta en línia. Percentatge

Font: Elaboració pròpia

El gràfic 12.3 mostra les xarxes socials utilitzades entre els enquestats.

GRÀFIC 12.3. Comparativa de les xarxes socials més utilitzades

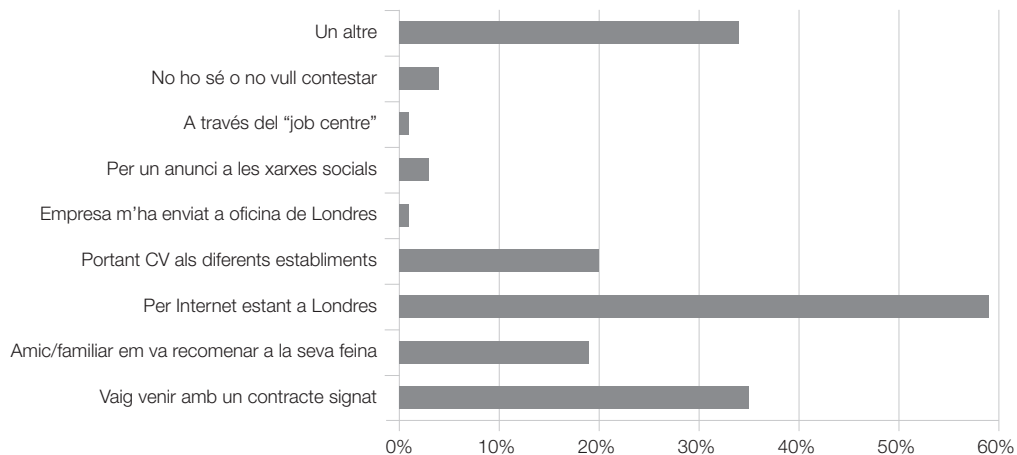
Font: Elaboració pròpia

Facebook és utilitzada per gairebé la totalitat dels enquestats. La segona xarxa més utilitzada és LinkedIn, fet indicatiu que molts dels joves catalans a Londres tenen un gran interès en temes relacionats amb el treball. LinkedIn té un marcat caire professional. Fomenta les relacions professionals d'un determinat sector i funciona com un aparador on promocionar-se a l'hora de buscar treball aportant informació sobre l'experiència professional. Instagram proporciona una eina ràpida i usable per publicar fotos o vídeos aplicant-hi filtres o retocs d'imatge senzills, que després poden ser visualitzats per tothom que estigui registrat a l'app.

Les aplicacions per a telèfons intel·ligents (*smartphones*) proporcionen serveis mòbils. Whatsapp proporciona un servei de missatgeria instantània entre usuaris registrats. Últimament està entrant amb força l'aplicació Snapchat, que ofereix un servei per compartir fotos o vídeos de curta durada durant un breu període de temps. Transcorregut aquest període, la imatge s'esborra sense deixar-hi rastre.

El gràfic 12.4 mostra de quina forma van obtenir la feina els joves catalans a Londres que van respondre l'enquesta en línia. Podem veure com la majoria la van obtenir utilitzant eines d'Internet. Aquest fet verifica l'extensiu ús d'eines digitals per part dels joves a l'hora de trobar feina.

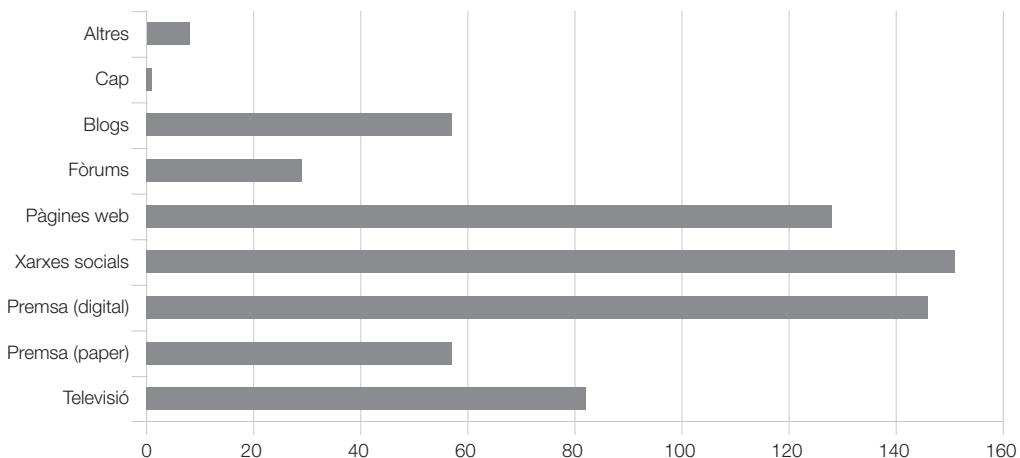
GRÀFIC 12.4. Comparativa de les eines utilitzades per trobar feina. Percentatge

Font: Comparativa de les eines utilitzades per trobar feina

El gràfic 12.5 mostra quins són els mitjans de comunicació més consultats per les persones joves enquestades. Podem veure que la digitalització té una presència molt important també en aquest àmbit, en què la gran majoria de persones joves emigrants a Londres utilitzen eines digitals per tal de mantenir-se informats.

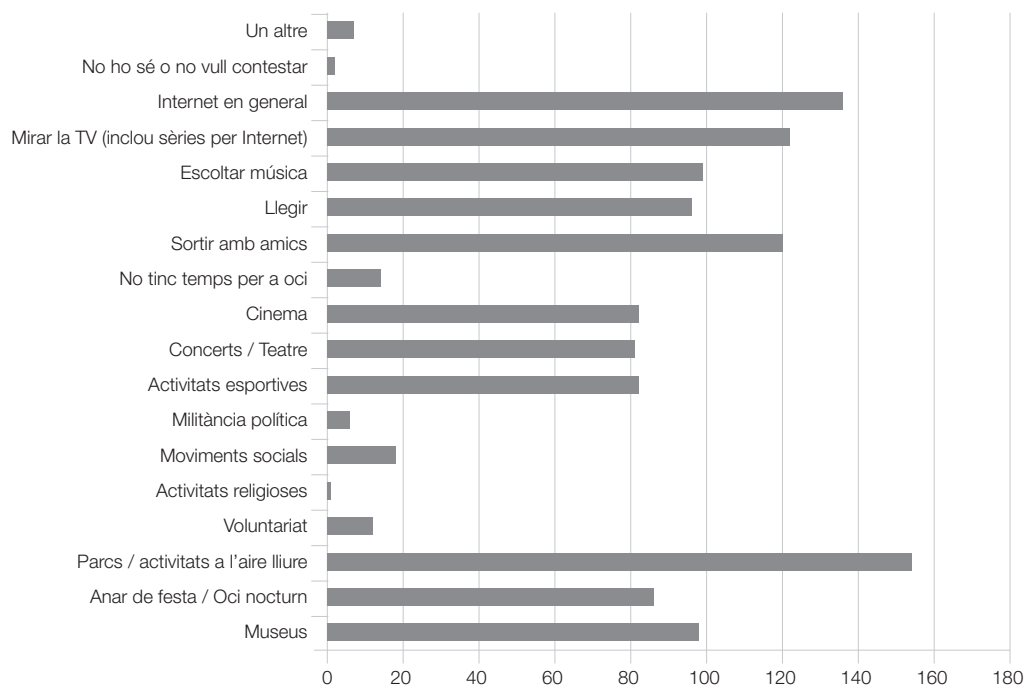
GRÀFIC 12.5. Mitjans de comunicació utilitzats per la joventut per informar-se

Font: Elaboració pròpia

El gràfic 12.6 mostra les activitats de lleure realitzades per les persones joves enquestades. Aquí també es nota una forta presència digital; la segona opció més triada és l'ús d'Internet i la tercera, el consum de sèries en línia i televisió.

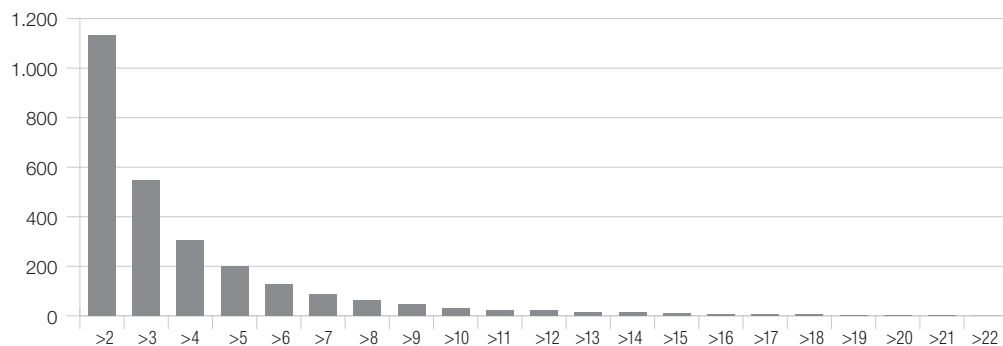
GRÀFIC 12.6. Activitats realitzades pels joves enquestats en el seu temps lliure

Font: Elaboració pròpia

El gràfic 12.7 mostra l'evolució del nombre de comptes de Twitter que tenen relació amb els diferents usuaris detectats. Hi ha 1.132 comptes de Twitter que tenen relació almenys amb dos d'aquests usuaris, 546 que tenen relació almenys amb tres usuaris, i així successivament fins arribar a 1 únic compte que està relacionat amb 21 d'aquests usuaris. El compte més relacionat amb els usuaris detectats és @Esquerra_ERC, el compte oficial del partit polític.

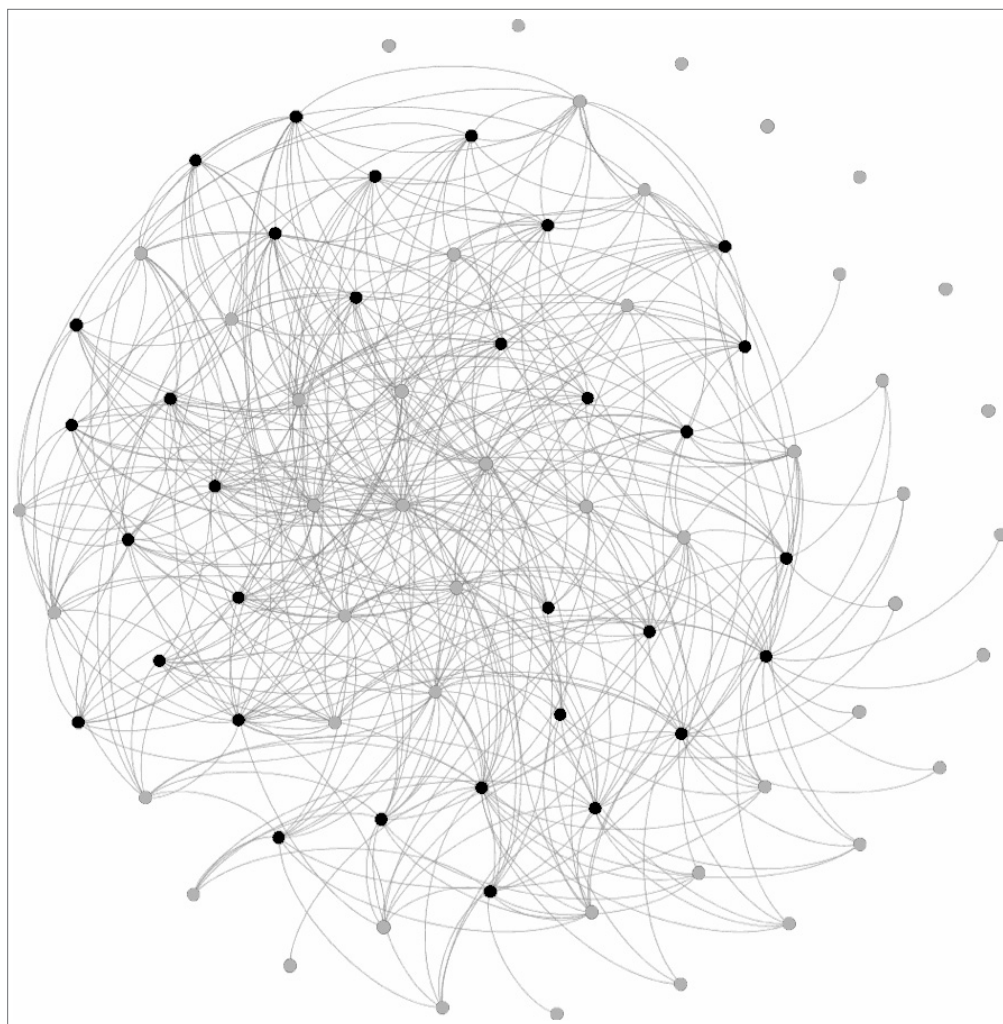
GRÀFIC 12.7. Comptes de Twitter comuns, des de dos usuaris en comú fins a 22 usuaris

Font: Elaboració pròpia

La figura 12.1 mostra un *graf* en què els nodes són usuaris de Twitter i les arestes representen connexions entre aquests usuaris. Els nodes de color gris corresponen a aquells usuaris de Twitter que van ser detectats tuitejant en català des del Regne Unit, i els nodes de color negre corresponen a comptes de Twitter relacionats amb 11 dels usuaris anteriors o més.

FIGURA 12.1. Relació entre usuaris de Twitter

Font: Elaboració pròpia

En gris, els usuaris detectats que van tuitejar en català des de Londres. En negre, els comptes de Twitter que eren seguits per 11 d'aquests usuaris o més.

La taula 12.2 mostra quins són aquests usuaris agrupats per la seva categoria.

TAULA 12.2. Comptes de Twitter relacionades amb 11 usuaris o més agrupats per tipus

Categoria	Comptes de Twitter
Política	@AlfredBosch, @HiginiaRoig, @Esquerra_ERC, @KRLS, @Araeshora, @raulromeva, @lluis_llach, @ForcadellCarme, @junqueras
Mitjans de comunicació	@APMTV3, @vpartal, @jordievole, @diariARA, @antonibassas, @elmonarac1, @ristomejide, @miquelcalcada, @jordibaste, @XSalaimartin
Moviments socials	@omnium, @assemblea
Esports	@FCBarcelona_cat, @DaniAlvesD2, @andresiniesta8, @Carles5puyol, @cesc4official, @3gerardpique
Altres	@instagram, @txarango, @QuimMonzo, @polcorominas, @Buenafuente

Font: Elaboració pròpia

La major part dels comptes de Twitter més populars entre els autors de tuits en català al Regne Unit corresponen al món de la política i als mitjans de comunicació. La figura 12.2 mostra l'origen geogràfic dels tuits dins del Regne Unit. Hi predominen clarament els que tenen l'origen a la ciutat de Londres.

FIGURA 12.2. Origen dels tuits en català al Regne Unit

Font: Elaboració pròpia

La figura 12.3 mostra la ubicació exacta de tots els tuits originats dins de la ciutat de Londres. La localització ens dona informació sobre els llocs rellevants des d'on han estat enviats els tuits. Cal indicar que no es pot destacar cap zona majoritària sobre la resta. Per tant, els usuaris que els han emès han estat dispersos per tot Londres; potser amb més focalització al centre.

FIGURA 12.3. Tuits catalans a Londres

Font: Elaboració pròpia

12.4. Anàlisi de sentiments de la xarxa social Twitter

En aquesta secció analitzem l'ús de tècniques d'anàlisi de sentiments per valorar els missatges de Twitter vers diferents organitzacions com Marea Granate i ANC England, així com frases fetes com "voto robado" i "voto rogado". Se'n valora la utilitat, es donen unes directrius per tal de millorar-les i fer-les encara més útils, i se'n destaquen les limitacions.

L'anàlisi de sentiments podria ser descrita com l'aplicació de tractament de text i d'anàlisi de llenguatge natural per identificar i extreure la informació subjectiva dels textos. Donat un missatge, l'objectiu és determinar si el text expressa un sentiment positiu, negatiu o neutre (Villena-Román *et al.*, 2014). L'anàlisi de sentiments és un repte tecnològic important i la tasca és tan difícil que fins i tot els éssers humans sovint estan en desacord sobre el sentiment d'un text donat, ja que el que un individu pot trobar acceptable o rellevant pot no ser-ho per un altre, juntament amb els aspectes multilingües i diferents factors culturals. La tasca que cal fer consisteix a classificar la polaritat del missatge. Twitter proporciona als

usuaris una cerca avançada amb la qual es poden obtenir conjunts de tuits que continguin les paraules cercades, que parlin d'una determinada temàtica o que hagin estat publicats per un usuari concret. Aquesta característica permet filtrar d'entre tots els tuits que s'emeten aquells que ens són rellevants.

Es poden desenvolupar programes informàtics per capturar tuits de forma automatitzada i fer-ne l'anàlisi de sentiments. Avui en dia, però, hi ha un gran nombre d'eines que ajuden en l'anàlisi de sentiments. *Streamcab* i *Sentiment Viz* són aplicacions web per fer anàlisi de sentiments que donen un percentatge de tuits positius i negatius, així com la polaritat tant positiva com negativa de tots aquests.

Els resultats obtinguts per Marea Granate amb *Streamcab* durant mitja hora són un 97,14 % positius i tenen una polaritat total de 106,2. Per a ANC England, en el mateix temps i servidor, no es va obtenir cap resultat. Amb *Sentiment Viz* sol, el resultat va ser de cinc tuits, un de molt positiu, dos de positius i els dos restants, negatius. Aquests resultats ens mostren un altre cop que cal tenir en compte més d'un servidor, i, si és possible, que tinguin funcionaments diferents.

Tant per “voto robado” com per “voto rogado” no es va obtenir cap resultat en cap dels dos servidors. Val a dir que la major part de l'activitat referent a etiquetes (hashtags) d'ambdues frases de dues paraules es va dur a terme durant les dates que envoltaren les passades eleccions espanyoles del 20 de desembre de 2015 (20D). Caldria cercar en bases de dades de tuits que comprenguin les eleccions. Casualment, en el projecte #eMovix s'han recollit tuits de novembre i desembre de 2015; per tant, com a treball futur caldria primer trobar tots els tuits que hi fessin referència i després enviar-los a un servidor d'anàlisi de text, com els que hem enunciat en la introducció.

Les tècniques d'anàlisi de sentiments poden aplicar-se en un ventall d'àmbits ampli per tal d'extreure informació valuosa del contingut dels missatges publicats en xarxes socials obertes.

Els joves són un col·lectiu especialment susceptible de ser estudiat mitjançant aquestes tècniques ja que són els que amb més freqüència i més àmpliament utilitzen les eines digitals i, per tant, els que més contingut emeten a les xarxes socials. A més, aquest tipus d'anàlisi és especialment rellevant en col·lectius emigrants, ja que no sempre és possible tenir-hi accés per vies convencionals. En aquest sentit, Twitter es presenta com una gran eina a l'hora de detectar i estudiar aquestes persones atesa la seva naturalesa oberta i de caràcter divulgatiu.

És, doncs, un gran repte desenvolupar i perfeccionar eines informàtiques que puguin aplicar aquestes tècniques d'anàlisi de sentiments en missatges escrits en català, així com disposar d'una infraestructura que sigui capaç de suportar tots els passos involucrats en aquest procés: la captura de dades de múltiples fonts, l'emmagatzematge en bases de dades, el tractament d'aquestes per extreure'n informació rellevant i, finalment, la visualització dels resultats obtinguts.

12.5. Conclusions

Les dades de les entrevistes i de les enquestes realitzades confirmen que les eines digitals estan presents en molts àmbits entre la joventut catalana emigrada a Londres. Les noves tecnologies ocupen un espai principal entre les persones emigrants enquestades tant per cercar feina i per informar-se com per gaudir del temps lliure. En les entrevistes apareixen sobretot com una eina de comunicació amb els familiars i amics que s'han quedat a Catalunya, i com un instrument propagador de la possibilitat d'emigrar a Londres. La condició migrant no origina el procés de digitalització, que comparteixen amb la resta de la seva generació, que podem anomenar generació @, però l'intensifica i en diversifica les eines.

Les noves tecnologies cada dia estan més implantades en les nostres societats i ofereixen noves oportunitats tant per a les persones usuàries com per les persones investigadores. Les persones joves catalanes que han migrat a Londres fan un ús intensiu d'aplicacions com el Whatsapp, Facebook o Skype per tal de mantenir contacte amb les seves amistats i les seves famílies. La naturalesa privada d'aquestes xarxes socials n'impossibilita l'anàlisi. En aquest sentit, Twitter és una molt bona font d'informació per tal d'analitzar la migració de les persones joves catalanes a Londres. Mitjançant programes informàtics adequats, hem pogut accedir a un gran nombre de tuïts públics. Aplicant tècniques de dades massives hem pogut aplegar un conjunt de persones joves que han tuitejat en català des de la ciutat de Londres i realitzar una anàlisi estadística sobre aquests usuaris. Els resultats han mostrat que aquestes persones estan especialment interessades en política i mitjans de comunicació. Això ens podria indicar que les persones joves emigrants a Londres són un col·lectiu que es manté informat i estretament vinculat amb els esdeveniments que passen a Catalunya.

Futures ampliacions en aquest àmbit podrien anar destinades a predir, mitjançant tècniques de d'aprenentatge (*machine learning*), diferents atributs de les persones que tuitegen en català, com ara determinar el seu rang d'edat, aficions o el seu perfil. Twitter, al contrari d'altres xarxes socials com Facebook, ofereix molt poca informació personal dels seus usuaris. Els perfils de Twitter es limiten al nom d'usuari, una breu descripció i una ubicació (que pot ser inventada). Informació com ara la data de naixement, sexe, aficions o gustos personals no hi són presents. Per aquest motiu, és un gran repte poder arribar a inferir aquestes dades de forma indirecta a partir d'altres indicadors. En aquest sentit, tècniques d'aprenentatge poden ajudar a definir perfils d'usuaris i rangs d'edat a partir del conjunt de comptes de Twitter que un usuari està seguint. Quan una persona segueix un compte de Twitter, aquesta connexió es pot entendre com una "amistat" o "interès" per part de la persona seguidora cap a la persona seguida. Això pot ajudar a fer classificacions d'usuaris segons quines són les temàtiques predominants en la llista de persones seguides d'un usuari concret. Sobre la base d'aquestes classificacions, es podrien arribar a determinar trets característics d'un usuari o usuària de Twitter en funció del nombre de comptes de cada classificació (esports, entreteniment, política, música, mitjans de comunicació, etc.) que segueixi, i així es podria determinar amb més precisió el seu grup d'edat, el gènere, la ubicació o l'afiliació política, entre d'altres.

D'altra banda, l'anàlisi de les diferents xarxes i relacions entre usuaris de Twitter mitjançant teoria de *grafs* podria oferir també informació rellevant sobre com són les interaccions d'aquestes persones.

12.6. Bibliografia

BELL, D. i KENNEDY, B. M. (Ed.) (2000). *The Cybercultures Reader*. Nova York: Routledge.

BUCKINGHAM, D. (2002) [2000]. *Creixer en la era de los medios electrónicos*. Madrid: Ediciones Morata [*After the Death of Childhood: Growing Up in the Age of Electronic Media*. Cambridge].

CASTELLS, M. (2001). *La galaxia internet*. Madrid: Areté.

FEIXA, C. (2014). *De la Generación@ a la #Generación. La juventud en la era digital*. Barcelona: NED Ediciones.

HIMANEN, P. (2002). *La ética del hacker i el espíritu de la era de la información*. Barcelona: Destino.

HOLLOWAY, S. L. i VALENTINE, G. (2003). *Cyberkids. Children in the Information Age*. Londres: Routledge.

LOVINK, G. (2004) [2002]. *Fibra oscura. Rastreado la cultura crítica de Internet*. Madrid: Tecnos.

TAPSCOTT, D. (1998). *Growing Up Digital: The Rise of the Net Generation*. Nova York: McGraw-Hill.

TERCEIRO, J. B. i MATÍAS, G. (2001). *Digitalismo. El nuevo horizonte sociocultural*. Madrid: Taurus.

13. MOBILITZACIÓ MIGRADA: ELS JOVES EMIGRANTS I LA MAREA GRANATE A LONDRES

Eduard Ballesté Isern i Clara Rubio Ros

“Los lugares se llevan, los lugares están en uno” (Jorge Luis Borges).

13.1. Mobilització migrada

El 25 d'abril de 2015, Pablo Iglesias, candidat a la presidència del Govern espanyol per Podemos, a partir d'una pregunta d'un jove emigrant en un programa de televisió, es referia a les causes de l'emigració juvenil espanyola i a les possibles solucions com “el problema del nostre país no és la immigració sinó l'emigració, [...] si als nostres joves se'ls donés un treball digne, se'n tornarien”. Del seu discurs, se'n desprèn una de les causes principals que van portar a milers de joves a ocupar moltes places del país aquell maig del 2011: l'atur i la precarietat laboral. Aquesta ocupació pública indignada va permetre trencar definitivament amb la categorització estigmatitzant com a ni-nis amb la qual es pretenia definir tota una generació (Navarrete, 2011; Feixa *et al.*, 2015). Uns joves que, a la vegada, posaven sobre el taulell la seva situació de “no-futur” a la qual les polítiques d'austeritat i un model en crisi els havien condemnat (Valenzuela, 2015), fent-se palès amb l'aparició de col·lectius com Juventud sin Futuro o Democracia Real Ya! Un “no-futur” que estava marcat per un atur juvenil que s'enquistava i que no semblava revertir, juntament amb una precarització creixent dels llocs de treball als quals podien accedir (Beck, 2000; Standing, 2013).

El moviment dels indignats, al mateix temps, apuntava com a causants de la crisi econòmica els òrgans de representació política (sindicats, partits polítics, diferents espais de participació, etc.), que des de la transició havien estat hegemònics en el transcurs històric de la societat espanyola. La generació més formada, “hiperformada”, i més informada, “hiperinformada”, de la història del país es trobava, doncs, en una situació d'impossibilitat d'accedir als espais de decisió de la societat, trobar ocupacions laborals en relació amb la seva preparació i, en definitiva, no se sentia representada per tots aquells òrgans institucionalment establerts que, teòricament, els havien de donar veu (Reguillo, 2003; Feixa, 2014). Lluny de tractar-se d'una crisi exclusivament econòmica, es visualitzava així una crisi política i sociocultural que manifestava un trencament amb el model hegemònic posttransició (Domènech, 2014). Els nombrosos casos de corrupció, sumats a les políti-

ques d'austeritat, les ajudes públiques donades a bancs, la falta de solucions davant un problema com els desnonaments, les continues retallades en els serveis públics i un llarg etcètera de decisions polítiques que influeixen directament en la societat foren el detonant d'aquell 15M i continuen sent l'espurna que encén els moviments actuals (Antentas i Vivas, 2012).

Enmig d'aquesta crisi estructural (tant a escala de l'Estat espanyol com a escala de Catalunya) una part dels joves es van veure forçats a marxar del país per buscar-se un futur. Tal com Juventud sin Futuro defensa, són joves "expulsats" d'aquí i "exiliats" a altres països per una falta d'oportunitats a Espanya.³⁹ En aquest trasllat "forçat", alguns d'aquests joves van trobar en els moviments socials de l'exterior –relacionats íntimament amb els estatals– l'espai on reivindicar la seva situació, on fer-se sentir i on articular una resposta col·lectiva davant de les necessitats dels emigrats, com també una manera d'involucrar-se en la política d'Espanya i de poder mobilitzar-se.

Així doncs, aquest estudi se centra en l'anàlisi d'un moviment transnacional: la Marea Granate (MG) a Londres. Volem intentar comprendre aquest fenomen a l'exterior, amb unes fortes arrels a Espanya i a Catalunya, per tal d'observar-ne l'evolució i desxifrar quin grau d'autonomia té respecte als "moviments principals" nacionals, quins efectes han tingut sobre el moviment l'aparició de diferents propostes electorals que pretenen recollir el seu malestar i, en definitiva, intentar trobar marcs de referència per tal d'apropar-nos millor a la comprensió dels moviments socials (trans)nacionals en l'exterior.

Per fer-ho ens hem centrat en la recollida d'informació qualitativa a partir de l'aplicació de tècniques principalment etnogràfiques. Així, entre l'any 2012 i el 2016, s'ha elaborat una etnografia d'aquest moviment de Londres centrant-se en l'assistència a assemblees, actes i mobilitzacions, i a la vegada s'ha complementat amb la realització d'entrevistes en profunditat a membres de Marea Granate Londres. Finalment, també s'ha elaborat una recollida d'informació tant de mitjans de comunicació com de les mateixes plataformes d'informació i difusió d'aquest moviment.

13.2. Internacionalització dels moviments

A la fi del segle XX, amb la irrupció de diversos moviments socials amb rèpliques, accions o missatges conjunts a bona part del món, es començà a parar atenció a un nou fenomen que es produiria de forma alternativa a la globalització neoliberal imperant. Un procés paral·lel que posava les seves bases, no només sobre els efectes de les polítiques neoliberals i els ajustos estructurals als pobles del món, sinó que també remarcava la necessitat de pensar un nou marc global, en què les qüestions de justícia social, pacifisme, ecologisme, feminisme, respecte per l'alteritat cultural, entre d'altres, ocupessin la centralitat del procés (Juris *et al.*, 2012). Així, comencen a aparèixer fenòmens de lluites locals, que ràpidament ressonaven fora de les seves fronteres (des dels zapatistes entorn de l'EZLN, passant pels

39 Campaña "No nos vamos, nos echan" de Juventud sin Futuro, llançada el dia 7 d'abril de 2013 (més informació: <<http://www.nonosvamosnosechan.net>>).

Fòrums Socials Mundials, fins a l'actualitat amb les diferents cares que ha pres la indignació, per citar-ne només alguns dels més importants). Autors com Pleyers (2013) expliquen, en la seva anàlisi dels moviments alterglobalització, com s'estructuren aquestes protestes globals davant de problemàtiques en les quals s'hi poden reconèixer diferents actors mundials però que, en el fons, tenen un fort component local, tant en les seves demandes com en el seu desenvolupament (2010). Així doncs, el procés de globalització i internacionalització de l'acció col·lectiva, lluny de suposar el final del poder de l'estat, ha comportat un replantejament dels espais de protesta, en què es reconeixen com a responsables o "culpables" òrgans supranacionals, però, al mateix temps, es reafirmen problemàtiques internes nacionals (Tarrow, 2012).

Aquest transnacionalisme dels moviments socials ha ocupat bona part dels estudis recents sobre acció col·lectiva. Per a Della Porta i Diani (2011), la necessitat d'articular respostes globals als atacs locals, juntament amb la millora dels mitjans de comunicació i la reducció de les distàncies comunicatives i de transport, ha portat a diferents actors mundials a considerar unes problemàtiques comunes que permeten la construcció d'espais de lluita conjunts. La difusió d'idees i formes d'acció es produeix cada vegada de forma més ràpida, sobretot a causa del creixement de les xarxes socials i els mitjans de comunicació, però també per l'aparició d'agents institucionals que superen els estats mateixos sobre els quals s'estableixen marcs de protesta.

Històricament, els moviments socials s'han mogut tant per reivindicacions com per objectes (objectius) d'aquestes reivindicacions, situats tots ells en la mateixa escala. És a dir, les reivindicacions locals s'havien centrat en objectius locals, així com les nacionals en objectius de caràcter "estatal" i les internacionals en marcs globals. Recentment, però, cada cop és més fàcil trobar reivindicacions a una escala que marquen com a objectiu òrgans d'altres nivells, de manera que s'entrellacen les diferents escales o marcs (Tilly, 2010).

En aquest sentit, Castells (2012) defineix les protestes globals del 2011 com a moviments en què la xarxa jugava un paper clau (referint-se principalment a les revoltes del nord d'Àfrica, el 15M i l'Occupy Wall Street) caracteritzats, entre altres coses, per trobar-se connectats en xarxa; per moure's entre l'espai urbà i el ciberespai i crear així un espai d'autonomia; per ser locals i globals a la vegada; per generar la seva pròpia forma del temps (atemporals); per tendir a ser horitzontals, i per tenir alts processos d'autoreflexió. Així doncs, aquests "novíssims" moviments socials viurien a cavall de l'espai físic i el virtual, i tindrien una forta presència de població juvenil (Juris *et al.*, 2012).

Aquest marc de referència ens serveix per entendre les diverses mobilitzacions socials i polítiques produïdes el 2011 (específicament, en el nostre cas, el 15M). Ara bé, la necessitat de comprendre l'evolució que han pres diferents ramificacions d'aquests moviments a l'estranger, ens planteja l'obligatorietat de readaptar els marcs establerts. Per centrar-nos en l'anàlisi del moviment aquí presentat, la Marea Granate Londres, i, per tant, per poder estudiar l'articulació de moviments socials nacionals a territoris de fora del país, necessitem replantejar les bases teòriques amb les quals els mirem. Aquest moviment neix com a rèplica o articulació dels moviments nacionals a Espanya –15M i les posteriors marees– i, com veurem, assoleix uns forts nivells de lligam amb el seu homòleg a l'estat d'origen.

Aquests lligams estan determinats per un espai virtual en el qual assoleixen un alt grau de relació, però a la vegada necessiten tots dos un espai urbà, físic, on poder-se establir, reconèixer-se i, en definitiva, materialitzar-se com a moviment social (Castells, 2012).

13.3. Dinàmiques, rèpliques i efectes

El 15M, com a moviment, un cop abandonades voluntàriament la major part de les acampades, va evolucionar seguint dos camins: la sectorialització i la deslocalització. Així, la protesta i l'organització pròpia del moviment es va anar traslladant cap a nous espais al mateix temps que encarava reivindicacions socials més precises. En aquest procés, neixen les assemblees locals als diferents barris de les principals ciutats i també les diferents mareas en defensa dels serveis públics que protagonitzarien les principals mobilitzacions populars dels darrers anys. És en aquesta fase post-15M, amb "nous" objectius més específics de lluita i un procés de deslocalització (Pastor, 2013; Mansilla, 2015), on també apareixen nous espais d'acció col·lectiva, fora de la pròpia nació, sorgits amb el 15M, però que adopten les seves pròpies dinàmiques.

Així doncs, aquesta evolució del moviment es produeix de forma paral·lela a altres països on els joves residents també s'havien organitzat entorn de diferents expressions del 15M (assemblees a Londres, Berlín, París, entre d'altres). La continuació d'aquests moviments, un cop desconvocada l'acampada a Madrid i Barcelona, els portà a configurar-se, clarament inspirats pel que estava succeint a Espanya, en la Marea Granate, i crear un moviment de solidaritat entre emigrants espanyols i de lluita pels seus drets. La primera Marea Granate que es crea és, precisament, la de Londres l'any 2013, amb l'objectiu d'acollir emigrants espanyols a la ciutat que poguessin no haver-se involucrat sota el paraigua del 15M, però que alhora estiguessin interessats en la política espanyola. L'evolució i l'adopció de nous camins en la mobilització permet obtenir al moviment un grau d'autonomia molt més elevat i també establir nous marcs de reivindicacions centrats en les problemàtiques dels emigrants. Així, aquesta nova "plataforma" se centraria en la reivindicació dels drets dels emigrants (com és ara el vot electoral a distància) i en la denúncia dels motius que els han portat a emigrar, i, en un sentit més funcional, també s'establiria com un espai d'ajuda mútua en l'emigració (informació, possibilitats, etc.). Per tant, naixia una ramificació del moviment original que traspassava fronteres i s'establia com una marea més dins les altres que ocupaven el panorama polític popular espanyol.

13.4. Respostes institucionals a la mobilització

Els moviments socials com la Marea Granate, per norma general, no viuen aïllats de tota la resta de l'estructura política ni de la societat. Al si de la seva evolució trobem diferents camins possibles que solen escollir: desactivació, radicalització, comercialització, institucionalització, etc. (Della Porta i Diani, 2011). Entre els camins possibles, com explica Tilly, hi hauria la professionalització de la protesta i la seva consegüent institucionalització política (2010), és a dir, l'atracció o captació per part de formacions polítiques (noves o velles) dels reclams que emanen d'aquests moviments. Val a dir que els moviments socials no són una

entitat compacta i completament homogènia, i, per tant, és difícil parlar d'una sola evolució d'un moviment. Sovint ens podem trobar davant la situació de diferents evolucions dins el moviment per part de diferents grups.

“El rumb agafat per un moviment social pot anar de la moderació a la radicalització, d'una major formalització a una progressiva desestructuració, [...]. No hem d'oblidar que els canvis en determinades organitzacions no sempre adopten la mateixa direcció: la institucionalització d'una organització pot anar de la mà de la radicalització d'una altra [...]” (Della Porta i Diani, 2011: 199).

En aquest sentit, cal observar com ha afectat a moviments com la Marea Granate l'aparició de propostes polítiques electorals que busquen donar sortida en forma d'estratègia institucional a les problemàtiques que aquests moviments plantegen. Les mobilitzacions post-15M (en el nostre cas, Marea Granate Londres) han inspirat l'aparició de noves formacions polítiques o la readaptació de “vells” partits a aquests reclams. Això ha provocat diferents reaccions per part dels moviments mateixos i dels seus actors, entre els que han vist amb bons ulls aquesta institucionalització i els que, en canvi, segueixen apostant per la mobilització popular allunyada del camí electoral.

Subirats (2015) ens parla dels “partits moviment”, en referència inequívoca a l'aparició de Podemos i altres candidatures municipals, en què s'hibriden clarament les formes i els sabers de les mobilitzacions ciutadanes recents en un nou espai de lluita institucional. Aquesta nova aparició d'una representativitat institucional dels reclams mobilitzadors comporta un seguit de conseqüències en els moviments existents, com ara la desmobilització, els traspàs de recursos humans a la lluita institucional o l'aparició de tensions internes entre els partidaris i detractors de l'aposta electoral.

En aquest sentit, els moviments estudiats a Londres també s'han vist afectats per aquests processos. Com veurem, l'aparició de Podemos ha comportat un seguit de tensions, divergències i la creació de grups diferenciats dins els moviments mateixos.

13.5. La Marea Granate Londres:⁴⁰ orígens i funcionament

La MG Londres té els seus orígens en el sorgiment del 15M a Espanya, quan alguns dels emigrants espanyols que ja residien a la ciutat es van trobar de manera espontània davant de l'ambaixada espanyola a Londres el mateix dia 16 de maig de 2011. La mobilització es va produir arran de la notícia de l'evacuació per part de la policia dels activistes que van acampar a Madrid el dia 15 de maig. Finalment, els emigrats a Londres que es van reunir davant l'ambaixada també van decidir acampar a partir del dilluns dia 16 de maig.

El dia 19 de maig l'informant, el Santi,⁴¹ rebia per Twitter una fotografia de l'acampada a Londres i decidia sumar-s'hi. L'activista, explica, es va traslladar a l'ambaixada pensant que hi hauria poca gent, però, per a la seva sorpresa, en arribar va trobar unes 200 persones

40 D'ara endavant, ens referirem a MG o MG Londres.

41 Activista de 41 anys, originari de les illes canàries, que porta a Londres des del 2008 i que actualment està pluriocupat com a assistent de professor i com a venedor a una botiga.

cridant i manifestant-se. La concentració va culminar quan un dels assistents va proposar fer la primera assemblea de 15M Londres. Aquesta primera assemblea va decidir acampar durant tot el cap de setmana, sense cap infraestructura, organització, ni permís, d'una forma totalment espontània, però a poc a poc tothom va començar a contribuir al seu bon funcionament.

Va ser després de dos anys, en el segon aniversari del moviment, quan 15M Londres es va convertir en MG. Durant aquest segon aniversari, van decidir tornar a acampar davant de l'ambaixada coincidint justament amb el sorgiment de totes les mareas en l'àmbit espanyol. Com explica el Santi:

"[...] medio en serio medio en broma, dijimos cuál sería el color de la marea de los emigrantes, y fue así que, dándole vueltas, a las tres o las cuatro de la mañana llegamos a la conclusión que podría ser Marea Granate, por el color del pasaporte" (Santi, 31 de març de 2015, Southbank Centre).

Així doncs, a poc a poc es va anar difonent entre els altres nodes del 15M arreu del món i es va formalitzar MG. En el cas de Londres, el nom oficial és Marea Granate-15M Londres, ja que no van voler perdre els orígens del moviment. La principal raó d'aquest canvi de nom va ser la voluntat de ser més inclusius amb la comunitat espanyola a Londres, i crear un espai on emigrats que no confluïssin amb la filosofia del 15M també hi poguessin tenir cabuda. De fet, des del moviment es va detectar que a causa de la publicitat que s'havia fet a Espanya del moviment del 15M s'havia creat un imaginari col·lectiu que el representava com a "molt radical", i el fet de canviar-li el nom per MG va permetre la seva obertura cap a la comunitat espanyola a Londres.

Seguint amb el que ens explica el Santi, els objectius de MG Londres són: crear una xarxa de solidaritat entre la comunitat espanyola a Londres, sensibilitzar espanyols a Londres sobre la situació política a Espanya, donar veu als emigrats, organitzar espais de debat i dur a terme accions sociopolítiques. A més a més, es tracta d'un moviment que està integrat a la capital britànica i que ha col·laborat amb altres organitzacions en diferents accions o campanyes, com, per exemple, amb altres moviments socials d'immigrants d'arreu del Mediterrani, amb moviments d'alter-globalització britànics, com, per exemple, Occupy London i amb altres associacions culturals i socials a Londres, com ara The Field, un espai cooperatiu destinat a activitats de col·lectius i moviments socials.

Així doncs, un cop convertit en MG Londres, el moviment va continuar duent a terme accions i debats entorn de temes que afectaven la política i la societat espanyoles amb l'objectiu de lluitar conjuntament contra les causes i conseqüències de la crisi financera i altres qüestions de l'agenda espanyola, seguint així amb les lluites que promovia el 15M. Al mateix temps, també van voler incorporar als seus objectius la lluita pels drets dels espanyols com a emigrats, com ara el dret a votar des de l'estranger (campanya "Voto Rogado"), la defensa dels seus drets com a treballadors immigrants (aspecte treballat des del grup Oficina Precària), o la creació d'una llista del Consell de Representants Emigrats per poder tenir representació dins el consolat espanyol a Londres (grup de treball CRE). El Santi, que va estar present des dels inicis del moviment, explica que MG Londres va ser la primera iniciativa a escala mundial, i que es va anar escampant per tot arreu fins al punt que avui en dia hi ha 35 nodes internacionals del moviment, els quals s'organitzen

virtualment a través de la plataforma Mumble,⁴² on duen a terme assemblees virtuals en les quals participen tots els nodes.

De manera general, MG Londres està estructurada en tres branques: les assemblees generals, en què es decideixen elements organitzatius del moviment; les assemblees temàtiques, en què els activistes es reuneixen per debatre temes socials d'interès (com el decreixement o la renda social bàsica); i les accions, que són les activitats que el moviment mateix desenvolupa. Les accions poden ser com a còpia d'una mobilització a Espanya, com pot ser la Marxa per la Dignitat del 22 de març de 2015; poden ser accions organitzades amb altres nodes internacionals, com va ser l'acció conjunta que es va fer en contra de la Llei mordassa; o bé accions que MG Londres organitza de manera individual, com ara la mobilització a favor de la III República quan el rei Joan Carles I va abdicar el 2 de juny de 2014. A més a més, el moviment està format per altres grups més petits que integren interessos concrets, com ara l'Assemblea de Dones, l'Assemblea de Masculinitats, o bé l'Oficina Precària, que dóna assessorament laboral als emigrants espanyols a Londres.

13.5.1. Militants i dinàmiques granats

El moviment fluctua molt quant al nombre de persones que l'integren o en formen part. Hi ha un grup nucli d'unes 10-15 persones (nombre que varia en funció dels moviments d'anada i tornada dels activistes) que té un compromís alt vers al moviment i participa de totes les activitats. Paral·lelament, hi ha tot un col·lectiu de persones emigrades a Londres que s'apunten en accions o esdeveniments concrets, en funció dels seus interessos.

"Als e-mails que han enviat diuen que avui s'esperen molta gent nova. Arriba a les 16:15h i hi ha unes 35 persones, aproximadament. En arribar estan fent una ronda de noms i comencen a explicar els punts de l'ordre del dia. Al cap de 30 minuts ja som 55 persones. Al segon punt del dia els moderadors es paren i demanen a tothom que expliquin perquè estan aquí avui i com hi han arribat, diuen que hi ha moltíssima més gent de la que mai han tingut, normalment són 5 persones i avui en són 55 i, per això, ho volen saber. Les principals raons que exposen els assistents és que s'han informat per Facebook o perquè algun company els ho ha dit" (fragment de diari de camp de Clara Rubio. Assemblea de MG Londres, 11 de gener de 2014. Blue Bar, Royal Festival Hall).

Es tracta de l'assemblea organitzativa més multitudinària que el moviment havia tingut, i a hores d'ara encara continua sent recordada. És per aquest motiu que el "nucli dur" (concepte introduït per un informant per referir-se a aquelles persones més actives del moviment i que sempre hi són), sorprès, en volia conèixer els motius. De fet, la fotografia d'aquesta assemblea continua sent la portada de la pàgina de Facebook del moviment. L'èxit d'aquesta assemblea en concret és degut a les eleccions europees del mateix any i també, com es va apuntar en altres assemblees, a un augment de la població juvenil espanyola a la ciutat de Londres a causa de la crisi econòmica a Espanya.

⁴² Mumble és una plataforma en línia que permet connectar persones d'arreu del món al mateix temps per fer debats. Aquesta és la plataforma que fan servir des de Marea Granate per fer assemblees globals. Cada node tria una persona o dues que hi assisteixen i fan de representants del node, de la mateixa manera que prenen nota de tot el que es parla per després debatre-ho amb el grup.

En general, els activistes de MG Londres tenen edats compreses entre els 20 i els 40 anys i s'hi van repartint els rols entre ells, de manera que fan torns respecte a qui coordina els debats de les assemblees, qui és el responsable de comunicació, entre altres coses. En general, els activistes tenen una trajectòria prèvia en la participació a altres moviments socials o la militància en partits polítics. Un cop a Londres, molts d'ells també estan vinculats a altres partits o moviments britànics, com ara Green Peace, Green Party, The Belly is Mine, i també a organitzacions sociopolítiques i partits a Espanya, com ara Equo. També és important destacar una igualtat entre gèneres en les assemblees de MG Londres, i això fa que aquests rols de "líderatge" estiguin sempre molt repartits entre dones i homes. Els activistes defensen que això s'ha pogut aconseguir gràcies a l'Assemblea de Dones, ja que, a partir de la creació d'aquest espai propi, les dones han tingut un paper principal en el moviment i han pogut assolir-hi la igualtat. Com a conseqüència, gran part de les assemblees a les quals s'ha assistit durant el treball de camp eren moderades per dones, que portaven l'ordre del dia i també donaven els torns de paraula.

13.5.2. Mobilitzats a Londres: El camí polític de MG Londres

MG es defineix com a apartidista i dóna la benvinguda a qualsevol inclinació política. No obstant això, durant les observacions participants s'ha pogut veure que la gran majoria de membres del grup comparteixen una ideologia progressista. En una de les assemblees temàtiques sobre la renda bàsica, el dia 19 d'octubre de 2014, un dels assistents va començar a defensar un sistema neoliberal que posava en dubte l'eficàcia de la renda bàsica. La sorpresa de la resta d'activistes va ser immediata, el debat va durar uns deu minuts i no s'hi va arribar al consens.

"Finalment, un dels activistes diu que és positiu tenir gent que pensi diferent perquè, si no, sempre és tot igual. Al final de l'assemblea reiteren això, la importància de tenir diferents punts de vista, però acaben dient que és millor que això no passi sempre, només de tant en tant, perquè si no... [com dient, seria massa]" (fragment del diari de camp de Clara Rubio. Assemblea temàtica sobre renda bàsica. 19 d'octubre de 2014. Blue Bar, Royal Festival Hall).

Aquesta situació també s'ha donat en altres moments, un dels més recents ha estat el 26 de febrer de 2016, quan un membre de l'ANC England va acostar-se a MG per proposar-los un debat conjunt entorn de l'emigració a Londres i, a més a més, difondre una xerrada del Quim Arrufat que estaven organitzant. El consens per l'activitat conjunta va ser unànime, però no va passar el mateix amb la difusió de la xerrada de la CUP. Bastanta gent hi estava d'acord fins que un membre va dir:

"Tengo mis dudas acerca de difundir la charla de la CUP, a la que espero asistir, porque si somos apartidistas y luego difundimos historias solo de la CUP, de Podemos, etc., sería casi fácil rebatir el apartidismo. Salvando distancias, ¿difundiríamos una charla de alguien del PP, PSOE o Convergencia? ¿O incluso de ERC?" (activista de MG Londres).

Si bé la gran majoria dels activistes o simpatitzants del moviment es declaren d'esquerres, el moviment, per si mateix, acull persones de diferents ideologies. No obstant això, com s'ha mostrat anteriorment, la tendència és la de trobar-hi persones d'esquerres i, com manifesten els activistes, el fet de trobar-hi persones de centre o de dretes és més aviat

anecdòtic. Fins i tot els activistes mateixos, encara que defensin que seria positiu per al debat tenir persones de diferents ideologies, asseguren que és més fàcil avançar en el debat amb persones d'ideologies semblants.

13.5.3. Entre el moviment i les institucions

Un dels eterns debats en moviments socials gira a l'entorn de la seva institucionalització: els moviments socials han d'acabar entrant dins el sistema en forma d'institucions per poder fer incidència i assolir el canvi social que busquen? O, per contra, han d'estar-ne sempre al marge, mantenir-se independents del poder institucional, per poder fer pressió al sistema i, a través d'aquesta resistència, incidir en l'estructura sociopolítica?

El 15M va ser una mobilització multitudinària que ha acabat tenint una gran influència dins la societat espanyola, evolucionant en diferents noves formes d'ençà del 2011. Trobem, per una banda, les mareas, que són moviments socials "sectorialitzats" que busquen continuar lluitant, d'una manera més especialitzada, per temes de rellevància social, com ara la sanitat (Marea Blanca), l'educació (Marea Amarilla/Verde) o l'habitatge (la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca –PAH–). El 15M també ha donat pas a institucions que pretenen inserir-se dins el sistema per poder-lo canviar: Podemos en l'àmbit espanyol i també altres partits com En comú podem o Guanyem Barcelona en l'àmbit català. El problema de la institucionalització del moviment 15M també ha arribat a Londres amb la creació el febrer de 2014 de Podemos Londres, un dels cercles internacionals del partit espanyol. El partit va néixer amb la voluntat de ser la representació política dels reclams d'aquests moviments socials, tot i que es tenia molt clar ja des del principi que MG-15M Londres i Podemos eren dues entitats diferents. No obstant això, la creació del Cercle Podemos va suposar certs debats a l'interior del moviment MG, sobretot en relació amb les accions a desenvolupar. Certs interessos, com és ara el dret a poder votar des de l'estranger o la regeneració política a Espanya, eren comuns per a les dues organitzacions, fet que va suposar llargs debats interns sobre si el que calia fer era sumar esforços o bé continuar mostrant-se independents. Des de MG es van recollir moltes opinions en contra d'unificar forces amb Podemos Londres precisament per la filosofia apartidista del moviment. Malgrat diferents intents per part de Podemos de fer campanyes unitàries en aquells temes comuns, l'assemblea de MG va decidir mantenir-se al marge i fer accions independents al partit. El que va passar, però, és que una part dels activistes que formaven part de MG van trobar-se enmig de les dues organitzacions, cosa que els va obligar a posicionar-se i que va fer que molts d'ells acabessin triant el nou partit.

Un dels temes més controvertits ha estat el tema del vot des de l'exterior. Tant Podemos com MG tenen la voluntat de proveir informació sobre com votar, encara que amb uns interessos diferenciats. Podemos Londres va proposar a MG fer una campanya conjunta, cosa que el moviment va rebutjar per evitar que s'identifiqués el partit amb un moviment social. Tanmateix, això va portar a llargues discussions dins les assemblees del moviment sobre quin paper havia de tenir la MG.

"Entra en debat el paper de MG en les eleccions. Hauria de demanar el vot? Respecte a això hi ha dos posicionaments. Un de caire més rupturista, que diu que fer política no és votar en les eleccions sinó

comprometre's socialment en moviments socials i fer pressió a la ciutadania, i defensa que no és més polític el que vota que el que es mobilitza. L'altre, més reformista, que diu que els moviments socials com a tals no canvien el sistema; desperten, sensibilitzen i consciencien la societat, però un cop fet això cal anar a les institucions a canviar-les. Finalment, s'arriba al consens que MG és apartidista i que sempre ho serà. S'ha de difondre com votar perquè és un dret de l'emigrat però mai demanar el vot" (fragment de diari de camp de Clara Rubio. 30 de maig de 2015, segon aniversari de MG. The Field).

No obstant això, encara que des de l'assemblea s'acordés fer campanyes diferenciades perquè, al cap i a la fi, el dret a votar des de l'exterior és un dret pel qual MG ha de lluitar en tant que organització d'espanyols emigrats; la tensió entre MG i Podemos continua sent evident. Com el Pere⁴³ defensa a l'entrevista, la línia entre els moviments socials i els partits polítics és fina, i encara més a Londres:

"La línia és fina entre moviments socials i polítics i jo crec que és més fina aquí, on el centre de Podemos Londres no té una representació institucional, perquè jo entenc que el centre de Podemos del País Valencià ara estigui treballant per les eleccions de maig, o a Catalunya pel Parlament al setembre i tal..., però clar, aquí Podemos actua realment com un moviment social perquè no tenen representació política a les institucions. Per tant..., la línia és molt fina i la relació a vegades és complicada perquè..., clar, treballem moltes vegades pels mateixos objectius, són les mateixes intencions... Volem convocar accions conjuntes i no sabem si fer-ho de manera conjunta, és una mica complicat!" (Pere. 2 de maig de 2015. Royal Festival Hall).

13.6. Del 15M a la MG: apunts finals

Com hem vist, la MG adopta un posicionament en tant que "moviment espanyol" situat a Londres. Així, la necessitat explícita d'agafar les seves dinàmiques pròpies, com, per exemple, organitzar les seves pròpies mobilitzacions i accions o coordinar campanyes entre nodes de la MG o amb altres col·lectius a Londres (procés similar al que s'ha viscut amb la resta de mareas a l'Estat espanyol), ha permès tant l'adhesió de noves persones identificades amb el col·lectiu com l'establiment de noves relacions amb altres moviments d'allí. Per tant, la MG es mou a cavall entre un moviment transnacional, on l'efecte contagi traspasa fronteres, i un moviment nacional "d'exiliats" espanyols. En aquest sentit, podem comprendre el seguiment que fan de la política espanyola, i l'extrapolació d'algunes de les mobilitzacions del territori espanyol al context de Londres; però, a la vegada, també posen rellevància als problemes que es troben els joves emigrants a Londres i simpatitzen amb altres moviments o grups autòctons, i van més enllà d'afers polítics purament espanyols.

Per tant, podem determinar que l'evolució seguida pel grup 15M Londres fins a establir-se com a MG Londres és similar a la que ha seguit a Espanya el moviment indignat, caminant cap a noves formes sectorials i territorials (assemblees de barris, mareas i plataformes). Es passa, doncs, d'un primer moment d'explosió col·lectiva generalista i d'apropiació de l'espai públic i del debat polític, fins a arribar a l'evolució "necessària" que ha vingut donada per la cerca d'objectius més concrets (lluita contra les retallades als serveis públics, contra els desnonaments o per reivindicar els drets dels emigrats, entre d'altres), passant així de reivindicacions generals a problemàtiques d'escala local o regional.

43 Jove de 24 anys de València que estudia enginyeria a Londres; va arribar a la ciutat el 2014.

En aquest sentit, l'aparició de noves formacions polítiques encaminades cap a una lluita institucionalista, les quals consideren tenir els seus orígens en el 15M, també ha afectat el moviment a Londres, com ho ha fet al propi país, tot i que de forma diferenciada. Així, la mescla entre unes demandes comunes i uns objectius de lluita similars, ha portat a tenir moments de simpaties i divergències entre la MG i el cercle de Podemos a Londres, com hem vist. És en aquests espais de tensions i apropaments on ens serveix l'aportació teòrica dels camins escollits pels moviments en la seva evolució (Tilly, 2010; Della Porta i Diani, 2011), que mostren de forma clara la divisió entre aquells que creuen en la institucionalització del moviment (molts dels quals traspassats a Podemos Londres) i els que aposten per separar la lluita del moviment de la lluita institucional. En tant que la MG no és un cos compacte i homogeni, el debat es produeix a l'interior constantment, i porta a l'adopció de noves postures i d'escissions per part dels membres no partidaris de les postures adoptades. Així, els diferents capítols de debat entorn de la participació en l'acte organitzat per l'Assemblea Nacional Catalana en què participava gent de la CUP o del apropament de Podemos són una clara mostra d'aquesta apropiació/aprofitament institucional dels moviments. Una "apropriació" amb unes característiques particulars, com ens explica el Pere, ja que cap d'aquests partits no estan constituïts com a tals a Londres, sinó que allí passen a actuar més com a col·lectius socials i com a representants a l'exterior.

13.7. Bibliografia

ANTENTAS, J. M. i VIVAS, E. (2012). *Planeta indignado, ocupando el futuro*. Madrid: Sequitur.

BECK, U. (2000). *Un Nuevo Mundo Feliz: la precariedad del trabajo en la era de la globalización*. Barcelona: Paidós.

CASTELLS, M. (2012). *Redes de indignación y esperanza. Los movimientos sociales en la era internet*. Madrid: Alianza.

DELLA PORTA, D. i DIANI, M. (2011). *Los movimientos sociales*. Madrid: Editorial Complutense.

DOMÈNECH, X. (2014). *Hegemonías: crisis, movimientos de resistencia y procesos políticos, 2010-2013*. Tres Cantos: Akal.

FEIXA, C. (2014). *De la Generación@ a la #Generación: la juventud en la era digital*. Barcelona: NED Ediciones.

FEIXA, C.; CABASÉS, M. A. i PARDELL, A. (2015). "El juvenicidio moral de los jóvenes... Al otro lado del charco". A: VALENZUELA, J. M. (Coord.). *Juvenicidio. Ayotzinapa y las vidas precarias en América Latina y España*. Barcelona: NED Ediciones, p. 235-269.

JURIS, J.; FEIXA, C. i PEREIRA, I. (2012). "La globalización alternativa y los 'novísimos' movimientos sociales". A: *Revista del Centro de Investigación. Universidad La Salle*, núm. 10 (37), p. 23-39.

MANSILLA, J. A. (2015). "Movimientos sociales y apropiaciones colectivas en la Barcelona post-15M: el papel de la Asamblea Social del Poblenou". A: *Etnográfica*, núm. 19 (1), p. 77-97.

NAVARRETE, L. (2011). *Desmontando a ni-ni. Un estereotipo juvenil en tiempos de crisis*. Madrid: Injuve.

PASTOR, J. (2013). "El 15M, las Mareas y su relación con la política sistémica. El caso de Madrid". A: *Anuari del conflicte Social*, p. 224-247.

PLEYERS, J. (2013). *Alter-globalization: becoming actors in the global age*. Cambridge: Polity Books.

REGUILLO, R. (2003). "Ciudadanías juveniles en América Latina". A: *Última Década*, núm. 11 (19), p. 11-30.

STANDING, G. (2013). *El Precariado: una nueva clase social*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente.

SUBIRATS, J. (2015). "Todo se mueve: Acción colectiva, acción conectiva. Movimientos, partidos e Instituciones". A: *Revista Española de Sociología*, núm. 24, p. 123-131.

TARROW, S. (2012). *El Poder en Movimiento: los movimientos sociales, la acción colectiva y la política*. Madrid: Alianza.

TILLY, C. (2010). *Los movimientos sociales, 1768-2008: desde sus orígenes a Facebook*. Barcelona: Crítica.

VALENZUELA, J. M. (2015). *El sistema es antinosotros. Culturas, movimientos y resistencias juveniles*. Tijuana: El Colegio de la Frontera Norte.

L'emigrant 2.0

Emigració juvenil, nous moviments socials i xarxes digitals

PART V. PERSPECTIVES

Presentació

Deixar-ho tot i arribar-hi sense res. El cas de molts

Règim de benestar familista i emigració juvenil

London stories revisited: algunes reflexions sobre les contribucions a aquest volum

PRESENTACIÓ

Clara Rubio Ros

Aquesta darrera part cerca extreure conclusions aplicades de l'estudi, que puguin ser útils tant per a la recerca científica com per a les polítiques públiques de joventut, en l'àmbit laboral, educatiu, social i cultural.

El catorzè capítol, de Núria Matencio, aporta la visió dels joves mateixos sobre el seu procés migratori. L'autora, que ha estat una jove emigrada a la ciutat de Londres, ens relata la seva experiència a la ciutat: què és el que la va portar a decidir marxar a Londres amb tan sols un bitllet d'anada i tres nits reservades a un hostel de l'oest de la ciutat; com va ser el seu procés per aconseguir la feina que ella va anar a buscar: relacionada amb l'arquitectura, tot passant per feines no qualificades i totalment inestables en el món de l'hostaleria i de la cura dels infants; i finalment, fa una avaluació del procés, un cop ja ha passat un any del seu retorn i n'ha pogut prendre distància. D'aquesta manera, la Núria fa una petita autoetnografia del seu procés migratori, donant llums qualitatives a un fenomen que, com ja s'ha vist al llarg de tot el llibre, és de gran rellevància.

El quinzè capítol, de Pau Serracant, se centra en la relació entre l'emigració juvenil a Catalunya i els tres règims principals en els quals se sustenta el benestar juvenil: les polítiques públiques, la família i el mercat (seguint l'autor Walther, 2006). Així doncs, l'autor mostra que tant les polítiques públiques com el mercat laboral s'han vist afeblits durant la crisi econòmica i han cedit la major part del pes del benestar juvenil a la família. La importància que pren la família com a institució en època de crisi –importància que ja era present abans de la recessió econòmica– ha provocat un increment de les desigualtats socials entre els joves i també en les seves possibilitats d'emigrar, ja que són les famílies de classes superiors les que poden assumir la necessària inversió de capital que qualsevol procés migratori requereix.

El setzè capítol, de David Block, a manera d'epíleg, reflexiona sobre Londres des de Catalunya. L'autor, que ha viscut a Londres durant 16 anys, va passar gran part del temps que va viure a la capital britànica analitzant moltes de les temàtiques que presenta aquest llibre: migracions transnacionals, identitats, relacions transnacionals i història econòmica. Així doncs, David Block posa en diàleg la seva trajectòria acadèmica i les seves reflexions entorn del fenomen de la migració amb la seva experiència personal com a ciutadà londinenc durant 16 anys i com a ciutadà català des del 2012 fins ara.

14. DEIXAR-HO TOT I ARRIBAR-HI SENSE RES. EL CAS DE MOLTS

Núria Matencio Boixeda

“He millorat el nivell d’anglès i he treballat del que he estudiat, a Londres”.

Amb aquestes afirmacions, n’hi ha prou perquè la gent no posi cara de decepció i perquè en general tothom entengui que marxar ha servit d’alguna cosa. En la societat en què vivim, de forma general, tinc la sensació que has de demostrar que fas alguna cosa de profit que lliga allò que has fet fins ara i et condueix cap on vols anar.

En el meu cas, vivia la situació típica del qui s’ha format i ha apostat per una professió. La situació típica del qui s’ha tornat a formar per ampliar el ventall d’opcions. La situació típica de compaginar contínuament estudis, feina i voluntariats. La situació típica del qui s’ha imaginat de gran fent alguna cosa i de cop es veu enmig d’un camí que no va enlloc, en el qual sembla que només fa, fa i fa, però no apunta a res perquè res és el que hi ha.

Les raons per les quals es donen aquestes situacions típiques, com moltes altres, són infinites. Tanmateix, tot i no voler caure en el reduccionisme, actualment és obvi el context de crisi econòmica com a factor determinant de les circumstàncies que ens han impulsat a molts a buscar-nos la vida fora del nostre país.

El cas és que els nostres pares i avis estan preocupats perquè “hem de marxar”, i ens oblidem per un moment (ells no oblidem, però nosaltres, sí) per tot el que ells han passat, tant per sobreviure una guerra i/o la postguerra, l’exili o els camps de concentració, com per aconseguir alguna cosa i que no els faltés res als fills. Moltes persones al llarg de la història hem hagut de buscar-nos la vida, en unes circumstàncies o unes altres, abans o després, però la majoria hem hagut de lluitar en algun moment, si no sempre, per allò que volem, sigui el que sigui.

Apunto tot això perquè no se’ns miri amb cara de pena ni es busquin culpables. Al final, l’únic culpable és qui busca, incansable, alguna cosa més o diferent, i qui allò que no el mati el farà més fort, com se sol dir.

Perquè, sí, és dur. L'experiència de deixar-ho tot (t'enduguis el que t'enduguis, en el fons ho deixes tot) és un salt al buit.

Perquè, sí, és tant dur com excitant el moment que aterres amb l'avió tu sol amb les maletes. Ara bé, sents sense saber ben bé què. Senzillament, et dediques a seguir el pla que t'has traçat, que sol ser el d'arribar al lloc on has decidit allotjar-te o trobar-te amb un conegut/amic per al primer contacte amb el nou context. I somrius mentre ignores el que ha de passar-te.

El primer pas, el segon i tot el que no es veu que fem per establir-nos en una nova ciutat els qui ho deixem tot i marxem sense res, com els qui marxen amb una oferta de feina sota el braç, és l'experiència real. Però aquesta no consta enlloc, només s'intueix, ja que mentre hagis après anglès i treballat en el teu sector, "ja està bé!", diuen.

De fet, el millor que en treus no consta en el currículum. Que sí, que millora, però què diu exactament de tu el fet d'haver estat fora? Doncs diu de cadascú que ho ha viscut, una cosa diferent, i aquest és el tema: tot el què t'ha passat, com ho has afrontat (si és que ho has afrontat) i què en treus (si és que en vols treure algun aprenentatge).

El primer que et passa són les circumstàncies que et porten a decidir marxar. Com he dit, no crec que sigui culpa de res més que de tu mateix. I rectifico: no és culpa; és set. Set de perseguir alguna cosa. Set de buscar el lloc on puguis fer allò que vols fer, peti qui peti, costi el que costi, perquè ho tens clar, sigui el que sigui que vols fer. Aclareixo que parlo dels joves, centre de l'estudi que ens concerneix, relacionat amb la situació econòmica del moment al nostre país, tot i que extrapolable a molts altres perfils.

Això em porta a pensar que sort d'aquesta situació que vivim perquè ens ha fet sentir set i buscar, contràriament al camí que havíem traçat fins ara. M'explico: el llibre ens diu que la majoria dels que hem fet el pas de marxar pertanyem a la classe mitjana. En aquesta línia, diré que és molt probable que sí i afegiré que segurament a molts d'aquests no ens ha faltat mai res del que necessitàvem, aparentment.

I aquí estem, després de tenir-ho tot, fins a un futur determinat per tot allò que havia de venir i pel qual t'has esforçat tant, res. No tens res. Aquí és on comença la cerca real d'allò que anheles, tant si és seguir un camí clar com el camí en si.

Així que, de cop, prens la decisió. Entre aquest dia i el que s'enlaira l'avió cap al desconcert és un temps en el qual et vas envalentint i en el qual t'adones de quantes "últimes vegades" viuràs alguna cosa, almenys per un temps. Bé, potser no te n'adones, però serà tot allò que trobaràs a faltar més d'hora que tard.

Quan l'avió aterra, no abans, saps que ja no estàs somniant ni imaginant. Ara sí, la teva vida real és a les teves mans i de ningú més. Et passa el que no imagines. El que dins la bombolla estable de tota la vida t'hagués enfonsat o hagués estat un obstacle evitable, aquí el passes i et fa més fort. Et passa de tot, insisteixo, de bo i de dolent, que si vols, acaba sent bo (o positiu).

Comences a adonar-te de les prioritats, de com canvien ràpidament les d'ahir a Catalunya amb les d'avui a Londres, que, alhora, no tenen res a veure amb les de demà a la mateixa ciutat. Marxes de Catalunya amb uns barems hipotètics i suposadament clars de les característiques del lloc on vols que sigui casa teva i acabes acceptant un raconet que et sembla or després del que has vist, entre el que et pots permetre. Un raconet que és el teu, que representa una despesa fixa i clara d'allotjament, per fi, ja que entre totes les emocions i sentiments, la part pràctica és fonamental per a la supervivència.

Van passant els dies i res no és estable a mitjà ni a llarg termini però t'hi acabes trobant bé. Segurament perquè estàs lluny de casa, lluny de la pressió del "com hauria de ser tot a la teva edat després de tot el que has fet i estudiat".

De cop, en el fons, s'obren un munt d'oportunitats. Oportunitats per aprendre, sobretot de tu mateix. Et toca créixer estrepitosament. Creixes i sents que la vida només és ara, aquí i amb tu mateix i que la resta t'envolta i t'acompanya, però no pot sustentar-te sempre.

Acceptes racons per viure que els decores amb tanta màgia com pots, acceptes feines per anar passant abans no trobis alguna cosa millor... I en el meu cas, resulta que aquesta "cosa millor" estava amagada darrere de sis hores a la setmana com a cangur que salvaven alguna de les moltes i altes despeses, ja que qui m'havia contractat per cuidar la seva filla, al cap d'uns mesos, em contractava pels meus coneixements en delineació de plànols a l'empresa que dirigia.

Així va ser com un individu va marxar sense cap pla lligat i va acabar exercint com a *freelance* fent alguna cosa relacionada amb la seva professió. Per tant, no hi ha cap camí exacte de com trobaràs la feina. Tot és tant inimaginable com possible. Fins i tot anar posant el peu en aquell lloc estrany i començar a sentir-t'hi bé. Que mai no és com a casa, però comença a ser casa teva.

Mentrestant, les prioritats es mantenen fermes i, tot i que més lentament perquè tot es va finançant, segueixen canviant. Canviant fins al punt que et passa pel cap la pregunta: me'n torno? A tots ens arriba, abans o després, però ens arriba. I quan apareix, hi ha els qui se'n tornen i els que s'hi queden, la qual cosa és òbvia però em serveix per insistir que cap cas no és igual. I en aquest punt, s'hi troben els que tenen la millor de les feines, com el que "renta plants" o "neteja lavabos", tal com s'ha caricaturitzat al jove català que comença des de zero a Londres.

Quan et passa aquesta pregunta pel cap mires la situació econòmica i laboral a Catalunya. Les oportunitats que hi tens semblen nul·les. Però hi són. De fet, hi seran per tu si se't fica al cap i lluites incansable un altre cop, perquè les buscaràs i/o crearàs i, si cal, un altre cop acceptaràs raconets en comptes de luxes. Entengui's el paral·lelisme: si vaig acceptar començar de zero a Londres fins a trobar una feina professionalment reconeguda i del meu sector, no hauria de poder fer el mateix a Catalunya, si és el lloc on realment vull estar?

La clau de la resposta està en les darreres paraules: volia estar a Catalunya, que la meua vida passés a Catalunya, fos el que fos que hagués de passar-me. Vaig adonar-me que

jo acabaria tornant, o que no volia quedar-me allà indefinidament. Així que van ser unes setmanes, mesos, d'anar fent balança, per, finalment, decidir: el moment és ja, posposar-ho implicaria fer créixer, possiblement, la balança del quedar-me, repetint el que molts catalans a Londres diuen: "tornaria, però la feina...". Com que el no ja el tenia, només podia intentar-ho.

Així que, en el fons, vaig decidir tornar per evitar lligar-me més a Londres. Perquè la ciutat enganxa, la ciutat no para, no dorm i sempre et sorprèn. Londres no te l'acabes i les opcions hi són infinites. Això és per tots igual, però cadascú ho viu i aprofita de manera diferent segons les seves necessitats.

Allà, hi trobes. N'hi ha que hi troben la feina de la seva vida. N'hi ha que hi troben la parella i hi formen la família. N'hi ha que de cop se senten alliberats perquè és una ciutat on tothom hi té lloc. N'hi ha que s'hi volen quedar, o que tornarien, però no ho fan, i n'hi ha que el que trobem és la certesa de voler estar a Catalunya, malgrat que les circumstàncies que et van portar a marxar-ne no hagin canviat. Perquè el qui ha canviat ets tu i la manera d'afrontar-les.

I vaig tornar, per provar-ho. No hi perdia res. Sempre podia tornar a Londres, ara ja m'ho coneixia i era una mica meu. Però la tornada és un altre salt al buit i de durada indefinida, és a dir, un temps d'incertesa en el qual dubtes de la decisió presa ja que, encara que saps que no vols estar a Londres, resulta que havies aconseguit enfilat una carrera professional, la part més complicada de començar de zero.

Fas el salt. Tornes a casa amb un aprenentatge nou, un tu millorat que de cop ha de tornar a encaixar a allà d'on ve i on tot estava après. Allò que recordaves i tenies ganes de viure de nou, també canvia. També hi ha coses que són intactes i et sents afortunat. Comences de zero un altre cop, però en un entorn conegut, i això és tan difícil o més de fer en un lloc en el qual desconeixes com és tot.

Sobreviure un altre cop entre emocions i sentiments. Busca't la vida. Tot torna a estar per fer però aquest cop no vols marxar. Mentre ho intentes, continuen sonant oportunitats allà. "Has fet, bé?", et vas preguntant. Passat un mes de tornar, em van cridar per fer els plànols d'un projecte d'interiorisme. Una setmana a Londres amb vol d'anada i tornada, i tanmateix la sensació de pensar que tampoc no et serveix viure a Catalunya i anar a treballar de tant en tant a la capital anglesa. Però ho fas, forma part del camí pel qual apostes, només que el lloc on treballes passa a ser, de cop, una condició laboral per damunt de les socialment acceptades com és ara el sou.

Passada aquesta setmana, vaig començar amb determinació a fer passos perquè l'oportunitat em trobés treballant. Seria fàcil titllar d'utopia tot això que estic dient, però jo em pregunto: perquè a Londres tot és possible i aquí no? I no parlo quantitativament, no parlo de bons i mals sous, no parlo de bones i males feines, no parlo del que és palpable, sinó del fet que desistim i ho permetem entre tots.

Arribats a aquest punt, voldria apuntar que, malgrat dipositar tota la fe en un mateix i les seves ganes perquè les coses passin, això no eximeix les polítiques d'estat de millorar i

anar-se adaptant als temps per tal de facilitar la vida de les persones, ja que per si sola, ja és prou complicada. No parlo de regals, parlo de camins possibles que actualment estan tan plens de traves que un no es pot plantejar d'agafar-los.

I tot i així, tornant a la, per molts menystinguda, utopia que el sistema sigui més o menys adequat a tu, això seguirà sent una circumstància més a la teva vida que condiciona però no determina.

Per tant, suposo que el més important serà tenir clares les teves prioritats (acceptant que canvien) per decidir a cada moment, i sobretot les ganes i la paciència de viure tot allò que la vida et porti mentre camines perseguint els teu objectius i somnis, a curt o llarg termini. I això, no entén de marxar fora o no. Ni tots hem de fer-ho, ni fer-ho és la clau de l'èxit.

Qui ho ha fet o ho farà és perquè sent que ho ha de fer, tant marxar com tornar, i sigui per la motivació que sigui: personal, familiar, professional i un llarg etcètera de raons que et porten a decidir com vols viure de les més dolces a les més amargues aventures.

Sis mesos. L'aventura de tornar va durar sis mesos, que és el temps que vaig trigar a trobar la feina que sempre havia imaginat o que m'hi portava, si tot anava bé. Resulta que el que semblava impossible estava passant: treballar com a arquitecta tècnica, un sector altament castigat, amb molts professionals a l'atur, i a Catalunya, concretament a la ciutat en què volia viure i fent les tasques de la professió per a les quals creia que tenia habilitat.

Potser marxem perquè aquí no trobem el que volem. No passa res, formarà part del nostre camí.

Després de tot, l'oportunitat més gran que et poden donar els qui t'ho volen donar tot és la de conèixer-te a tu mateix i de no tenir por de fer-ho, per saber realment què vols i lluitar per aconseguir-ho. Per a alguns, això implica marxar; per a d'altres, no.

15. RÈGIM DE BENESTAR FAMILISTA I EMIGRACIÓ JUVENIL

Pau Serracant Melendres

15.1. Introducció

Ja fa molts anys que el sociòleg Lorenzo Cachón afirmava que per entendre el que passa en el món juvenil cal parlar poc de les persones joves i molt de l'entorn social en què viuen i que condiciona les seves oportunitats vitals i els seus comportaments. El cas de l'emigració juvenil analitzat al llarg d'aquest estudi és un bon exemple de la validesa d'aquesta afirmació: en les pàgines precedents s'ha pogut constatar la relació entre les estratègies de les persones joves (l'emigració, en aquest cas) i les oportunitats ofertes per les principals institucions proveïdores de benestar.

Fa temps que des del camp d'estudis de la joventut s'empra el marc analític dels "règims de benestar juvenils" (Walther, 2006) per analitzar els processos que s'esdevenen en aquest col·lectiu. Bàsicament, s'aplica a l'anàlisi de la joventut el concepte de règim de benestar d'Esping-Andersen (1990), que considera que el marc d'oportunitats que cada societat ofereix als seus individus depèn de les característiques i articulació entre ells de les polítiques públiques, la família i el mercat. A partir d'aquestes interaccions es defineixen diversos models de benestar que proporcionen diferents recursos perquè les persones joves puguin emancipar-se i adquirir una determinada posició social.

15.2. El model de benestar català i l'emancipació juvenil

El model de benestar català forma part del model "familista o mediterrani" (Roussel, 1992). En aquest model de benestar, el mercat de treball està fortament dualitzat. Segons Albaigés (2003), el "model mediterrani d'ocupació" es caracteritza per una alta taxa d'atur, un pes destacat de les ocupacions no qualificades i/o submergides, uns ingressos generalment baixos i una elevada proporció de contractes temporals que es tradueix en una alta volatilitat de l'ocupació; per contra, un altre segment del mercat de treball es caracteritza per una alta protecció del lloc de treball, uns ingressos elevats i unes bones condicions de treball.

Aquesta dualització es produeix, en bona part, per raó d'edat/generació: són les generacions joves, paradoxalment les més qualificades, les que han d'assumir, en general, unes pitjors condicions laborals derivades d'una major competència en el context de la globalització econòmica que ha propiciat canvis en la legislació laboral i en la correlació de forces entre els agents laborals. Aquestes tendències fa dècades que es produeixen però han estat accelerades per la crisi econòmica. En el capítol dedicat a l'anàlisi de l'impacte de la crisi econòmica iniciada el 2008, s'ha pogut constatar que les persones joves han estat el grup d'edat més afectat per la destrucció d'ocupació i que la seva taxa d'atur s'ha disparat. Això ha tingut un doble impacte sobre els seus ingressos: una disminució dels ingressos de les persones joves amb feina i un accés molt limitat a les prestacions per desocupació per part de les persones joves aturades. Tot plegat ha provocat un augment molt destacat de la pobresa juvenil. És aquest context de crisi econòmica el que explica l'important (i infraestimat) augment de l'emigració juvenil analitzat en els capítols 6 i 7: tot i que abans de la crisi ja hi havia moltes persones joves que marxaven a estudiar o a treballar a l'estranger,⁴⁴ ha estat arran de la crisi que l'emigració s'ha disparat. Les reformes laborals que s'han fet (principalment, la realitzada pel Govern espanyol el 2012) han afeblit encara més la posició de les persones joves en el mercat de treball. Queda clar, per tant, que es tracta d'un fenomen d'emigració econòmica, no desitjada, impulsada per les creixents complicacions de les persones joves per emancipar-se i construir un projecte de vida autònom.

La crisi econòmica no només ha tingut un impacte sobre el mercat laboral sinó que ha propiciat les polítiques d'austeritat econòmica al sud d'Europa. Tot i que hi ha hagut un fort debat acadèmic i mediàtic sobre la pertinència de reduir la despesa pública en un context d'alt atur i baixa inflació i que (en el cas espanyol) la major part del deute no era públic sinó privat, el cert és que la Comissió Europea ha impulsat la contenció pressupostària com a mecanisme per estimular el creixement econòmic. La contenció pressupostària ha tingut un impacte molt negatiu sobre les polítiques orientades a les persones joves: Ferrer i Soler-Martí (2015) mostren com ja abans de la crisi els països del sud d'Europa es caracteritzaven per destinar pocs recursos a les polítiques socials (mesurat com a percentatge sobre el PIB), i que aquestes se centraven principalment en les generacions més grans. L'explicació és senzilla: si els recursos són escassos, aquests es dediquen a les subvencions o partides que l'individu té garantides: en el nostre model de benestar contributiu són aquelles per les quals ha cotitzat (la sanitat, les pensions i les prestacions per desocupació,⁴⁵ tres serveis/transferències que tenen en les generacions adultes els seus principals destinataris). Les

44 Cal dir, però, que no totes les persones joves que marxaven a l'estranger durant els anys de creixement econòmic ho feien per una estimació més gran de les persones joves per la mobilitat internacional. Certament, les subvencions europees a les estades d'estudis a l'estranger (amb l'exemple paradigmàtic de les beques Erasmus); la consciència creixent de les persones joves de la necessitat de dominar idiomes estrangers per facilitar la seva inserció laboral a Catalunya; i una obertura de mires més gran envers Europa i el món característica d'unes noves generacions més qualificades explicaven bona part d'aquesta emigració. No obstant això, el creixement econòmic previ a la crisi es basava en sectors laborals que oferien feines escassament qualificades, i les oportunitats laborals per a joves amb estudis universitaris eren relativament escasses: el fenomen de la sobrequalificació (tenir una feina que requereix unes qualificacions inferiors a les que té l'individu), els baixos ingressos i unes condicions laborals sotmeses a una pressió creixent eren característiques estructurals en el mercat de treball juvenil. Tots aquests factors estimulaven una emigració juvenil econòmica, més enllà dels canvis culturals i de cosmovisió produïts entre les persones joves.

45 Població desocupada que rep la prestació per desocupació: 11,2% (de 16 a 29 anys) i 35,3% (de 30 anys o més). Font: EPA (I trimestre del 2016). Aquest desequilibri és degut al fet que la durada de la cotització està relacionada amb la durada de la contractació anterior i que bona part de l'atur juvenil prové de l'economia submergida i/o és un atur de primera ocupació (és a dir, són joves que no han trobat feina després d'acabar els estudis).

polítiques d'austeritat han accentuat aquesta tendència i les polítiques menys afectades han estat precisament les prestacions garantides (pensions i atur); i les més afectades són aquelles no vinculades a cotitzacions prèvies, com les polítiques d'infància i família,⁴⁶ les educatives (amb un augment molt fort de les taxes universitàries pagades pels estudiants)⁴⁷ o les d'habitatge (amb una aturada de la construcció d'habitatge de protecció oficial).⁴⁸ És a dir, es tracta de les polítiques que tenen un impacte més directe quant a facilitar un marc d'oportunitats favorable a l'emancipació de les persones joves. El resultat d'aquest enfortiment del desequilibri generacional en el repartiment de la despesa social s'ha visibilitzat en la taxa de pobresa: abans de la crisi, el 2007 el 14,9% de la població de 15 a 29 anys i el 16% de la població de 30 anys o més estaven per sota del llindar de pobresa, respectivament; l'any 2012, la proporció era del 26,6% i el 16,5%, respectivament.⁴⁹

Les polítiques d'ocupació mereixen una menció apart. En primer lloc, cal dir que el principal volum de la despesa en polítiques d'ocupació es destina a la prestació per desocupació, que, com ja hem vist, va dirigida principalment a la població de més de 29 anys. En segon lloc, al llarg d'aquests anys el principal mecanisme per lluitar contra l'atur juvenil ha estat el programa europeu Garantia Juvenil. Aquest programa va ser impulsat per la Comissió Europea davant la constatació de l'estancament de l'atur juvenil a diversos països de la Unió Europea, i molt especialment a Espanya. Tot i aquestes bones intencions, el programa ha tingut un finançament relativament escàs tenint en compte la magnitud del problema i el seu disseny penalitza les finances dels països receptors (ja que han d'avançar la despesa finançada per la Unió Europea i no es permet que no s'inclogui en el dèficit públic). La principal objecció que ha rebut la Garantia Juvenil, però (Cabasés i Pardell, 2014) és que, pels seus objectius (incrementar l'“ocupabilitat” de les persones desocupades), implícitament atribueix a les persones joves desocupades la responsabilitat de trobar-se en aquesta situació (seria, doncs, un exemple del que s'anomena *victim blaming*). La Comissió Europea, en comptes d'impulsar polítiques de reactivació econòmica clàssiques en un context en què la baixa inflació ho permet, ha optat per imposar polítiques d'austeritat que tendeixen a constrènyer el creixement econòmic (Krugman, 2015) i, paral·lelament, ofereix una programa per combatre l'atur juvenil insuficientment dotat i que no es focalitza a incrementar les ocupacions disponibles sinó en la manca d'ocupabilitat de les persones joves.

D'altra banda, tal com s'ha analitzat en el capítol 3, la reacció majoritària dels partits polítics espanyols i catalans davant del fenomen va consistir, inicialment, a minimitzar el fenomen o a reconceptualitzar-lo (no es tractaria d'“emigració econòmica” sinó de “mobilitat exterior”). Un cop acceptada la magnitud de l'atur i la seva vinculació amb l'emigració, la principal política per mirar de reduir-lo ha estat la reforma laboral de l'any 2012. Una de les principals novetats de la reforma consistí a abaratir l'acomiadament i afeblir els convenis col·lectius per tal de reduir els costos salarials i incentivar la contractació; també incloïa incentius en

46 Proporció de la despesa destinada a família/fills respecte al total de la despesa social: 5,09% (2007) i 4,11% (2013). Font: Comptes de la protecció oficial (Idescat).

47 Entre el 2008 i el 2013 les taxes universitàries a Catalunya van augmentar un 158% (Hernández i Pérez, 2015).

48 Habitatges de protecció oficial iniciats per cada 1.000 habitants: 1,4 (2007) i 0,1 (2014). Font: Secretaria d'Habitatge (a partir dels visats dels col·legis d'aparelladors).

49 Font: Enquesta de condicions de vida (Idescat).

forma de bonificacions per a la contractació de persones joves, tot i que en unes modalitats contractuals poc favorables per al col·lectiu. En una avaluació de la reforma, l'OCDE (2013) va considerar que la reforma havia tingut un impacte limitat en la creació de llocs de treball i la conversió de contractes temporals en indefinits, i que sí que havia contribuït a abaratir els costos salarials.

En aquest context de col·lapse del mercat de treball i de contenció de la despesa pública dirigida a les persones joves, la família (el tercer agent proveïdor de benestar) ha hagut d'assumir un rol encara més gran a l'hora de possibilitar les transicions juvenils o, senzillament, garantir la seva subsistència. Lògicament, això ha reforçat la lògica de reproducció de desigualtats inherent al model familista previ a la crisi. Si abans de la crisi les oportunitats de les persones joves a Catalunya depenien de la família en grau més alt que en altres models de benestar (a causa de la feblesa crònica del mercat de treball juvenil i les febles polítiques socials), l'increment de l'atur i l'arribada de l'austeritat ha fet augmentar la dependència de bona part de les persones joves respecte a les seves famílies. En altres paraules, els efectes igualadors del mercat i les polítiques públiques han disminuït i l'origen social condiciona més que abans les oportunitats vitals de les persones joves.

Aquesta accentuació de les desigualtats socials està relacionada amb un dels indicis que aquesta recerca suggereix i que concorda amb els resultats d'altres recerques (Navarrete, 2014): el fet que l'emigració de les persones joves nascudes a Catalunya és una estratègia "relativament" privilegiada. En altres paraules, tot i que la majoria de l'emigració jove actual és emigració econòmica, sembla que no emigra qui vol, sinó qui pot: és a dir, qui té més formació (estudis superiors i domini de l'anglès o d'algun altre idioma estranger) i suport familiar. Per contra, les persones amb abandonament escolar prematur, que no dominen cap llengua estrangera i/o que provenen de famílies que no els poden ajudar econòmicament en la seva estada a l'estranger tendeixen a emigrar menys. A més a més, la nostra recerca suggereix que, del total de joves que emigren, són els joves que compten amb més recursos aquells qui tendeixen a tenir una experiència més exitosa. Des d'aquest punt de vista, l'emigració seria una estratègia davant la manca d'oportunitats a Catalunya que està a l'abast, principalment, de les persones joves amb més recursos propis i familiars. En aquest sentit, l'emigració seria un element d'increment de les desigualtats socials. A més a més, si tenim en compte que, tal com mostra el capítol 11, l'experiència internacional sovint suposa un increment competencial valorat tant per les persones joves com per les empreses catalanes, un cop es produeix el retorn, aquests joves encara han augmentat més el diferencial de recursos respecte als que no han pogut marxar.

Des d'aquesta perspectiva, facilitar el retorn dels joves no seria necessàriament la política pública més urgent, tot i que òbviament és important; potenciar l'apoderament de les persones joves amb pocs recursos per tal que disposin d'eines adequades per intentar el seu propi projecte migratori seria una política coherent amb aquestes constatacions. Més enllà d'aquesta reflexió tan acotada, però, el que la recerca ha deixat clar és que l'emigració de les persones joves catalanes no és més que un reflex del que ha passat en una època de màxima pressió sobre un model de benestar que principalment no està pensat per facilitar la igualtat d'oportunitats entre el col·lectiu jove ni entre les noves generacions i les velles. El cas de l'emigració posa sobre la taula la vulnerabilitat de les persones joves i la

insostenibilitat del “règim de benestar familista” a Catalunya: en un context d’envelliment accelerat de la població, les persones joves més qualificades marxen a l’estranger i les menys qualificades es queden per intentar aconseguir feines fàcilment deslocalitzables o que en un futur proper seran automatitzades. Més enllà de la injustícia que en termes intergeneracionals suposa el nostre model de benestar, com apunta A. Moreno en el capítol 1, és evident que a mitjà i llarg termini la societat catalana haurà de reformular-lo si vol garantir unes condicions de vida dignes per a la majoria de la seva població. Bona part de les mobilitzacions juvenils que s’ha produït en els darrers anys, tant a Catalunya i a l’Estat espanyol com les protagonitzades per les mateixes persones emigrades des de l’estranger (vegeu el capítol 13), apunten en aquesta direcció. I aquesta és una tasca que difícilment es pot liderar des de les polítiques de joventut sinó que correspon al conjunt de les administracions públiques, especialment a les institucions responsables de les polítiques que afecten més directament la posició de les persones joves en la societat.

15.3. Bibliografia

ALBAIGÉS, B. (2003). *Crisi del treball i emergència de noves formes de subjectivitat laboral en els joves*. Barcelona: Secretaria General de Joventut.

CABASÉS, M. A. i PARDELL, A. (2014). *Una visión crítica del plan de implementación de la garantía juvenil en España*. Albacete: Bomarzo.

ESPING-ANDERSEN, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Cambridge University Press.

FERRER, M. i SOLER-MARTÍ, R. (2015). “Youth participation in context: the impact of youth transition regimes on political action strategies in Europe”. A: *The Sociological Review*, núm. 63 (S2), p. 92-117.

HERNÁNDEZ, J. i PÉREZ, J. (2015). *La Universidad Espanyola en cifras*. Madrid: CRUE. Disponible en línia a: <http://www.crue.org/Documentos%20compartidos/Publicaciones/Universidad%20Espa%C3%B1ola%20en%20cifras/UEC_13-14.pdf> [Consulta: 22 de juny de 2016].

KRUGMAN, P. (2015). “The case for cuts was a lie. Why does Britain still believe it? The austerity delusion”. A: *The Guardian* (29/5/2015). Disponible en línia a: <<http://www.theguardian.com/business/ng-interactive/2015/apr/29/the-austerity-delusion>> [Consulta: 20 de juny de 2016].

NAVARRETE, L. (Dir.) (2014). *La emigración de los jóvenes españoles en el contexto de la crisis. Análisis y datos de un fenómeno difícil de cuantificar*. Madrid: Injuve.

OCDE (2013). *The 2012 labour market reform in Spain: a preliminary assessment*. Disponible en línia a: <<http://www.oecd.org/els/emp/SpainLabourMarketReform-Report.pdf>> [Consulta: 15 de juny de 2016].

ROUSSEL, L. (1992). "La famille en Europe Occidentale: divergences et convergences". A: *Population*, núm. 47, p. 133-152.

WALTHER, A. (2006). "Regimes of youth transitions. Choice, flexibility and security in young people's experiences across different European contexts". A: *Young. Nordic Journal of Youth Research*, núm. 14 (2), p. 119-139.

16. LONDON STORIES REVISITED: ALGUNES REFLEXIONS SOBRE LES CONTRIBUCIONS A AQUEST VOLUM

David Block Allen

16.1. Introducció

El 1996, em vaig mudar a Londres, atret per un contracte com a *lecturer* amb l'Institute of Education, University of London (ara University College London Institute of Education). Vaig viure a Londres fins a l'any 2012, quan vaig tornar a Barcelona, aquest cop atret per un contracte com a ICREA Research Professor a la Universitat de Lleida. Durant els meus 16 anys a Londres, vaig invertir una gran quantitat de temps a llegir, pensar i escriure sobre els temes clau tractats en les contribucions a aquest volum, que d'una manera o una altra exploren les causes i els impactes de les experiències migratòries. En aquest breu article, el meu objectiu és tornar a alguns dels conceptes clau que ens ajuden a entendre les experiències migratòries, i relacionar el meu pensar (i el pensar d'altres) amb el contingut d'aquest volum.

16.2. La mobilitat, la migració i el transnacionalisme

Des de fa ja tres dècades, els científics socials han arribat a la conclusió que la mobilitat i la migració són conceptes essencials en qualsevol intent d'entendre les societats contemporànies i com els individus i els col·lectius hi viuen (Faist, Fauser i Reisenauer, 2013; Grieco i Urry, 2012). Les mobilitats (en plural) vénen en moltes formes i mides, però en aquest volum són les mobilitats humanes que són d'interès. Les mobilitats humanes es poden entendre en dos sentits generals: 1) com la capacitat relativa de les persones de circular lliurement i fàcilment, centrada en la disponibilitat i/o la disposició de les persones a desplaçar-se o a ser desplaçades (per altres agents o per endevinaments); i 2) com les realitats viscudes per persones que es desplacen a través de fronteres –siguin aquestes fronteres geogràfiques, polítiques, econòmiques, socials, culturals o lingüístiques. Històricament, les mobilitats humanes han estat estudiades en el marc dels estudis de la migració, una àrea d'investigació que ha evolucionat considerablement en els últims 30 anys. En particular, a partir de la dècada del 1990, destacats estudiosos de la migració van començar a adoptar enfocaments que emmarcaven el fenomen com una força global i complexa. Thomas Faist (2000) va encapsular aquesta tendència bé amb la seva “multi-

level migration systems theory”, segons la qual la migració s'emmarca com una sèrie de sistemes solapats que interactuen a través d'escapes de l'activitat humana a diversos nivells: el macro, el meso i el micro.

Una part integral d'aquest enfocament multinivell és la idea que les experiències migratòries actuals es desenvolupen i es despleguen en formes que difereixen del que hauria estat el cas, per exemple, fa un segle. Els casos analitzats en aquest volum constaten aquest fet de forma eloqüent: cada migrant és un món. A més, l'experiència de l'emigració de Catalunya i Espanya a la ciutat de Londres avui en dia difereix notablement de l'emigració en massa prèvia dels anys 1960 i 1970, quan uns 50.000 espanyols, la majoria dels quals eren de Galícia, van emigrar a aquesta ciutat. Entre altres coses, com veiem en els casos aquí descrits, els immigrants del segle XXI són part de la “diversificació de la diversificació” en el món d'avui, el que Vertovec i altres estudiosos han denominat “la superdiversitat”. Com explica Vertovec:

“En nombroses societats arreu del món, la diversificació impulsada per la migració ha portat configuracions canviants, no només en relació amb el moviment de més persones de més variats orígens nacionals, ètnics, lingüístics i religiosos, sinó també una diversificació a través de les distincions dels canals de migració, la diferenciació de les categories legals i les seves condicions associades, patrons divergents de gènere i edat en els corrents migratoris, i diferències en el capital humà dels migrants (l'educació, la capacitat i l'experiència)” (Vertovec, 2012: 303).

Una part important d'aquesta superdiversitat és el “transnacionalisme”, un terme que captura com els migrants viuen les seves vides de maneres que transcendeixen les nocions tradicionals de fronteres d'estat nació o geogràfiques. Fa més de dues dècades, Basch, Glick Schiller i Szanton-Blanc ja van definir el transnacionalisme com “els processos pels quals els immigrants formen i mantenen relacions socials multifilars que uneixen les seves societats d'origen i les seves societats d'assentament” (Basch, Glick Schiller i Szanton-Blanc, 1994: 6). Més recentment, s'ha descrit el fenomen com “els vincles sostinguts i intercanvis en curs entre actors no estatals basats enllà de les fronteres nacionals –els negocis, organitzacions no governamentals i persones que comparteixen els mateixos interessos” (Vertovec, 2009: 3). És important destacar, com fan Jordan i Düvell, que el transnacionalisme “desafia les nocions d'assimilació i aculturació al ‘nucli’ nacional, i va més enllà del pluralisme ètnic de pertinença multicultural” (Jordan i Düvell, 2003: 76-77). També “suggereix que les formes duals o múltiples de la nacionalitat i la ciutadania podrien reflectir i reconèixer millor les realitats d'aquests sistemes socioeconòmics” (Jordan i Düvell, 2003: 77). Tot això significa, entre altres coses, que les experiències de mobilitat sovint condueixen a nous fenòmens emergents. Per exemple, Ballesté i Rubio descriuen com la versió catalana del 15M es trasllada a Londres, on continua la seva orientació cap a la política espanyola mentre connecta amb els escenaris de protesta i crítica a escala local (la societat britànica) i internacional.

Un enfocament transnacional implica diverses nocions, elements i posicions importants. Entre altres coses, tendeix a centrar-se en “el transnacionalisme des de baix” i les relacions socials emergents, en contrast amb “el transnacionalisme des de dalt” que funciona en l'àmbit de les polítiques impulsades per les institucions. El seu objectiu és documentar i explicar els processos mitjançant els quals els migrants viuen les esmentades “múltiples

formes de nacionalitat i ciutadania" (Jordan i Düvell, 2003: 77) i la manera com ells construeixen "camps socials que uneixen al seu país d'origen i el país d'assentament" (Faist, Fauser i Reisenauer, 2013: 12). Els individus involucrats no són només "immigrants", sinó també "transmigrants", que construeixen "aquest tipus de camps socials mitjançant el manteniment d'una àmplia gamma de pràctiques socials afectius i instrumentals que travessen les fronteres" (Faist, Fauser i Reisenauer, 2013: 12).

Com veiem en els casos discutits en aquest volum, els joves catalans que viuen a Londres experimenten una tensió constant pel que fa a, per una banda, les seves lleialtats passades i presents cap a Catalunya i, per l'altra banda, diversos aspectes de la seva nova vida a Londres, especialment aquells aspectes que s'avaluen de manera positiva. En efecte, són les experiències positives que en última instància condueixen a aquests joves a arribar a sentir un cert grau d'ambivalència i a preguntar-se, com va fer el grup de rock britànic The Clash cap allà l'any 1981, "*Should I stay or should I go?*".

16.3. La identitat i les experiències crítiques

Fer una pregunta com aquesta és, en part, fer una pregunta addicional: Qui sóc jo? I aquesta segona pregunta ens porta a l'àmbit dels estudis de la identitat. Al llarg dels últims 30 anys, els estudiosos de la identitat en les ciències socials i les humanitats han adoptat un enfocament posestructuralista envers el fenomen, una perspectiva basada en la teoria social d'autors com Giddens (1991) i Weedon (1987). Aquest enfocament entén que les identitats (en plural, per indicar la multiplicitat del fenomen) són narratives en curs, construïdes socioculturalment, que es desenvolupen i evolucionen a través de diferents escales espaciotemporals, que van des del nivell micro, local i immediat, al nivell macro, global i de llarg termini (Lemke, 2008). Aquestes narratives socioculturalment construïdes sorgeixen durant la participació dels individus en activitats, concretament en les comunicacions que mantenen amb altres individus, amb els quals, en diversos graus, comparteixen creences, motius i valors, i formen part de "comunitats de pràctica", és a dir, "agregat[s] de persones que es reuneixen a partir de la participació mútua en un esforç" (Eckert i McConnell-Ginet, 1992: 464). Alternativament, aquestes narratives es poden veure com a emergents en l'activitat que té lloc en un "camp", és a dir "un univers social independent, amb les seves pròpies lleis de funcionament, les seves relacions específiques de força, els seus dominants i dominats, etcètera [: en resum,] un univers social particular dotat d'institucions particulars i que obeeix unes lleis específiques" (Bourdieu, 1993: 163). Les interaccions en les comunitats de pràctica o camps d'activitat social poden tenir lloc cara a cara o bé de manera electrònica/digitalitzada. Aquesta modalitat última és cada vegada més freqüent, com veiem en el capítol de Solsona *et al.* sobre les cultures i les identitats digitalitzades en el context de la mobilitat dels joves catalans.

La construcció de la identitat també és vista com la negociació de posicions de subjectivitat a la cruïlla del passat, el present i el futur. Les interaccions –i, en última instància, les comunicacions– a través de les quals es porta a terme aquesta negociació sovint són principalment lingüístiques, ja que el llenguatge és el mitjà fonamental a través del qual es comuniquen les persones. No obstant això, la comunicació és alhora multimodal, en

el sentit que sempre hi ha el desplegament de recursos semiòtics. Aquests recursos van des de la lingüística (sintaxi, morfologia, fonologia, lèxic) a la prosòdica (ritme, accentuació, entonació) al cos (postura, mirada, gestos) i a l'estil (roba, pentinat, joies, tatuatges i perforacions corporals).

Seguint la teoria de la *structuration* de Giddens's (1979), molts investigadors de la identitat també prenen com un axiomàtic que els individus estan formats per estructures econòmiques, polítiques, socials, culturals i històriques –totes emergents i en estat continu d'evolució– però al mateix temps, i de manera recursiva, els individus donen forma a aquestes estructures. Entre altres coses, la negociació vol dir que aquests processos impliquen tant l'autoadscripció o autoposicionament dels individus com el posicionament imposat pels altres. És a dir, els individus s'atribueixen identitats i es posicionen d'una manera particular i alhora els tercers, amb els quals estan en contacte, els imposen identitats. En aquest procés, les qüestions entorn de les semblances i les diferències (percebudes i imposades), i l'autenticitat i la inautenticitat (percebuda i imposada) entren en joc. Això es demostra bé en la contribució de Rubio, Clua i Sánchez (capítol 10) en què els autors descriuen i analitzen com l'autoadscripció d'identitats dels joves canvia durant les seves estades a Londres, a mesura que es mouen dins de i entre les diferents posicions de subjecte, incloent-hi: "emigrants", "immigrants", "mòbils" i "turistes". Tot això en el camí cap a un cert sentit de pertinença a les estructures socials dels seus entorns.

En aquest sentit, el procés de la construcció de la identitat és potencialment conflictiva, ja que implica ruptures que condueixen al canvi en les formes i el sentir de ser, un fenomen que he anomenat "experiències crítiques" (Block, 2002). Una experiència crítica és un període de temps durant el qual el contacte prolongat amb un entorn cultural nou i diferent provoca la desestabilització irreversible del sentit de si mateix que té l'individu. En tal experiència, l'entorn polític, social, cultural i lingüístic de la persona, que prèviament es vivia com a ben definit i delimitat, es torna relativament mal definit i obert. I així ens podem plantejar la pregunta: en quina mesura es poden veure les experiències dels joves catalans capturades en les contribucions a aquest volum com a experiències crítiques que marquen un punt d'inflexió en la seva vida? Certament, en termes de les seves identitats professionals, les experiències dels joves migrants són, almenys potencialment, desestabilitzacions irreversibles del seu sentit de si mateix. Així, Alberich, Rubio i Serracant documenten com l'experiència de viure a Londres altera no només el que els joves migrants saben i poden fer, sinó també com veuen el món del treball i del que estan i no estan disposats a acceptar sense més.

Un aspecte de l'experiència de la migració no sempre tinguda en compte és la noció d'espai i com els migrants es desplacen a través d'ell en el seu del dia a dia. En aquest volum, Rubio i Bellet se centren en les geografies de la vida quotidiana d'una cohort de joves catalans a Londres en un intent de comprendre la seva relació amb la ciutat. Documenten les rutines que constitueixen un típic dia de treball, per exemple: els llocs visitats i l'ús que en fan; el que els seus informants fan en un dia que no treballen; els mitjans de transport que utilitzin; i la gent amb qui tenen contacte en els diferents espais físics que ocupen. En l'última instància, l'espai esdevé no només un paràmetre i forjador d'identitats emergents, sinó també es converteix en una part integral de qui són les persones.

16.4. La mobilitat i l'economia política

Un altre element clau en un enfocament transnacional és l'exploració de com l'evolució econòmica política, tant a escala global com a escala local, genera canvis en els moviments a través de les fronteres i, per tant, el tipus de transnacionalisme que es porta a terme (Glick Schiller, 2010). Per exemple, des del començament de la crisi econòmica actual, els països del sud d'Europa, com Grècia, Itàlia, Portugal i Espanya, han experimentat grans canvis quant als seus patrons de migració entrants i sortints. De fet, en un període relativament curt de temps (uns 20 anys), han passat de ser països d'immigració ràpida i intensa (des de la dècada del 1990, quan va prendre forma el *boom* econòmic) a ser països d'emigració: tant els migrants recentment arribats com els ciutadans de sempre emigren a causa de l'empitjorament considerable de les seves perspectives de vida a curt i llarg termini (per exemple, per la taxa d'atur altíssima, especialment entre els joves). No obstant això, cal assenyalar que en els períodes d'emigració anteriors de les dècades del 1950, 1960 i 1970, els que abandonaven aquests països tendien a ser ciutadans menys qualificats en termes d'educació i habilitats.

En els últims temps, aquesta tendència ha canviat i ara els catalans que es traslladen a Londres porten amb si una àmplia gamma de nivells d'educació i habilitats, ja que formen part d'una "fugida de cervells" generalitzada. No obstant això, com remarquen Cabasés, Pardell i Gómez, diverses institucions de Catalunya i Espanya, com ara els partits polítics d'esquerra, organitzacions juvenils i els sindicats, no tenen una actitud de *laissez faire* a aquesta emigració, ja que busquen maneres per aturar o alentir el procés. En aquest sentit, és interessant veure com el Pla nacional d'implantació de la Garantia Juvenil del Partit Popular, efectiu a partir del 2014, no ha estat tan eficaç com es pretenia, entre altres coses perquè s'ha desenvolupat en paral·lel amb la reforma laboral del 2012. Aquesta reforma, com expliquen Enciso i Allepuz, ha portat a una major precarització del mercat de treball, que al seu torn, ha empès els joves treballadors més qualificats a emigrar. En efecte, s'ha produït un important canvi demogràfic a Catalunya i a Espanya a causa de la crisi econòmica i, com assenyala Moreno, la baixa taxa de natalitat en els darrers decennis ha significat una disminució de la població jove en relació amb la població general. Aquest descens ja s'estava convertint en un problema durant el període del *boom*, però ara s'ha convertit en un problema molt gran a causa de la crisi econòmica i les polítiques implementades pel Partit Popular.

Per descomptat, no tota la gent classificada com a "jove" pot emigrar, i seguint aquesta línia de pensament, Strecker i Rubio exploren el grau en què la mobilitat s'ha convertit en una opció generalitzada per als estudiants universitaris joves de Catalunya i suggereixen que l'emigració és avui el privilegi de les classes mitjanes i altes, de joves desitjosos de no perdre massa temps sense fer res (i així deixar un "forat" en el seu currículum). I en el cas dels joves més privilegiats, el trasllat a Londres es converteix en una situació de *win-win*, perquè, com a mínim, els migrants joves adquiriran una valuosa experiència de treball, i com a màxim, hauran, a més, millorat el seu anglès.

Un altre aspecte de l'emigració dels joves espanyols i catalans que cal considerar és la destinació final d'aquestes mobilitats. Com Paül, Ganau i Tarrés assenyalen, és relativament

inútil parlar sobre el Regne Unit, França o Alemanya com a destinacions i és molt més exacte parlar de Londres, París o Frankfurt. Aquest és el cas perquè els joves migrants no van als estats nació de per si, sinó a ciutats amb prou dinamisme econòmic per acompanyar-los. En aquesta situació, Londres es destaca com la ciutat amb la concentració més alta d'espanyols. No obstant això, com demostren Mocanu i Llurda, Europa en general –i, més específicament, el nord d'Europa– conserva en l'imaginari dels joves catalans un estatus idealitzat com la ubicació geogràfica de la civilització i la prosperitat.

16.5. Conclusions

La lectura de les contribucions a aquest volum m'ha transportat al meu passat recent, als 16 anys que vaig viure a Londres, del 1996 al 2012, un període en què vaig passar molt de temps pensant sobre els temes que he tractat en aquest escrit: la mobilitat, la migració, el transnacionalisme, la identitat, les experiències crítiques i l'economia política. D'alguna manera, aquest volum ha servit per actualitzar el meu enteniment del fons econòmic, polític i social de les migracions a una ciutat global com Londres i del que realment succeeix durant les experiències de migració. Els actors involucrats són joves catalans, però hi ha lliçons més àmplies que es poden aprendre, que van més enllà de l'abast del que aquí escric. Tot i així, voldria acabar esmentant només una lliçó que crec que és de vital importància per a la comprensió, no només dels processos i pràctiques que constitueixen l'emigració dels joves de l'Europa meridional, sinó també dels processos de migració més enllà d'aquest context específic. Em refereixo a les constants tensions entre l'ambivalència, com l'emoció clau sentida pels que emigren (vegeu la referència anterior a la pregunta: *Should I stay or should I go?*), i la certesa, o la “seguretat ontològica” que segons Laing (1969) tothom cerca al llarg de la seva vida (és a dir, la necessitat que té l'individu de construir i mantenir una narrativa de vida coherent). Sense dubte, la migració impacta sobre la identitat de manera crítica, i és, per tant, una font de conflicte dins de l'individu. No obstant això, tant en el camp de la política com en els mitjans de comunicació, hi ha els continus intents de simplificar les coses i de retratar les migracions únicament en termes d'estadístiques, o com Soto i Visa mostren, en termes espectaculars, com quan uns joves altament qualificats acaben treballant com a personal de neteja, vivint mà a la boca en una ciutat estranya. Més enllà dels números i de les desgràcies personals, les realitats sobre el terreny són extremadament complexes, un fet que les contribucions a aquest volum mostren tan bé. Només queda per dir que tant de bo els polítics i els periodistes llegissin les contribucions que el componen.

16.6. Bibliografia

BASCH, L.; GLICK SCHILLER, N. i SZANTON-BLANC, C. (1994). *Nations unbound: Transnational projects, postcolonial predicaments, and deterritorialized nation states*. Langhorne, PA: Gordon and Breach.

BLOCK, D. (2002). “Destabilized identities across language and cultural borders: Japanese and Taiwanese experiences”. A: *Hong Kong Journal of Applied Linguistics*, vol. 7, núm. 2, p. 1-19.

BLOCK, D. (2006). *Multilingual identities in a global city: London stories*. Londres: Palgrave.

BLOCK, D. (2014) [2007]. *Second language identities*. London: Continuum/ Bloomsbury.

BOURDIEU, P. (1993). *The field of cultural production*. Cambridge, RU: Polity.

ECKERT, P. i MCCONNELL-GINET, S. (1992). "Think practically and act locally: Language and gender as community-based practice". A: *Annual Review of Anthropology*, vol. 21, p. 461-490.

FAIST, T. (2000). *The volume and dynamics of international migration*. Oxford: Oxford University Press.

FAIST, T.; FAUSER, M. i REISENAUER, E. (Ed.) (2013). *Transnational migration*. Cambridge: Polity.

GIDDENS, A. (1979). *Central problems in social theory: Action, structure and contradiction in social analysis*. Berkeley, CA: University of California Press.

GIDDENS, A. (1991). *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity.

GLICK SCHILLER, N. (2010). "Global perspective on migration and development". A: GLICK SCHILLER, N. i FAIST, T. (Ed.). *Migration, development and transnationalism*. Oxford: Berghahn Books, p. 22-62.

GRIECO, M. i URRY, J. (Ed.) (2012). *Mobilities: new perspectives on transport and society*. Londres: Ashgate.

JORDAN, B. i DÜVELL, F. (2003). *Migration: The boundaries of equality and justice*. Cambridge: Polity.

LAING, R. D. (1969). *The divided self*. Harmondsworth, RU: Penguin.

LEMKE, J. (2008). "Identity, development, and desire: Critical questions". A: CALDAS-COULTHARD, C. i IEDEMA, R. (Ed.). *Identity trouble: Critical discourse and contested identities*. Londres: Palgrave, p. 17-42.

SHELLER, M. i URRY, J. (2006). "The new mobilities paradigm". A: *Environment and planning*, vol. 38, núm. 2, p. 207-226.

VERTOVEC, S. (2009). *Transnationalism*. Londres: Routledge.

VERTOVEC, S. (2012). "'Diversity' and the Social Imaginary". A: *Archives of European Sociology*, vol. LIII, núm. 3, p. 287-312.

WEEDON, C. (1997). *Feminist practice and poststructuralist theory*. 2 ed. Oxford: Blackwell.

L'emigrant 2.0

Emigració juvenil, nous moviments socials i xarxes digitals

CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

Conclusions i recomanacions

A manera de cloenda, exposem un seguit de conclusions i recomanacions que deriven dels resultats de la investigació, en resposta a les preguntes de recerca inicials:

Conclusions

Generals:

- La crisi econòmica no és la causa de l'emigració, però ha aguditzat algunes deficiències estructurals del mercat laboral i de les polítiques públiques, de manera que ha contribuït a augmentar la desocupació juvenil i, en conseqüència, l'emigració juvenil.
- La debilitació de les polítiques públiques i del mercat ha fet que el principal pilar de suport dels joves siguin les seves famílies. D'aquesta manera s'ha pogut veure una tendència a emigrar entre els joves de classes superiors, ja que són aquestes les que poden permetre's invertir el capital necessari del procés migratori.
- Entre la població jove han augmentat les possibilitats de treballar a temps parcial (de forma involuntària en la major part dels casos), en detriment de la jornada a temps complet. Així com també s'ha vist un augment significatiu de condicions laborals precàries entre els joves, per la qual cosa ha augmentat significativament la pobresa juvenil a Catalunya.
- La dinàmica de reducció salarial seguida amb la crisi econòmica ha portat una reducció en les diferències salarials entre homes i dones, i simultàniament una ampliació de les diferències entre joves i adults, ja que, a més a més, la major part de les polítiques públiques en aquest sentit han afectat el col·lectiu juvenil i han preservat allò que afecta de manera significativa les generacions més grans (p. e., atur i seguretat social).
- Els joves són cada cop menys en la piràmide poblacional, en la població activa i en els censos electorals, la qual cosa pot tenir efectes en el disseny de polítiques socials i en la sostenibilitat de l'estat del benestar. A més a més, si li sumem l'emigració juvenil

actual, la piràmide poblacional pot veure's encara més afectada si no es desenvolupen polítiques per afavorir-ne el retorn.

- El futur del país està supeditat a les pèrdues i guanys en capital humà que aporten les noves generacions, i especialment els joves emigrants, tant al mercat laboral com a la societat en general, i això afavoreix una societat més eficaç i eficient i amb més presència en el mercat internacional.

Sobre emigració juvenil:

- Cal situar el fenomen de l'emigració juvenil en un context de crisi econòmica que s'ha afrontat amb mesures d'estabilitat pressupostària i reformes laborals, el resultat de les quals han estat l'augment de l'atur juvenil i la precarització laboral.
- Hi ha hagut un sector de joves, generalment més formats acadèmicament, que han optat per plantejar-se la possibilitat de cercar les oportunitats en altres territoris, ja que el seu entorn no ha tingut prou capacitat per generar l'ocupació qualificada que demanen.
- Les estadístiques oficials tendeixen a fer invisibles bona part dels joves emigrants residents a l'estranger a causa d'una infravaloració de la població juvenil a l'estranger i d'una contaminació amb dades de persones nacionalitzades gràcies a la Llei de la memòria històrica i que no han viscut mai a Espanya.
- Es calcula que l'emigració juvenil entre el 2008 i el 2015 ha afectat el 0,5% de la població total, el 5% de la població juvenil i el 50% de la població emigrant.
- Malgrat que l'emigració juvenil és un fenomen sobredimensionat pels mitjans de comunicació, té efectes ben reals en els comportaments i en els imaginaris dels joves, els quals comencen a assumir-la com un requisit imprescindible en un món globalitzat.
- El debat mediàtic sobre l'emigració juvenil i la fuga de cervells és ambigu i no està prou fonamentat empíricament, de manera que deixen lloc a especulacions poc fonamentades en estadístiques que fotografien la situació actual o bé amb interpretacions poc acurades científicament.
- Malgrat que la Constitució espanyola preconitza la repatriació i reintegració dels emigrants, en temps de crisi s'actua en la direcció contrària, i es potencia l'emigració juvenil des del mateix Govern de l'Estat espanyol.
- El discurs polític s'ha modificat al llarg del període analitzat: si bé a l'inici de la crisi la mobilitat exterior es veia com una millora de l'ocupabilitat i, per tant, es considerava un element que calia fomentar, darrerament ha esdevingut una preocupació política i s'ha convertit en un "exili" juvenil que cal aturar i amb relació amb el qual cal adoptar mesures que facilitin la recuperació del talent perdut.

- La simplicitat amb què els mitjans de comunicació descriuen els processos migratoris contemporanis contrasta amb la complexitat amb què el jovent descriu el seu exili.
- Les notícies dels mitjans de comunicació interpreten, en la meitat dels casos analitzats, una visió optimista del fenomen, mentre que el jovent introdueix el fenomen de la frustració, la crisi i la dificultat de la vida de l'emigrant.
- Davant la situació de poques oportunitats laborals, molta precarietat i altes taxes educatives, els joves veuen necessari marxar del país per tal d'aconseguir una feina i/o fer la transició cap a la vida adulta. D'aquesta manera, el 80% de la població juvenil espanyola pensa que haurà de marxar a l'estranger en un futur pròxim, i entre els estudiants de les universitats públiques catalanes, el 90%.
- Dins els estudis de la migració, un dels elements que s'ha estudiat amb profunditat és conèixer si les experiències de mobilitat anteriors tenen impacte, o no, en experiències migratòries futures. En aquest sentit, hem vist que, en general, el fet que estudiants universitaris gaudeixin de programes de mobilitat durant els seus estudis secundaris té un efecte important en la predisposició a emigrar en un futur, sobretot perquè ajuda a trencar fronteres dins Europa i fa que els estudiants mateixos considerin el territori europeu com a propi. No obstant això, sí que s'han vist diferències de gènere –les noies tendeixen a voler quedar-se al país d'origen– i de classe social –les classes més baixes tenen més interès a tornar a marxar un cop acabat el programa de mobilitat.
- Les principals destinacions dels joves dins Europa són el Regne Unit, França i Alemanya; i prenen gran importància les capitals dels països. Així doncs, Londres esdevé un dels grans punts de l'emigració juvenil catalana, ja que acull el 48% dels joves emigrats al Regne Unit. La ciutat és escollida, d'acord amb l'imaginari col·lectiu que se'n té, perquè és cosmopolita i ofereix múltiples opcions de feina (qualificada i no qualificada).
- Les realitats dels joves catalans a Londres són molt diverses, però en general es poden descriure en clau de precarietat (llargs desplaçaments entre casa i la feina; llargues jornades laborals i xarxes socials febles). Aquesta precarietat té com a conseqüència una pobra interacció amb la ciutat, que es limita a desplaçaments monòtons i poc variats, i que molt sovint es fan amb el suport d'aplicacions tecnològiques com ara Google Maps o Citymapper.
- Un cop són a l'estranger és quan aquests joves repensen quina és la seva identitat: són immigrants, turistes, emigrats, persones mòbils? Davant aquesta pregunta entren en joc tant les pròpies experiències a la ciutat com també els estigmes (de Catalunya i de la ciutat d'acollida) que hi ha entorn de la immigració. És, doncs, el procés migratori el que els fa qüestionar-se si no són immigrants ells mateixos, un concepte altament estigmatitzat i amb el qual no sempre és fàcil identificar-se. En aquest sentit, n'hi ha que l'accepten i d'altres fan primordials altres identitats, com ara l'europea, per negar-se a ser immigrants.

Sobre moviments socials:

- Els joves emigrats adopten una posició de transmigració, és a dir, estableixen nous vincles amb la societat d'acollida, però no trenquen els vincles amb la societat d'origen. És en aquest sentit que els joves a l'estranger volen continuar estant involucrats amb la política catalana i espanyola.
- Els dos moviments socials més importants a partir dels quals els emigrants catalans i espanyols s'organitzen a Londres són Marea Granate i l'Assemblea Nacional Catalana.
- Marea Granate neix a partir del moviment 15M el 2013 i decideix posar-se el nom de Granate a causa del color del passaport, tot simbolitzant la seva condició de persones emigrades.
- Marea Granate té diferents objectius, entre els quals destaquen la lluita pels drets dels espanyols emigrats, la denúncia social de les causes que els han dut a l'emigració (centrada en les polítiques d'austeritat), i la promoció del debat politico-social i econòmic entre els emigrats.
- El moviment es considera un "novíssim moviment social", en tant que inclou persones de diferents generacions i sexes i adopta una dimensió transnacional facilitada per les noves tecnologies. Així doncs, Marea Granate està composta per diferents nodes arreu del món que lluiten per la mateixa causa, comparteixen moltes de les accions i tenen presència a diferents països, encara que el seu focus principal continuï sent Espanya.

Sobre xarxes digitals:

- Hi ha molts mecanismes per mesurar l'impacte de l'emigració juvenil a través de les xarxes socials. En concret, en la xarxa d'accés obert Twitter s'ha analitzat la influència de paràmetres com ara els seguidors dels usuaris, la geolocalització, com detectar l'idioma (el català), etc. Així com la combinació de tots aquests paràmetres. Per exemple, la geolocalització i l'idioma dels tuits i la seva periodicitat poden donar una idea aproximada sobre la identificació d'immigrants catalans. Val a dir que els tuits de les llengües més esteses ja estan etiquetats amb el seu idioma corresponent. Però el català no disposa d'aquest servei. Per tant, cal capturar tots els tuits i determinar-ne l'idioma mitjançant un servei de pagament. Pot ser que aquest fet redueixi l'eficiència en la detecció dels tuits generats en català. No obstant això, els resultats obtinguts són força esperançadors. Per saber si els tuits han estat generats per gent jove, com que tampoc no estan etiquetats amb cap mena d'informació referent a l'edat, es pot recollir la informació sobre a qui segueix. Les estadístiques d'aficionats a certs grups musicals, estils de música, simpatitzants de partits polítics, esportistes, entitats/organismes públics poden donar una probabilitat de pertinença a un cert rang d'edat. Cal fer-ho, però, de forma particularitzada a cada usuari que ha generat el tuit. Tots aquests mètodes s'exposen i comenten en aquest llibre.

- Per mesurar la influència dels moviments socials sorgits arran del 15M es pot fer un seguiment dels grups que hi estan relacionats. Aquest seguiment, en la xarxa social que ens ocupa (Twitter), es pot fer de moltes formes. La més immediata és amb el recompte dels seguidors i la seva evolució en el temps. Pel fet de ser una xarxa pública no hi ha cap mena de restricció per fer-ho, ja que als registres de Twitter es pot accedir fàcilment mitjançant programes informàtics, o bé de forma interactiva, a través de pàgines web. A més, també es pot analitzar l'opinió fent una anàlisi dels sentiments dels seus seguidors respecte a termes, frases, noms, etc., sobre els quals es vulgui fer l'estudi. Altres formes més sofisticades seria analitzant els *grafs* resultants entre els seus seguidors i les seves connexions a d'altres usuaris. Pot resultar especialment útil si es vol estudiar qui influencia qui en les seves opinions. Ja hem mostrat com fer-ho en un article publicat en aquest volum.
- L'impacte de Marea Granate entre els joves és un cas particular dels dos punts anteriors. Per una banda, seria necessari fer un estudi dels tuits geolocalitzats a Londres (primer punt) i després fer un filtre per a aquells que pertanyin a usuaris seguidors de Marea Granate. Llavors, el tipus de mètodes i d'anàlisis que es podrien desenvolupar no serien sinó un cas particular dels dos punts descrits anteriorment.
- Els mitjans virtuals arriben més a la joventut que molts dels mitjans tradicionals. Es podria dir que té molta més importància i impacte entre la societat en general, i molt especialment entre la joventut, qualsevol fet que passa a les xarxes socials o en mitjans digitals. Actes, missatges, imatges, esdeveniments figuratius o virtuals tenen molta més repercussió que els reals. Vol dir això que la ficció ja ha superat la realitat?

Recomanacions

- Cal saber reaprofitar el talent i el capital humà que els joves emigrants han adquirit a l'exterior facilitant-los el retorn a Catalunya.
- Cal compensar el fet que les polítiques públiques estan dissenyades per les elits polítiques per a una població juvenil cada cop menys representada en el cens poblacional i electoral, tot fent polítiques públiques que tinguin més en compte la situació i necessitats de les persones joves.
- Cal establir un sistema d'informació i assessorament juvenil per abans de marxar i un cop els joves han retornat. En ciutats com ara Barcelona, on aquest servei d'assessorament ja existeix, sobretot per abans de marxar, cal que tingui més presència entre la joventut catalana com un servei a la seva disposició.
- És important establir polítiques públiques entorn del procés migratori. Com bé s'ha demostrat en aquest llibre, les persones joves de classes superiors són les que tenen l'opció d'emigrar, cosa que obliga un gran gruix de la població juvenil sense recursos a quedar-se a Catalunya i desenvolupar feines precàries. Si bé no és ideal que les persones joves marxin del territori, aquesta hauria de ser una opció oberta a tota la població,

i per a això caldria establir mecanismes que democratitzin la possibilitat d'emigrar per a tot el col·lectiu jove.

- Cal dotar de recursos i instruments les comunitats catalanes a l'exterior per a l'assessorament i ajuda als joves emigrants durant la primera etapa del procés migratori (com ara cursos de llengua, borses de treball, assessorament laboral, informació d'habitatge, etc.).
- De la mateixa manera és important millorar els mecanismes de comunicació entre la comunitat emigrada i les institucions governamentals a l'estranger (consolat, ambaixada i delegació del Govern català) perquè coneguin la realitat dels joves emigrats i desenvolupin polítiques i projectes d'acord amb les seves necessitats.
- Cal que el sistema de Garantia Juvenil contempli la volatilitat laboral dels joves i s'adapti a aquesta realitat juvenil per tal de donar resposta a les seves necessitats laborals reals.
- Hi ha la necessitat eminent de dissenyar i implementar un pla de retorn per a les persones joves que han emigrat per motius laborals, i facilitar-ne el seu retorn i el procés de reintegració a la societat catalana.
- La societat digital és un fet. Cal canalitzar esforços a través de les xarxes socials i dels mitjans digitals en general perquè són eines molt habituals i esteses entre la joventut.
- La coordinació entre els poders fàctics de la societat pot ajudar al seu desenvolupament. En aquesta tasca, poden ser molt útils les xarxes socials. Cal potenciar-ne l'ús entre les administracions públiques i les organitzacions no governamentals.

L'emigrant 2.0

Emigració juvenil, nous moviments socials i xarxes digitals

ÍNDEX

Índex de taules

Índex de gràfics

Índex de figures

Nota sobre els autors i les autores

ÍNDIX DE TAULES

TAULA 3.1. Programes electorals dels partits que van obtenir representació a Catalunya. Eleccions al Parlament Europeu 2009. Resum de propostes	74
TAULA 3.2. Programes electorals dels partits que van obtenir representació a Catalunya. Eleccions al Parlament Europeu 2014. Resum de propostes	75
TAULA 3.3. Programes electorals dels partits que van obtenir representació a Catalunya. Eleccions al Congrés dels Diputats 2011. Resum de propostes	76
TAULA 3.4. Programes electorals dels partits que van obtenir representació a Catalunya. Eleccions al Congrés dels Diputats 2015. Resum de propostes	77
TAULA 3.5. Programes electorals dels partits que van obtenir representació en les eleccions al Parlament de Catalunya 2012. X Legislatura. Resum de propostes	79
TAULA 3.6. Programes electorals dels partits que van obtenir representació en les eleccions al Parlament de Catalunya 2015. XI Legislatura. Resum de propostes	80
TAULA 5.1. Atur total i taxes d'atur per edats. UE28	103
TAULA 5.2. EURES - Nombre de CV de persones que cerquen feina i d'ofertes de lloc de treball, per països	108
TAULA 5.3. Opinió dels joves sobre economia, crisi i mobilitat (març del 2014)	114
TAULA 6.1. Principals àrees d'implantació dels emigrants espanyols. 2011	122
TAULA 6.2. Espanyols en les regions amb més presència de població espanyola. 2011	123
TAULA 6.3. Espanyols en les regions amb menys presència de població espanyola. 2011	124

TAULA 7.1. Distribució de la població espanyola resident a Londres inscrita al NIN. Londres, 2008 i 2015. Percentatge	136
TAULA 7.2. Perfils dels informants dels diaris espaciotemporals	137
TAULA 7.3. Fórmules d'allotjament de les persones joves catalanes enquestades, organitzades per grau d'intimitat (de menys a més)	139
TAULA 7.4. Possibilitats d'estalviar de les persones joves durant la seva estada a Londres	140
TAULA 7.5. Característiques de les persones joves catalanes a Londres per a la interpretació de les trajectòries quotidianes (perfil de l'emigrant, feina, allotjament, nodes, temps de desplaçament i xarxes socials)	141
TAULA 8.1. Nombre de participants que volen marxar a l'exterior després dels seus estudis i durada de l'estada segons el grau de certesa de marxar (1 = poc probable; 4 = molt probable)	155
TAULA 8.2. Nombre de persones que els informants coneixen a l'estranger en funció de si volen marxar o no. Percentatge	157
TAULA 8.3. Destinacions preferides dels universitaris catalans. Total de respostes i percentatge	159
TAULA 8.4. Destinacions on volen anar els informants després de la seva estada a Londres, i any	166
TAULA 9.1. Perspectives de mobilitat	174
TAULA 9.2. Perspectives de mobilitat segons la universitat de destí	174
TAULA 9.3. Perspectives de mobilitat segons la classe social	175
TAULA 9.4. Perspectives de mobilitat segons el sexe	175
TAULA 9.5. Perspectives de futur al propi país segons la nacionalitat	176
TAULA 9.6. Perspectives de futur a Europa segons la nacionalitat	177
TAULA 9.7. Perspectives de futur a occident segons la nacionalitat	177
TAULA 9.8. Perspectives de futur a qualsevol lloc del món segons la nacionalitat	177
TAULA 12.1. Joves emigrants i tecnologies: testimonis	218
TAULA 12.2. Comptes de Twitter relacionades amb 11 usuaris o més agrupats per tipus	227

ÍNDEX DE GRÀFICS

GRÀFIC 1.1. Evolució de la població jove per grups d'edat. Espanya, 1971-2015	47
GRÀFIC 1.2. Projectió de la població espanyola d'entre 16 i 34 anys d'edat. Espanya, 2012-2022 (en milions de persones)	48
GRÀFIC 1.3. Evolució de la ràtio d'ocupació total / ocupació juvenil. Espanya i altres països europeus, 1995-2014	49
GRÀFIC 1.4. Desocupació per nivell educatiu en joves de 25 a 29 anys. Espanya, 1995-2015. Percentatge	50
GRÀFIC 1.5. Flux d'emigracions amb destí a l'estranger de persones joves de 15 a 34 anys, per sexe. Espanya, 2008-2013	52
GRÀFIC 1.6. Saldo migratori a l'estranger de persones joves de 15 a 34 anys, per sexe. Espanya, 2008-2013	53
GRÀFIC 5.1. Evolució de la taxa d'atur juvenil (< 25 anys) en alguns països de la UE, 2000-2014. EU28 = 100	104
GRÀFIC 5.2. Nivell de formació dels immigrants arribats d'Espanya, Grècia, Itàlia i Portugal a Alemanya, abans i després del 2004. Percentatge	125
GRÀFIC 6.1. Comparació del nombre de regions i el volum d'espanyols censats. 2011. Percentatge	125
GRÀFIC 8.1. Edat i sexe dels participants a l'enquesta que no tenen pensat marxar a l'estranger. Percentatge	156
GRÀFIC 8.2. Edat i sexe dels participants a l'enquesta que tenen pensat marxar a l'estranger. Percentatge	156

GRÀFIC 8.3. Activitat que planegen fer a l'estranger en funció del grau de seguretat de marxar (1 = poc segur; 4 = molt segur). Percentatge	158
GRÀFIC 8.4. Nivell d'anglès dels joves que volen marxar a l'estranger (esquerra) i nivell d'anglès dels que no volen marxar (dreta). Percentatge	159
GRÀFIC 8.5. Feina que tenen els informants de l'enquesta a la ciutat de Londres. Percentatge	164
GRÀFIC 12.1. Edats dels participants en l'enquesta en línia	221
GRÀFIC 12.2. Sexe dels participants en l'enquesta en línia	221
GRÀFIC 12.3. Comparativa de les xarxes socials més utilitzades	222
GRÀFIC 12.4. Comparativa de les eines utilitzades per trobar feina	223
GRÀFIC 12.5. Mitjans de comunicació utilitzats per la joventut per informar-se	224
GRÀFIC 12.6. Activitats realitzades pels joves enquestats en el seu temps lliure	224
GRÀFIC 12.7. Comptes de Twitter comuns, des de dos usuaris en comú fins a 22 usuaris	225

ÍNDEX DE FIGURES

FIGURA 5.1. Principals fluxos migratoris entre els estats de la UE, 1998-2012	109
FIGURA 6.1. Distribució dels espanyols censats en les diverses àrees urbanes. 2011	126
FIGURA 6.2. Evolució històrica de la presència d'espanyols a França. 1975-2012	128
FIGURA 7.1. Distribució de persones espanyoles a la ciutat de Londres a partir del cens de 2011	135
FIGURA 7.2. Mapa dels espais visitats i trajectòria de la Kate en un dia laborable a Londres	142
FIGURA 7.3. Mapa dels desplaçaments de l'Halbert en un dia laborable	143
FIGURA 8.1. Principals destinacions europees triades pels informats que volen tenir una experiència internacional	160
FIGURA 8.2. Mobilitzacions diàries que els informants han fet des de casa (primera zona que apareix al requadre) fins a la feina (segona zona) en funció e la zona de Londres. Percentatge	163
FIGURA 12.1. Relació entre usuaris de Twitter	226
FIGURA 12.2. Origen dels tuits en català al Regne Unit	227
FIGURA 12.3. Tuits catalans a Londres	228

NOTA SOBRE ELS AUTORS I LES AUTORES

NEUS ALBERICH GONZÁLEZ és antropòloga, tècnica de la Direcció General de Joventut.

RAFAEL ALLEPUZ CAPDEVILA és economista, professor titular d'economia aplicada a la UdL.

EDUARD BALLESTÉ ISERN és geògraf, investigador predoctoral a la UdL, membre de JOVIS.

CARME BELLET SANFELIU és geògrafa, professora titular de geografia humana a la UdL.

DAVID BLOCK ALLEN és sociolingüista, investigador ICREA a la UdL.

M. ÀNGELS CABASÉS PIQUÉ és economista, professora titular d'economia aplicada a la UdL, membre de JOVIS.

MONTSERRAT CLUA I FAINÉ és antropòloga, professora d'antropologia social a la UAB.

PERE ENCISO RODRÍGUEZ és economista, professor titular d'economia aplicada a la UdL.

CARLES FEIXA PÀMPOLS és antropòleg, catedràtic d'antropologia social a la UdL, membre de JOVIS.

JOAN GANAU CASAS és geògraf, professor titular de geografia humana a la UdL.

M. JESÚS GÓMEZ ADILLÓN és economista, professora titular d'economia aplicada a la UdL, membre de JOVIS.

ENRIC LLURDA GIMÉNEZ és filòleg, professor titular de filologia anglesa a la UdL.

NÚRIA MATENCIO BOIXEDA és una jove titulada en arquitectura tècnica que ha viscut a Londres.

VASI MOCANU és filòloga, investigadora predoctoral a la UdL.

ALMUDENA MORENO MÍNGUEZ és sociòloga, professora titular de sociologia a la Universidad de Valladolid.

AGNÈS PARDELL VEÀ és jurista, catedràtica de dret del treball a la UdL, membre de JOVIS.

DANIEL PAÛL AGUSTÍ és geògraf, lector de geografia humana a la UdL.

CORINNA PORCHE és geògrafa, professora a la Universitat de Dortmund, Alemanya.

CLARA RUBIO ROS és pedagoga i antropòloga, investigadora predoctoral a la UdL, membre de JOVIS.

JOSÉ SÁNCHEZ GARCÍA és antropòleg, investigador postdoctoral a la UdL, membre de JOVIS.

PAU SERRACANT MELENDRES és sociòleg, investigador postdoctoral a l'Observatori Català de la Joventut.

FRANCESC SOLSONA TEHÀS és informàtic, professor titular d'informàtica a la UdL.

JOANA SOTO MEROLA és periodista i antropòloga, membre associada de JOVIS.

TANJA STRECKER és pedagoga, investigadora predoctoral a la UdL, membre de JOVIS.

IBAN TARRÉS CÉSPEDES és geògraf, tècnic en sistemes d'informació geogràfica.

JORDI VILAPLANA MAYORAL és informàtic, investigador postdoctoral a la UdL.

MARIONA VISA BARBOSA és periodista, lectora en comunicació audiovisual a la UdL.

COL·LECCIÓ
ESTUDIS

Una anàlisi en profunditat de la situació i
les necessitats de la joventut a Catalunya

ISBN 978-84-393-9534-8

La crisi econòmica iniciada l'any 2008 ha impulsat un fort creixement de l'emigració de persones joves que marxen de Catalunya per buscar unes oportunitats vitals millors. Tot i que s'ha parlat molt d'aquest fenomen, hi ha pocs estudis sobre les característiques, motivacions i experiències d'aquest jovent. El present estudi analitza, des d'una perspectiva multidisciplinària, el fenomen de l'emigració juvenil que més s'ha produït en els darrers anys: el dels joves amb titulacions superiors que han emigrat al Regne Unit per motius laborals. L'estudi analitza les diferents fases de l'emigració: la fase prèvia, el període d'emigració i la fase posterior, i proposa pautes d'intervenció per facilitar l'èxit del projecte migratori i el retorn de les persones que ho vulguin fer.

Generalitat de Catalunya
**Departament de Treball,
Afers Socials i Famílies**

NITUT